

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**ESKİ PARADİGMA İLE YÜZ YÜZE GELMEK : TÜRKİYE'DE NEO-
SPIRİTÜALİZM VE YENİ SOSYAL HAREKETLER**

Seçil Büşra BAŞCI

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

ESKİ PARADİGMA İLE YÜZ YÜZE GELMEK: TÜRKİYE'DE NEO-SPİRİTÜALİZM VE
YENİ SOSYAL HAREKETLER

Seçil Büşra BAŞCI

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Seçil B. BAŞCI

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. Aylın GRGN BARAN**, danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Seçil B. BAŞCI

TEŞEKKÜR

Dünya üzerindeki hallerimizin; bu haller içinde seçtiğimiz yol ve şekillerin bugünkü yapıp ettiklerimizden yani hikâyemizin görünen kısmından çok daha fazlası olduğuna inanmışımdır hep. Bu hikâyenin kendi payıma düşen kısmında, yerleşik düzenin kural ve kaidelerine uyan bir şeyler üretip, ortaya koyma anlamında, bu çalışmayı tamamlamak hayatımda yaptığım en zor şeydi diyebilirim. Akademik bir çalışmanın gerektirdiği disiplin ve özenin yanı sıra bir de kendimle, zihnimdeki kalıplarla verdiğim mücadelenin sonunda ortaya çıkmıştır kendisi. Dolayısıyla bu süreçte çeşitli şekillerde destek mekanizması olarak hayatıma giren, düştüğüm yerlerde beni kaldıran birkaç insana teşekkür etmek boynumun borcudur...

Öncelikle, nezaketi ve bilgisi ile bana yol gösteren, çalışmama gösterdiği heyecan ve destek ile motive olmamı sağlayan değerli hocam, Prof. Dr. Aylin Görgün Baran'a teşekkürlerimi sunarım. Araştırmamın oldukça uzun süren tamamlanma sürecinde, çalışmamın fikrinsel kısmını bir araya getirmemde bana destek olan, değerli hocam Prof. Dr. Tuğça Poyraz'a görüş ve katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Sorgusuz sualsiz beni destekleyen, bu süreçte ihtiyacım olan anlayışı benden esirgemeyen aileme, özellikle annem Sevil Başcı'ya minnetim sonsuz... Çalışmamda kendisinin bile hayal edemeyeceği şekilde katkıları olan yol arkadaşım, Alp Ercan Türkmen'e bana olan inancı, sevgi ve desteği için teşekkür ederim, iyi ki varsın...

Bilgi, farkındalık ve yaşamı karşılayış halleri ile bana ilham olan, her anlamda dünyamı zenginleştiren, arkadaşlarım Simge Çiftçi ve Doğukan Sarıkaya'ya, bu çalışmamın ortaya çıkmasında doğrudan ve dolaylı yollarla katkısı olan Monk Coffee & Books'a ve İnanç Karakaş'a ve son olarak araştırmama gönüllü olarak katılıp duygu, düşünce ve deneyimlerini bütün samimiyeti ile paylaşan herkese yürekten teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, hassasiyete sahip, meraklı zihinlerin gözlerine takılması ve okyanusta bir su damlası olması en büyük temennimdir...

ÖZET

BAŞCI, Seçil B. *Eski Paradigma ile Yüz Yüze Gelmek: Türkiye'de Neo-spiritüalizm ve Yeni Sosyal Hareketler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Bu çalışmada, Teosofizm hareketleri kapsamında Türkiye'de giderek yaygınlaşan ve ilgi gören neo-spiritüalist pratiklere yönelim merkeze alınmıştır. Bu yaygınlaşan eğilimlerin toplumsal dinamikler üzerindeki etkisi; yeni mesleklerin doğuşu, farklılaşan toplumsal örgütlenmeler, alternative tedavi yöntemlerine artan talep ile birlikte toplumun pek çok farklı kesimine yayılan yaşam stilleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, sözü edilen bu eğilimler sosyal bilimler literatürü içerisinde daha çok inanç temelleri ve sekülerleşme tartışmaları çerçevesinde değerlendirildiğinden ötürü bu yönelimlerin tüm yapısal toplumsal süreçler dahilinde nedensel bir açıklamasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda toplumda yaygınlaşan spiritüalizm ile bağlantılı gündelik yaşam pratiklerine yönelimin temelinde yatan bireysel/toplumsal/kamusal sorunlar irdelenerek bu pratiklerin yeni sosyal hareketler ile ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında yorumcu/inşacı ve eleştirel perspektiften nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bu sayede Neo-spiritüalist yaşam tarzını öznelere anlamlandırma biçimleri ortaya koyulmaya çalışılmış, diğer taraftan bu eğilimlerin ve dolayısıyla günümüz insanının yaşadığı kimlik bunalımının kaynağı olan yapısal sistemlerin eleştirel bir analizi yapılmıştır.

Araştırma verilerinin toplanıp değerlendirilmesi sonucunda Neo-spiritüel yaşam tarzına sahip bireylerin sosyo-demografik yapısı ile ilgili bilgilere, yönelim ve arayışlarının altındaki motivasyonlarına ve yeni sosyal hareketler ile ilişkilerine dair bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre; bu pratiklere yönelim çoğunlukla kentli, eğitilmiş, orta veya orta-üst sınıfa mensup kadınlar arasında yaygınlaşmıştır. Bir yaşam tarzı haline dönüşen pratiklerin temelinde; alternatif terapi ve tedavi

yöntemlerine alan açması, bilimsel ve dogmatik bilgi sistemlerinin arasında köprü oluşturan üçüncü bir yol olarak karşımıza çıkması yatmaktadır. Ayrıca bunlara ek olarak, araçsal akılcılığın beraberinde getirdiği doğaya, bedene ve duygulara yabancılaşma olgusuna karşılık bir arayıştır.

Dolayısıyla bu öğretiler yalnızca yeni bir inanç sistemleri veya yeni bir tüketim aracı olarak değerlendirilmemekte modern paradigmanın şekillendirdiği ilerleme anlayışına, uzmanlaşmaya ve modern demokrasilerin ideallerine inancın azalması sonucu ortaya çıkan öznel konumlanışlar olarak değerlendirilmektedir. Özne sosyolojisi kapsamında neo-spiritüalistlerin toplumsal değişmeye yönelik bir beklentisinin olduğu ancak bu anlamdaki toplumsal aktivizmlerinin; lokal ve kesintili katılımı beraber şiddet dili barındırmayan pasif/ öznel bir direniş şeklinde olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler

yeni sosyal hareketler , neo-spiritüalizm, modernleşme, küreselleşme, paradigma

ABSTRACT

BASCI, Secil B. *Facing with the former paradigm: Neo-spiritualism and New Social Movements in Turkey*, Master Thesis, Ankara, 2022.

In this research, the raising interest to neo-spiritualist practices in Turkey had been centered as a core subject. This widespread trends' social- structural impacts can be seen on the daily life styles and habits.

In social science literature, these movements have been evaluated either new religious tendencies or new consumer materials. So the need for the structural analysis has been emerged to have a broad perspective on the relationship between neo-spiritualism and new social movements. Therefore on this thesis, the focus is on the allegation of constructed social systems' failure on compensating with the demands based of the some part of the society.

In the research, social constructivist and critical social methods had been used as a qualitative research approach. From this way, the causality of the neo-spiritualist life styles and the social structures can be described with their underlying relationships in an analytical way.

In the consequence of the field search, the social- demographic features of the neo-spiritualists, the meaning had been given to the practices had been shared. Individuals who took on this neo-spiritual perspective and life style are the ones that in need alternative therapies and treatments as a third way in between dogmatic and scientific methods. Also it arise as a solution for the instrumental rationalism that affects individuals on alienation from their body, emotions and the nature.

Also the neo-spiritualists have a motto related with the social progress and organisational form similar to the new social movements. But in the end they differ from movements with the lack of activism part but they are sensitive to the social problems and they do not prefer old paradigm's patriarchal discourses.

So the neo-spiritualists have a personal positions against the modern structure and therefore they anticipate the social change with their passive resistance.

Keywords

New social movements , neo-spiritualism , modernisation, globalisation , paradigm

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	5
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI	5
1.1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	5
1.1.2. Araştırmanın Amacı Ve Önemi.....	8
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	10
1.2.1. Veri Toplama ve Veri Analiz Süreci.....	10
1.2.2. Çalışmanın Temel Kabulleri ve Araştırma Soruları.....	12
1.2.3. Araştırmanın Soruları.....	14
1.2.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	16
1.2.5. Literatürdeki Çalışmalar.....	16

2. BÖLÜM: KURAMSAL VE KAVRAMSAL ARKA PLAN.....	22
2.1. ESKİ PARADİGMA.....	24
2.1.1. Modern Toplum.....	25
2.1.2. Rasyonel İnşa.....	29
2.1.3. Bilimsel Düşüncenin İktidarı.....	31
2.1.4. Ulus – Devletler, Kapitalist Ekonomi ve İlerleme.....	36
2.1.5. Kamusal İnsanın Çöküşü.....	44
2.1.6. Küreselleşme	49
2.1.7. Sekülerleşme.....	54
2.1.8. Klasik Toplumsal Hareketler.....	63
2.2. YENİ PARADİGMA.....	66
2.2.1. Postmodern Toplum.....	68
2.2.2. Kitle Kültürü.....	72
2.2.3. Yeni Toplumsal Hareketler.....	79
2.2.4. Özne Sosyolojisi – A. Touraine.....	82
2.2.5. Bireyden Özneye – Hareketlerden Yaşam Tarzlarına.....	90
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ.....	102
3.1. BULGULAR.....	102
3.1.1. Katılımcıların Sosyo- Demografik Özellikleri.....	102
3.2. KATILIMCILARIN NEO-SPIRİTÜEL PRATİKLERLE İLGİLİ ÖZNEL DENEYİMLERİ.....	106
3.2.1. Rasyonel Dünyanın Büyüsü; Spiritüellik.....	107
3.2.2. Deneyimlenen Pratiklerin Birbirleri İle İlişkisi.....	111
3.2.3. Pratiklere Başlama Süreci.....	114

3.2.4. Pratiklerin Deneyimlenme Süresi.....	120
3.2.5. Modern Kalıplardan- Beden/Zihin Ayrımından Kurtulma.....	125
3.2.6. Duygu Durum- Yaşam Koşulları.....	127
3.2.7. Pratiklerle Gelen Somut Değişimler.....	128
3.2.8. Tüketim Aracı Olarak New Age.....	131
3.2.9. Kamusal İnsanın Ruhu ve Yeni Meslekler.....	139
3.2.10. Postmodern Toplum ve Neo-spiritüalizm.....	141
3.3. TOPLUMSAL SORUNLARA BİREYSEL ÇÖZÜMLER.....	144
3.3.1. Yeni Toplumsal Hareketler.....	152
3.3.2. Çevre Sorunları.....	154
3.3.3. Kadın Hareketi- Lgbtiq+ Hareketi.....	155
3.3.4. Ekolojik Kaygılar – Tutum ve Alışkanlıklar.....	157
3.3.5. Ekolojiye Duyarlı / Sağlıklı Yaşam.....	161
3.3.6. Tüketim Alışkanlıkları.....	163
3.3.7. Spiritüel Community'ler.....	168
3.4. YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER VE NEO-SPİRİTÜALİZM....	174
3.4.1. Kitle İletişim ve Neo-spiritüalizm.....	183
3.4.2. Yerel / Küresel Sorunlar Karşısında Neo-spiritüalizm.....	188
SONUÇ	196
KAYNAKÇA.....	206
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	212
EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ	213
EK 3. KATILIMCI GÖRÜŞME FORMU	214

Tablolar Dizini

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri

Tablo 2. Deneyimlenen Pratikler

Tablo 3. Katılımcıların Pratikleri Deneyimleme Süresi

Tablo 4. Katılımcıların Çeşitli STK'lar İle İlişkileri

Tablo 5. İlişki Kurulan Toplumsal Hareketler

Tablo 6. Tüketim Alışkanlıklarının Sınıflandırılması

Tablo 7. Toplumsal Hareketler

Şemalar Dizini

Şema 1. Kuramsal ve Kavramsal Şema

GİRİŞ

Modern endüstriyel toplumun; ekonomik, politik ve kültürel kodlarını çözümlendiğimizde toplumları yüz yüze bıraktığı sorunlar ile karşılarız. Her geçen gün kendisini daha da fazla hissettiren küresel krizler, ister istemez sistemlerin dönüşmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Modernleşme idealine Bauman'ın perspektifiyle, yani "kendi modernleşmesinin sonuçları" ile yüzleşen bir toplumsal analizle yaklaşmak, yaşadığımız dönemin paradigmasını değerlendirmemize yardımcı olmaktadır. Bireysel deneyimlerin toplamından oluşan kolektifin bir gözlemine girişildiğinde ise, en basit gündelik yaşam deneyimlerimizde bile karşımıza "yabancılaşmış" insan çıkmaktadır. Buradaki yabancılaşma ile kastedilen; sistemlere, kültüre, içinde yaşanılan topluluğa, doğaya, kendi bedenine ve yaptığı uğraşlara karşı yabancılaşma ve bu yabancılaşma halinden uzaklaşmak isteyen bireyin beraberinde getirdiği arayıştır.

Modernleşme sancıları çeken toplumların hakim paradigmanın "rasyonellik" söylemi ve bu söylem aracılığıyla doğanın araçsallaştırılması ve toplumsal dünyanın metalar dünyasına dönüşümü; en klasik anlamıyla bireylerin etrafını kuşatan bir "demir kafes" olmuştur. Doğa – kültür ve beden- zihin ikilemleri arasında insanlığın yaşadığı bu doğadan ve duygulardan kopuşun nihai sonucu irrasyonelliğe dönüşen bir yapı ile yüzleşilmesine neden olmuştur. Dahası küresel toplumsal krizlerin göz ardı edilemez hale gelmesi, modern kent insanın giderek yalnızlaşması ve kimlik bunalımı, yapının "ilerleme" ideali altında dayattığı rasyonel araçsallık evrenindeki anlatılarına olan inancın kırılmasına yol açmıştır.

Günümüzde, hem global hem de yerel ölçekte, baktığımızda ise modern toplumsal yaşamın getirisi olan, siyasi (ulus-devlet) ve ekonomi (kapitalist) bazlı tüm kurumların, ve onların yerleşik kültürünün yeryüzünde açtığı fiziksel ve psikolojik yaralara karşı bireysel tavır alışlar ve değişim çabaları görmekteyiz. Bu alanları kısaca sıralamak gerekirse; kurumsal meslek ve uzmanlık alanlarının sorgulanarak dönüşmeye başlaması, beslenme ve tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi, kent yaşamına ait mekânların dönüştürülmesi ve hatta kentten kırsala dönüşlerin yaşanması, geleneksel aile kurumuna alternatiflerin ortaya çıkması, toplumsal cinsiyet rolleri etrafında örgütlenen sosyal hayatın değişime uğraması, bilimsel çerçevenin katı kabullerinin tartışmaya açılması, alternatif tedavi yöntemlerine yönelim vb. şeklindedir. Çalışma boyunca, bu dönüşümler, kaynağındaki toplumsal sorunlar açısından ve sosyoloji perspektifinden değerlendirilerek, bu bağlamda “Yeni Sosyal Hareketler” ile kesiştiği noktaların bulunmasına çalışılmıştır.

Batı’da “New Age” olarak tanımlanan, aslında doğu temelli bir kültür felsefesinin batı ülkelerine - özellikle de modern toplum yaşantısına- uyarlanmış şekline yönelimin Türkiye’de de giderek arttığı inkâr edilemez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle araştırmanın sorguladığı temel soru; bu yönelimin altında yatan etmenlerdir. Ancak bunu yaparken ortaya atılan iddia şudur ki; modernleşme sancıları çeken bir toplumda geleneksel anlamdaki yapıların (ki bu yapılar modern toplumsal insanın eleştirisi içinde değerlendirilmiştir), bireylerin ihtiyaçlarını karşılayamadığıdır. Bir başka deyişle büyük anlatıların çöktüğü, toplumun çok büyük bir kesimini dışladığı ve buna karşılık olarak bireylerin hem kaçış hem de çözüm olarak başvurdukları “spiritüalizm” in altında “Yeni Toplumsal Hareketler” in dert edindiği sorunlarla ortak paydada buluştuğudur. Dolayısıyla bu araştırmada “New Age” in kapsamında kabul edilen bireysel yönelimler ile Yeni Toplumsal Hareketler ’in ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu noktadan bakıldığında, çevremizde giderek artan, ekonomik, politik, kültürel bilgi sistemlerine güvensizlik içinde yaşama, hâkim paradigmayı sorgulama, farklı alanlarda arayışa yönelme ve bireysel konum alışlar bir çerçeveye oturmaktadır. Bu bağlamda, geleneksel anlamda bir toplumsal hareket ve değişim istencinden bahsedemesek de yeni sosyal hareketlerin problem edindiği konular, bu bireysel konum alışlarla birebir örtüşmekte hatta tamamını kapsar hale gelmektedir. Özellikle Foucault'cu bir "iktidar" okuması yapıldığında; hiyerarşik anlamda kendini kabul ettiren bir iktidardan ziyade, toplumsal yaşamın içine dağılmış iktidar ilişkileri ve öznelliklerden ve bu anlamda öznenin direnişinden bahsedebiliriz. Sırasıyla hem kurumsal siyasette hem de sivil politika yapma biçimlerinde çözümsüz kalan bireylerin bir hedef kitleden çıkma çabası olarak öznel alanda oluşturdukları pasif direniş konumları ile karşılaşmaktayızdır artık. Bu direniş; eski paradigmanın hakim dilini ve yöntemlerini dışlayarak uzun vadede bir toplumsal değişim istencini çekirdeğinde taşıması bağlamında önem kazanmaktadır.

Bu çerçevede araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın amacı, kapsamı, önemi ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise araştırmanın arka planını oluşturan kuramsal ve kavramsal çerçeveye yer verilerek, araştırmanın modern yapısal süreçlerinin analizinde Bauman'ın "müphemlik" kavramı ile, pratiklerle bağlantılı yönelimler ve yeni toplumsal hareketlerin ilişkisi; yapı ve özne bağlamındaki perspektifi dolayısıyla Foucault'nun "iktidar" kavramı ve aktörlere odaklanması nedeniyle Touraine'nin "özne sosyolojisi" paradigması ile açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın yapısal sistem analizinde; modern toplumların geliştirdiği mevcut sistemlere dair inceleme kapsamında endüstriyelleşme, kentleşme küreselleşme ile kitle toplumu ve kurumsal siyaset tartışmaları Wallerstein, Adorno- Horkimer, Giddens, Sennet, Ritzer ve

Baudriallard'ın kuramları ekseninde tartışmaya açılmıştır. İnançlar ve doğa üstü ile bağ kurma çerçevesinde Berktaı'ın çalışmasından faydalanılarak, Ertit ve Taylor'ın "sekülerleşme" kavramına yaklaşımı temel alınmıştır. Son olarak araştırmanın kuramsal ve kavramsal arka planına katkı sağlamak amacıyla "yeni toplumsal hareketler" ve "neo-spiritüalist" yaşam tarzının birleştiği veya ayrıştığı noktalar Touraine'nin "yeni paradigma" ve "toplumdışılaşma" kavramları çerçevesinde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise araştırmanın kartopu örneklem tekniği ile oluşturulmuş evreninden yapılan yüz yüze görüşmeler sonucu elde edilen veriler bir araya getirilerek, Türkiye'de spiritüalizm ve yeni sosyal hareketlerin bağlantısallığı üzerinden bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu çerçevede bireylerin yöneliminin altındaki nedensel süreçlere odaklanmak amacıyla, bireylerin öznel deneyim ve düşünceleri ile toplumsal konularla ilgileri merkeze alınmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise araştırma çerçevesinde elde edilen verilerle birlikte bulguların değerlendirilmesine ve sonuç kısmına yer verilmiştir.

1.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

1.1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Teosofizm, Doğu'nun bilgelik motiflerini Batı tarzı düşünce ile birleştirmek isteyen yeni bir akım olarak tarif edilmektedir. Fransız spiritüalizminin bu akıma, "evrim" ve "ilerleme" fikrini eklemesiyle bugünkü halini almış olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada Teosofizm anlayışı kapsamında Türkiye'de giderek yaygınlaşan yoga/ meditasyon merkezlerine, astroloji ve Uzak Doğu temelli enerji eğitimlerine, aile dizimi seanslarına yönelim merkeze alınmıştır.

Yeni sosyal hareketleri kısaca; kadın hareketleri, Lgbtiq+, barış ve insan hakları hareketleri, ekoloji ve çevre hareketleri şeklinde sınırlandırmak gerekirse, - Aydınlanma fikrinden temelini alan modern toplumlarda- kurumsal siyasetin ve modern demokrasilerin yetersiz kaldığı yerde, klasik toplumsal hareketlerden örgütlenme biçimlerinde farklılaşarak kimlik ve kültür alanında bir araya gelen sivil siyaset alanı oluşmuştur. Bu bağlamda yeni sosyal hareketler, eski paradigmanın; İbrahimi dinler, kapitalist tüketim kültürü, ulus- devletlerin

dayattığı kimlikler, kentleşme, bireyselleşmenin beraberinde getirdiği sorunlara kamusal/toplumsal alanda yeni çözümler üreten bir oluşum olarak devreye girmiştir. Buradan hareketle çalışmada, Teosofizm kapsamındaki pratiklere yönelimin yeni sosyal hareketler ile ilişkisi, eski politika yapma biçimlerine alternatif olarak ortaya çıkan bu hareketlerin odaklandığı problemlerin mağduru olan veya toplumsal olarak farkındalık geliştiren bireylerin bir araya gelerek kendi sosyal ekolojilerini veya "community" lerini oluşturduğu direniş/yaşam istasyonları belirginlik kazanmıştır. Bu kategorileştirme içerisinde yer alan bireylerle kastedilen grubu biraz daha açmak gerekirse örneğin; kadını ikincil konumda bırakan, eşcinselliği ise tamamen lanetleyen kurumsal dinlerin, büyük din anlatılarını benimsemeyen ancak spiritüel karakterinden arınmak istemeyen bireyler, geleneksel kültürün ve dini kitapların dayattığı toplumsal cinsiyet rollerinin dışında kalan bireyler, ulus- devlet ideolojisinin yaratmış olduğu milli/etnik kimlik alanının dışında kalan kimlikler ve yine eski paradigmanın doğayı kontrol altına alma güdüsüyle meşrulaştırdığı tüm faaliyetlerini ekolojik bağlamda sorunlu gören, türcülükten uzak bir düşünce yapısının temelinde yaşam pratiklerini benimsemiş bireylerdir.

Araştırmanın köken aldığı problemler, modern toplumsal yaşamın eleştirisi kapsamında Touraine'nin ifade ettiği şekliyle eski ve yeni paradigma ekseninde yürütülmüştür. Eski paradigma Batılı toplumların temelini Aydınlanma fikrinden alan endüstriyel kapitalizmin başlattığı ekonomik büyüme, ilerleme ve güvenlik temalarını gündemine alan eski politikaları işaret ederken, yeni paradigma ise eski politikanın kurumlarının, temalarının ve değerlerinin dışında kalan hem özel hem de kamusal olarak nitelendirilebilen günümüz toplumlarının sorunlarına yaklaşım şeklidir. Yeni paradigmanın karşımıza çıkardığı yeni sosyal hareketler hem örgütlenme biçimleri hem de sahasına giren temalar dolayısıyla Teosofizm akımları ile yolları kesişir gibi görünmektedir.

Yeni sosyal hareketlerin ilgi alanına giren temalara baktığımız zaman, fiziksel olarak toprak, hareket alanı veya beden, sağlık ve cinsel kimlik gibi hayat alanı ile ilgili konuları; komşuluk, şehir ve fiziksel çevre; kültürel, etnik ve ulusal miras ve kimlik; fiziki hayat koşulları ve genelde insanlığın/canlılığın devamı gibi konuları içermektedir. Bu dağınık ve birbiriyle alakasız gibi görünen konular belirli değerler çerçevesinde ortak bir kökene sahiptir. Bu değerler arasında en önemlileri özerklik, kimlik ve manipülasyona, kontrole, bağımlılığa, bürokratikleşmeye, düzenlemeye vb. karşı muhalefet etmedir. Dolayısıyla "eski-yeni paradigma" ekseninde yeni sosyal hareketlerin örgütlenme biçimi ve Teosofist toplulukların benimsediği perspektifin ortak noktası yukarıda sayılan konular kapsamında ele alınırken, hareket biçimleri anlamında farklılaştıkları noktalar için ise Foucault'nun "biyoiktidar" kavramına başvurulmaktadır.

Modern yapısal süreçleri içerisinde; küreselleşme tartışmaları ile birlikte bireyselleşme ve sekülerleşme toplumsal bir faktör olarak araştırmaya dahil edilmiştir. Burada bahsedilen bireyselleşme, bir taraftan Foucault'nun "biyoiktidar" çerçevesinde vurguladığı şekli ile birlikte ele alınırken diğer taraftan da kolektif alandaki değişimler kapsamında Baudrillard'ın kitle toplumu ve Touranie'nin "toplumdışlaşma" tanımından hareketle açıklanmaktadır.

Küreselleşme ve modernleşme kavramları Giddens ve Bauman'ın çalışmaları ekseninde tartışmaya açılarak, küreselleşme hem Teosofizm akımlarının ve buradan temel alan gündelik yaşam pratiklerinin uluslararası anlamda yaygınlaşması bağlamında hem de açığa çıkan kimlik krizi ve bireyselleşme ekseninde tartışılmaktadır. Sekülerleşme ise Erti'in tanımladığı üzere, belli bir toplumda belli bir zaman dilimi içerisinde doğaüstü alanın, yani dinin, dinimsi (paradini) yapıların, halk inançlarının ve diğer tüm doğaüstü öğretilerin bireysel ve toplumsal düzeydeki prestijlerinin ve gündelik yaşamı şekillendirme

güçlerinin azalması anlamında ele alınmaktadır. Ayrıca bu tartışmalara küreselleşme ve sekülerleşme ile bağlantılı olarak 21.yy. sosyal medyası hem bir kültür aktarıcısı olarak hem de yeni sosyal hareketlerin örgütlenme biçimi ve Teosofist pratiklerin görünürlüğü ve topluluk ilişkileri ekseninde (toplumsallaşılacak kişi ya da grupların birey tarafından seçilmesi gibi) dahil edilmiştir.

Yine Touraine'in yeni sosyal hareketlerin hareket biçimini açıklamak üzere kavramsallaştırdığı içsel (bireylerin bir topluluk oluşturmak için birlikte hareket etme biçimleri) ve dışsal hareket biçimi (bireylerin dış dünyaya ve politik muhaliflerine karşı çıkma biçimi) yeni sosyal hareketler ile yaygınlaşan pratiklerin bağlayıcı ögesi olarak açıklanmaya çalışılmaktadır.

Yeni sosyal hareketlerin örgütlenme biçimleri ve Neo-spiritüel ritüellerin pratik kazanma biçimlerinin ortak paydada bulunduğu noktada eski paradigmanın bilim anlayışına ait olan önceki örgütlenme ve hareketlerin sınıf temelli analizine karşılık bu grupların örgütlenme şekilleri Bourdieu'nun "habitus" kavramı çerçevesinde yaşam stilleri bağlamında incelenmektedir.

1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Spiritüalizm, 1840'lı yıllarda Amerika'da yaygınlaşmış, 1850'lerde Avrupa'da da kendini göstermeye başlamış bir akım olarak modern toplumlardaki çağdaş görünümüyle "new age" veya "contemporary spiritualism" çalışmalarını adı altında uluslararası literatürde yerini almıştır.

Bu çalışmada Neo-spiritüalist ekoller çerçevesinde değerlendirilen Teosofizm akımının Türkiye'deki yansımaları olan pratiklerin, bütünsel bir perspektifle birlikte yeni sosyal hareketler ile ilişkisellikleri tartışmaya açılmıştır. Teosofizm akımının Türkiye'deki yansıması olarak çalışmaya dahil edilen alanlar yoga ve meditasyon merkezleri, astroloji eğitimleri ve Uzakdoğu kökenli enerji çalışmaları ile sertifikalı eğitimleri ile sınırlandırılarak bu alanlara yönelimin çoğalmasının nedenleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu yönelim alanlarının seçilme kriterleri ise şu şekilde özetlenebilir:

- 1) Temelini Doğulu, mistik veya ilkel kabul edilen kültürlerden almaları ve Batı tipi rasyonel paradigmaya eklemlenmeleri,
- 2) Modern toplumsal insanın beraberinde getirdiği yapının sınırlarının dışında kalan perspektifler barındırmaları,
- 3) Doğaüstü alanla ilişkili özelliklere sahip olmaları ve
- 4) Birbirleri ile bağlantılı olmalarıdır.

Bu araştırmanın önemi, çağdaş spiritüalizm veya "new age" ile bağlantılı olarak gündelik yaşamlarımıza her geçen gün biraz daha fazla dahil olan pratiklere (yoga, meditasyon, astroloji, aile dizimi vb.) Türkiye'deki sosyal bilimler literatüründe bütünsel bir analize dahil edilmemiş olmasında yatmaktadır. Bu anlamda araştırma konusunun analizlerinin, sekülerleşme ve din sosyolojisi tartışmaları ile sınırlandırılarak ilahiyat alanındaki çalışmalara sıkıştırılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın araştırma konusu ve nesnesine yakın olan çalışmalar ise "yoga akımı" ile bağlantılı olarak sosyal medyada görünürlüğü, ontolojik güvenlik erozyonu ve tüketim toplumu çerçevesinde irdelenmiştir. Bu çalışmada bahsi geçen sebeplerden dolayı literatürde yer alan çalışmalardan daha farklı yapısal ve bütünlüklü bir perspektif geliştirilerek; modern toplumsal süreçlerin tamamını kapsayan, endüstriyelleşme, küreselleşme, sekülerleşme, bireyselleşme süreçleri ve yeni toplumsal

hareketler ile ilişkilendirmek amacıyla bu bağlamdaki eksik kalan bakış açıları tamamlanmaya çalışılmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.2.1. Veri Toplama Ve Veri Analiz Süreci

Araştırmanın yöntemini, hem yorumcu/inşacı hem de eleştirel bakış paradigmalarından hareketle nitel araştırma oluşturmaktadır. Nitel araştırmanın seçilmesinin nedeni, neo-spiritüel pratiklere dahil olan bireylerin bu oluşumları nasıl anlamlandırdıklarına ve hangi motivasyonla hareket ettiklerine dair bir perspektif geliştirebilmek üzere tercih edilmiştir. Bu çerçevede yoga, meditasyon/ mindfulness pratiklerini düzenli olarak uygulayan on kişi, astrolojiyi bir yöntem olarak hayatına dahil etmiş bir kişi, reiki eğitimi alan iki kişi ve aile dizimi seansına en az bir kez katılmış olan (seansı veren ya da alan) iki kişi olmak üzere toplam 14 kişi ile görüşme yapılmıştır. Nitel araştırma aynı paydada toplanabilecek değişkenlerin farklılıklarını ortaya çıkarma esasına dayanmaktadır. Bu nedenle katılımcıların tamamı farklı değişkenler altında yer almış da olsa yukarıda sayılmış olan pratikler de dahil olmak üzere birden çok pratikle aynı zamanda ilişkili olduğu da göz ardı edilmemiştir.

Araştırmanın saha çalışmasında nitel veri toplama tekniklerinden, kartopu örneklem tekniği kullanılarak katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırma için katılımcılara Eskişehir YogArt oluşumu üzerinden ve sosyal medya duyuruları aracılığıyla ulaşılmış olup; Eskişehir’de yoga, meditasyon, astroloji ve aile dizimi ile ilişkili dört kişi ile yüz yüze görüşülmüştür. Sosyal medya aracılığıyla ulaşılan,

araştırmanın odağına aldığı pratiklerden biri veya birkaçı ile aynı anda ilişkili olan on katılımcı ile online görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılar araştırmaya Eskişehir, Ankara ve İstanbul başta olmak üzere Muğla, Çanakkale ve Aydın gibi illerden dahil olmuşlardır. Katılımcılarla görüşme süresi ortalama olarak 60-90 dakika arasında gerçekleşmiş, yapılan görüşmeler, etik kurul onam formu çerçevesinde katılımcıların izni dahilinde sesli olarak kayıt altına alınmıştır. Araştırma kapsamında saha çalışması; ilgili kişilere ulaşılması ve görüşmelerin gerçekleştirilmesi ile birlikte üç ayda tamamlanmıştır.

Araştırmanın temel kabulleri ve soru cümleleri çerçevesinde, mülakatlarda katılımcılara dört ayrı alanda sorular yöneltilmiş olup; bunlardan ilki katılımcıların demografik ve sosyo- ekonomik arka planını ortaya koymaya yöneliktir. İkinci kategorideki sorular, katılımcıların uyguladığı pratiklere yönelme nedenlerini araştıran, öznel nitelikli sorulardır. Üçüncü başlık, katılımcıların toplumsal – küresel problemlere karşı yaptıkları bireysel aktivitelere yöneliktir. Son gruptaki sorular ise katılımcıların yeni toplumsal hareketlere ilişkin deneyim ve düşüncelerini ortaya koymaktadır. Derinlemesine görüşmelerde katılımcılara 42 tane yarı yapılandırılmış soru sorulmuştur. Görüşmecilere büyük ölçüde öznel nitelikte, kişisel algı ve deneyimlerine dayalı olarak cevap verebilecekleri içerikte sorular yöneltilmiştir. Ancak, katılımcıların spontane cevaplamalarına da izin verilmiş olup görüşmecilerin anlatmak istemedikleri herhangi bir konuya dair yönlendirme yapılmamasına özen gösterilmiştir.

Tüm görüşmeler görüşülen kişinin bir başka kişinin varlığından etkilenmemesi amacıyla bire bir görüşme şeklinde gerçekleştirilmiş, görüşmelerin tamamı ses

kaydı şeklinde kayıt altına alınıp, bilgisayar ortamında yazılı olarak deşifre edilmiştir.

Araştırmanın veri toplama sürecinin tamamlanmasının ardından toplanan verilerin değerlendirilmesi, araştırmanın kavramsal çerçevesi ve araştırma soruları kapsamında oluşturulan temaların yorumlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi kapsamında, saha çalışmasından edilen verilerin tartışması yapılarak araştırmanın yöntem kısmında belirtilen ana/temel sorular (sayfa 13-14) yanıtlanmaya çalışılmıştır.

1.2.2. Çalışmanın Temel Kabulleri ve Araştırma Soruları

Araştırmanın odak noktasını, sosyal bilimlerde spiritüel veya "new age" olarak adlandırılan pratiklerin yeni toplumsal hareketler ile konu ve amaç eksenindeki kesiştiği durumların ortaya konulması oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın perspektifi Touraine'den alınan eski ve yeni paradigma ekseninde inşa edilmiş olup, eski paradigma ile modernleşmenin toplumsal yapıya yansımaları ve klasik sosyal hareketler kastedilmekte, yeni paradigma ile ise postmodern toplum, yeni toplumsal hareketler ve yeni politika yapma biçimleri ile yaşam pratikleri çerçevesindeki özneye işaret edilmektedir. Buradan hareketle bireylerin öznel yönelimlerine etkisi olduğu kabul edilen toplumsal sistemlerin eleştirel bir analizine girilmiş olup, bu yönelimler bireyin kendisine ve içinde yaşadığı dünyaya yabancılaşmasının ardında yatan modern paradigmanın unsurları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın temel kabullerinden ilki; yaşanan toplumsal süreçleri Bauman'ın tanımından hareketle "postmodern" olarak değerlendirmesidir. Dolayısıyla yapısal analiz içerisinde modern insanın politika yapma biçimleri olan klasik toplumsal hareketler üzerinde fazla durulmamıştır. Küreselleşme sonrası çok yönlü bir hal alan toplumsal baskı unsurlarının karşısında hem yeni toplumsal hareketler hem de neo-spiritüalist yaşam tarzları postmodern siyasi alan olarak kabul edilmiştir.

Araştırma çerçevesindeki bir başka temel saik, sosyal bilimlerdeki yapı-özne ikiliğinin karşılıklı girift ilişkiler bütünü olarak kabulünün ardından, yapısal baskıların karşısındaki öznenin- aktörün direniş alanına yapılan vurgudur. Kısaca ele alınan yapısal unsurları açmamız gerekirse, rasyonel insanın bireysel yaşam üzerindeki etkisi başta olmak üzere; modern ekonomik yapının temelinde yer alan kapitalist ekonomik ilişkiler ve küreselleşmenin bu ilişkiler üzerindeki etkileri, modern kent hayatı, ulus- devletlerin demokrasi krizi ve seküler dünya anlayışı olarak ayrı başlıklarda değerlendirilmiştir. Yapısal temellerin bireylerin dünyası üzerindeki yansımalarının bir araştırması yapılırken, toplumsal olarak karşılığını bulan akım ve pratiklerin değerlendirmesi yaygın iktidar ilişkileri içerisinde değişen iktidar konumları ve öznenin direniş alanının altı çizilerek yapılmaktadır.

Dolayısıyla bu pratikler bir yapısal unsur olarak yalnızca inanç ve din perspektifinden "spiritüellik" merkezinde veya kapitalizm ekseninden tüketim kültürü olarak değil, rasyonelleşme ve yabancılaşma kavramları ekseninde toplumsal yaşamın her alanını kapsayan modern yapısal bir çözümlemenin süzgecinden geçirilerek ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu nedenle çalışma kapsamına alınan pratiklerin kesiştikleri noktalar; rasyonel/ bilimsel ve modern insanın dışında olması ya da dönüşüm geçirerek modern sistemlere eklenmesi, modern toplumların “ilerleme” anlayışına göre “ilkel” kabul edilen geleneksel kültürlerin öğretilerinin yeniden yorumlanmasıdır. Bir başka ortak özellikleri ise hâlihazırda modern anlamlandırma, açıklama ve tedavi etme yöntemlerine karşılık tinsel özellikler barındırarak bedensel/ zihinsel şifalanma, anlamlandırma pratikleri olarak karşımıza çıkmalarının yanı sıra modern kamusal yaşamdan sınır dışı edilen duygu ve duyumları yeniden gündeme getirmeleridir.

1.2.3. Araştırmanın Soruları

Araştırmanın temel aldığı problemler şu şekildedir;

- Eski paradigma ile onun kurumları, bireylerin/ toplumun ihtiyaçlarına etkin bir çözüm üretmekte midir?
- Endüstriyel kapitalizm ve onun çalışma koşulları sınıf temelli bir bakış açısını aşarak çok katmanlı ve çeşitli hale mi gelmiştir? Ayrıca bireysel yaşamı ikiye bölen özel/kamusal alan ayrımı giderek bulanıklaşmakta mıdır?
- Kapitalist çalışma koşulları, bürokratikleşme ve ulus - devlet ideolojileri küreselleşmenin de etkisiyle bireyleri kendine ve doğaya yabancılaştırarak, kimlik ve değer krizinin ortaya çıkmasına mı neden olmuştur?

- Yerleşik kültürün değerleri, İbrahimi dinlerin öğretileri ve ulus- devletlerin kurumsal politikaları günümüz bireylerinin yaşam hak ve özgürlüklerini koruyup koruyamama bağlamında nasıl algılanmaktadır?
- Eski paradigmanın bakış açısına ait, eski örgütlenme biçimleri günümüz problemlerine çözüm oluşturamadığı için mi bireyler yeni sosyal hareketlere dahil olmaktadır? Bu hareketlerin bünyesine dahil ettiği konular ile örgütlenme biçimleri yeni teknolojilerin de aracılığıyla nasıl bir çeşitlilik göstermektedir?
- Yeni sosyal hareketlerin örgütlenme biçimleri ve odaklandıkları konular eski paradigmanın yarattığı sorunlar etrafında bireysel/ kamusal konum alışlar olarak göze çarpmaktadır. Buradan hareketle, küreselleşme tartışmaları çerçevesinde, bireyselleşme ve sekülerleşme olgularını da göz önünde bulundurduğumuzda bireylerin yaşadıkları çevrenin sorunlarına makro (büyük anlatılardan) ziyade yerel ve mikro açıdan (küçük anlatılar) yaklaştıklarını söylemek mümkün müdür?
- Yeni toplumsal hareketlerin merkezindeki problemler ile (kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddet, insan hakları ve özgürlüklerin ihlali, Lgbti bireylere yönelik ayrımcılık ve şiddet, doğal kaynakların tahribatı ve tüketimi vb.) bu problemlerin çözümü için bireysel bir tepki olarak bireylerin toplumdaki Teosofist akımların temelindeki pratik ve oluşumlara yönelimleri arasında bir bağ kurulabilir mi?

1.2.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın teorik alt yapısı, Türkiye ve dünya genelinde ulaşılabilen Türkçe ve İngilizce kaynaklarla, görüşmeler ise Türkiye’de İstanbul, Ankara, Aydın, Muğla, Çanakkale ve Eskişehir’de yapılan online ve yüz yüze yapılan mülakatlarla sınırlıdır. Bu bağlamda araştırma verileri bireysel deneyimlere ve anlamlandırmalar dayalı olduğu için genellenemez.

Görüşme yapılan bireyler açısından, araştırmada bahsi geçen pratikleri yapan ve görüşme yapmayı kabul eden bireylerin bu pratikleri yapmaya başlama süresi ile halen yapmaya devam etme hususlarında herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Bu bağlamda zamana endeksli farklılaşmalar ile benimsenen pratiklerin etkinlik yoğunluklarına dayalı bir gözlem ve yorum yapılmamıştır.

Ayrıca görüşme yapılan örneklem çerçevesinde, araştırmanın süresi kapsamında istenilen sayıda katılımcıya, cinsiyet temelinde ise eşit sayıda gönüllüye ulaşılamamış olup, araştırmada yöneltilen soruların öznel niteliğine bağlı olarak katılımcıların kendilerine saklamak istedikleri bilgilerin de olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

1.2.5. Literatürdeki Çalışmalar

Yeni toplumsal hareketler ile ilgili literatür taraması yapıldığında yakın tarihli çalışmaların “Gezi Direnişi” özelinde bu alana dahil olduğunu görmekte, öne çıkan toplumsal hareketlerin yanı sıra bu hareketlerin tarihsel arka planına yer

verildiği, yapısal toplumsal olaylar ile birlikte ilişkilerinin analiz edildiği çalışmalar ile karşılaşmaktayız. Türkiye özelinde “Gezi Direnişi” hem yakın tarihli en geniş kitlesel katılım görmesi açısından yeni toplumsal hareketler tartışmalarında önemli bir yer tutmasından hem de araştırma kapsamında, yaygın toplumsal hareketlere katılım oranı, otokratik yönetim ve şiddet kültürü karşısında sivil hareketlere ilişkin duyulan umudun kırılması açısından dönüm noktasıdır.

Yeni Toplumsal Hareketlerin yapısal özellikleri, tarihçesi ve alanyazındaki kuramsal tartışmaların yer verildiği çalışmalardan biri Ayşegül Dede tarafından yazılan “*Yeni Dünya’nın Dinamiği: Yeni Toplumsal Hareketler*” (2015) başlıklı tez çalışmasıdır. Bu çalışmanın araştırma açısından önemi yeni toplumsal hareketlerin “yeni” olarak değerlendirilmesinin altında yatan başlıca nedenini örgütlenme, amaç ve temalarından ziyade “içinde yaşanılan dünyaya karşı olma durumu” olarak değerlendirmesi yatmaktadır. “Başka bir dünya mümkün” (2015; 29), sloganı tıpkı neo-spiritüalistlerin benimsediği şekilde, aktörlerin daha iyi bir yaşam ve dünyayı arzulamalarına işaret ederken, yeni bir dünya görüşü, mantık, zihin, yaşam biçimi, insan tipi, siyaset tipi, iletişim ve ilişki ağına vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla yeni toplumsal hareketlerin temelinde toplumsal değerleri yeniden tanımlamak istemesi, sistemi ele geçirmekten ziyade onu dönüştürmeye yönelik çabasının ön planda olması ve YTH’lerin gelecekte dönüşmesi veya ortadan kalkması ile öngörülerin değerlendirilmesi, araştırma kapsamında yeni bir tartışma alanı açmaktadır.

Bir başka çalışma ise Enver Sinan Malkoç’un doktora çalışmasında (*Yeni Toplumsal Hareket Olgusu ve Türkiye’de 1980 Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler* – 2013) yer verdiği şekliyle toplumsal hareketlerin kuramsal tarihçesi ile birlikte 1980 sonrası Türkiye’deki toplumsal hareketlerin özellikleri ile ilgili detaylı bir çalışma literatüre eklenmiştir. Malkoç, klasik toplumsal hareketler ile

yeni toplumsal hareketlere geçişin siyasal toplumsal değişimlerden bağımsız olmadığını göstermek amacıyla tarihsel bir analize yer vermiş; İkinci Dünya Savaşı, Doğu Bloğu'nun çöküşü, '68 olayları ve 11 Eylül Saldırıları'nın küresel anlamda etkilerini toplumsal hareketler ile ilişkilendirerek detaylı bir biçimde açıklamıştır. Fransa'da başlayan '68 olayları sonrasında sistem karşıtı hareketlerin son bulmasını sistemsel değişime olan inancın son bulması ve ideolojik taleplerden uzaklaşarak spesifik taleplere yönelim ile sistem karşıtı taleplerden uzaklaşıldığına yapılan vurgu ve dolayısıyla mikro, yerel, bireysel kaygıların ön plana çıkması sürecini toplumsallık tanımları ve küreselleşme açısından değerlendirmesi bu çalışma ile paralellik göstermektedir. Ayrıca antidemokratik ülkelerde yaygınlaşan pasif direniş gösteren barışçıl hareketlerin altının çizilmesi de araştırma açısından önemli bir yer tutmaktadır. Ancak buradaki perspektiften farklı olarak, Malkoç'un yeni toplumsal hareketler içerisinde saydığı yoga ve zen hareketleri yeni dini şuura karşı kültürel hareketler olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmamızla ilişkilendirilebilecek, postmodern toplumsallık ve siyasi alanın imkansızlaşması ve mekan ilişkisi bağlamında öne çıkan bir başka alan çalışması Semih Bilgin'in *"Ütopya, Kriz ve Umut Mekanları: Geç Kapitalizmde Gelecek Tahayyüllerine Yönelik Mekansal Açılımlar"*(2018) isimli çalışması, mekan ve ütopyacılık perspektifinden fikir vermektedir. Küresel kapitalist süreçlerin mekânsal yeniden üretimi çerçevesinde kentsel dokuyu homojenleştirmesi ve yapay bir hale getirmesi modern paradigmanın kentsel analizine alan tanımaktadır. Bunun yanısıra postmodern politik alanın boşa çıkması ve yeni bir dünya tahayyülü ile ütopyacılık bakış açısının ön plana çıkması öznelerin bütüncül dönüşüm umutları ile ilişkisi bakımından anlamlıdır.

Yine bu bağlamda, heteretopyaya ilişkin, kentsel mekan, siyaset üstü olma ve topluluk deneyimi kapsamında *“Kentsel Heterotopya ve Müşterekleştirme Siyaseti: Müşterekleştirme Pratikleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”* (Meltem Bayrak, 2021) isimli çalışma literatürde karşımıza çıkmaktadır. Metropol insanının yaşadığı yabancılaşmanın kamusal alan ayrımı ile bağlantısı, kapitalist çıkarların dışında bir dayanışma şeklinin tahayyülü ve sürdürülebilir ekolojiye duyarlı hareketler ile kentsel mekanın yeniden üretiminin ilişkisi kapsamında öznelerin mekânsal deneyimleri ve yeni örgütlenme biçimlerine dair bir çerçeve sunmaktadır.

Yeni toplumsal hareketlerle bağlantılı olarak kimlik talebi ve beden olumlama hareketinin yeni medya aracılığıyla betimlemesinin yapıldığı Yıldız'ın (2021) analizi beden olumlama üzerinden derinlikli bir perspektif sunmaktadır. Bu perspektif Yıldız'ın bulgularına dayanarak Foucault'cu anlamda iktidar ilişkilerinin okunması ile birlikte “beden” üzerindeki tahakkümün daha çok kadın bedenine işaret etmesi beden/zihin ayrımındaki dişil alanın negatif imgesinin yeniden üretilmesi ile bağlantılıdır.

Yine modern yoga pratikleri üzerinden neoliberal politikalar ve toplumsal farklılaşma ile kendilik inşası ekseninde Ertürk'ün (2021) çalışması, yoganın beden zihin bütünlüğü anlayışı ile bağlantılı olarak ruhen ve fiziken iyileşmek ve kendini bilmek temelinde bir açıklamasına girişmiştir. Bu anlamda hem modern paradigmanın beden/zihin ayrımının yarattığı yabancılaşmaya bir çözüm olarak hem de özyönetim ve dolayısıyla özgürlük pratiği olarak siyasal anlamda iktidar ilişkileri içerisinde bir değerlendirmeye imkan tanımıştır. Burada kendimizi kurtarmaktan ötede kendimizle yeni bir ilişki kurarak daha iyi bir yaşam inşa edebilme anlayışı özne sosyolojisi çerçevesi bağdaşmaktadır.

Giddens'in ontolojik güvenlik erozyonu kavramı ve tüketim toplumunda değişen değerler odağında yogaya yönelimin analizini alanyazına kazandıran Gürsoy'un (2019) doktora tezi farklı perspektiflerle yoga pratiklerinin sosyolojik okumasını yapmıştır. Araştırmasının elde ettiği sonuçlar çerçevesinde Gürsoy, yogaya yönelimin altında yatan modern toplumsal süreçleri ontolojik güvenlik erozyonu ile açıklayarak, yogaya yönelimin psikolojik iyileşme ile bağlantılı olduğunu ifade etmiştir. Ancak Gürsoy bu pratiğin küresel kapitalizm ile olan ilişkisini yalnızca yapısal bir perspektiften tüketim aracı olarak ele almıştır.

New Age spiritüalizmi bazında, ataerkil dinlerde kadının yeri ve spiritüalizmin bütüncül anlayışından dolayı artan yönelim çerçevesinde Mashael'in (2020) derinlikli görüşmeler yaparak ortaya koyduğu çalışması aydınlatıcıdır. Araştırmanın sekülerleşme tartışmaları kapsamında, kurumsal dinlerin dışarıda bıraktığı kimliklerin doğaüstü alanla bağlantısı olarak değerlendirdiği neo-spiritüalist yaklaşım ile Mashael'in ataerkil dinler karşısında spiritüalizmin kadınların anlam ve bütüncül iyileşme arayışları benzer bir perspektiften değerlendirme ortaya koymaktadır.

Aynı çerçevede uluslararası anlamda "new age" ile ilişkili literatürün bir hayli geniş olduğunu görmekteyiz. Bu araştırmanın perspektifi doğrultusunda ilişkili birkaç çalışmadan bahsetmemiz gerekirse; eski ve yeni hareketlerin, alan araştırması dâhil edilerek oluşturulmuş karşılaştırılmalı analizini sunan "Old Unions and New Social Movements" başlıklı makale (Carroll & Ratner, 1995) bu anlamda bir bakış açısı sunmaktadır. Klasik toplumsal hareketlerin sınıf ve mesleki örgütlenme temelindeki yapısının, gündelik yaşam pratiklerinin ve beraberinde getirdiği sorunlar çerçevesinde geçirdiği değişime yaptığı vurgu paradigma analizi temelinde araştırmanın ana temalarından biridir.

Öte yandan, new age kültürünü yeni dinimsi yapılar çerçevesinde alanyazında “habitus” kavramı merkezinde ele alan Heelas & Woodhead (2005) ‘in çalışması karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma New Age kültürü ve spiritüalizmi yeni çağa ait bir devrimden ziyade sekülerleşmenin devamı olarak nitelendirmekte ve toplumsal değişimin hızı ve bireyler üzerindeki baskısına karşılık çoğunlukla beyaz, orta sınıfa mensup öznelerin baş etme mekanizmasına dönüştüğünü ifade etmesi ile önem kazanmaktadır.

New Age kültürünün detaylı bir incelemesi ile birlikte yeni toplumsal hareketlerle bağlantısını new age materyaller üzerinden inceleyen Thomas König (2000), “The New Age Movement, Genesis of A High Volume, Low Impact Identity” isimli çalışmasında ise farklı bir bakış açısı sunmaktadır. König bu araştırmanın tersi bir görüşü savunmakta; hem Touraine’nin özne sosyolojisinin imkansızlığına dair eleştirilerini dile getirirken hem de new age içerisindeki pratiklerin yeni toplumsal hareket sayılamayacağını savunmaktadır. Ancak König bu değerlendirmesini popüler kültür ve tüketim toplumu ekseninde new age üzerine üretilen içeriklerin analizine dayandırarak yapmaktadır. Yine de König’in çalışması hem farklı bir perspektif sunması açısından hem de new age tanımı ile spiritüellik tanımının öznelerin anlam dünyalarına göre değişen sınırlarını ortaya koyması açısından araştırmanın konusu ile bağlantı teşkil etmektedir.

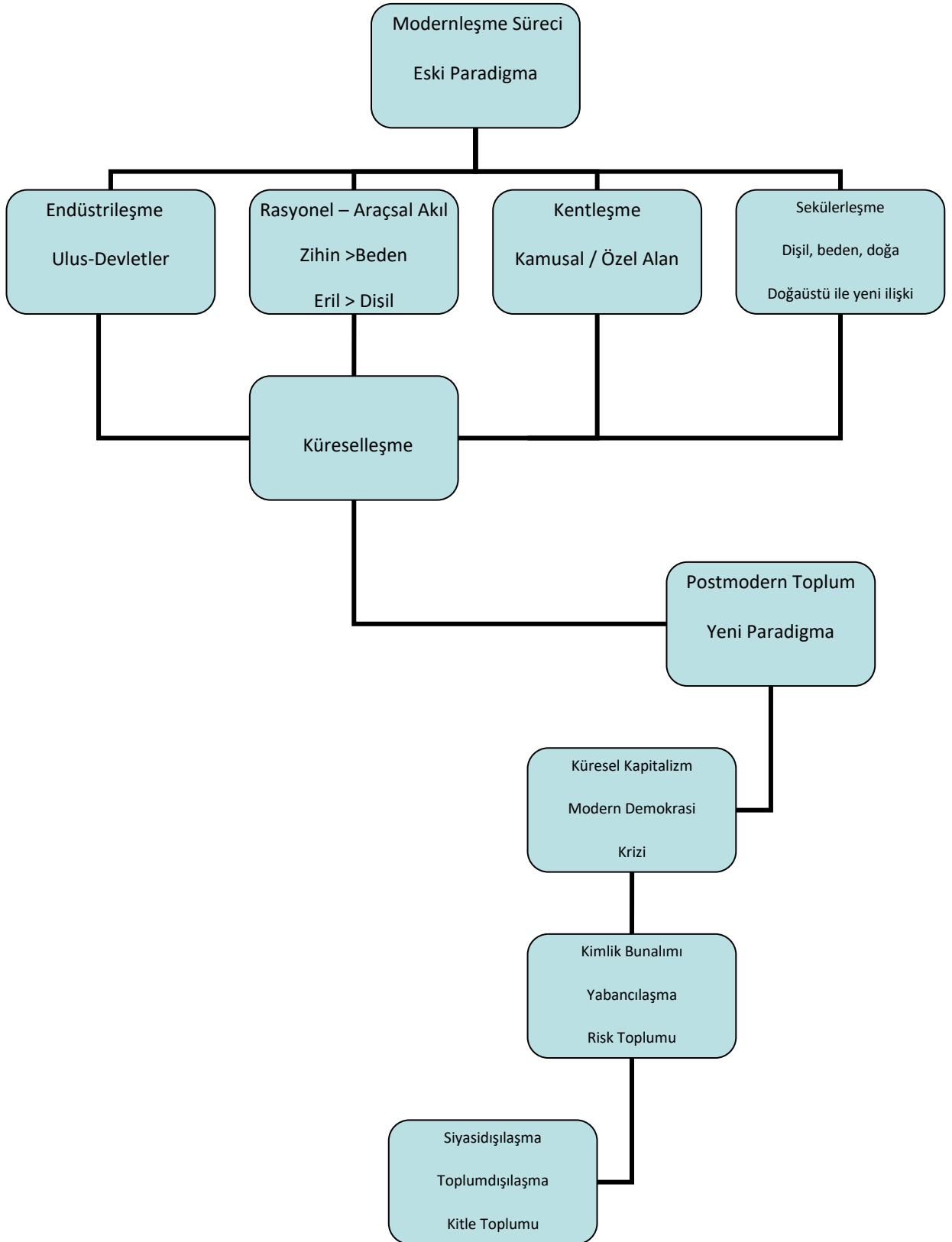
2.BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ARKA PLAN

Bu kısımda tezin ana kavram ve kuramlarını oluşturan sosyologların görüşlerine yer verilerek çalışmayla bağlantısı kurulmuştur. Bu kapsamda Eski Paradigma, Modern Toplum, Rasyonel İnşa, Bilimsel Düşüncenin İktidarı, Ulus-Devletler, Kapitalist Ekonomi ve İlerleme, Kamusal İnsanın Çöküşü, Küreselleşme, Sekülerleşme, Klasik Toplumsal Hareketler, Yeni Paradigma, Postmodern Toplum, Kitle Toplumu, Yeni Toplumsal Hareketler, Özne Sosyolojisi- A.Touraine, Bireyden Özneye- Hareketlerden Yaşam Tarzlarına başlıkları yer almaktadır.

Tezin kavram ve kuramsal çerçevesini ilişkisel olarak gösterebilirsek karşımıza Şema 1 de olduğu gibi bir model çıkarmış oluruz. Bu modele göre;

Şema 1. Kavramsal Ve Kuramsal Şema

2.1. ESKİ PARADİGMA

Eski ve Yeni Paradigma kavramları Touraine'nin yeni sosyal hareketler ve özne sosyolojisini açıkladığı çalışması çerçevesinde kullandığı kavramsallaştırmalardır. Araştırma kapsamında eski paradigma; Aydınlanma düşüncesinin idealleri çerçevesinde yükselen modern topluma ve onun yapılarına tekabül etmektedir. Bu yapıların temel unsurları; rasyonel aklın yüceltilmesi, modern demokrasi ve ulus- devlet anlayışı, ilerleme düşüncesi ve kentleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan metropol insanının hem ekonomik ve siyasi alanda hem de kültürel alanda çizilmiş olan çerçevesinden oluşmaktadır. Dolayısıyla eski paradigma, modernleşme sürecinin bizzat kendisine işaret etmekte, Aydınlanma düşüncesi etrafında şekillenen idealler ve büyük anlatılardan oluşmaktadır.

Öte yandan paradigma değişimine zorlayan yapısal bir süreç olarak küreselleşme karşımıza çıkmakta, hem ulus- devletlerin ekonomik ve siyasi anlamda baskılanmalarını hem de medeniyetlerin modernitenin hakim söyleminin ideallerinden ne kadar uzağında kaldığı ile yüzleşilmesi aşamasını beraberinde getirmektedir. Artık sanayi sonrası veya postmodern toplumda modernleşmenin karanlık tarafı ile yüzleşilmekte; daha önceden müphem kabul edilen çoğulluk ve belirsizliğe bir kapı aralanmaktadır. Yeni paradigma halihazırda bu sorgulamaların yapıldığı, öznenin yapısal süreçler içerisinde kendi yerini kazanmaya çalıştığı, ikili tanımların dışında kalanın, kültürel alana ait olanın veya öznel olanın da tartışmaya açıldığı bir değişimin altını çizmektedir.

2.1.1. Modern Toplum

Sosyal Bilimlerde pek çok tartışmanın başlangıcı olan modernizm ve postmodernizm kavrayışları içerisinde kabul görmüş tanımlardan hangisinden hareketle araştırma çerçevesini çizdiğimiz önemli görünmektedir. Burada modern ve postmodern kavramlarını Giddens'in "Modernliğin Sonu" çalışmasında belirttiği gibi kabul edersek eğer;

"Modernlik", on yedinci yüzyılda Avrupa'da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine işaret eder." (Giddens, 1994, s.9)

Bu durumda Giddens'in toplumsal okumasını yaptığı haliyle postmodernizm de, Lyotard'ın gündeme getirdiği post modernlik haline karşılık modernizmin giderek radikalleşen sonuçlarını inceleme ve tartışma gerekliliğini vurgular. Şöyle ki; içinde bulunulan çağ post - moderndir ancak karamsarlıktan ziyade incelenmesi gereken bir modernizmin devamı durumudur. Habermas'ın da (1994) belirttiği gibi modernizm tamalanmamış bir süreçtir. Dolayısıyla Giddens'a (1994: s.51) göre, postmodern kuramların çizdiği perspektiften daha farklı olarak, "Modernliğin ötesine geçmiş değiliz; onun radikalleşmesi aşamasını yaşıyoruz" dur. Bu tanımın elverdiği şekilde, araştırmanın çerçevesi, yaşadığımız sürecin tarihselliğini göz ardı etmeden bir eleştirisini yapmakla beraber, aynı zamanda da gelecekteki ihtimallere de açık kapı bırakmış olmaktadır.

Modernliği belirleyen şey, yeninin yalnızca yeni olduğu için kucaklanması değil, büyük çapta bir düşünümsellik beklentisidir; bu da kuşkusuz, bizzat düşünmenin doğası üzerine düşünmeyi de içerir.

Böylelikle, Giddens'in bakışından hareketle, modern olan; eski düşünümsel kalıplara ve yaşayışlara göre, yeni olanı temsil etmekle beraber aynı zamanda bu "yeni" olanın devam eden dönüşümsel bir kendi üzerine yeniden düşünme vurgusu ön plana çıkmaktadır.

Giddens'a göre bu huzursuz edici bir tablodur çünkü; *"Modernlik, bütünüyle düşünümsel olarak uygulanmış bilgiden oluşur; ancak bilginin kesinlik ile eşitlenmesinin yanlış anlaşıldığı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Baştanbaşa düşünümsel olarak kurgulanmış bilgi ile kurulu bir dünyada yaşıyoruz; ama aynı zamanda bu dünya, o bilginin herhangi bir unsurunun değişmeyeceğinden hiçbir zaman emin olamayacağımız bir yerdir* (Giddens, 1994, s. 41).

Öte yandan modernlik fikri kendi gücünü, Touraine'e göre, olumlu ütopyasından, yani akılcı bir dünya kurma ütopyasından değil, eleştirel işlevinden alır, dolayısıyla da bu gücü ancak geçmişin direnişinin dayanabildiği sürece korur (Touraine, 2010, s. 52).

Ancak , (Giddens, 1994, s. 138); modernlik koşullarında toplumsal dünya, kendi karakteri ve işleyişi ile ilgili yeni bilgi girdisi açısından hiçbir zaman istikrarlı bir çevre oluşturamaz. Yeni bilgi (kavramlar, kuramlar, bulgular) toplumsal dünyayı yalnızca daha saydamlaştırmakla kalmaz, onu yeni yönlerle doğru döndürerek yapısını da değiştirir. İşte bu nedenlerden dolayı Giddens "tarihi" yakalayıp kendi kolektif amaçlarımız doğrultusunda yönlendiremeyeceğimizi belirtmektedir. Ona göre, kendi eylemlerimizi üretip çoğaltsak bile, toplumsal yaşamı tümüyle kontrol edemeyiz. Dolayısıyla, modern toplumda, üzerine yaşam inşa edilen bilgi temelini her yenilikte biraz daha dönüşmesini de içerir.

Bu durum geleneksel anlamda kolektif bir konumlanışın sürekliliğini sekteye uğratmaktadır çünkü kapsadıkları deneyimler homojen değildir ve dahası her yeni bilgi ile kendisini değerlendirip güncellemek zorundadır.

İçinde yaşadığımız dönemi adlandırma ve toplumsal olarak yarattığı durumları ortaya koyma girişimi üzerine yapılan “modern - postmodern” tartışmalarına dair Bauman’ın kavramsallaştırması yukarıda bahsi geçen durumu açmakta yardımcı olmaktadır. Bauman’ın modernlik anlayışına bağlı olarak postmodern toplum tanımı da Giddens’in “geç modernlik” kavramına paralel yapısal bir çerçeve sunmuş olmaktadır.

Bauman'a göre modernlik: *“Batı Avrupa’da XVII. yüzyıldaki bir dizi derin toplumsal, yapısal ve entelektüel dönüşümle başlayan ve (1) Aydınlanma’nın gelişmesiyle kültürel bir proje olarak; (2) -Kapitalist ve daha sonra da komünist endüstri toplumunun gelişmesiyle de toplumsal olarak kurulan bir yaşam biçimiyle, kesinlikle modernizm değildir. Modernizm, -daha önceki dönemin birçok münferit entelektüel olayına kadar geriye doğru izlenebilse de- bu yüzyılın başında olgunlaşan ve geriye baktığımızda (Aydınlanma’yla analojik olarak) postmodern bir "proje" ya da postmodern durumun ilk belirtilerinin çıktığı evresi olarak görebileceğimiz entelektüel (felsefi, edebi, sanatsal) bir akımdır.”*

Bauman’a göre, modernizm akımında modernlik, bakışını kendine çevirmiştir ve nihayetinde kendi imkânsızlığını açığa vuracak ve böylelikle postmodern yeniden değerlendirmeye yol açacak olan kendinin farkında olma ve keskin bir görüş meziyetlerini kazanmaya başlamıştır (Bauman, 2020: s.15). Dolayısıyla Bauman’ın ortaya koyduğu haliyle modernlik kendi postulatının imkânsızlığı ile

yüz yüze gelerek beraberinde getirdiği “müphemliğin” söze dökülmesiyle birlikte içinde bulunduğumuz çağın özelliklerinin görünürlük kazandığı bir şekle bürünmüştür.

Sosyal teori tarihinde, modern / post-modern ikiliği arasında bir çerçeve çizmek gerekirse Bauman’ın “müphemlik” kavramsallaştırması, modernleşmenin refleksif düsturu konusunda bir dayanak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir nesne ya da bir olayın birden fazla kategoriye sokulabilmesi demek olan “müphemlik”, dile özel bir düzensizliktir, yani dilin icra ettiği adlandırma (sınıflandırma) fonksiyonunun iflası anlamına gelmektedir. Bu düzensizliğin temel belirtisi, belli bir durumu doğru biçimde okuyamadığımız ve alternatif eylemler arasında seçim yapamadığımız zaman hissettiğimiz keskin rahatsızlıktır (Bauman, 2020, s. 11). Bauman’a göre, müphemlik (modern toplumun) sınıflandırma işinin bir yan ürünüdür ve her seferinde daha fazla sınıflandırma çabası gerektirmektedir (Bauman, 2020, s.14).

Modern toplumun tarihsel olarak temelinde yatan Batı tarzı düşüncenin sınıflandırma nosyonu, dünyayı ikiliklerle kavrama alışkanlığı ve bu ekseninde yarattığı hiyerarşik ilişkilerde, müphem olanın bu hiyerarşiye sığmaması dolayısıyla istenmeyen, gerilim yaratan unsur olmasını sağlamıştır. Postmodern toplumsal süreçlerde iyice görünür hale gelen baskı unsurları, yapısal sistemlerin kendi söylem alanlarına göre değişkenlik gösterse de simgesel dünyada, yani dilsel çözümlemede aynı ikili anlayışa oturmaktadır. Ulus- devlet anlayışı bazında müphem olan altkültür ve kimliklerken, medeniyetin karşısında vahşi doğa, zihninin karşısında beden, erilin karşısında dişildir. Bu durumda, “Modernliğin tarihi, toplumsal varoluş ile bunun kültürü arasındaki gerilimin tarihidir” (Bauman, 2020, s. 23).

2.1.2. Rasyonel İnşa

Modern toplumun yapıtaşlarından bir tanesi de rasyonelleşmenin tüm yapısal sistemler üzerindeki hâkimiyetidir. Rasyonel aklın üstünlüğü Weber'in "demir kafes" olarak tanımladığı bürokratik yapılanmadan, ekonomik süreçlere, sağlık ve eğitim kurumlarından kent yaşamına kadar modern toplumun tüm hücrelerine sirayet etmiştir. Bu sirayet günümüz toplumlarının bunalımının temelindeki akılcılaştırma ve içinde yaşanan dünyanın araçsallaştırılmasının bedeli olan yabancılaşmanın da nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Akılcılaştırma ile birlikte dünyanın büyüünün bozulması Weber'in kuramında kilit unsurlardır. Weber, Batı'da (Ritzer, 2019; s.104), kapitalizm ve bürokraside örnekleri olan modern akılcılaştırma sürecinin bir zamanlar büyü (gizemli, mistik, sihirli) dünyayı yok etmeye hizmet ettiğini ileri sürmüştür. Weberyen düşüncede akılcı sistemlerde, özellikle bürokraside büyüye yer yoktur. Akılcı sistemlerden büyü sistematik olarak atılır, bu sistemler yaşamı büyü ya da gizemden büyük ölçüde yoksun bırakır.

Büyüden arındırma, akılcılaştırma bürokrasi örneğinde de olduğu gibi yüksek verimlilik elde etmek ve topluluk üzerinde sıkı bir otorite kurmak için biçilmiş kaftandır. Ancak toplumsal yaşam alanlarını düzenlerken diğer taraftan da hiyerarşik yapılanma içerisinde öznelerin üzerindeki otoritenin sıkı kontrolünü meşrulaştırmaktadır.

Aydınlanma'nın Diyalektiği'nde belirtildiği gibi "Modern bilime giden yolda insan anlamdan vazgeçiyor. Formül kavramın, kural ve olasılık da nedenin yerini alıyor" (Adorno, Horkheimer, 2000, s. 21). Dolayısıyla Adorno ve Horkheimer'in

Hegel'den yola çıkarak belirttiği şekilde; "Aydınlanmaya göre hesaplanabilirlik ve yararlılık ölçütüne uymayan her şey kuşkuludur" (Adorno, Horkheimer, 2000,s. 22).

"Söylence aydınlanmaya, doğa da salt nesnelığe dönüşür. İnsanlar erklerinin artmasının bedelini, bu erki uyguladıkları nesnelere yabancılaşmakla öderler. Aydınlanmanın nesnelere karşı tutumu, diktatörün insanlara karşı tutumuyla aynıdır. ..Niteliksizleştirilmiş doğa salt düzenlemenin kaotik malzemesine; her şeye kadir benlik de salt sahip olamaya, soyut özdeşliğe dönüşür. ... Tanrının yerine kurbanlık hayvan boğazlanır. Kurban ayinindeki bu yer değiştirme gidimli mantığa doğru atılmış bir adıma işaret eder. Kız çocuk için kurban edilen maralın, ilk doğan erkek çocuk için kurban edilen kuzunun kendine özgü nitelikleri olsa da, bu kurbanlar insanlara daha o zaman tür kavramını tanıtıyordu" (Adorno, Horkheimer, 2000, s. 26-27).

Varoluş ; tasarım, manipülasyon, yönetim ve mühendisliğin etkisi altında olduğu ve bunlar tarafından sürdürüldüğü ölçüde moderndir. Varoluş, marifetli (yani, bilgi, beceri ve teknolojiye sahip) egemen failer tarafından yönetildiği ölçüde moderndir. Müphemliğin kökünü kazıma çabası tipik bir modern pratiktir; modern siyasetin, modern aklın ve modern yaşamın özüdür. Bu, kesin olarak tanımlama ve kesin olarak tanımlanamayan her şeyin bastırılması ya da elenmesi çabasıdır. Aslında boşluğa tahammülü olmayan şey doğa değil, modern pratiktir. Dolayısıyla da hoşgörüsüzlük, modern pratiğin doğal bir eğilimidir; düzenin inşası, katılma ve kabul edilmenin sınırlarını çizer. Asilime edilemeyen her şeyin hak ve temellerinin reddini- ötekinin gayri meşrulaştırmasını- ister (Bauman, 2020: s. 20- 21).

Akılıcı idealin toplumları getirdiği son nokta anlamdan ve ütopyadan vazgeçmiş zihinsel işleyişle, işlevsellik ölçütüne indirgenmiş ve nihayetinde müphemliğe hiç yer vermeyen, mükemmeliyetçi bir ilerlemenin peşinde koşan insanlar topluluğudur. Dolayısıyla, günümüz modern kent yaşamının içinde, bireyin kendisine ve parçası olduğu her şeye yabancılaşmasının sistemik kaynağı bu temelde yatmaktadır.

Dünyevileşme ve dünyanın büyüünün bozulması, teknik eylemin içinde harekete geçtiği fenomenler dünyasıyla, yaşamımıza ancak ahlaksal görev ve estetik deneyim aracılığıyla giren Varlık dünyasının birbirinden ayrılması, bizi Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu'nun sonundaki o pek ünlü ifade doğrultusunda demir bir kafese hapsedmez mi (Touraine, 2010; s.125), sorusunu soran Touraine, rasyonalitenin çarpıtılması yoluyla bireyin demir kafese hapsinin nasıl gerçekleştirildiğine dikkat çekmektedir.

2.1.3. Bilimsel Düşüncenin İktidarı

Modern bilim, güçlü ve karşı konulmaz bir tutkudan Doğa'yı fethetme ve onu insan gereksinimlerine tabi kılma tutkusundan doğmuştur. Bilim insanlarını sürekli olarak " hiçbir insanın gitmeye cesaret edemediği yerlere gitme"ye iten meşhur bilimsel merak, asla denetim, yönetim ve şeyleri olduklarından daha iyi (yani daha esnek, daha itaatkar, daha hizmetkar) kılma vizyonundan bağımsız olmamıştır (Bauman, 2020; s. 62).

Egemenliğin toplumsal gelişimiyle ortaya çıkan işbölümü, hükmedilen bütünün öz-varlığını korumasına hizmet eder. Ama bu durumda bir bütün olarak bütünün

ve ona içkin olan aklın işletilmesi, zorunlu olarak tikelin kendi çıkarlarını yerine getirmesine dönüşür. Egemenlik bireyin karşısına genelgeçer olarak, başka bir deyişle gerçeklikteki akıl olarak çıkar. Bir bütün olarak toplumun tüm üyelerinin erki, kendilerine dayatılan işbölümü aracılığıyla bu bütünün tekrar tekrar gerçekleştirilmesine yarar; toplum üyelerinin zaten bir çıkış yolu olmadığı gibi, bütünün rasyonelliği de katlanarak artar (Adorno, Horkheimer, 2000, s. 41).

Bilimsel düşünce ile ilgili bu iki yaklaşım da bu çalışma açısından anlamlı ve önemlidir. Zira bireyselden kolektife taşınan pratikler, bilimsel ve rasyonel bakış açısının katı iktidarının bireylerin çeşitli katmanlarda yabancılaşmasının nedenlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğası ve kendi bedeni ile zihni ve duyguları ile bağlantısını yitiren insanın geldiği nihai nokta ile bu akılcılaştırma sürecinin ilişkisi göz ardı edilmemelidir.

Modern paradigmanın bilimsel inşacı anlayışının yol açtığı toplumsal izlekler Giddens'ın "güven erozyonu", "uzmanlaşma" ve Ulrich Beck'in risk toplumu üzerine kavramsallaştırması ile daha anlaşılır bir hale gelmiştir. Giddens gelinen noktayı bir taraftan toplumsal işbölümü ve beraberinde gelen uzmanlaşma pratiğinin bilimsel inşa sürecinde güven yıkımına uğraması yönüyle, diğer taraftan da modern toplum paradigmasının "ilerleme" mazereti ile ekolojik hasarın toplumsal karşılığı olan risk toplumu ile açıklamaktadır.

Modernleşme söz konusu edildiğinde aslında tartışmaya açılan temel çerçevelerden bir tanesi ise toplumların doğa ile ilişkisindeki dönüşüm ve endüstrileşmedir. Endüstriyalizm, insanlığın modernlik koşullarında doğayla olan etkileşiminin ana eksenine durumuna gelir. Modernlik - öncesi kültürlerin çoğunda, hatta büyük uygarlıklarda bile, insanlar çoğunlukla kendilerini doğayla

birlikte değerlendirirlerdi. Yaşamları, beslenmeyle ilgili doğal kaynakların elverişliliği, ürün ve hayvanların iyi ya da kötü durumda olması ve doğal yıkımların etkisi gibi doğanın değişken durumlarına ve kaprislerine bağlıydı. Ancak gelinen nihai noktada, bilim ve teknolojinin güç birliği ile biçimlendirilen modern endüstri, doğal dünyayı önceki kuşaklarca hayal bile edilemeyecek yollarla değiştirmektedir. Yerkürenin sanayileşmiş kesimlerinde ve artarak her yerde insanoğlu yaratılmış bir çevrede, bir eylem çevresinde yaşar; bu çevre kuşkusuz artık yalnızca doğal değil fizikseldir. Yine, yalnızca kentleşmiş alanların kurulmuş çevresi değil, diğer birçok yörede insan eşgüdümü ve kontrolüne tabi olur (Giddens, 1994, s. 59).

İlerleme ve gelişme idealizasyonu çerçevesinde değerlendirilen modernleşme; endüstriyelleşme ile birlikte değişen doğa ile ilişkilene biçiminin sonucu olarak çevresel risklerin de dönüşümünü beraberinde getirmiştir.

Giddens bu durumu "ontolojik güvenlik erozyonu" kavramı ile açıklar; modern-öncesi "risk ortamı" da aynı biçimde dönüşüme uğramıştır. Modernlik koşullarında karşılaştığımız tehlikeler artık birincil olarak doğadan kaynaklanmamaktadır. Kasırgalar, depremler ve diğer doğal afetler kuşkusuz bugün de meydana gelmektedir. Ancak, fiziksel dünya ile olan ilişkilerimizin büyük bir kısmı önceki yüzyıllardaki ilişkilerden köklü biçimde farklıdır; bu, özellikle yerkürenin endüstrileşmiş kesimleri için söz konusu olsa da bir anlamda her yerde böyledir. İlk bakışta bugün karşı karşıya geldiğimiz ekolojik tehlikeler modern- öncesi devirde karşılaşılan doğal tehditlere benzer gibi görünebilirler. Bununla birlikte, buradaki karşılık oldukça belirgindir. Ekolojik tehditler, endüstri gelişiminin maddi çevre üzerindeki etkisi aracılığı ile dolaymlanan, toplumsal olarak düzenlenmiş bilginin sonucudur. Söz konusu tehditler, modernliğin baş göstermesiyle tanınmaya başlayan, yeni bir risk profili

olarak adlandırabileceğimiz şeyin bir parçasıdır. Giddens'in bir risk profili ile anlatmak istediği, ona göre, "modern toplumsal yaşama özgü tehdit ve tehlikelerle dolu özel bir çantadır" (Giddens, 1994, s. 100 - 101).

Risklerin bazıları ve gizil olarak insanların yaşamlarını tehdit eden ya da onları önemli ölçüde etkileyen diğer riskler günlük etkinliklerin tam özüne nüfuz ederler. Bu durum, örneğin, yetişkinlerin ve çocukların sağlığını etkileyen herhangi bir kirlenmenin yarattığı zarar açısından ve yiyeceklerde zehirli etki yaratan ya da bunların besleyici özelliklerini etkileyen her şey için doğrudur. Risk ve fırsatın karışımı, birçok durumda o denli karmaşık yapıdadır ki bireyler için belirli önerilere ya da sistemlere nereye kadar güven besleneceğini ve hangi noktada bunlara desteğin geri çekileceğini bilmek son derece zordur. Örneğin, bir insan tüm yiyecek türlerinin zehirleyici nitelikleri olduğu söylendiğinde ve besin uzmanlarınca "sağlığınız için iyi" denilen şeylerin bilimsel bilginin değişen ortamıyla farklılaştığını gördüğünde "sağlıklı" olarak beslenmeyi nasıl becerebilecektir, sorusu önemlidir (Giddens, 1994, s. 132).

Güven ve risk, fırsat ve tehlike; modernliğin bu iki karşıt kutuplu paradoksal özellikleri, olağanüstü bir yerel ve küresel sentezini bir kez daha yansıtarak günlük yaşamın tüm yönlerine nüfuz ederler. Pragmatik kabulleniş tutumu bireylerin yaşamlarına tecavüz eden soyut sistemlerin çoğuna yönelik olarak sürdürülebilir; ancak bu tutum, yapısı gereği tüm etkinlik alanlarında her zaman gösterilemez (Giddens, 1994, s. 132-133).

Dolayısıyla, bir zamanların döneme uygun ve ilerlemeye katkı sağlayan eğilim ve süreçleri, bugün bu niteliklerinden ötürü tepkilerle karşılanmaktadır. İnsanı ölçü olarak bu ölçüye bağlı kalınmasına, çevrenin kaldırabileceği bir ekonomiye

dönme- çoksesliliğin korunmasına, yok edildiği yerde yeniden yaratılmasına, hasar görmemiş doğal çevrenin yeniden eski haline getirilmesine yönelik talepler artmaktadır. Bu siyasal taleplere, birçok insanın, hayatı düzenleyen ilişkilerin kendilerince de anlaşılır olması talepleri ve topluluk olarak bir arada yaşayabilme arzuları eşlik etmektedir. Her ne kadar bu arzu ve taleplerin yanı sıra sanayi toplumunun merkezileştirme ve aynılaştırma eğilimlerine karşı bir eleştiri de eksik olmuyorsa da, bu eleştiri, geleneksel hiyerarşik düzen modelini çok ender karşısına almaktadır. Toplumun değiştirilmesi düşünceleri, ekolojiye yöneldiği ölçüde, eleştiri, genellikle radikalleşmekte ve giderek hiyerarşik modeli benimseyen düşünceye de vurmaya başlamaktadır. Sanayi sisteminin hiyerarşik özellikleri, örgütlenme ve düzenleme yapıları, ekosistemin hiyerarşik yapılarının düzeniyle karşı karşıya getirilmekte, böylelikle bir kutuplaşma doğmaktadır: Bu yanda ekosistem, öte yanda sanayi sistemi yer almaktadır (Cantzen, 2021, s.56).

Doğanın kör ve istikrarsız güçlerini ehlileştirmek ve evcilleştirmek, onların yerine akılcı biçimde tasarlanmış, kestirilebilir ve yönetilebilir bir insani düzen geçirmek için iki yüzyıl süren modern çabanın ardından, insani etkinliklerin sonuçları aktörlerin karşısına bu kez tuhaf ve kaprisli, inatçı ve nüfuz edilemez, ama özellikle dizginsiz ve denetlenemez "doğal" güçler olarak çıkmaktadır. Bir zamanlar kendi dünyalarını şeffaf, tehlikeye karşı korunaklı ve sürprizlerinden uzak hale getirmek için mücadele eden toplumlar, eyleme kabiliyetlerinin dünya finansı ve borsaları gibi değişen ve kestirilemeyen gizemli güçlere bağlı olduğunu görmekte ya da emek piyasalarının sürekli daralmasını, yoksulluğun artmasını, ekilebilir toprağın durdurulamaz erozyonunu, ormanların yok oluşunu, havada artan karbondioksit miktarını ve gezegenin sürekli ısınmasını çaresiz biçimde, elden bir şey gelmeksizin seyretmektedirler. Şeyler -ve öncelikle en önemli şeyler- "denetim dışına çıkmaktadır". Sorunlarla başa çıkmak için gerekli

insan yeteneği geliştikçe, her yeni hamlenin beraberinde getirdiği ya da getirebileceği riskler ve yeni tehlikeler de artmaktadır (Bauman, 2005,s. 71).

Toplum bazında, doğanın kirletilmesinin yerini, doğal dengenin korunması kaygısı almıştır artık. Modernliğin savaş narası olan akıl kaynaklı yapaylık, hızla gözden düşmekte ve popüler bir kült nesnesi olarak da yerini aynı hızla doğa mantığına bırakmaktadır (Bauman, 2020, s. 378).

2.1.4. Ulus – Devletler, Kapitalist Ekonomi ve İlerleme

Devletin olmadığı bir toplum tahayyül edildiğinde karşılaşılabilecek durumun kaostan ibaret olacağı yaşadığımız çağın verili bilgisidir. Ancak, toplumsala dair birçok alanı da kapsayan güç ilişkilerini içerisinde barındırmasına rağmen modern anlamda devletin ilk olarak nasıl ortaya çıktığı çeşitli tartışmaların ortak konusudur.

Modern projeksiyon, devletsiz bir topluluğun “ilkel” olduğunu kabul etmektedir. Yine de devlet ile iktidar ilişkilerini şiddet ve sınıf ilişkilerinden ayırt etmek oldukça zordur. Dolayısıyla araştırma çerçevesinde, tüm bu yapısal süreçler; bir tarafta modern demokrasilerin ve siyasal alanın açmazlarını gündeme getiren diğer tarafta ise postmodern çağın koşulları içerisinde sıkıştığı alandan çıkmanın yollarını arayan özneye işaret eden bir bağlamda değerlendirilmektedir.

Foucault'nun 1975-76 yılları arasında "College de France"ta verilen derslerinin bir derlemesi niteliğini taşıyan eseri "Toplumun Savunmak Gerekir" de çözümlemesine giriştiği iktidar ilişkilerinden bir tanesi de ulus-devlettir. Ona göre, tarihsel olarak ulus-devlet her şeyden önce toprakların sınırlarının çizilmesiyle birlikte hem içerde ve dışarda (öteki) olanı belirlemektedir, hem de düşmana karşı bir güç savaşımını gerektirmektedir. Ulus-devletin beraberinde getirdiği ırkçılık hem dışardaki sınırı belirlemeye yaramakta hem de sınırlar içerisindeki hiyerarşiyi yaratmaktadır. Burada Foucault, Batılı yaratımın ikili anlamlandırma alışkanlığına bir örnek olarak ulus kavramı içinde yenen ve yenilen tarafları göstermektedir. Öte yandan bu durum Aydınlanma düşüncesindeki sorunsalın; merkezileştirme, tanımlama, ayıklama, hiyerarşileştirme ve norma sokma girişiminin de tipik bir örneğidir.

Modern projeksiyonun yalnızca kağıt üzerinde görünen rasyonalizm idealinin her zaman meşru kabul edilemeyeceğine veya görüldüğü kadar tek amaçlı bir ideal olmadığına yönelik görmezden gelinemez bir durum olarak soykırımı örnek gösterir Bauman. Aydınlanma ideali olarak önümüze sürülen rasyonel projeksiyon, insanlık için o kadar mükemmel işleyen bir sistem ise, neden modernleşme tarihinde pek çok adaletsizliğe aracı olmasına tanık olmaktadır?

Ulus ise, modernliğin siyasal biçimidir, çünkü geleneklerin, göreneklerin ve ayrıcalıkların yerine bütünleşmiş, aklın ilkelerinden esinlenen yasa tarafından yeniden yapılanmış bir ulusal uzamı koyar (Touraine, 2010, s. 175).

Ancak diğer taraftan, modernlik, bir amaca yönelik eylemi ahlakın ayak bağlarından kurtararak, soykırımı mümkün kılmıştır. Modernlik, soykırımın yeterli sebebi olmasa da gerekli koşuludur (Bauman, 2020, s. 76). Dolayısıyla

Bauman, ırkçılığın modern toplumun bir ürünü olduğunu öne sürmektedir. Bu noktada kendisinin modern devlet üzerine görüşlerini de göz önünde bulundurursak “bahçıvan devlet” anlayışına bağlı olarak; düzene/sınıflandırmaya uymayanın, bütünün yararı öne sürülerek yabancı bir ot gibi sökülüp atılması modern toplumun bir gerekliliğidir.

Müphemliğin tasfiyesinin siyasal alandaki anlamı, yabancıları ayırmak ve defetmek, yerel güçlerin bazılarını meşru bazılarını gayri meşru saymak ve 'yasadaki boşlukları' doldurmaktır. Bunun entelektüel alandaki birincil anlamı ise, felsefi olarak denetlenmeyen ya da denetlenemeyen bilgi temellerinin tamamını gayri meşru ilan etmektir (Bauman, 2020; s. 43). Buradan hareketle, modern toplumsallığın bileşenlerinde var olan kimlik tasfiyesi ve bilgi hiyerarşisi dışladığı her şeyi bir gölge yan gibi beraberinde getirmektedir.

Siyasal olarak modern yapılanma biçimi, ekonomik ilişkilerden de bağımsız değildir elbette. “Hobbes, daha 17. Yüzyılda, devletin zorunluluğunu açıklarken, bunu ‘insan insanın kurdu’ olduğu gerekçesine bağlamış; insanın bencil ve sosyal doğası nedeniyle, toplumun güçlü bir denetleyiciye muhtaç olduğunu ileri sürmüştü.” diye açıklar Cantzen. Böylece, “kapitalizmin rekabet ilkesine doğal - yasal bir meşruluk kazandırılmak istenmiş, bireylerin toplum içinde birbirleriyle rekabet halinde oluşları, hiçbir zaman değişmeyecek, zamanlar üstü bir insan davranışı olarak mutlaklaştırılmıştır(Cantzen, 2021, s. 27).

Dolayısıyla siyasal bir ilişki olan iktidar, ekonomik bir ilişki olan sömürüden önce gelmektedir ve ona zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda yabancılaşma ekonomik bir anlam kazanmadan önce, siyasal bir anlam taşımaktadır; iktidar

emekten önce gelmekte, ekonomi siyasetin bir türevi olarak işlemekte, devletin ortaya çıkışı ise sınıfların doğuşunu belirlemektedir (Clasters,2019, s. 182).

İrkçılık ve azgelişmişlik, Bauman gibi Wallerstein'a göre de, tarihsel bir sistem olarak kapitalist dünya ekonomisinin oluşturucu unsurlarıdır. Ona göre sermayenin kesintisiz birikimini, yani tarihsel kapitalizmin hikmet-i mevcudiyetini mümkün kılarlar. İrkçılık ve azgelişmişlik, süreci mesleki roller şeklinde örgütler ve onu siyasi olarak meşrulaştırır (Wallerstein,2013, s.100). Bu durumu, Foucault "biyoiktidar" kavramında, modern devletin ekonomi, hukuk ve hatta işbölümü gibi yapısal sistemlerle, bedenleri düzenleme ve normal olanı belirleme işlevine vurgu yaparak açıklamıştır.

Bu anlayışın ürünü olan disiplin iktidarı ise Foucault'ya göre ölümcül değil, yaşamla ilgili bir iktidardır. İşlevi öldürmek değil, hayatı tümüyle devreye sokmaktır. Ölümün eski gücü yerini "bedenin özenli kullanımı"na ve "hayatın hesaplı planlanması"na bırakır. Disiplin "beden faaliyetlerinin sıkıca kontrolüne ve güçlerinin sürekli bir şekilde boyunduruk altına alınışına imkan sağlayan ve bunları öğrenmeye yatkın kılan yöntemlerdir. Disiplin iktidarı, norma sokma, normalleştirme iktidarındır. Özneyi normlardan, emirlerden, yasaklardan oluşan bir kural örgüsüne tabi kılarak her türden sapma ve anormalliği bertaraf etmektedir (Han, 2019, s. 29).

Foucault'ya göre biyo-iktidar yaşama iki ana biçimde müdahale eder: insan bedenine bir makine olarak yaklaşan birinci biçimi "disiplinci" bir iktidardır. Foucault'nun bedenin anatomo-politiği olarak adlandırdığı bu biçimin amacı, insan bedenini disipline etmek, yeteneklerini geliştirmek, daha verimli ve uysal kılmak ve ekonomik denetim sistemleriyle bütünleştirmektir. Nüfusun biyo-

politiği olarak adlandırdığı ikinci biçimi ise bedene bir doğal tür olarak yaklaşır ve nüfusu düzenleyici bir denetim getirir. Ona göre biyo- iktidar burjuva toplumunun büyük buluşlarından biridir ve kapitalizmin gelişmesinde vazgeçilmez bir unsur olmuştur; çünkü kapitalizm bedenin üretim sürecine denetimli bir şekilde girmesini ve nüfusun ekonomik süreçlere uygun kılınmasını gerektirir. Kapitalist üretim biçimi gereği bedenin sahip olduğu güçlerin emek gücüne dönüştürülmesi ve üretim gücü olarak kullanılması; ama aynı zamanda itaatkar ve uysal kılınması, tabi kılınması gerekir. Bu yüzden biyo- iktidar tahakküm ve hegemonya ilişkileri getiren ayrımcılık ve toplumsal hiyerarşi etmenleri olarak da etkili olmuştur. Ama bu etkiyi yaparken kullandığı teknikler negatif ve sınırlandırıcı değildir ve bedensel şiddeti dışlar; çünkü bireyin biyolojik yaşamı ve onun sahip olduğu güçleri sınırlamak ve en uç noktada yok etmek yerine daha da güçlendirmek, en iyi şekilde kullanmak, örgütlemek ve denetlemek zorundadır (Foucault, 2019, s. 16-17).

Bütün tartışmaların sonunda, Touraine'nin sorusu anlam kazanır: " Toplum'un, ilk önce de Devlet'in bir toplumsal ilişkiler şebekesi, dolayısıyla da çoğulluğun uzamı olan toplumsal yaşama Bir'in mantığını dayattığını görmemezlik edebilir miyiz? Devletin çıkarıyla bireylerin çıkarlarının özdeşliğine, insanla yurttaşın özdeşliğine bugün hala kim inanır ki? Devlet'le Kilise ayrımına, daha da önemli ve radikal olan toplum - devlet ayrımını eklemek gerekir; bu da bir bütün, sistem ya da toplumsal oluşum olarak toplum fikrini reddetme ve toplum fikriyle, açık, değişken, çoğul toplumsal yaşamın gerçekliği arasındaki karşıtlığın altını çizme anlamına gelir" (Touraine,2010,s. 127).

Adorno ve Horkheimer, "Aydınlanma'nın Diyalektiği"nde, ilerleme nosyonu üzerine Nietzsche'den bir alıntı yaparlar. Aydınlanma, "(Çin'de Konfüçyüs, Roma

İmparatorluğu, Napolyon ve yalnızca dünyaya değil erke yönelmiş olduğu dönemlerdeki Papalık gibi) hükmetmenin büyük sanatçıları için daima bir araç görevi görmüştür. Kitlelerin bu konu hakkında kendilerini kandırmaları, sözgelimi tüm demokrasilerde üstün bir değere sahiptir: insanların küçültülüp hükmedilebilir kılınmaları **'ilerleme'** olarak gösterilir" (Adorno, Horkheimer, 2000, s. 69).

Bu anlamda ilerleme üzerine bir sorgulamaya giriştiğimizde Wallerstein'ın perspektifi aydınlatıcı olmaktadır. Ona göre, bugün belki de ekonomik gelişme kadar hemen herkesin kabul ettiği toplumsal bir hedef yoktur. Son 30 yılda herhangi bir yerde, en azından kendi ülkesinde, bu hedefi gerçekleştirmeye çalıştığını ileri sürmemiş olan tek bir hükümet dahi olduğundan şüpheliyim, demektedir Wallerstein. Bugün dünyanın her yerinde, nasıl tanımlanırsa tanımlansın, solu ve sağı bölen, gelişmenin gerekip gerekmediği değildir; bu hedefin gerçekleşmesi için hangi politikaların en çok umut veren politikalar olarak kabul edildiğidir (Wallerstein, 2013, s.112). Ancak, gelişme neyin gelişmesidir, gerçekte kim ya da ne gelişmiştir, gelişme talebinin ardında yatan talep nedir, bu türden bir gelişme nasıl meydana gelebilir, ilk dört soruya verilen yanıtların siyasi sonuçları nelerdir (Wallerstein, 2013, s.113)?

Bahsi geçen sorular karşısında tarihsel bir analiz yapan Wallerstein kısaca şu soruyu sormaktadır: "Kapitalist dünya-ekonominin yapısına baktığımızda 1945'ten bu yana ne oldu?" Ona göre başlıca iki şey olmuştur: Üretim güçlerinin mutlak gelişimi, (besin maddeleri dâhil) birincil ürünleri üreten dünya nüfusunun yüzdesinde büyük bir düşüşe yol açmıştır. İmalat sektörlerinin mutlak büyümesi ve üçüncül sektörün mutlak ve görelî büyümesi, hala umursamaz bir tempoda devam eden dünyanın denetimsiz şekilde "şehirleşmesine" yol açmıştır. Neredeyse bütün hane halkları en azından yarı-proleterleşmiştir. Ekonomik

durgunluklar bu yarı-proleterleşmiş hane halkları kesitlerini, proleterleşmiş hane halklarına dönüştürmeye devam etmektedir (Wallerstein, 2013, s.121- 122). Dolayısıyla ulusal gelişme bugün için bir yanılsamadır (Wallerstein, 2013, s.130).

Modernleşme süreci eleştirel bir perspektifle mercek altına alındığında, modern toplumun temelinde yatan yapısal değişimler söz konusu olmaktadır. Bunlar ulus –devlet yönetim biçiminin ve endüstriyel toplumsal düzenin hâkimiyetiyle başlayan sürecin beraberinde getirdiği kültürel değişimler olarak öne çıkmakta ve küresel ölçekte etkileri halen devam etmektedir.

Modern demokrasilerin en son geldiği nokta, çağdaş toplumların ihtiyaçlarına hem politika üretme hem de bu politikaların yönetiminde cevap verme açısından hayati bir yer tutmaktadır.

Son yılların ekonomik, toplumsal ve özellikle de ekolojik bunalımları karşısında geleneksel topluma ilişkin açıklayıcı modeller ve çözüm stratejileri, yetersiz kalmışlardır. Geleceğe yönelik birçok umut ve beklentinin tutunması olanaksızlaşmıştır. İktisadi kalkınma, doğal yaşamın temel dayanaklarını mahvetmektedir. Teknik ilerleme, insanları birer makine aksamına çevirmiştir. Sanayi kalkınması, sanayi sisteminin demokratik ilkelere göre denetlenmesine meydan vermemektedir. Merkezîyetçi ve hiyerarşik organizasyon biçimlerinin etkili olabilecekleri inancının aldatıcı bir hayal olduğu görülmüştür. Sosyal yapıların, geleneklerin yıkılması, kentleşme, insanların yalnızlaşmaları, bu gelişmenin sonuçlarıdır. Bugüne kadar egemen olagelmiş düşünce sistemlerinin doğruluğundan kuşku duyulur olmuştur. İyice araçlaştırılmış bir aklın amaca yönelik rasyonelliği, dünyanın kavram ve kuram sistemlerine boyun eğmesi

sonucuna hizmet etmektedir. Ve bu akıl insani amaç ve hedeflerin gerçekleşmesinde kullanılamayacak biçimde başına buyruk kesilmiştir (Cantzen, 2021, s.51- 52).

Bugün artık tek boyutlu ekonomizm anlayışına indirgenmiş ilerleme modeli, belli bir nedenle eleştirilere hedef olmaktadır, çünkü bu modelde gelişmeyi sağlayıcı etmen olarak görülen ilerleme süreci içindeki üretim gücü, insanın siyasal ve sosyal alanda özgürleşmesi ideali ile çelişkiye düşebilmektedir. Kusursuz, eksiksiz bir özgürleşme her türlü, dıştan, yabancı belirlemeyi dışlar ve insanların kendilerini bizzat kendilerinin belirlemelerinin olanaklı kılacak yaşama koşullarının sağlanmasını gerektirir. Ama işte gene bu amacın üstesinden gelebilmenin biricik koşulu, insanların kendi yaşama koşullarını aynı zamanda denetleyebilmelerinden geçer; insanlar hayatlarının birer parçası durumuna gelmiş siyasal kararları ve kurumları etkileyebilmeli, bunları gerektiğinde düzeltebilmeli ve değiştirebilmelidirler. Aynı şey çalışma alanı, üretilen nesnelere için olduğu kadar “özel” alan için de geçerlidir (Cantzen, 2021, s.61).

Yine en az bunlar kadar eleştirilen bir şey de ekonomik- teknolojik ilerlemenin yol açtığı olumsuz ekolojik ve sosyal sonuçların yanı sıra insanların, tek tek özneler olarak, “maddiyatçı” bir ilerleme modeline bel bağlayıp, bu modelin ayrılmaz parçaları olan, tüketimin artırılması, maddi refahın yükseltilmesi, mesleki kapasitenin sınırlarının zorlanması, düzenlilik ve çalışkanlık gibi ilke ve değerlerin peşine takılmalarıdır (Cantzen, 2021, s.62). Dolayısıyla, Bauman’a (2020: s. 24) göre bu durum imkânsız bir ödev belirlenerek, geleceğe değer katmaktan ziyade bugünün devamlı olarak değersizleştirilmesidir.

2.1.5. Kamusal İnsanın Çöküşü

Sennet'in önemli eserlerinden biri olan Kamusal İnsanın Çöküşü (2002), modernizemin eleştirisine kentsel boyuttan bir bakışı içermektedir. Modern kent yaşamı, rasyonelleşmenin kutsanması ile birlikte mekânın tasarımı ve toplumların mekânlara göre yaşamlarının düzenlenmesi (özel /kamusal alan ayırımı), ve dolayısıyla "çalışma" nın ve boş zamanın işlevsel bir şekilde belirlenmesi süreci de başlamış olmaktadır. Modern şehir insanının yalnızlaşması ve yabancılaşması ile tanımlanan buhranı da bu tasarımın bir ürünüdür. Bu anlamda araştırma çerçevesinde kentleşme ve onun bireyler üzerindeki etkileri kapsamında; kentlerin lüks hapishanelere dönüşen yapaylığı karşısında çaresiz kalan bireyin bir taraftan gerçekleşen kamusal/ özel alan ayırımı ve gündelik faaliyetlerinin onu kamusal alanda daha fazla zaman geçirmeye zorlamasının ve dolayısıyla özneye ait her türlü özel alanın; duygu dünyasının ise giderek küçülmesine neden olan etkilerine odaklanılmaktadır.

Bauman'a göre (2020; 59), Richard Sennett, eli kulağında bekleyen "kamusal insanın çöküşüne" dikkat çeken ilk çağdaş şehir hayatı analistiydi.

Sennett, "soyut gelişim ve yenileme planını gerçekleştirmek uğruna, gerçek insanların hayatları"nın harap edilmesini anlatan korkutucu bir tablo çizmiştir. Ne zaman böylesi planlar hayata geçirilmeye kalkılırsa, şehir mekanını "homojenleştirme" bu mekanı "mantıksal"; "işlevsel" ya da "okunur" kılma girişimleri, insani bağlardan örülü koruma ağlarının parçalanmasıyla ve insanı ruhen harap eden bir terk edilmişlik ve yalnızlık deneyimiyle geri tepmektedir; ve bir de üzerine, bir iç boşluk, yaşamın getirebileceği zorluklar, sorumluluk isteyen bağımsız seçimler karşısında hesaplı bir umursamazlık eklenmektedir. Mekânın anonimliğini ve işlevsel tahsisini sağlamak için planlanmış, yapay olarak

oluşturulmuş bir çevrede kent sakinleri, neredeyse çözümsüz bir kimlik sorunuyla karşı karşıyadır. Yapay olarak kurulmuş mekânın kimliksiz tekdüzeliği ve hastaneye yakışır sterilliği, kent sakinlerini, anlamı müzakere etme ve böylelikle o sorunu kavramak ve çözmek için gerekli olan bilgiyi edinme fırsatından mahrum bırakmıştır (Bauman, 2020, s. 59).

Sennett'e göre, Roma devri ile modern çağ arasındaki fark özel yaşama ne anlam verildiğinde yatmaktadır, Romalı birey özel yaşamında kamunun karşısına koyabilmek için bir başka ilke, dünyanın dinsel bakımdan aşılmasına dayanan bir ilke arayışına girmişti. Özel yaşamımızda bizim aradığımız ise aslında bir ilke değil, psişemizin ne olduğuna, duygularımızda neyin sahici olduğuna ilişkin bir düşüncüdür (Sennet, 2002, s. 16).

Özel yaşamı, yani kendi başımıza, ailemizle ve yakın arkadaşlarımızla baş başa kalmayı kendi başına bir amaç haline getirme çabasındayızdır ona göre. Bu özel yaşamın psikolojisine ilişkin modern görüşler karmakarışıktır. Bugün çok az insan psişik yaşamlarının toplumsal koşullardan ve çevre etkilerinden bağımsız, kendiliğinden bir gelişim gösterdiğini öne sürecektir. Bununla birlikte psişe kendine ait bir yaşamı varmış gibi ele alınır, bu psişik yaşam öylesine değerli ve hassastır ki toplum yaşamının acımasız gerçekleriyle yüz yüze bırakılırsa solup gidecek ve ancak korunup yalıtılırsa serpilip gelişecektir. Her bireyin benliği bireyin temel kaygısı haline gelmiştir. Kendini tanımak, dünyayı tanımak için bir amaç olmayıp bir araç olmuştur. Tam da bu denli kendimize dönük olduğumuz için kendimize özel bir ilkeye ulaşabilmemiz ve kişiliklerimizin ne olduğunu kendimize ve başkalarına net bir biçimde anlatabilmemiz son derece zordur. Çünkü psişik yapımız özelleştikçe daha az uyarım alır ve duygularımızı hissedip ifade edebilmemiz de aynı ölçüde güçleşir. (Sennet, 2002, s. 17).

Bir başka deyişle bu yapay tasarımın içinde hayatta kalmak için bireyler zamanının büyük çoğunluğunu kamusal alan olarak tabir edilen, benliğini ortadan ikiye bölen, duygusal ve kişisel meselelerini derinlere gömmek zorunda kaldığı bir işte / alanda geçirir. Böylelikle hem kendi bedenine hem de bir parçası olduğu doğaya yabancılaşır, ikame edilemeyecek bir boşluğun içine düşer. Bu boşluğun getirdiği benlik kaygısı tabiri caizse içe dönük bir patlama yaratarak nihayetinde kişinin beden ve duygularını anlaması ve ifade etmesine de engel teşkil etmeye başlamaktadır.

“Modern hayatın en derin sorunları, bireyin bunaltıcı toplumsal güçler, tarihsel miras, dışsal kültür ve hayat tekniği karşısında kendi varoluşunun özerklik ve bireyselliğini koruma talebinden doğar”, demektedir Simmel, “Metropol ve Zihinsel Hayat” ın giriş cümlesinde. Burada temel saik; kişinin toplumsal-teknojik bir mekanizma tarafından eşitlenmeye ve tüketilmeye direnmesidir (Simmel, 2015, s.317) .

“Şehir, caddeden her geçişle, ekonomik, mesleki ve toplumsal hayatın tüm temposu ve çeşitliliğiyle, ruhsal hayatın duygusal temelleri konusunda kasaba ve taşra hayatıyla kendi arasında derin bir karşıtlık kurar. .. Taşrada hayatın ve duygusal zihinsel imgelerin ritmi daha yavaş, daha alışılmış ve daha düzenli şekilde akar. Kasabalardaki duygulara ve duygusal ilişkilere dayalı ruhsal hayatın tersine, metropoldeki hayatın esasen düşünsel (intellectualist) olduğunu görürüz” (Simmel, 2015, s. 318).

Simmel’e göre, dünyadan bezmişlik (blase) tavrı kadar metropolle doğrudan doğruya bağlantılı ruhsal bir fenomen yoktur. Ona göre bezgin kişi her şeyi aynı yavan ve gri tonda görmektedir; hiçbir nesne bir başkasından daha tercihe

şayan değildir. Bu haletiruhiye, bütünüyle içselleştirilmiş para ekonomisinin sadık, öznel yansımasıdır. Çeşit çeşit şeyin eşdeğeri olan para en korkunç tesviyeci haline gelir. Zira para şeyler arasındaki her türlü nitel farkı “Kaç para?” sorusuyla ifade eder. Para, olanca renksizliği ve kayıtsızlığıyla, bütün değerlerin ortak paydası haline gelir; şeylerin çekirdeğini, bireyselliklerini, özgül değerlerini ve kıyaslanmazlıklarını onmaz biçimde çıkarıp atar (Simmel, 2015, s.321).

Simmel'in (2015, s.327) de çalışmasında gündeme getirdiği gibi metropol ile kişisel varoluş dürtülerinin kesişim noktası: Modern kültürün gelişimine damgasını vuran şey, “nesnel tin” denebilecek şeyin “öznel tin”e baskınlık kazanmasıdır. Yani, hukukta olduğu gibi dilde de, sanatta olduğu gibi üretim tekniğinde de, ev ortamındaki nesnelere olduğu gibi bilimde de bir tin toplamı cisimleşmiştir. Birey entelektüel gelişimi sırasında bu tinin gelişimini gayet yarım yamalak bir biçimde ve gittikçe artan bir mesafeyle takip eder. Mesela, son yüzyıldır nesnelere ve bilgide, kurumlarda ve hayatımıza konfor getiren eşyalarda cisimleşmiş olan muazzam kültüre baktığımızda ve bütün bunları bireyin- en azından- yüksek statü gruplarına mensup olanlarının- aynı dönemde kaydettiği kültürel ilerleme ile kıyasladığımızda, ikisi arasında korkunç bir orantısızlık olduğu görülür. Hatta bazı noktalarda bireyin kültüründe maneviyat, incelik ve idealizm açısından bir gerileme olduğu fark edilir. Bu uyumsuzluk esasen artan işbölümünün sonucudur. Zira işbölümü bireyden gittikçe daha tek yanlı hale gelen faaliyetlerde bulunmasını talep eder ki böyle tek yanlı bir faaliyette kaydedilen ilerleme çoğunlukla bireyin kişiliğinin gerilere itilmesi anlamına gelir. Her halükarda, birey nesnel kültürün aşırı büyümesiyle başa çıkmakta gittikçe zorlanır. Birey ihmal edilebilir bir niceliğe indirgenir, ama bu bilincinden çok pratiğinde ve bu pratikten kaynaklanan muğlak duygu durumlarının bütününde yaşanan bir indirgemedir belki de. Birey, elinden her türlü ilerlemeyi, maneviyatı ve değeri söküp alan ve bunları öznel formlarından çıkarıp salt nesnel bir hayat formuna dönüştüren muazzam bir şeyler ve güçler

organizasyonu içindeki bir dışıdan ibaret hale gelmiştir. Metropolün her türlü kişisel hayatı safdışı bırakan bu kültürün gerçek arenası olduğu açıktır. Burada binalarda ve eğitim kurumlarında, mekânı fetheden teknolojinin yarattığı harikalarda ve konforda, cemaat hayatı oluşumlarında ve devletin gözle görülür kurumlarında öyle ezici bir billurlaşım gayrişahsileşmiş tin vardır ki kişilik onun etkisi altında kendisini muhafaza edemez tabiri caizse. Bir yandan, dört koldan kendisine sunulan uyarılar, ilgi çekici uğraşlar, zamanını ve bilincini nasıl kullanacağıyla ilgili kılavuzlar sayesinde kişinin hayatı son derece kolaylaşmıştır. Bunlar kişiyi adeta bir akıntıya kapılmışçasına taşırlar, onun yüzmesine bile gerek yoktur. Ama öte yandan, şahici şahsi renkleri ve benzersizlikleri ortadan kaldırmaya meyilli olan bu gayrişahsi içerikler ve değerler hayatı gittikçe daha fazla doldurmaktadır. Bu da bireyin şahsiyetinin çekirdeğini koruyabilmek için, sahip olduğu eşsizliği ve tikelliği öne çıkarmak adına elinden geleni ardına koymamasına yol açar. Kendisi için bile duyulabilir kalabilmesi amacıyla, bu şahsi unsuru abartmak zorundadır (Simmel, 2015, s. 327- 328).

Kentin doğadan uzaklaştırıcı yapısına, dolayısıyla bireyleri hapsediği yapaylığa Ritzer de dikkat çekmektedir. “Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Yeniden Büyülemek” isimli çalışmasında Ritzer (2019, s.147,183), kent yaşamının iki unsuruna vurgu yapmaktadır. Birincisi; suçun en aza indirildiği yaşam alanlarının yaratımı için etrafı güvenli, duvar ve kapılarla çevrili, devriye gezen güvenli yapıların lüks bir hapishaneyi andırması nedeniyle gözetim ve denetim açısından değerlendirilmesi gerekliliğidir. İkincisi ise, Baudrillard’ın kullandığı anlamda bir simülasyon ve gösteri yaratımı aracılığıyla oluşturulan yapaylıktır. “Sonuç olarak doğal ya da gerçek hemen hiçbir şey kentte kendi başına yaşayamaz. Ot, ağaçlar, çalılar, çiçekler; hepsi doğal olmayan yollarla çevreye empoze edilmiştir. Üstelik bütün bunların yaşayabilmesi için yapay olarak korunması ve desteklenmesi gerekir” (2019, s.183).

Kente ve metropol yaşamına dair tüm bu yapısal unsurlar, çağımızın kent insanın değer ve anlam arayışı içinde kendi içine yönelerek bu gerilimden kurtulma savaşımı olarak karşımızda durmaktadır. Bu yönelimlerin temelinde yatan şey, yavaş yavaş hâkim paradigmanın bakış açısını sorgulamaya başlayan, dolayısıyla da gündelik yaşamın hızı ve ritüellerinden de kopmaya başlayan öznenin buraya kadar bahsedilen modernleşme idealinin yapısal açmazlarının demir kafesinden çıkmaya çalışmasıdır.

2.1.6. Küreselleşme

Küreselleşme her ne kadar çok boyutlu bir kavram olsa da çalışmanın odak noktası açısından iki temelde tartışmaya açılmaktadır. Bunlardan ilki, küreselleşmenin ekonomi politığının özne için ne ifade ettiğinin peşine düşmek adına ekonomik bağlamdır. İkincisi ise, Castells'in bahsettiği biçimde bir "enformasyon çağının" siyasal ve sosyal anlamda gündelik hayata etkileridir. Hangi açıdan bakarsak bakalım küreselleşme, bugün durduğumuz yerden hem toplumlar hem de bireyler üzerindeki dolaylı etkileri ile bir handikaba dönüşmüş durumdadır.

İlk elden ekonomipolitiğine bakıldığında, kapitalist küreselleşme niteliği niceliğe kurban etmektedir. Çeşitlilik değil kültürel homojenleşme yaratmaktadır. Kapitalist küreselleşme hem iktisadi açıdan hem de siyaset ve kültür alanlarında –ayrıca ataerkillik barındırdığı için cinsiyet ilişkilerinde de- kurumsal hiyerarşiyi dayatmaktadır. Böylece otoriter ve faşist eğilimli devlet yapıları yaygınlaşmaktadır (Albert, 2018, s. 161). Sorun uluslararası ilişkilerin varlığı değil kapitalist küreselleşmenin zenginler ve güçlüler yararına uluslararası ilişkileri

değiştirmesidir (Albert, 2018, s. 163). Dolayısıyla, özgür rekabette özgür olan bireyler değil sermayedir (Han, 2019,s. 14).

Han'ın vurguladığı gibi, bugün bizler kendi ihtiyaçlarımız için değil sermaye için çalışmaktayız. Sermaye, bizim yanlış bir şekilde kendi ihtiyaçlarımız olarak algıladığımız, kendi ihtiyaçlarını üretiyor. Yeni bir aşkınlığı, yeni bir özneleşme/ tabiyet biçimini temsil ediyor. “Bir kez daha hayatın, dış bir amaca tabi olmaksızın kendisine ilişkin olduğu içkinlik düzeyinden dışarı atılıyorz” (Han, 2019, s.16).

Bir başka deyişle, neoliberalizm yurttaşı tüketici haline getirir. Yurttaşın özgürlüğü yerini tüketicinin edilginliğine bırakır. Tüketici olarak seçmen bugün siyasete, topumu şekillendirmekte etkin bir rol almaya gerçek bir ilgi göstermemektedir. Ortak siyasi eylem gerçekleştirmeye ne isteği ne de yeteneği vardır. Siyasete tıpkı hoşuna gitmeyen hizmet ya da mal sektörüne yaptığı gibi sadece edilgin bir biçimde, homurdanarak, şikâyet ederek tepki verir. Siyasetçiler ve partiler de bu tüketim mantığı uyarınca davranır; dolayısıyla "sunmak" zorundadırlar. Böylelikle de tüketici olarak seçmeni tatmin etmesi gereken tedarikçiler durumuna düşerler (Han, 2019, s. 19-20).

İhtiyatlı, ancak ılımlı hesaplamalara göre, zengin Avrupa'da yurttaşların yaklaşık 3 milyonu evsiz, 20 milyonu emek piyasasından çıkarılmış durumda ve 30 milyonu yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ulus- devletlerin iyi ve onurlu bir hayat sürme evrensel hakkının bekçisi olarak ulusal topluluk tasarımıından saparak ve bunun yerine evrensel bir kendini zenginleşirme şansının yeterli güvencesi olarak piyasanın reklamını yapıp kendi geleneksel görevlerini ebediyen terk etmeleri, yeni yoksulların acılarını daha da derinleştirmektedir.

Üstelik onların yoksulluğu rezillik olarak görülmekte ve artık insanlıklar özdeşlenen tüketici özgürlüğünün inkârıyla açıklanarak aşağılanmaktadır (Bauman, 2005, s. 108 - 109).

Bu anlamda evrensel bir kuralsızlaşma söz konusudur. Piyasa rekabetinin akıldışı ve ahlaki körlüğüne verilen şartsız öncelik, sermaye ve finansa bütün diğer özgürlükler pahasına sunulan sınırsız özgürlük, toplumsal olarak muhafaza edilen güvenlik ağlarının parçalanması, iktisadi kaygılar dışında her şeyin ihmal edilmesi gibi etmenlerin tümü, hem toplumların içinde hem de kendi aralarında sürekli bir kutuplaşma sürecine devamlı olarak yeni bir itilim kazandırmıştır. Eşitsizlik- kıtalararası, devletlerarası ve en yenisi, toplumlararası eşitsizlik- bir kez daha dünün dünyasını andıran bir ölçüğe ulaşmaktadır ki bu dünyada, kendi kendini düzenleme ve düzeltme yeteneğine olan güvenin ebediyen kaybedildiği görülmüştür(Bauman, 2005, s. 108 - 109).

Küreselleşmenin modern demokrasilere etkisine bir örnek olarak, Batı'nın küreselleşme deneyimini Krastev (akt. Gieselberger. 2018: 88), Saramago'nun("Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş") ölümsüzlükle hayali flörtüne benzetmektedir. Burada birdenbire kâbusa dönen bir rüya söz konusudur. "Sadece birkaç yıl önce, Batı'daki birçok kişi, dünyanın açılmasının tüm sorunlarımıza çare olacağı fikrindeydi. Demokrasinin bir siyasal sistem olarak da değeri konusunda da daha şüpheli hale geldiler, yaptıkları herhangi bir şeyin kamusal politikaları etkileyebileceği yolundaki umutlarını kaybettiler ve otoriter alternatiflere destek çıkmaya daha hevesli oldular. Yakın zamanda yapılan bir araştırmada, "genç kuşakların demokrasinin önemine az inandığı" ve "siyasetle ilgilenme oranının daha az olduğu" sonuçları da bulunuyor" (Gieselberger, Krastev, 2017, s. 88).

Piyasa ve internet, bireylerin seçme şansını artırmak için güçlü araçlar oldular, ancak Batı toplumlarının sosyal uyumunu bozdular; zira hem piyasa hem de internet bireyin kendi doğal tercihlerini tatmin etmesine yardımcı oluyor, bu da sadece kendine benzeyen insanlarla iletişim kurmayı ve yabancılardan uzak durmayı kapsıyor. Daha bağlantılı, ancak daha az bütünleşmiş bir dünyada yaşıyoruz. Küreselleşme bağ kurarken bağları da koparıyor (Gieselberger, Krastev, 2017, s.91-92). Bu bağlı ama kopuk dünyanın toplumsal hareketlere yansımaları olarak da yeni toplumsal hareketlere, bireysel yönelimlere onların tam karşısında yer alan öfke hareketlerine dönüştüğünü görmekteyiz.

Büyük çatışmalar bundan böyle tarihsel değişimin, modernleşmenin yönelimi çevresinde gerçekleşmektedir. Önemli bir ayırmadan söz etmek gerekirse, bir toplum türünde oluşan *toplumsal* hareketlerin yerini *tarihsel* hareketler almıştır. Yinelemek gerekir, küreselleşme artık karşısında bir güç bulunmayan, uç noktada bir kapitalizm biçimidir. Dolayısıyla sınıflar arası çatışma da ortadan kalkar, işverenlerle ücretliler arasındaki ilişki artık barışçıl bir hale geldiği için değil, çatışmalar üretimin iç sorunlarından çıkıp ulusaşırı şirketlerin ve mali ağların küresel stratejilerine taşındığı içindir (Touraine, 2017, s. 41).

Han'a göre neoliberal rejimin kendine has zekâsı burada kendini göstermektedir. Sisteme karşı direnişe izin vermez. Neoliberal öz-sömürü rejimindeyse insan öfkesini daha ziyade kendine yöneltir. İnsanın kendine yönelttiği bu saldırganlık sömürüleni devrimci değil depresif yapar (Han, 2019, s. 16).

1981'de, Michigan Üniversitesi'nde araştırmacılar ilk kez Dünya Değerler Araştırmasını yaptıklarında, milletlerin mutluluğunun maddi refahla ilgili

olmadığını bulmuş ve şaşırılmışlardır. O zamanlar, Nijeryalılar Batı Almanlar kadar mutludurlar. Ancak bugün, 35 yıl geçtikten sonra, durum değişmiştir. Son anketlere göre, çoğu yerde insanlar gayri safi milli hasılları kadar mutludur. Bu değişmeyi sağlayan, Nijeryalıların televizyona ulaşması ve internetin yayılmasıyla genç Afrikalıların Avrupalıların nasıl yaşadığını, nasıl okul ve hastanelere sahip olduklarını görmesi olmuştur. İnsanlar artık yaşamlarını komşularıyla değil, dünyanın en zenginleriyle kıyaslamaktadırlar (Gieselberger, Krastev, 2017, s. 96).

Bu birbirine bağlı dünyada, yeni devrim, göç - yirminci yüzyıldaki gibi halkların devrimi değil bu, yirmi birinci yüzyıla özgü, temelinde kaçış yatan, birey ve ailelerin gerçekleştirdiği ve gelecek hayallerinin ideologlar tarafından değil, Google Haritalar'dan bakılan sınırötesi hayatın fotoğrafları tarafından şekillendirildiği bir harekettir. Bu yeni devrim, başarılı olmak için siyasi hareketler veya siyasi liderler gerektirmiyor. Dolayısıyla, gitgide büyüyen bir kitle için, değişim fikri yönetimi altında oldukları hükümeti değiştirmek değil, yaşadıkları ülkeden ayrılmak anlamına geliyor.

Batı'da gerici politikaların yükselişiyle ilgili Mark Lilla'nın gözlemlerine göre, "devrimci bir siyasi programın yokluğunda bile gerici ruhun canlı kalmaya devam etmesi"nin sebebi, "bugün dünyanın herhangi bir yerinde sürekli sosyal ve teknolojik değişimlere maruz kalarak modern bir hayat yaşamamanın, psikolojik anlamda, sürekli bir devrim yaşamakla eşdeğer" olduğu hissiyatıdır (Gieselberger, Krastev, 2017,s. 97).

Dolayısıyla küreselleşme olgusu bireylerin yaşam pratiklerinde karşılaştıkları yapısal bir baskı unsurudur. Bir taraftan kaynakların eşit paylaşılmadığına dair

bilginin daha açık bir şekilde yayılması anlamında, bireylerin gerçeklik algılarının değişmesinde rol oynamıştır, dolayısıyla bir güvenlik arayışına itmiş, diğer yandan bireylere içinde yaşanılan durumdan farklı koşulların olduğu bir dünyanın kapılarını aralamış görünmektedir. Küreselleşme devletlerin ekonomik krizden çıkmanın yolu olarak gösterdiği bir formül anlamında ön plana çıksa da bireylerin / toplumların ve ekosistemin üzerindeki etkisi dört bir koldan devam etmektedir.

2.1.7. Sekülerleşme

Sekülerleşme modernleşme tartışmalarında başat role sahip kavramlardan birisi olarak karşımıza çıkmakta; daha çok toplumların, kamusal alanların dinsel ve dini öğelerden arınmış olması anlamında kullanılmaktadır. Bu tanım üzerinden tarihsel bir Batı medeniyeti analizi yapmak amacıyla kullanılmış, öyle veya böyle modernleşme sürecinden geçen toplumların da aynı şekilde sekülerleştiği varsayımı yaygınlık kazanmıştır.

Araştırmanın odaklandığı spiritüel yönelimler literatürde sıklıkla sekülerleşme tartışmaları kapsamında ele alınmıştır. Ancak burada sekülerleşme analizi Volkan Ertit'in (2019), sekülerleşme/ desekülerleşme eksenindeki çalışması kapsamında ele alınmaktadır.

Ertit' e göre (2019: 47): Sekülerleşme, belli bir toplumda belli bir zaman dilimi içerisinde doğaüstü alanın, yani dinin, dinimsi yapıların, halk inançlarının ve diğer tüm doğaüstü öğretilerin bireysel ve toplumsal düzeydeki prestijlerinin ve gündelik yaşamı şekillendirme güçlerinin azalması demektir. Desekülerleşme ise, sekülerleşme sürecinin tersinin yaşandığı, yani doğaüstü alanın süreç

içerisinde gündelik yaşamı şekillendirme gücünün arttığı dönemler için kullanılmaktadır.

Dolayısıyla, sekülerleşme sadece dinin değil, dinin de bir parçası olduğu doğaüstü alanın gücünün azalması olduğundan, tanımdaki “doğaüstü” kelimesi geniş kapsamlı bir kavram olarak kullanılmış ve önerilmiştir. Din doğaüstünün bir alt alanı olduğu için toplumların ya da bireylerin sekülerleşip sekülerleşmedikleri üzerine yapılacak tartışmalar onların sadece din ile kurdukları ilişkiye bakarak değil, dinin de bir parçası olduğu (alt kümesi olduğu) doğaüstü ile kurdukları ilişki temele alınarak incelenmelidir (Ertit, 2019, s. 49).

Charles Taylor’un açıklamasına göre, “seküler” sözcüğü “saeculum” dan, yani yüzyıldan veya çağdan gelir. Seküler/normal ve ruhban sınıfı gibi bir zıtlıkta veya örneğin dine (yani bir manastır düzenine) karşı “saeculumda olmak” şeklinde bir terim halinde kullanılmaya başlandığındaysa, çok belirgin biçimde orijinal anlam kastedilir. Saeculum’daki insanlar sıradan zamana gömülüdürler; ebediyete daha yakın yaşamak için bu zamana sırt çevirenlerin tersine, sıradan zamanın hayatını yaşarlar. Dolayısıyla bu sözcük yüksek zamana karşı sıradan zaman anlamında kullanılır. Paralel bir ayırım dünyevi/ tinsel ayırımıdır. Biri sıradan zamandaki şeylerle ilgilidir, diğeryse ebedi meselelerle (Taylor, 2019, s.66).

Ancak Taylor (2019; s.20), üç sekülerlik kipi de “dine” gönderme yapar: Kamusal alanda etkisi azalan bir şey olarak (1), gerileyen ya da gerilemeyen bir inanç ve pratik tipi olarak (2), ve koşulları bu çağda incelenmekte olan belirli bir inanç veya bağlılık türü olarak (3).

Bu sınıflandırmaya göre üçüncüsü Taylor'ın da Seküler Çağ'da üzerinde durduğu kip, yeni inancın koşullarına dairedir; inanca yönelten ve inanç tarafından tanımlanan deneyimin kazandığı yeni biçimle, her manevi ve tinsel arayış ve sorgulamanın içinde süreceği yeni bağlamla ilgilidir (Taylor, 2019, s. 26).

Ertit (2019: 121) her coğrafyanın, her ülkenin hatta aynı ülke içinde her bölgenin sekülerleşmesinin ayrı olarak incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır, zira kendisinin de açıkladığı şekilde sekülerleşme olgusunu etkileyen birden fazla etken, her bölgeye, her sınıfsal tabakaya göre çeşitlilik göstermektedir. Ancak bilimsel gelişmeler, endüstriyel kapitalizm ve kentleşme (kısacası modernleşme) her ülkenin sekülerleşmeyle ilişkisini kendi içinde farklılaşarak da olsa etkilemiştir.

Dünyanın herhangi bir coğrafyasında yer alan bir toplumda bilimsel gelişmeler gündelik yaşama nüfuz edecek kadar yaygınlık kazanmış, özel teşebbüse dayanan endüstriyel kapitalizm baskın ekonomik model haline gelmiş ve geçmişe nazaran kentleşme oranı artmış ise o toplumun sekülerleşmesi beklenmektedir (Ertit, 2019, s.121).

Kentte herhangi bir inanç sistemi tek başına kentin tüm bileşenlerini temsil etme gücünü kaybederken, çoğulculuk ve –zorunlu- tahammül, yapısal unsurlar haline gelmektedir. Kitle iletişim araçlarının hızlıca uygulama alanı bulması sebebi ile seküler yaşam tarzları geniş kitlelere yayılarak normalleşme imkânı bulurken, eşcinseller gibi İbrahimi dinlerin Ortodoks yorumlarının reddettiği gruplar bir araya gelip daha görünür olmaktadır (Ertit, 2019, s.223).

New Age hareketleri üzerine, bu hareketlerin yeni dini yapılar anlamında Ertit'in (2019; 342), değerlendirmesi şu şekildedir: "Özellikle ABD ve İngiltere'de sayıları gün geçtikçe artan New Age Movement yani yeni dini hareketlerin iddiası gün geçtikçe daha yüksek sesle dile getirilmektedir. Örneğin Christopher Patridge, Batı'daki sekülerleşme tartışmalarında kurumsal dinlerin artık merkezde olmaması gerektiğini vurgulamakta ve en azından bugün için merkeze kurumsal dinlerin değil, spiritüellik konması gerektiğini ... ifade etmektedir. Birincisi, yeni dini hareketlere katılanların sayısı ile Hıristiyanlık'tan çıkanların sayısının kıyaslanması ile ortaya çıkacak sonuçtur. Eğer yeni dini hareketlere girenlerin sayısı, resmi/ yaygın dinden çıkanların sayısından fazla ise, bu noktada desekülerleşme süreci yaşanmış denilebilir" (Ertit, 2019, s.343). İkincisi ise yeni dini hareketlerin doğaüstü alan ile ne kadar ilgili olduğuna dairdir. Kimi araştırmacılar, doğaüstü alanla ilgisinin azlığından dolayı yeni dini hareketlerin kendisinin, sekülerleşme sürecinin parçası olduğunu iddia etmektedir (Ertit, 2019, s.344).

Şimdiki tinsel durumumuzun önemli bir gerçeği, onun tarihsel oluşudur; yani kendimizi ve duruşumuzu anlayışımız, bulunduğumuz yere kısmen de olsa daha önceki bir durumu aşarak geldiğimiz hissi tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla, "sihirsizleştirilmiş" bir dünyada yaşadığımızın yaygın biçimde farkındayızdır ve bu sözcüğü kullanmamız, dünyanın bir zamanlar sihirli olduğunu düşündüğümüzü göstermektedir (Taylor, 2019, s.35).

Taylor'a göre (2019; 357), bu sihirsizleştirme bir yandan insanlığa zarar görmezlik hissi verirken bir yandan da insan merkezliğe geçildiğinin işaretidir. Ona göre bu tamponlanmış kimlik; toplumsal düzenimize, seküler zamanda gömülü oluşumuza, benimsediğimiz bağlantısız disiplinlere derinden bağlıdır. Bu bağlılık zarar görmezliğimizi garantiler. Ama aynı zamanda, bizi bu düzenli

insan dünyasının ve onun araçsal- akılcı projelerinin ötesinde yatan şeylere karşı kör ya da duyarsız kıldığı için bir sınır, hatta bir hapisane olarak deneyimlenebilir. Bir şeylerimizin eksik olduğu, bir şeylerden koparıldığımız, bir perdenin arkasında yaşadığımız hissine kolayca kapılabiliriz (Taylor, 2019, s. 358).

Spiritüel hareketleri yeni dinimsi yapılar olarak değerlendiren bir perspektiften ise Rakipoğlu'nun "Geleneksel Ekol Açısından Modernizm Eleştirisi" sunan "Seküler Dünya Atlası"nda değindiği gibi (2011; 141), modern dönemde ortaya çıkan önemli akımlardan biri spiritüalizmdir. Bu akımın zuhur ettiği on altıncı yüzyılda gerek bilim alanında gerekse de diğer alanlarda materyalist bir dünya görüşünün hâkim olması dikkate değerdir. Bu bağlamda on dokuzuncu yüzyıl materyalizminin ruha maddeye bağlı bir değer atfetmesi veya onu kökten reddetmesi, spiritüalizm akımının doğması için uygun bir zemin oluşturmuştur demek mümkündür. Çünkü madde dışında hiçbir gerçekliğin olmadığını ileri süren radikal anlamdaki bir materyalizm gerçekliği maddeyle sınırlarken, bu sınırın dışında kalan alan adeta spiritüalist akıma altın bir tepside ikram edilmektedir.

Spiritüalizm hareketi ilk olarak 1848 yılında Amerika'da ortaya çıkmıştır (Rakipoğlu, 2011, s.142). Avrupa'ya yayılmasının ardından (2011;143), Fransız spiritüalizmi bu düşünceye "reenkarnasyon" fikrini de ilave ederek onlardan ayrılmıştır. Ayrıca Fransız spiritüalizminin kabul ettiği argümanlar içerisinde ilerleme ve evrim fikirleri de önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü onlara göre reenkarnasyon ile evrim kavrayışı arasında sıkı bir ilişki vardır.

Neo spiritüalist ekoller çerçevesinde değerlendirilen önemli akımlardan biri de Teosofizm akımıdır. Teosofizm hareketi, Doğu'nun bilgelik motiflerini Batı tarzı düşünce ile birleştirmek isteyen yeni bir akım olarak tarif edilmektedir (Rakipoğlu, 2011, s.143).

Sekülerleşme temelinde günümüzdeki spiritüalist hareketler değerlendirildiğinde hakim paradigma ve kurumsal dinler ile ilgili bir başka nokta göze çarpmaktadır. Kendisini İbrahimi dinlerin söylemlerine göre dışlanmış gören ancak doğaüstü alanla bağlantısını koparmak istemeyen kimlikler için bir çıkış yolu gibi gözükmektedir. Bu durumda akla ilk gelen örnek hemen hemen her İbrahimi inanın kitaplarında bariz bir şekilde dışlanan veyahut aşağılanan kadınlar ve Lgbti+ bireyler olabilmektedir.

Fatmagül Berktaş'ın "Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın" başlıklı çalışmasında da belirttiği üzere (2021; 74), İslam'a göre, iktidarın kaynağı Tanrı'dır ve yalnızca kendisine karşı doğrudan yükümlü olanları iktidar yetkisiyle donatır; onunla doğrudan ilişki içinde olmayanlar iktidardan yoksun kalırlar. İktidardan yoksun olan ise, güçsüzlüğü paylaştığı maddi nesnelere eş değerdedir. Nitekim, Kuran'da pek çok ayette kadınlar ve çocuklar maddi zenginliklerle bir tutulmaktadır. "İnsanlar" ve "kadınlar", farklı şeylerdir; kadınlar, başka şeylerin yanı sıra, insanlar (erkek müminler) için yaratılmışlardır. Bu, onların her türlü haktan yoksun olduklarını göstermez; nitekim Kuran'da kadınların haklarını belirleyen çeşitli ayetler vardır, ancak bunların hiçbiri erkeğin kadına göre üstünlüğünü ortadan kaldırmaz.

Berktaş'ın açıklamasına göre; Kuran'da, "kadınlarınız sizin tarlanızdır; tarlalarınızı dilediğiniz gibi ekin" (2. Sure: 223) "direktif"i verildiğinde, Allah ile

erkek arasında, kadınların aradan çıkarıldığı bir iletişim oluşur. Erkek, bu iletişimin öznesiyken, kadın nesneleştirilir: Allah, erkek ile kadın hakkında konuşur. Bu nesnelleştirmenin bir devamı olarak, Müslüman toplumlarda kadının tecridi ve örtünmeye zorlanması yoluyla “korunması”, erkek “tohumu”nun korunması kaygısıyla yakından ilişkilidir (Berktaş, 2021, s.74 – 75).

Bedenin, özellikle de kadın bedeninin aşağılanması, yalnızca insanın dışısının insanlığını tam olarak algılanmasını ve yaşamasını önlemekle kalmamakta, bütün insanlığı onulmaz bir biçimde beden ve ruh olarak parçalanmaya ve yabancılaşmaya mahkûm etmektedir. Burada, bu anlayışla yetişen Yahudi erkeklerinin her gün, “beni kadın yaratmayan Tanrı’ya şükürler olsun” diye dua ettiklerini belirtmektedir Berktaş (Berktaş, 2021, s. 109).

İslam’ın savunucularının iddia ettiğinin aksine, bir bütün olarak kadınların rolü erkeklerinkine göre ikincildir. Erkekleri kadınlara göre üstün gören ve tanıklıkta iki kadını bir erkeğe eş tutan Kuran, bunun kanıtıdır. Kuran’a göre kadınlara düşen miras payı, erkeklere düşenin yarısıdır; ne var ki, Kuran’ın tümüne egemen olan ve eşlere karşı iyi davranılmasına yönelik öğütler, Muhammed’in kadınların durumunu iyileştirdiğini öne sürenlerin savlarına belli bir ağırlık da kazandırmaktadır (Berktaş, 2021, s. 124).

Cinsiyete dayalı işbölümü ve cinsiyet rollerinin İslam düşüncesi içinde meşrulaştırılması ve mutlaklaştırılması, kadının hukuki statüsü açısından önemli sonuçlar doğurmakta ve cinsiyet rollerinin dayandığı duygusal/ rasyonel olma ikilemi, kadın ile erkek arasındaki eşitsizliklerin temelini oluşturmaktadır. Evlenme, boşanma, çocukların velayet hakkı vb. konularda kadına karar yetkisi

verilmemesi, kadının “duygusallığı” ile haklılaştırılmaktadır. Bu “doğal” cinsiyet rolleri, ayrıca, kadının “korunması”nı da gerektirmekte ve kadının geçimini temin görevini kocaya yüklemektedir. Böylece kadına, baba ya da ailesinin dışında kendi başına varolma hakkı tanınmadığı gibi, kadının ekonomik özgürlük peşinde koşması, kendi ayakları üzerinde durmaya çalışması, önce aile kurumunun, oradan da toplum düzeninin bozulmasının esas nedeni sayılmaktadır (Berktaş, 2021, s.139).

Bedenin yalnızca dini öğretilerdeki kontrol biçimlerinde değil, Batı felsefesinin inşa sürecinde ve tabii ki modern idealin yürürlüğüne girmesinde de önemli bir yeri vardır. Bugün çeşitli amaçlarla deneyimlenen, spiritüalist olarak nitelendirilen pratiklerin de bu zihin/ beden ayırımından kurtulabilmek için yapıldığı göz önünde tutulursa burada beden üzerinden bir başka analiz alanı açılmaktadır.

Beden bir kültür aracıdır (2021;145); ne yediğimiz, nasıl giyindiğimiz, bedenlerimize “bakmakla” ilgili ritüellerin tümü, esas olarak kültür tarafından belirlenir. Beden, çok güçlü bir sembolik form; bir kültürün merkezi kurallarının, hiyerarşilerinin ve hatta metafizik bağlılıklarının “yazılı” olduğu bir yüzeydir. Ancak beden yalnızca bir kültür “metni” olmakla kalmaz, aynı zamanda, Pierre Bourdieu ve Michel Foucault’nun belirttikleri gibi, toplumsal denetimin pratik odağıdır. Batı’nın, temelinde hiyerarşik düalizmler yatan egemen ideolojik geleneği içinde beden kavramının kendisi, ruh ya da zihin/ akıl kavramına karşıt bir biçimde oluşturulmuştur. Özellikle Eski Yunan felsefesinden kaynaklanan düşünce geleneği, evreni uzlaşmaz karşıtlıklar halinde kavrar: Aydınlık/ karanlık; iyi/ kötü; süreklilik/ değişiklik; sınırsızlık/ sınırlılık; kuru/ yaş; tek/çift; gündüz/ gece; akıl/duygu; ruh/ beden; eril/ dişil vb. Burada önemli olan, bu karşıtlıkların birbirleriyle bir denge ve eşitlik ilişkisi içinde değil, hiyerarşik bir

ilişki içinde olmaları ve ilksel olumlular kümesinin eril ile, ikinci olumsuzlar kümesinin ise dişil ile ilişkilendirilmesidir.

Batı Avrupa'nın doğacı filozofları, bu dönemde, (16.-17.yy.), “deneysel felsefe”nin en sonunda cehaleti, boş inancı ve mitleri yok edip hakikate ulaşacağını ve doğanın gizlerini çözüp, onu denetim altına alacağını düşünüyorlardı. Bu filozoflar, “boş inanç”a karşı savaşlarında Aristotelesçi kozmolojiyi yıkmakla kalmadılar, aynı zamanda, Aristoteles'in kendisini en ağır eleştirilere tabi tuttular. Ancak, onun, kadınların zihinsel eksikliğine ilişkin görüşlerine pek dokunmadıkları gibi, bu savı “modern” görüşlerle desteklediler. Doğacı filozoflar, Aristoteles'in cinsiyetçiliğine, doğaya egemen olup boyun eğdirme sevdasını eklerler; ancak, bu “sevda”nın ifadesinde kullandıkları dil, “kurban”ın uğrayacağı ve günümüzde acımasız sonuçları iyice ortaya çıkan felaketleri haber verecek bir “erkeklik” gösterisidir:

Teslim aldım doğayı; yarıp geçtim her yerini;

Kırdım kimsenin dokunamadığı mühürlerini;

Rahmini, göğüslerini ve başını,

Yani tüm gizlerinin saklı olduğu yerlerini,

Parçalayıp açtım.

(Henry Vaughan, “Vanity of Spirit”) (Berktaş, 2021, s.160).

Sonuç olarak hem İbrahimi dinler içerisinde, hem modern toplumun inşasında kadına veya “dişil olan” a ikincil bir alan tanındığı aşikardır; bu durumun yol açtığı sorunlar bireysel sıkışmışlıktan hümanist ve türcü fikrin temellerini atan, (doğanın da dişil olarak sembolikleştirilmesiyle; bkz: doğa ana) doğayı kontrol altına alma ideali ile birlikte günümüz toplumların topyekun karşı karşıya kaldığı ekolojik krize kadar varmaktadır.

Araştırmanın buraya kadar temel aldığı kuramsal ve kavramsal arka plan da göz önünde bulundurularak, yukarıda bahis geçen sekülerleşme tartışmalarının özelinde spiritüel yönelimler sekülerleşme sürecinin uzantısı bağlamında açıklanmaktadır. Ancak buradaki sekülerleşme süreci Ertit'in de çalışmasında belirttiği biçimde modernleşmenin ana unsurları olan, bilimsel gelişmeler, kapitalist ekonomi ve kentleşmenin etkileri ile birlikte derinlikli bir perspektiften değerlendirilebilir bir toplumsal süreçtir. Diğer taraftan ise, araştırmanın kapsamına dahil ettiği spiritüel pratikler, materyalist anlayışın ve pozitivistimin zihin/ beden tezatlığının kurgusunun dışında bir arayış hali ve dolayısıyla da doğaüstü ile bağlantı kurmanın modern bir biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu pratiklere yönelim yeni bir dini örgütlenme şekli olarak görülmemekte, hakim paradigmanın dayattığı koşulların ideolojik sonuçlarından sakınmanın yeni bir yolu olarak ele alınmaktadır.

2.1.8. Klasik Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketler, en azından Fransız Devrimi'nden bu yana, yani en az iki yüzyıldır tarih sahnesinde var olmaktadır (Dirlik, 2018, s.75). Gerçekten de toplumların tarihinin ilk zamanlarından itibaren çok farklı direniş biçimleri, çatışmalar, başkaldırıları, isyanlar toplumsal hayattan hiçbir zaman eksik olmamıştır (Çetinkaya, 2018, s.25). Ancak modern sosyal bilimlerin gelişmeye başladığı 19. Yüzyıldan itibaren toplumsal hareketlere ilişkin daha sistematik analizler ortaya çıkmaya başlamıştır (Çetinkaya, 2018, s.27). Bu hareketlerin "klasik" ve "yeni" olarak anılmaları tarihsel analizde yer alan toplumsal süreçlerin değişimi ve hareketlerin yapısına bağlı olarak gerçekleşmiştir. Yine de Çetinkaya'nın görüşüne göre, bu durum batı perspektifinden kaynağını alan ikili tanımlama refleksinin bir devamı niteliğindedir dolayısıyla analiz içerisinde zamanla anlamını da yitirmektedir.

Toplumsal hareketlerin tarihsel bir analizine girişildiğinde, 19. Yüzyıl öncesindeki köylü, işçi ve zanaatkârların örgütlenmelerinin sürekliliğine dair verilere rastlanmakta, devamında gelişen kapitalist toplumsal ilişkilerin yaygınlaşması ile birlikte politik hakların (vergi hakları, oy kullanma hakları vb.) savunusuna dair Le Bon'un "kalabalıklar" yaklaşımı karşımıza çıkmaktadır. Le Bon'a göre toplumsal hareketler daha çok bir irrasyonellik durumudur. 19. Yüzyılın sonlarına doğru ise Tocqueville, Weber, Nietzsche, Durkheim, Kierkegaard gibi isimler moderniteye dair daha az iyimser ve ilerlemeci/ pozivist anlayışları sorgulamaya yönelik tahliller geliştirmişler; "demir kafes", "anomi" ve kitle içinde kaybolmuş birey gibi kavramlar gündeme gelmeye başlamıştır (Çetinkaya, 2018, s. 28-29).

Klasik toplumsal hareketlerin örgütlenme şekli, zaman ve mekâna göre değişse de geçmişte yer alan bu hareketler; ezilenlerin, işçilerin hak arayışına dayalı, sınıf yapısına bağlı ve sisteme karşı bir araya gelen örgütlenmeler olarak tanımlanmaktadır. Altyapısı ekonomi temelinde olan ve kültürel farklılıklara önem atfetmeyen hareketlerdir. Literatürde bu hareketlere yaklaşım iki şekilde olmuştur, bunlar; modernleşme sürecinin doğal bir uzantısı olarak gören yaklaşımlar ile bu durumu çatışma yaratan bir "anomali" olarak değerlendiren yaklaşımlar olarak iki başlık altında karşımıza çıkmaktadır. Modernleşme henüz tamamlanmadığı için, bu süreçte henüz onun getirilerinden faydalanamayan kesimin seslerini bu hareketler aracılığıyla duyurduğunu, her kesim bu nimetlerden faydalandığında bu hareketlerin de sona ereceğini iddia eden yaklaşımlar ilk kategoride yer almaktadır. Bu yaklaşımlar, toplumsal hareketlere yukarıdan bir gözle bakarak, harekete katılanları "azgın kalabalıklar, ayaktakımı" olarak görmektedir (Çetinkaya, 2018, s.32).

Toplumsal hareketleri kitle hareketi olarak gören, sürü psikolojisine indirgeyen yaklaşımlara karşın Olson hareketler içindeki “bilinçlilik” vurgusuna odaklanan çalışmasını ortaya koymuştur. Amerika’da McCarthy ve Zald tarafından ortaya atılan “Kaynak Mobilizasyonu Teorisi” ise toplumsal hareketlerin örgütlülük biçimlerine odaklanarak devamında gelen analizlerin, hareketlerin; kültürel bağlamında, kimliklerle ve toplumsal ağlarla ilişkisine yer veren bakış açıları geliştirilmesinin önünü açmışlardır (Çetinkaya, 2018, s. 32-33-34).

Dolayısıyla yeni toplumsal hareketleri, klasik toplumsal hareketlerden ayıran temel unsurlar küreselleşme sonrası toplumsal/küresel değişimlerin beraberinde getirdiği koşullardır. Toplumsal yapının artık keskin bir sınıfsal ayrımının temsiliyetinin olmaması, karşı durulan sabit bir iktidar yapısının karşılığının olmaması bu örgütlenme tipinin değişmesindeki öncelikli nedenlerdir. Öte yandan, küreselleşme ve özellikle 68’ Hareketleri sonrasında yapılan çalışmalarla birlikte toplumsal hareketlere duygular, kimlikler, davranış kalıpları ve dünya görüşleri de eklenmiş, böylece kadın hareketleri, barış hareketleri, çevreci hareketler, Lgbtiq+ gibi hareketlerin yeni konu ve örgütlenme biçimleriyle ortaya çıkması ile birlikte yeni toplumsal hareketler olarak anılmaya başlanmıştır.

2.2. YENİ PARADİGMA

Touraine'nin yeni paradigmasına göre, birbirimizi ancak, bizleri aşan modernlik ve modernleşme temaları harekete geçip dönüştüğünde, ama hepimize ortak bir tarih bilincinde dönüştüğünde anlayabilir ve sayabiliriz. Ona göre açıktır ki, "Genelde kendimizi karanlık güçlerin egemenliği altında hissederiz; bugün daha iyi biliyoruz ki, kendi yaşamımızı, çocuklarımızinkini, birçok bitki ve hayvan türününkini, var olmamızı sağlayan iklim koşullarını tehdit eden biziz" (Touraine, 2017, s. 253).

Bir zamanlar koruyucu tanrıların bize vermiş olduğu güvenlik duygusunu kendi kendini yıkma korkusuyla değiştirmek değil, küreselmeye ve yeryüzünün yaşamını meydana getiren bütün unsurların giderek birbirine daha fazla bağımlı olmasına bakarak çıkartabileceğimiz sorumluluk bilincini ortaya koymaktır burada amaç. Aynı zamanda da bizi, uzun zamandır doğaya ve onu fethetmemizi sağlayan araçlara takılı kalan bakışımızı kendimize yöneltmeye zorlayan, yaşamımızı ve çevremizi yaratabilme, dönüştürebilme ve yok edebilme becerimizi göstermektir. Kendimize yönelik bu bilinç, ortak varoluşumuz bilincinden, birbirimize bağımlılığımız bilincinden başka bir bilinç olamaz; dolayısıyla da ötekinde yalnızca benimkinin aynısı bir modernlikle ilişki kuran birini değil, aynı zamanda tarihi benimkinden bütünüyle kopuk olmayan birini de görme zorunluluğundan başka bir şey olamaz (Touraine, 2017, s. 253-254).

Bilginin gerekliliğine ve karmaşık teknolojilerin kullanımına başvuru, ilk bakış açısında, modernlikle olan bağlantıda ortaya çıkar; ama egemenlik ilişkilerinin çözümlenmesini gelişme şekillerini içine alan bakış açılarında aramak gerekir. Hatta daha da geniş bir bakışla, gelişme, yani modernleşme şekillerinin dönüşümleri içinde aramak gerekir. Bu dönüşümlerde klasik Avrupa modernleşme modelinin parçalanma biçimlerini, bu parçalanmanın etkilerini, bilgi toplumuna, hatta daha da genel olarak Touraine'nin, toplumsal sonrası toplum dediği şeye geçişle birlikte başka modernleşme biçimlerinin yeniden kurulma olasılıklarını bulabiliriz (Touraine, 2017, s. 252-253).

Tek bir modernleşme yolu da olamayacağına göre, Touraine'e göre, bu anlamda, bugün en önemli olan şey, modernlik ile kültürel miras ya da siyasal sistem arasındaki bütün dünyadaki çeşitli bağdaşımın birbirinden farklı olduğunun tanınmasıdır (Touraine, 2017, s. 219).

Modernlik ile modernleşmeler arasındaki belirgin ayrılıktır öyleyse bizi, bir yandan en güçlülerin kendilerini modernlikle özdeşleştirme iddialarından, diğer yandan en zayıfların yapay bir kültürel göreceliği savunma iddialarından kurtaran (Touraine, 2017, s. 221).

Touraine'e göre iletişim; kültürler arasında değil, bir yandan modernlikle ilişkileri bakımından, bir yandan da kendi modernleşme yollarının özgüllüğüyle tanımlanması gereken tarihsel bütünler arasında kurulmalıdır. İşte bu yüzden ötekini anlamak, ancak herkesin genel bir tanımı yerine durumunun modernlikle olan bağlantısı ve içine girdiği modernleşmenin doğası arasındaki bağlar getirilerek mümkündür.

Touraine göre (2017; 11): Bugün, ekonominin politika üzerindeki başarısından iki yüzyıl sonra, bu "toplumsal" kategoriler karmakarışık olmuş durumda ve yaşanmış deneyimimizin büyük bir bölümünü gölgede bırakmaktadır. Yani *yeni bir paradigmaya* gereksinim duyuyoruz; çünkü siyasal paradigmaya geri dönemeyiz, özellikle de kültürel sorunlar öylesine önem kazanmıştır ki, toplum düşüncesi ister istemez bu sorunların çevresinde düzenlenmelidir artık. Kendimizi bu yeni paradigmanın içine koymalıyız ki, yeni aktörleri ve yeni çatışmaları, 'ben'in yeni gösterimlerini ve gözümüzde yeni bir manzara oluşturan yeni bir bakışın fark ettiği birliktelikleri adlandırabilelim.

2.2.1. Postmodern Toplum

Post-modernlik araştırmanın perspektifinde Giddens'in ifade ettiği şekilde; geçmişten göze çarpan biçimde farklı bir dönemde yaşanıldığını belirten genel anlamından ayrı olarak , çoğunlukla aşağıdakilerin birini ya da birkaçını anlatır: Hiçbir şeyin tam bir kesinlikle bilinemeyeceğini keşfetmiş durumdayızdır, çünkü epistemolojinin önceki tüm temellerinin güvenilir olmadığı ortaya çıkarılmıştır; tarihte teleolojiye yer yoktur ve dolayısıyla, ilerlemenin hiçbir versiyonu kabul edilebilir biçimde savunulamaz hale gelmiştir; ekolojik kaygıların ve belki de yeni toplumsal hareketlerin giderek artan önemiyle birlikte yeni bir toplumsal ve siyasal gündem ortaya çıkmış bulunmaktadır (Giddens, 1994, s. 47).

Bauman'a göre ise, özünde çokanlamlı ve tartışmalı olan postmodernlik düşüncesinin (yalnızca zımnen de olsa) çoğunlukla işaret ettiği şey, her şeyden önce, dünyanın ortadan kaldırılması imkânsız çoğulluğunun kabulüdür.

Yaşam biçimlerinin farklılığı, ne evrenselliği hedefleyen bir yaşam biçiminde eritilecek ne de evrensel tahakkümü hedefleyen bir biçim tarafından değersizleştirilecek bir şeye indirgenemeyen ve bununla harmanlanamayan bir şey olarak algılandığında, sadece kerhen kabul edilmemekte, aynı zamanda da yüksek bir pozitif değer rütbesine çıkarılmış olmaktadır.

Öyleyse postmodernlik, kendi orjinal projesinin uygulanamazlığını kabul eden modernliktir. Postmodernlik, kendi imkânsızlığıyla uzlaşan- iyi ya da kötü, bununla birlikte yaşamaya kararlı olan- modernliktir. Modern pratikler devam etmektedir; fakat, artık, bir zamanlar onları ateşleyen hedeften yoksun biçimdedirler (Bauman, 2020, s. 141). Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik, modernliğin sloganıydı. Bauman'a göre, özgürlük, farklılık ve hoşgörü ise postmodernliğin ateşkes formülüdür. Hatta onun düşüncesine göre, hoşgörünün dayanışmaya dönüştürülmesi halinde ateşkes barışa bile dönüşebilir (Bauman, 2020, s. 142).

Bu açıdan bakıldığında postmodernlik, illa da modernliğin reddi, itibarsızlaştırılması ya da sona erdirilmesi değildir. Postmodernlik, kendi kendisine, durumuna ve geçmişte yaptıklarına daha derinlemesine, dikkatle ve sağduyuyla bakan, gördüklerini tamamen sevmeyen ve değişme gereksinimi hisseden modernlikten başka bir şey (ne eksik ne fazla bir şey) değildir. Postmodernlik, rüştüne ermiş modernliktir: Kendisine içeriden değil de dışarıdan bakan, kazanç ve kayıplarının tam bir hesabını yapan, kendisinin psikanalistliğini yapan, daha önce asla dile getirmedeği niyetlerini keşfeden, bunların birbirlerini iptal eden çelişkili niyetler olduğunu gören bir modernlik. Postmodernlik, kendi imkansızlığını kabul eden modernliktir; kendini gözetleyici bir modernlik; bir zamanlar bilinçsizce yaptığı şeyleri bilinçli biçimde terk eden modernliktir (Bauman , 2020, s. 373).

Bauman'ın postmodern toplumla ilgili yaptığı bir başka vurgu ise, "akılcılaştırma" vesilesiyle büyü bozulmuş dünyanın gücünü geri kazanmasına dairdir. Ona göre: " Postmodernite, dünyayı büyüden kurtarmak için verilen, sonuçsuz kalsa da uzun ve coşkulu bir mücadeleden sonra dünyanın 'yeniden büyülenme'sini getirir (ya da daha doğrusu büyü'nün bozulmasına karşı hiçbir zaman tam olarak dindirilemeyen direniş, modernitenin vücudunda hep 'postmodern dikendi').

Öngörü ve akılcı meşruluğa direnen kendiliğindenlik, güdüler, içgüdüler ve eğilimlere güven duyulmamasının yerini duygusuz, hesaplı akla güven duyulmaması almıştır. Duygulara onur; 'açıklanamaz'a, yalnızca bu da değil, akıldışılığa da meşruluk geri verilmiştir. Postmodern dünya, gizemin, artık, sınır dışı edilme emrini bekleyen katlanılmaz yabancı olmadığı bir dünyadır. Yalnızca henüz açıklamakla kalmayıp hiç açıklanamaz da olan (çünkü hepimiz bazı şeyleri hiç bilemeyemeceğimizi biliyoruz) olay ve davranışlarla birlikte yaşamayı öğreniyoruz. Muğlaklığa saygı duymayı, insan duygularına saygı göstermeyi, amaçsız ve hesaplı ödülleri olmayan davranışları takdir etmeyi tekrar öğreniyoruz" (Bauman, akt. Ritzer, 2019, s.126).

Modern otoritelerin, hem siyasal hem de bilimsel düzenleme çabaları, ikircimin olmadığı bir dünyayı, rasyonel seçimlerin saydam dünyasını yaratamamıştır. Bilim ve teknik uygulamalarındaki gelişmeler ne kadar etkileyici olursa olsun, bu çabaların böyle bir dünyayı gelecekte de yaratamayacağını neredeyse kabul etmektedir. Sayısız umudun kâbusa dönüştüğünü gören ve gittikçe akıllanan modern toplum, bugün artık, yaratabileceği düzenlerin mutlaka kısmi olacağına, dolayısıyla da hiçbir düzenleme projesinin, öte yandan da, müphemliğin daimilik ve her yerdeliğinin nihai olmadığı fikrine yavaş yavaş alışmaktadır. Modern toplum, aynı zamanda, artık savaş içinde olmadığı bu durumu en iyi şekilde

anlamlandırabilir (sadece -abilir.). Fakat bunun için, "irrasyonel" etiğe ve genel anlamda irrasyonel değerlere karşı yürüttüğü cihattan vazgeçmesi gerekmektedir (Bauman, 2020, s. 315- 316).

Küreselleşme ile beraber ulus-devletlerin son geldiği nokta Bauman'a göre, gözümüzün önünde cereyan eden, himayeci devletin- yani, yenilik, hızlı değişim, bireysel eğlence ve tüketici seçimi gibi postmodern değerlerin egemen olduğu bir çağa asla uymayan bir toplumsal/siyasal/ekonomik oluşumun çöküşüdür. Sonuçta himayeci devlet, kişisel tedarik ve güvenlik vaadinin yerine, seçim yapma ve kendini belirleme hakkının devrini talep eder. Bu tür devlet, ihtiyaç tatmininin, toplumsal statünün ve özgüvenin kaynak tekeli olmaya çalışır; uyruklarını müşterilere dönüştürür ve bunlardan, bugün aldıkları ve yarın alacakları nimetler için kendisine şükran duymalarını ister. Ne var ki, tam da kendisine teşekkür edilmesini beklediği sebepten dolayı, patron, müşterilerinin mutsuzluklarının sorumluluğundan kurtulamaz. Bu mutsuzluk, hayal kırıklığı anında, çekilen acıların açık kaynağı olarak patronu ve politikalarını "doğal olarak" vuran protestolara dönüşür. Mutlu bir yaşamın temel ölçütünün, mevcut ihtiyaçların karşılanması değil de, yeni yeni ihtiyaçlar ortaya çıkması bağlamında yaşanan heyecanlar olduğu (dolayısıyla da yeni ayartıcılar üretmenin, toplumsal entegrasyon ve birlikte yaşamının ana aracına dönüştüğü) postmodern dünyada, uyruklarının ihtiyaçlarını belirleme ve bunları çerçeveselendirmeye alışkın olan himayeci devlet, tüketici piyasasının yürüttüğü sistemlerle aşık atamaz hale gelir (Bauman, 2020, s. 383).

Ancak yine de postmodernlik (2020; 380), siyasetin sonu değildir; tıpkı tarihin sonu olmadığı gibi. Tersine, postmodern vaatteki çekici olabilen her şey, bireysel ve cemaatsel eylem bağlamında daha fazla siyaset, daha fazla siyasal angajman, daha fazla siyasal etkinlik gerektirmektedir. (Bu gereklilik, tüketici

koşuşturmalarının gürültü patırtısı ile ne kadar boğulursa boğulsun ve her şeyin eğlenceli bir tiyatro oyunu olduğu, dolayısıyla da hiçbir şeyin fazla bir öneminin olmadığı alışveriş merkezleri ve Disneyland'lerden oluşan bir dünyada ne denli duyulmaz olursa olsun).

Öte yandan, bu politik alanın farklı kollara ayrılması, hoşnutsuzlukların artmış olmasına rağmen öznel çerçevede kalması, geleneksel anlamdaki siyaset yapma biçimlerinin önünde bir engel oluşturmamaktadır. Modern devletin halefi ise, muhalefeti kolektifleştirmek ve birikmesini teşvik etmek yerine, özelleştirme ve dağıtma yolunu seçmektedir; tasarlama tutkularından vazgeçmekle, daha az zorbalıkla ve az (tabii gerekiyorsa) bir ideolojik mobilizasyonla yoluna devam edebilmektedir. Halk hoşnutsuzluğunun dağılık kalmasına bel bağlamakta ve bu hoşnutsuzluktan etkilenmemektedir. Hatta bu hoşnutsuzluğun, dağılık kaldığı sürece, sistemin yeniden üretimini beslemesini bile bekleyebilir. Bir zamanlar bütün toplumsal ve siyasal düzenler için öldürücü tehlike ilan edilen müphemlik, artık "kapıdaki düşman" değildir. Tersine, müphemlik, başka her şey gibi, postmodernlik denen oyunun sahnelendiği çadır tiyatrosunun direklerinden birine dönüştürülmüş durumdadır (Bauman , 2020, s. 384).

2.2.2. Kitle Kültürü

Toplumsallıktan bahsederken, pek çok şekilde tanımlanmış ancak tam olarak ifadesini bulamamış, dönüşen, içinde geçtiği bağlama göre sınırları değişen, kısacası akışkan bir kavrayışın etrafında dönen bir tartışma alanı karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal örgütlenmeden kitle toplumuna oradan da tüketim toplumuna doğru gitmektedir bu çizgi.

Bu ucu açık süreci Wallerstein şu şekilde açıklamaktadır: (2013; 79), "Toplum" kavramının temel sorunu, bu kavramın, toplumsal fenomenleri şeyleştirilmesi ve dolayısıyla kristalize etmesidir; hâlbuki bu fenomenlerin gerçek anlamları katılıklarında değil, akışkan olmaları ve farklı şekiller alabilmelerinde yatar. "Toplum" kavramı, önümüzde analiz edeceğimiz somut bir gerçeklik olduğunu, yine de tabii ki bunun "gelişen" bir şey olduğunu ima eder. Gerçekte ise önümüzde duran şey öncelikle retorik bir kurgudur.

Tanımlanarak adı konulmaya çalışılan hem akışkan hem de belirli karakteristik özellikler barındıran toplum kavramının öteki ucu bireyselliğe çıkmaktadır. Bauman'ın vurgusunda olduğu gibi, içinden geçtiğimiz süreçlerde çoğumuz gerçekten bireyler haline gelmeksizin bireyselleştirildik ve daha da çoğumuz bireyselleşmenin sonuçlarıyla yüzleşecek kadar yetkin bireyler olmadığımız kuşkusuz içindeyizdir. Ulrich Beck'in Risikogellschaft'ta dokunaklı biçimde belirttiği gibi, bireyselleşme çoğumuz için, "kendi çelişkilerini ve çatışkılarını bireyin ayaklarının altına atan ve ona bütün bunları kendi nosyonları temelinde eleştirel olarak yargılaması için iyi niyetli bir davette bulunan uzmanlar" olmaya varır. Sonuç olarak, çoğumuz " sistemsel çelişkilere biyografik çözümler" aramak zorunda kalırız (Bauman, 2005, s. 133).

Cristopher Lasch şöyle demektedir: Hayatlarını önemli ölçüde iyileştirme umudu taşımayan insanlar, önemli olanın, kendi duygularını tanıyarak, sağlıklı beslenerek, bale ya da göbek dansı dersleri alarak, Doğu'nun bilgeliğini benimseyerek, jogging yaparak, "ilişki kurmayı" öğrenerek, "haz korkusu"nun üstesinden gelerek sağlanan fiziksel özgelişim olduğuna kendilerini inandırmışlardır. Kendi başına zararsız olan, bir program halinde uygulanan, özgünlük ve farkındalık söylemiyle sarılıp sarmalanan bu uğraşlar, siyasetten geri çekiliş anlamına gelir (Bauman, 2005, s. 186). Ancak siyasete katılımın her

alanı da iktidar ve şiddet gösterisine dönüşmüşse, bireyselleştirilmiş, küresel dünyanın her türlü baskısına maruz kalmış bireyler kendisini nerede konumlandıracaktır?

Bir tarafta küreselleşme ile birlikte kendi kuyruğunu yiyen bir yılan misali bağdaşık ilişkiler geliştiren toplumun yapısal ağları diğer tarafta ise güvenlik erozyonu yer almaktadır. Bu ilişkiler ağının şekillenmesinde öncelikli olarak ekonomik yapılanma ve onun bireysel yaşantılar üzerindeki politik tezahürleri yer almaktadır. Bir yapısal işsizlik dünyasında (2005; 193) hiç kimse kendini güvende hissedemez. Güvenli şirketlerde güvenli işler diye bir şey artık yoktur: Ne bir kez edinildiğinde bir iş bulunacağını ne de böyle bir iş bulunduğu o işin süreceğini garanti edecek pek çok beceri ve deneyim türü vardır. Hiç kimse bir sonraki "küçülme", "iş sürecini basitleştirme" ya da "akılcılaştırma" turuna karşı, dengesiz piyasa talebi değişikliklerine, "rekabetin" ve "verimliliğin" değişken ancak güçlü baskılarına karşı sigortalanmış olduğunu makul biçimde varsaymaz. "Esneklik" günün sloganıdır. Bu, işlerin sağladığı yetkilerin kendi içinde güvenli olmaması, sabit süreli ya da zamana bağlı sözleşmeler, uyarmadan ya da tazminat verilmeden işten çıkarılma anlamına gelmektedir.

Bourdieu'ye göre ise(2015; 109): Günümüzde prekaryalaşmanın her yerde olduğu apaçıktır. Özel sektörde olduğu kadar geçici ve sezonluk işlerin çoğaldığı kamu sektöründe, sanayi işletmelerinde olduğu kadar kültürel üretim ve yayın kuruluşlarında, eğitimde, gazetecilikte, medyada... Bütün bu kesimlerde, en uç durumu yaşayan işsizlerde iyice belirginleşen sonuçları hemen hemen aynı: Yaşamın yapısının bozulması, başka şeylerin yanı sıra, zamansal yapılardan yoksun kalma, ardından da dünyayla, zamanla, mekânla olan tüm ilişkinin bozulması. Prekaryalaşma, maruz kalan kişiyi derinden etkiler; geleceği bulanıklaştırarak rasyonel bir gelecek beklentisinin önüne geçer,

dahası, en katlanılmazı bile olsa, bugünün koşullarına özellikle de kitlesel bir biçimde başkaldırmak gereken şeyi, yani geleceğe dair duyulan en temel inanç ve umudu ortadan kaldırır.

Siyaset alanından geri çekilmiş, prekaryalaşmış bir toplum, edilgenliğinden dolayı artık toplum olmaktan ziyade kitle olmakla suçlanır. Kitle Baudrillard'ın deyimiyle, toplumsalın içinde kaybolduğu karanlık bir deliktir(Baudrillard, 1991, s.9). Ona göre, söyleyecek hiçbir şeyi olmayanlarla, konuşmayan kitleler arasındaki harika "birlik" bir birliktir (Baudrillard, 1991, s.10).

Eski paradigmanın liderliğinde (1991; 14) “bir yığın devrimden, birkaç asırlık politik deneyimden, gazetelerin, sendikaların, partilerin, aydınların halkı harekete geçirmek ve eğitmek için harcadığı tüm çabalardan sonra, nasıl olur da gösteri yapan birkaç yüz kişiye karşılık tam yirmi milyon insan "edilgin" kalır?” diye sormaktadır Baudrillard.

Çünkü, politika aynı zamanda bir gösteriye dönüşmüştür. Çağımızdaysa gösteri mekanizmalarının egemenliği altına girmeye başlamıştır (tiyatronun kaderi politikaninkiyle bir paralellik göstermektedir. Başlangıçta yalnızca kurgulanmış bir oyunken daha sonra yavaş yavaş oynanan yer ve temsil etmenin gerçekliğinin ön plana çıktığı tarihsel bir alan görünümünü almıştır. Politika sahnesi: Halk, halk iradesi gibi temel bir gösterilenin canlandırıldığı göstergelerin yanı sıra anlam üstünde de çalışmaktadır. Elinden geldiğince iyi bir şekilde açıklamaya çalıştığı gerçeği anlatmakla görevlendirilmiştir. Saydamlaşması, ahlaklı olması ve iyi bir toplumsal temsil gücüne sahip olması istenmiştir. Oysa uzun bir süre politik çemberle onun üstünde yansıyan toplumsal, tarihsel ve ekonomik güçler arasında bir denge aranacaktır (Baudrillard, 1991, s. 17).

Öte yandan, toplumsalın enerjisi azalmakta, özgünlüğü elden gitmekte, tarihsel niteliği ve idealliği buharlaşıp uçmaktadır. Toplumsal, bir sistem uğruna adını yitirirken, politika da yok olmaktadır. Toplumsal artık anonimleşmiştir. O artık kitledir. Kitlelerdir (Baudrillard, 1991, s. 18).

Yine de sessiz çoğunluğun ya da kitlelerin düşsel bir gönderen olması, onun var olmadığı anlamına gelmez demektedir Baudrillard. Bunun anlamı sessiz çoğunluğun artık temsil edilemeyecek bir durumda bulunmasıdır. Kitleler artık bir gönderen olmaktan çıkmışlardır. Çünkü artık temsil edilememektedirler. Ses vermeyen bu kitleler sondajlar aracılığıyla sık sık yoklanmaktadır. Düşünceleri yansıtılmamaktadır. Yalnızca ne düşündükleri konusunda testler yapılmaktadır. Referandum (kitle iletişim araçları da sonsuz bir soru/yanıt referandumudurlar) politik gönderenin yerini almıştır. Oysa sondajlar, testler, referandum ve kitle iletişim araçları temsil edici bir sistemin düzeni değil, simülatif bir sistemin düzenidirler (Baudrillard, 1991, s.19).

Madalyonun öbür yüzünde ise, kamu aygıtına olan saygının azalmasıyla bağlantılı olarak yönetenlerdeki yozlaşma; dünyevi çareler karşısında duyulan umutsuzluğa bağlı olarak yönetilenlerde kişisel sofuluk karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde, (devletten beklentisi temelde zorunlu maddi katkılar olan, yoksa fedakârlık veya coşku beklemeyen) vatandaşın devletten dışlandığını hissederek devleti dışladığı, onu olsa olsa çıkarları için kullanabileceği yabancı bir güç gibi gördüğü kanısı hâkimdir (Bourdieu, 2015, s. 15).

Kurumsal siyaset üzerine son gelinen noktada karşılaşılan manzara, Bourdieu'nün söylediği gibi, Fransız İhtilali'ndeki gibi entelektüellerin, insanları harekete geçirmekte başı çekmesi beklentisine karşılık, entelektüellerin sessizliğinden ziyade siyasilerin insanlığa dair hiçbir idealleri olmamasının çarpıcılığıdır. Bunun nedeni Bourdieu'ye göre, kuşkusuz ki siyasetin profesyonelleşmesi ve siyasi partilerde kariyer yapmak isteyenlerden talep edilen koşulların, fikir sahibi insanları gitgide dışarıda bırakmasıdır (Bourdieu, 2015, s. 15).

Artık hiç kimse sessiz çoğunluğu temsil ettiğini ileri süremez. Bu sessizlik bir anlamda kendini temsil edenlerden öç alma anlamına gelmektedir. Kitleler sınıf ya da halk gibi eskiden kendilerine başvurulmuş bütünlere benzemezler. İçine çekildikleri sessizlik aracılığıyla artık tarihin de ilgi alanı dışına çıkmışlardır. Öyleyse kitleler konusunda konuşulamaz. Onlar birbirilerine eklenemezler. Temsil edilemezler ya da politik "ayna evresi" (ünlü Lacan kuramı) ve düşsel özdeşleşme aşamalarından geçemezler (Baudrillard, 1991, s.20).

Sonunda Baudrillard'a göre kitlelerin nasıl bir güç olabildikleri ortaya çıkmaktadır. Tarihin ilgi alanına giremediklerine göre -ne kendi dillerinde (çünkü kendi dilleri yoktur) ne de onların adına konuştuğunu ileri sürenlerde- yabancılaşma hastalığına yakalanamazlar. Artık devrimci umutlar suya düşmüştür. Suya düşen umutlarsa işçi sınıfı konusunda yapıldığı gibi kitlelerin kendi kendilerini yadsıma palavrası üstüne kurulmuştur. Oysa kitle ne bir olumsuzlama ne de bir patlama alanıdır. O bir emme ve merkezden dış çepere doğru dalga dalga yayılım alanıdır (Baudrillard, 1991, s.20).

1960'lı yıllara kadar tarih sesini yükselterek, kendini zorla kabul ettirmiştir; kişiye özel ve günlük olansa politikanın karanlık yüzünü oluşturmaktadır. İkisi arasında olsa olsa diyalektik bir ilişki bulunduğu ve bireysel gibi günlük olanın da tarihin ötesine geçip, evrensele ulaşarak bir çiçek gibi açabileceği düşünülebilir. O günlerin gelmesini beklerken kitlelerin kendi evlerine kapanması insanı üzebilir. Tarihi, politikayı ve evrenseli yadsımaları ve aptalcasına bir tüketimin günlük sorunları arasında, yitip gitmeleri (iyi ki çalışıyorlar, iyi ki bu çalışma onların bilinçlenmelerini beklerken, kendilerine "nesnel" bir tarihi konum sağlıyor) ancak üzücü olabilir (Baudrillard, 1991, s.29).

Oysa bugün tarihin sesi kesilmiş, soluğu çıkmaz olmuştur. Çünkü artık günlük olaylar seslerini çıkartmaya başlamıştır. Günlük yaşamdaki can sıkıntısının, tarihin anlamsız yönünü oluşturmadığı düşünülmeye başlanmıştır – daha iyisi, özel yaşamın kendi üstüne kapanması politikaya bir meydan okuma anlamına da gelebilir ve politik güdülemeye karşı etkin bir direniş biçimi olarak gösterilebilir. Roller değişmeye başlamıştır. Yaşamın can sıkıcılığı, günlük yaşam, eskiden küçük burjuva olarak kınanan, iğrenç ve (cinsellik de dahil olmak üzere) apolitik olan her şeyin ön plana çıkması, tarih ve politikayı soyut bir olaylar bütünü olmaya doğru itmektedir (Baudrillard, 1991, s. 29-30).

Sessiz yığınların ortaya çıkış olayı, tarihselin, toplumsala karşı direniş devresinin içine oturtulabilir. Çalışmaya direnme, tıbbi bakıma karşı direnme, okula direnme, sosyal sigortalara, habere karşı direnme gibi. Resmi tarih toplumsaldaki gelişmenin sürekliliğini kaydeder (Baudrillard, 1991,s.31).

Sessiz çoğunluklar kendilerine zorla onattırılmak istenen toplumsallaşmayı ya da kendilerini edilgin bir hayalete dönüştürmek isteyenleri hayalete

dönüştürerek kendi mantıkları doğrultusunda ortadan kaldırmaktadırlar yoksa bu işi ne bir sınıf kavgası ne de kendileriyle ilişkisini yana yakıla kesmek isteyen aydın sınıfı aracılığıyla değildir (Baudrillard, 1991, s.34).

Özetle, Baudrillard'ın "*Sessiz Yığınların Gölgesi*"nde kavramsallaştırdığı şekliyle kitle; modern inşaaanın toplumları getirdiği noktada, artık temsiliyeti olmayan kurumsallaşmış bir siyaset ve iddiaları çürümüş bir tarihsel anlatı karşısında kendi içine kapanma reaksiyonu gösteren toplumdur. Dolayısıyla, bahsedilen toplumsallık, hayatın bütün alanlarına yayılarak kendi ayrı gerçekliğini yaratan veya bu gerçekliğin daimi olarak bastırılarak geri plana atılmasının nihai sonucu olarak ortaya çıkan bu kitlenin bir simülasyonudur.

2.2.3. Yeni Toplumsal Hareketler

Klasik sosyolojiye göre sosyal hareketler yapısal gerginliğe, ekonomik krize ve modernleşmeye tepki olarak ortaya çıkan olgulardır. Modernleşme, bütünleşme ve gelişme süreci tamamlandığında, hareketler toplumsal hayatta artık yeri olmayacak geçici çabalar bütünüdür. Hareketlerin aktörleri de sisteme entegre olamamış, marjinal ve irrasyonel tiplerdir (Çayır, 2016, s. 7).

Sosyal bilimler alanında bu hareketlerle ilgili iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki (2016;18), kaynak mobilizasyonu paradigmasıdır ve çağdaş hareketleri daha çok politik düzeyde ele alır. Mevcut çatışmaları ya dışlanmış toplumsal grupların sisteme katılma mücadelesinin ya da kaynakların farklı biçimde dağıtımını talebinin bir ifadesi olarak açıklar.

Esasen sosyal hareketler sahasında bir teorik dönüşüme yol açan gelişme altmışlı ve yetmişli yıllarda Avrupa ve Amerika'da çevreci, etnik, feminist ve yerel özerklik hareketlerinin ortaya çıkışıdır. Buna göre bu hareketler küreselleşen dünyada yeni kimlik arayışlarını ifade etmektedir. Sonunda devletin ve sivil toplumun rolü tartışılmakta, kamusal ve özel alanın sınırları yeniden ve yeniden çizilmektedir (Çayır, 2016, s.8).

Yeni sosyal hareketlerin ilgi sahasına giren temalar (fiziksel) toprak, hareket alanı yahut beden, sağlık ve cinsel kimlik gibi "hayat alanı" ile ilgili konuları; komşuluk, şehir ve fiziksel çevre; kültürel, etnik ve ulusal miras ve kimlik; fiziki hayat koşulları ve genelde insanlığın devamı gibi konuları içermektedir. Bu dağınık ve birbirleriyle ilgisiz gibi görünen konular belirli değerler çerçevesinde ortak bir kökene sahiptir. Yeni paradigmanın bir başka unsuru yeni sosyal hareketlerin hareket biçimidir. Bu unsurun iki yönü vardır: Bireylerin bir topluluk oluşturmak için birlikte hareket etme biçimleri ("içsel hareket biçimi") ve onların dış dünyaya ve politik muhalefetlerine karşı çıkma metodları ("dışsal hareket biçimi"). İlki zaten sosyal hareket terimi ile karşılanmaktadır; bireylerin kolektif aktör olma biçimleri oldukça enformel, devamsız, ortama bağlı ve eşitlikçidir. İçsel hareket biçiminde yeni sosyal hareketler, geleneksel siyasal örgütlenme biçimlerinin aksine örgütsel farklılaşma modeline -ne yatay (içerdekiler vs dışardakiler) ne de dikey (lider vs sıradan üyeler) anlamında- sahip değildir (Çayır, 2016, s. 57- 58).

Yeni sosyal hareketlerin aktörleri ile ilgili olarak en çarpıcı nokta bunların kendilerini tanımlamalarının ne oturmuş siyasal kodlara (sağ- sol, liberal-muhafazakar vs.) ne de sosyoekonomik kodlara (işçi sınıfı- orta sınıf, fakir-zengin, kırsal- kentsel nüfus vs.) dayanmadığıdır (Çayır, 2016, s. 60).

Bu tip ağlar(ki ilk defa Gerlach ve Hinte tarafından ortaya konmuştur) aşağıdaki niteliklere sahiptir: a) Çoklu (multiple) üyeliğe müsaade ederler, b) Grup için istenen aktivizm part-time ve kısa dönemlidir c)Bireysel olarak zaman ayırma ve duygusal dayanışma birçok grupta katılım için istenen bir koşuldur (Çayır, 2016, s. 85-86).

Barış hareketleri, öğrenci hareketleri, antinükleer enerji protestoları, azınlık milliyetçiliği, gay hakları, kadın hakları, hayvan hakları, alternatif tıp, fundemantalist dini hareketler, New Age ve ekoloji hareketleri, sosyologların, tarihçilerin ve siyaset bilimcilerinin zihinlerini meşgul eden olgunun bazı örnekleridir (Çayır, 2016, s. 121).

YSH'lerin söz edeceğimiz niteliklerinden birincisi bu hareketlerin, katılımcılarının toplumsal rolleri ile açık bir ilişki sergilememesidir. Yeni sosyal hareketlerin toplumsal tabanı konusunda sınıfsal yapıyı aşan bir eğilim söz konusudur. Katılımcıların arka planları gençlik, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ya da meslekler gibi yapısalıcı açıklamalara tekabül etmeyen farklı toplumsal statülerde temellenmektedir (Çayır, 2016, s. 125).

Öte yandan, bu hareketlerin Batı toplumları için önemli bir siyasi anlamı vardır: Bunlar günlük hayatın "demokratikleşme dinamiği"ni ve toplumun siyasala karşı sivil boyutlarının genişlemesini temsil etmektedir (Larana; 1993b; Çayır, 2016, s. 126).

Bu hareketlerin bir başka belirgin özelliği ise (2016;127), insan hayatının kişisel yönlerini yansıtmalarıdır. Gay hakları ve kürtaj üzerine yoğunlaşan hareketler, alternatif tıp ve sigara karşıtlığı gibi sağlık hareketleri, New Age ve kendini dönüştürme hareketleri ve kadın hareketi gibi hareketlerin hepsi cinsel ve bedensel davranışı değiştirmeyi amaçlayan çabalar içermektedir.

2.2.4. Özne Sosyolojisi – A. Touraine

Yeni toplumsal hareketler, Touraine'nin bakış açısına göre; bireyler ya da özneler, araçsal aklın hakimiyetini dışlamak istedikleri noktada gelişen iki ayrı anlamda gelişen karşı duruşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, kültürel ve öznel konuları problem edinen 60'lar sonrası yayılan hareketler, bir diğeri de kimlik krizine bağlı olarak çıkan şiddet yüklü radikal hareketlerdir. Bu araştırma, pratiklerinin çerçevesinde bireysel dönüşümlerden meydana gelen toplulukların ilk grupta sayılan hareketlerle ilişkisini odak noktasına aldığı için bu grupta sayılan hareketleri tartışmaya açmaktadır.

Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışında en çok dikkat çektikleri konular itibariyle geleneksel hareketlerden ayrılmaktadırlar. Dolayısıyla ekonomik tabanlı yapısal eşitsizliklere vurgu yapan işçi hareketlerinden hem odak noktalarının çeşitliliği hem de örgütlenmelerinin şekli itibariyle ayrılırlar.

Kısaca bu hareketler Çetinkaya'nın (2018; 13) dile getirdiği gibi: "Dünyanın meydanlarında bir araya gelenler hem iktisadi ve siyasal sisteme karşı çıkıyorlar, hem politik hürriyet ve temsiliyet talep ediyorlar hem de farklı kimliklerinin tanınmasını istiyorlar. Yani daha önceleri farklı alanlarda, farklı örgütlerle mücadele ederek kompartmanlaşmış sınıf, kadın, çevre hareketleri artık bir arada mücadele etmeye başlamışlardır."

Bu çalışma ekseninde Yeni Toplumsal Hareketler ile bireysel/ politik yönelimlerin ilişkisini anlamlandırma noktasında kaynak olan Touraine'nin bakış açısı ise paradigma değişimi ve toplumdışılaşma / toplumsalın sonu ile ifade edilmektedir.

Ama gözlemlerde ister istemez öne çıkan bu iki imgeye, yani toplumun çöküşü olarak tanımlayabileceğimiz toplumdışılaşma imgesi ile her tür normu ve "toplumsal" değeri dışlayarak bin bir biçime bürünebilen bir şiddetin girişi imgesine en az bu ikisi kadar belirgin bir üçüncüsünü daha eklemek gerekir. O da Touraine'e göre kültürel taleplerin, hem yeni-toplulukçu bir biçimde hem de bir kişisel özneye ve kültürel hak talebine çağrı biçiminde yükselişidir. Dolayısıyla, ona göre, "toplumsal aktörlerden" ve toplumsal hareketlerden söz ederken; bir süre önce içine girmiş bulunduğumuz dünyada ise en çok kişisel öznelerden ve "kültürel hareketlerden" söz etmemiz gerekecektir (Touraine, 2017,s. 28-29).

Yaşadığımız şey toplumun, yani toplumsal yaşama, bir yüzyıldan fazladır bir kafesin içindeymişçesine içinde yaşadığımız kategorilerin tamamına toplumsal

bakışın yıkılmasıdır. Çevremizde dinamizmi dünyanın kalan bölümüne göre birçok yüzyıl öne geçmemizi sağlayan üretim ve toplumsal çatışma toplumlarının çöktüğünü görmekteyizdir (Touraine, 2017, s. 113).

Touraine için toplumun yıkılmasının elbette olumsuz olduğu kadar olumlu yanları da vardır. Toplum dışılaşma, toplumsal bağların yıkılmasına, yalnızlığa, kimlik bunalımına yol açmaktadır; ama aynı zamanda birtakım aidiyetlere ve dayatılmış birtakım kurallara bağımlılığı da ortadan kaldırmaktadır. Modernlik, bu aidiyetler ve kurallar bakımından zayıflamıştır, ancak şiddetin her biçimine karşı tek direniş gücü durumuna gelmiştir, hatta artık "genel çıkar" ya da "ortak varlık" adlarını alan toplumun değil de, her bireyin yaratıcı özgürlüğünün hizmetinde olacak birtakım kurumları yeniden kurma işi de ona düşmektedir (Touraine, 2017, s. 115).

Kısaca tekrar vurgu yapmak gerekirse, eski paradigmanın; yani özellikle on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, tam da sanayi toplumunun toplumsal çatışmalarının geliştiği sırada, klasik modelin düşüşü hızlanmıştır. Bu düşüşü, her şeyden önce, devletlerin benimsettiği düzenlemelerden ve önceliklerden giderek uzaklaşan ekonomik güçlerin artan özerkliği açıklamaktadır. Batı dünyası, pazara toplumsal yaşamın öteki alanlarından çok daha farklı bir ekonomik yaşam düzenleme yetkisi vermek için siyasanın egemenliğinden uzaklaşmıştır. İşletme anlayışı, kapitalist kazanç, hatta paranın kendisi, Georg Simmel'e göre, önceki toplumsal düzenin yapılanmalarını, ilkelerini ve değerlerini yıkmaktadır. Böylece her bakımdan ekonomik gerçekliklerle biçimlenen toplum düşüncesi de sonunda ekonomik ya da uygulamalı ussallaşmayla ahlaki bireyciliği birleştiremeyecek duruma gelmiştir (Touraine, 2002, s. 39). Mevcut inşa edilen yapı ile kültürel alanın uzlaşamayan gerilimi Touraine'nin düşüncesinde burada yatmaktadır.

Dolayısıyla, Touraine'nin bunalım ögeleri üzerinde durmasının nedeni kendi açıklamasına göre modern bir toplum kurma ilkesinin çöktüğüne vurgu yapmak istemesidir. Ve devletlerin denetiminden çıkan küreselleşmiş bir ekonomiyle kendi içine kapanan özel kimlikler ya da topluluklar arasındaki uçurum büyürken bu ilkeye yeniden yaşam verme eğilimindeki çabaların kibrini vurgulamak içindir (Touraine,2002, s. 42).

Ona göre, bu durum; yani toplumdışlaşma bir *siyasadışlaşma*'dır aynı zamanda. Toplumsal düzeni siyasal düzen oluşturmamaktadır artık. İçinden çıktığımız dönem yasanın egemen olduğu dönem değil, halk hareketlerinin taşıdığı yasa ya da erkin yeni bir toplumu ve yeni bir insanı yaratabileceğine inanılan dönemdir. Siyasal alanın bunalımı çağdaş dünyada iyice şiddetlenmiştir. Partiler, seçmenlerin özel çıkarlarının savunucuları olarak gördüklerinde "satın alabilecekleri" ve toplumsal oluşumun araçları olarak kabul edemeyeceğimiz seçilmişleri yaratabilmek için kaynakları yasal ya da yasadışı yollarla harekete geçiren siyasal işletmelere dönüştükçe belirginleşen temsilcilik ve güven bunalımıdır bu. Bu bunalım, büyük sorunların çözümü için fazla küçük, küçük sorunların çözümü için de fazla büyük olduğu sık sık söylenen ulusal devlet bunalımına bağlıdır büyük ölçüde (Touraine, 2002, s. 62).

Bu duruma en güncel örneklerden birisini Fraser vermektedir :(akt. Gieselberg, 2017; 59), Donald Trump'ın seçilmesi, neoliberal hegemonyanın çöküşüne işaret eden bir dizi çarpıcı politik başkaldırıdan bir tanesiydi demiştir. Benzer başka olaylar arasında, Birleşik Krallık'taki Brexit referandumu, İtalya'da Renzi reformlarının reddedilmesi, ABD'de Bernie ve Fransa'da Ulusal Cephe'nin yükselişi sayılabilir. İdeolojileri ve nihai amaçları bakımından farklılıklar

gösterseler de, bu seçmen başkaldırılarının ortak bir hedefi var: Hepsi şirket küreselleşmesini, neoliberalizmi ve bunların savunucusu olan politik kurumları reddetmektedir bir şekilde. Tüm bu hareketlerde, seçmenler günümüzdeki finansal kapitalizmin karakteristik öğeleri olan kemer sıkma politikalarına, serbest ticarete, yıkıcı borçlanmalara ve düşük ücretli, güvencesiz işlere "Hayır!" demektedir.

Bir başka bağlamda ise Klein'a (akt. Çetinkaya, 2018; 62) göre, yeni toplumsal hareketlerin temel niteliği, insanların müşterek olanı tekrar ele geçirmeye çalışmalarıdır. Piyasanın tamamen metalaştırdığı, iktisadın parametrelerine endekslediği meydanlar, okullar, eğitim sistemi, tarım küreselleşme karşıtlarının üzerinde savaş verdikleri yerlerdir. Bu noktada yiyecek tekellerinin genetiği değiştirilmiş canavar tohumları karşısındaki çiftçiler, suyun bir özel mülkiyet olamayacağını savunan Kanadalılar, çocuk işçilerin emeği ile üretilen ürünlerin sürümünü engellemeye çalışan öğrenciler neo-liberal küreselleşmeye küresel çapta örgütlenerek ve dayanışma içinde karşı koymaya çalışıyorlar. İnsanın bu durumda onları 18. Yüzyılın modern hareketlerinin ortaya çıkmasından önceki "ahlaki" direniş biçimleriyle karşılaştırmaması gerçekten güçtür. Kapitalizmin ilk devirlerinde insanların ortak kullandıklarının ve hayat sahalarının piyasanın işleyişine tabi olmasına ve metalaşmasına verdikleri tepkilerle günümüz direnişleri arasında çok önemli paralellikler vardır. Ancak elbette şu büyük farkla: günümüz hareketleri yaklaşık üç yüz senelik bir mücadele birikiminin üzerinde yükselmekte ve bu tarihin mirasının eleştirel bir değerlendirmesine sahip. Yani hem bu birikimin değerlendirilmesi neticesinde alternatif bir dünya projesinin ipuçlarına sahip hem de bu dünyaya gidiş yollarının nasıl olacağına dair zengin bir tartışmaya.

Bu anlamda yine en hararetli karşı çıkışlar Touraine'e göre (2010; 314), bugün manevi bir temele dayanır ve bunun nedeni kolektif eylemin güçsüz olması değil, bedenler ve ruhlar üzerindeki tahakkümün çalışma ve hukuksal koşullar üzerindeki fazla olması, totaliter propaganda ve baskının, kendini modern olarak sunan dünyanın en ağır hastalıkları olarak ortaya çıkmasıdır.

Programlanmış toplumda yalnızca bir tüketici, bir insan kaynağı ya da bir hedef kitleye indirgenen birey, sisteme egemen olan mantığa, şeylerin dünyasına ve kendi gereksinimlerinin tecimsel birer talep olarak nesnelleştirilmesine kendisini Özne olarak kanıtlama yoluyla karşı çıkmaktadır. İşte bu nedenle Özne fikri, şimdiki toplumu postmodern olarak değil de sanayi sonrası ya da programlanmış olarak ele alan çözümlemeden ayrılamaz. Postmodern kuramlar bize bir yandan Özne'nin çözülmesini, ama öte yandan da sibernetik sistemlerin gelişmesini gösterirler. Bu dünyaların ikisi de Tourain'e göre, toplumsal olarak, hatta, birbirleri arasındaki karşıtlığa göre tanımlanmalıdır. Özne fikrinin kimlik ya da bilinç fikrinin karşıtı olmasının nedeni de budur: Nasıl ki toplumu bir pazar olarak sunan imgenin varlık nedeni kültürel savunmaların direnişini azaltmaksa, Özne de bir düzene karşı çıkmaz (Touraine,2010,s. 319).

Modern olarak adlandırılması gereken, geçmişi ve inançları silip atan bir toplum değil, eskiyi yıkmaksızın moderne dönüştüren, hatta dinin giderek bir topluluk bağı olmaktan çıkmasını ve toplumsal iktidarları parçalayan ve öznelleştirme hareketini zenginleştiren bir "vicdana çağrı" haline gelmesini sağlayabilen bir toplum olmalıdır ona göre. XIX. yüzyılın siyasal ve sanayi devrimleri çağına tarih bilincinin yükselişi eşlik etmiştir; bizim güçlü biçimde modernleşmiş toplumlarımız bugün daha da yoğun bir biçimde, haklı bir fırsat eşitliği talebinin ötesinde, kadınlarının deneyiminin, çocukların deneyiminin özgüllüğünü

keşfetmekte ve insanlık durumunun birliğiyle aynı zamanda kültürlerin çeşitliliğini eskisine oranla daha iyi kabul etmektedir (Touraine, 2010,s. 405).

Touraine'nin genel savı (2017; 259), kendini sosyo- ekonomik bakımdan algılayıp öyle hareket eden bir toplumun toplumsalımsı bir türe geçişine dayalı savdır; bu türü tanımlarken, bizi ve eylemimizi anlatan tüm kategoriler artık toplumsal değil kültürel olduğu için, toplumsal sonrası nitelemesini kullanmaktadır. Bunun nedenlerinden biri de, deneyimimizin artık yalnızca tüketim toplumunun etkisiyle üretim, düzenleme ve nihayetinde kitle perspektifinden iletişim düzleminde de altüst olmasıdır.

“Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma”nın konusu, bir paradigmadan diğerine, ortak yaşam hakkındaki *toplumsal* bir dilden, *kültürel* bir dile geçişi tanıtmaktır. Bu geçiş, bir tarih felsefesine dayalı toplum-üstü aracılıklardan geçmeksizin, öznenin kendisiyle olan doğrudan bağlantısının hızlı gelişimiyle ortaya çıkan bir değişim eşlik etmektedir. Kendi içinde alabildiğine önemli olan bu değişim çok daha geniş bir anlam içerir: Dışa ve dünyanın fethine dönük ortaklıkların yerini başka ortaklıklar almıştır, bunlar ortaklıkların kendilerinin içine olduğu gibi, ortalıklarda yaşayan her bir bireyin içine de dönük olduğu yapılardır. Kitabının son bölümünde Touraine, başlıca aktörlerinin kadınlar olduğu bu büyük değişikliği anlatmaktadır (Touraine, 2017, s. 15).

“Birikmiş teknikler ve bilgiler bütününden her şeyimizle yararlanıyoruz, hatta beden ve ruh olarak tekil birliğimizi savunmak amacıyla yaşamımızın her yönünde kullanıyoruz bu birikimi. Otoriteyle ilişkimiz, düş gücümüzün sınırları, cinsel deneyimimiz, müzik beğenilerimiz, her şey değişiyor. Bu arada, dışa dönük bir kültürden içe, kendinin bilincine

varmaya yönelik bir başka kültüre geçiş, doğrudan doğruya bizi erkeklerden daha yoğun bir biçimde kadınlar tarafından tanımlanmış ve yaşanmış bir kültür fikrine götürüyor. Onca zaman kadınların kamusal yaşamdaki rolü önündeki engeller gibi görülmüş, biyolojik yaşamın, özellikle de üreme organlarının kendine özgü ritmi ve zorlamaları şimdi kadınların lehine dönüyor, öncelikle tıbbi teknikler sayesinde, ama daha çok kendine olan bağlar kadında erkekte olduğundan daha güçlü bir biçimde ortaya çıktığı için; her ne kadar bu farklılık iki cinsiyet arasında aşılmaz bir duvar örülmesine yol açacak kadar büyük olmasa da” (Touraine, 2017, s. 259).

Touraine (2017; 124), bu paradigma değişimini anlatırken geleceğe yönelik bir sorgulamaya da girer:

“Yeni bir modernleşme modeli mümkün müdür? Gevşemiş toplumlarımızda yeni bir dinamizm ortaya çıkabilir mi? Yeni iç gerilimler dayatarak olmayacaktır bu, çünkü tarihimize bir buçuk yüzyıldır egemenliklerin yıkılışı ve gerilimlerin zayıflaması egemendir. Bize gereken, karşıt bir yöne doğru yönelmektir. Genelleşmiş rekabetin içine batmaktan kurtarabilecek ilke nedir? Bireyciliktir.

Yönetilenlerin, boyun eğmeyi reddederek kendilerine bir öznellik kazandırmalarını, kendilerini haksızlığı, eşitsizliği ve aşağılanmayı reddeden hukuk varlıkları olarak ortaya koymalarını sağlayan kurtuluş hareketi.”

Toplum fikrinin yıkılması, Touraine’e göre, bizi bir felaketten ancak özne fikrinin kurulmasına, ne kazancı, ne erki ne de utkuyu arayan, yalnızca her insanın

onurlu yaşama hakkını ve layık olduğu saygıyı ortaya koyan bir eylem arayışına götürüyorsa kurtarır (Touraine, 2017, s. 125).

İlk modernleşme modelinin (2017; 278), yani uç noktada gerilim ve çatışmalara yol açan, uç noktada bir kutuplaştırma anlayışının dağılıp yok olmasından sonra toplumumuza yeni bir yaratıcılığı getirebilecek tek kültürel hareket, toplumsal yaşam ile kişisel deneyimi yeniden birleştirme arayışıdır. Yani, ona göre, ilk modernleşmenin birbirinden ayırdığı şeyleri birleştirmeye çalışıyoruzdur. Çevrecilerin haykıra haykıra söyledikleri gibi, doğa ile kültürü, başka düzlemlerde beden ile ruhu, özel yaşam ile kamusal yaşamı birbirine yaklaştırmaya çalışıyoruz. Touraine: *“Aşağı olmasıyla meydana gelen ve tanımlanan kadın kategorisinin erk ilişkilerini devirmeye değil de bu ilişkilerin, aşağı olmasını sağlayan mantığı ortadan kaldıracak şekilde “ötesine geçmeye” çalıştığını nasıl görmezden gelebiliriz?”* demektedir.

Dolayısıyla, toplumsal hareketler, devrimci burjuvazinin hareketleri, sonra işçi hareketi, son olarak da amaçları ekonomik olmaktan çok kültürel olan yeni toplumsal hareketler yükselen bir biçimde, bir yandan akıllı toplumun, öte yandan da Özne'yle bireyin bağdaştırılmasına giderek daha doğrudan çağrıda bulunmaktadırlar(Touraine, 2010, s. 470).

2.2.5. Bireyden Özneye – Hareketlerden Yaşam Tarzlarına

Touraine'nin modernleşme analizi ve özneye yaptığı vurgu klasik toplum bilimin dayandığı kategorilerin de üzerinde düşünülmesi gerekliliğini savunmaktadır. Onun bakış açısına göre, sistemler toplumbilimi, yerini aktörler ve öznel toplumbilimine bırakmalıdır.

Bu noktada (2017; 104) kuşkusuz, bireyin propaganda ve reklam yoluyla ne şekilde kullanıldığını görmek gereklidir, ama bu bireyin içindeki toplumsal aktörü, hatta özneyi de görmezden gelmek olmamalıdır, çünkü o özne onun içinde ve tüketim toplumuna, pazarların kişisizliğine ve savaşın şiddetine karşı mücadele vermektedir. Peki toplumun sonu öznenin doğumuna yol açabilir mi? Öznenin yaratıcı özgürlüğünü, toplumsal alanı günden güne kaplayan şiddet, belirsizlik ve keyfilik dalgaları karşısında nasıl savunmalı ve arttırmalıdır?

Touraine'nin bu soruya cevap verirken vurguladığı bir şey vardır. Dezavantajlı kabul edilen gruplar hep edilgin bir tonda maruz kaldıkları şeyle tanımlanmaktadırlar. Sanki kendi öykülerinin oyuncularını, kendi tarihlerinin aktörleri olamazlarmış gibidirler. Yönetilenlerin özgürleşmesi adına, kendi kurtuluşlarını kurmaktan, kendi durumlarının dönüşümünün aktörlerine dönüşmekten acizlermiş gibi davranırız hep. En endişe verici olanı da, birtakım egemenlik biçimlerine karşı savaşan araçlar olduklarını ileri sürenlerin, yaratıcı ve özgürleştirici eylem olasılığını kolayca yadsımlarındır. Hep maruz kalınan egemenlikten söz eden ama kurtarıcı, özgürleştirici düşünce ve edimleri görmezden gelen tuhaf bir dünya görüşüdür bu ona göre.

Ayrıca klasik toplumbilim, toplumu bize bir kişiymiş gibi göstererek -tıpkı hukukçuların toplum için yasa yapıcı sözünü kullanmayı sevmeleri gibi- yolumuza bir engel daha koymuştur. Tarihsel dönemlerin bu şekilde kişileştirilmesi Birinci Dünya Savaşı'na kadar baskın bir etki yaratmıştır. O zamandan bu yana, savaşların ve diktatörlüklerin yol açtığı yıkım ve ölümler, tüm anakarada toplama ve yok etme kamplarının kurulmuş olması, kitlesel

katliamlar, bütün bunlar ve daha niceleri onca yıkıntı arasında bir insan yüzü bulmayı zorlaştırmış, hatta olanaksızlaştırmıştır (Touraine, 2017, s. 162).

Liberalizm, sosyalizm, demokrasi, toplumsal hareket, reform gibi kategoriler ya yok edilmiştir ya da onları bulan kişilerin verdikleri anlama karşıt bir anlam kazanmıştır. Sonuçta, Touraine, (2017: 163) en çok reddedilen, küçümsenen, değiştirilen fikrin özne fikri olduğunu savunmaktadır.

“Böylece aktörsüz bir dünya imgesini benimsettiler bize, çünkü aktörler artık ancak egemenlik sistemi içindeki çelişkileri attırarak müdahale edebilirdi. Tarih, yönetilenlerin, sömürülenlerin, kullanılanların tek olası açıklaması olan, neredeyse dinsel bir kurbanlık yaklaşımı içinde çöküverdi. Savaşın, terörizmin ve köktenci eleştirinin tek olası tarihsel eylem biçimleri gibi görüldüğü bu uzun dönem boyunca, siyasal sistemin açık olduğu ve demokrasinin ve haklara saygının gerçek birer koz olduğu fikrini az sayıda birey ve grup savunmaya çalıştı. Sonra avcılarının düşünsel ve siyasal yetersizlikleri nedeniyle özne avı yavaş yavaş durdu. Ama özne fikri yeniden yaşam veren, birkaç kişinin düşüncesinden çok, yeni toplumsal hareketlerin kesin bir biçimde ortaya çıkması olmuştur” (Touraine, 2017, s. 163).

Touraine'e göre, usun (aklın) basit bir biçimi değildir Özne. Yalnız hesaba kitaba başvurduğu ölçüde değil, aynı zamanda belleğe ve ötekilere (dayanışma) de başvurduğu ölçüde, hatta özellikle tartıştığı, öfkelenildiği, umutlandığı, toplumsal çatışmalarda ve kültürel kurtuluş savaşımalarında kişisel özgürlüğünü tehlikeye attığı ölçüde var olur (Touraine, 2002, s. 84).

Bugün, iç savaşlara dönüşmüş çatışmalarla parçalanmış evrenimizde İnsan Hakları Bildirgesi'nin o utkulu Öznesi değil, pazarlar dünyasıyla topluluklar dünyası arasındaki uçuruma direnen tek güç olarak yaşamını sürdürmek için savaşan bir Özne vardır elimizde. Bir yandan aynı zamanda hem kitle kültürünün hem de toplulukçu yetkeciliğin eline düşmüş hassas bir güç; bir yandan da tüm dünyada kişisel yaşamı ve toplumsal yaşamı kurma girişimlerinin başlamasına yol açabilen bir güçtür (Touraine, 2002, s. 117).

Toplum hareketleri geçmişte toplumu köktenci bir şekilde yeniden kuracak bir tasarı ve bir Özne betisi geliştirmiştir. Çoğunlukla söz konusu tasarı, Özne betisine egemen olmuştur. Marxçılar buna, insanlık tarihinin tarihöncesinin sonu ya da komünizm demişlerdi. Modern dünyadaki ilk devrimci patlamalar herkesin birbirine eşit olduğu, sefaletin ve efendi egemenliğinin bulunmadığı, arılaşmış bir toplum yaratmayı istediler. Oysa bugün, hiçbir toplum hareketi böylesine güçlü bir düşülmeye bağımlı olamaz; dahası toplu eylemin doğrudan yeni bir Özne betisinin hizmetine girmesi gerekmektedir. Bütünüyle tarihsellikleriyle, kendi kendilerini üretme ve değiştirme becerileriyle ilerleyen ve çeşitli dönüşümler yaşayan toplumlarda Özne bir düzene, bir topluluğa, bir siyasal erke hizmet edemez. Doğrudan Öznenin kendisi hedeflenmelidir, ama nasıl bir Özne? Tarihi, sonuna kadar giderek ya da ta başlarına dönerek yıkacak yeni bir düzenin kurucu ilkesi olan bir Özne değil, *araçsallık evrenini ve kimlik evrenini yöneten erklere karşı savaşım veren bir Özne* (Touraine, 2002, s. 128-129).

Buradaki öznenin savaşımının Foucault'nun kavramlaştırdığı özgürlük pratikleri ve günlük yaygın iktidar ilişkileri kapsamında değerlendirildiğini bir kez daha belirtmek gerekir. Özgürlük pratikleri (akt. Çetinkaya, Ababneh,2018; 234): öznelere içinde buldukları iktidar ilişkilerinin sonuçlarını etkileyebilme imkânı doğuran seçeneklerdir.

Fukoyen iktidar kavramını kullanacak olursak, direniş iki biçimde işlemektedir. Direnişi ilkin gündelik iktidar ilişkilerinin içkin bir bileşeni, diğer bir deyişle, sabit bir var olma biçimi olarak görebiliriz. İkinci olarak ise, direnişin hâlihazırdaki özgürlük pratiklerinin artırılması yoluyla tahakküm durumlarından kaçmaya yönelik bilinçli bir çaba olduğu söylenebilir. İktidar ilişkileri her yerde olduğundan ve onlardan kaçılmayacağından dolayı, tartışılan direniş biçiminde amaç iktidarı tamamıyla ortadan kaldırmak değil, iktidar ilişkilerinin içindeki özgürlük pratiklerini artırmaktır. Başka bir deyişle, Foucault'nun kelimeleriyle, direniş "bu iktidar oyunlarını mümkün olan en az tahakkümlerle oynamamızı sağlayacak hukuk kurallarını, yönetim tekniklerini, ahlakı, ethosu, benliğin pratiğini edinmemizi" amaç edinir. Dolayısıyla, özgürlük pratiklerini artırarak iktidar ilişkilerinin içindeki tahakkümü ortadan kaldırmayı amaçlar. Nihayetinde, direniş; daha fazla özgürlük pratiğine ulaşma mücadelesi demektir (Çetinkaya, Ababneh, 2018, s.239).

Foucault, mikro seviyede kanunlaşan iktidar ilişkilerinin makro iktidar yapıları oluşturduğunu öne sürmektedir. Bu iktidar yapıları, büyük bir mimarca tasarlanmamıştır ve bir grup insanca yönetilmemektedir; farklı iktidar ilişkilerinin etkileşiminin sonuçlarıdır (Çetinkaya, Ababneh, 2018, s.244).

Direnişi düşünürken, mikro iktidar ilişkileri ile makro iktidar yapıları arasındaki bu döngüsel ağ büyük önem taşır. Erkekler ve kadınlar arasındaki günlük iktidar ilişkileri iktidar yapılarından kaynaklanır; iktidar yapıları ise günlük iktidar ilişkilerince üretilir. Mikro, makroyu yarattığı ve makro da belli başlı bir mikro iktidar ilişki tipini desteklediği için, direniş bu seviyelerden yalnızca birine bağlamak yetersizdir. Direniş her iki tarafı da hedeflemelidir. Dolayısıyla direniş

hem mikro hem de makro bir fenomen olarak düşünmeliyiz. Gerçekten de, özellikle politik bir harekette mikro direnişin taşıdığı niyet, yapının kendisinde kalıcı ve devamlı bir değişim yaratmaktır (Çetinkaya, Ababneh, 2018, s.246).

Bakış açısındaki bu değişiklik, hala bir halk hareketini bir siyasal partinin, özellikle de yeni toplulukçu bir erkin hizmetine sokmaya çalışanların odağını şaşırtmaktadır. Sanayileşme hamlelerinde en fazla ileri gitmiş ülkelerde, doğrudan Öznenin haklarının, özgürlüğünün ve eşitliğinin kesinlenmesine ve savunulmasına yönelik toplu eylemlerin dışında bir toplum hareketinden söz edilememektedir. Öyleyse, geçmişte dinsel, siyasal ya da ekonomik birtakım hareketler olan toplum hareketlerinin bugün bir bakıma ahlak hareketlerine dönüştüğünü söyleyebiliriz (Touraine, 2002, s. 129- 130).

Siyasal haklardan toplumsal haklara, sonra da kültürel haklara geçiş, demokratik talebi toplumsal yaşamın tüm alanlarına, dolayısıyla da bireysel varoluş ve bilinç bütününe kadar genişletmiştir. *Bireylere yaşamlarının tüm alanlarında birtakım zorlamalar dayatıldıkça, direnişini ve savaşımını kendi bireysel bütünlüğü, kendi kendisi olma hakkı adına yürüten bir hak öznesi birey fikri de güçlenmektedir* (Touraine, 2017, s. 207).

Öyleyse siyasal- toplumsal kurumlar bundan böyle ussal olduğu varsayılan bir düzenin ya da tarihsel evrimin yasalarıyla belirlenecek bir ilerleme anlayışının hizmetine sokulamaz; iki evren arasında zorunlu olarak var olması gereken köprünün tek kurucu ilkesi olan Öznenin hizmetinde kullanılmalıdır. Siyasa, uzun zaman boyunca kendini bir etik, bir yurttaş ahlakı ya da geçmişe karşı parlak bir geleceğin savunucusu olarak kurmaya çalışmışken, bu kez etiğe bağımlı kılınmalıdır (Touraine, 2002, s. 405).

Bu bağımlı kılınması gereken yeni etiğin sınırları bu yeni savaşımmlarla ortaya çıkmaktadır. Yeni savaşımmlar (2002; 406) birlik uğruna değil, çeşitlilik uğruna; katılım uğruna değil, daha çok özgürlük uğruna verilmektedir. Büyük tutkular ekonomi alanında değil, daha çok kültür alanında ortaya çıkmaktadır. En önemlisi, içinde bulunduğumuz sanayileşme sonrası dönemde, bilgi toplumunda ve ekonominin küreselleştiği ortamda, ortak yaşamın düzenlenimine ilişkin tasarı ve tartışmalar, herkesin yaşamında, sanayi toplumunda ya da daha öncesinde, yani ulusal devletlerin oluşumu sırasında hiç olmadığı kadar temel bir yer edinmiştir.

Özne düşüncesi her zaman bir toplum modeline duyulan inancın karşıtı olmuştur. Bugün artık toplumsal ya da siyasal bir düzene inancımız yoktur. Pek az kişinin kapitalizmden sosyalizme geçişe inanması bir yana, onlardan çok daha fazla sayıda insan karşıtı bir toplumsal düzen modeline katılmaktan çok, otoriter rejimlerin zorlamalarından kurtulmak istemekte ve eleştirileri onları yeni bir ideolojik militanlığa değil, bir Ben arayışına ya da ekonomik rekabete dalmaya itmektedir. İşte bu nedenle, burada söz konusu olan yalnızca Doğu'yla Batı, Kuzey'le Güney arasında üçüncü bir yol aramak değildir. Tam tersine, asıl istenen, dünyanın her yanında öznelleştirme talebini ortaya çıkarmaktır (Touraine, 2010,s. 408- 409).

Varoluşumuzun tüm yönlerinde, gerek olumlu anlamda gerekse olumsuz anlamda o kadar çok dönüştük ki, kendimizi, kendi kendimize, kendi hareket etme (eyleme), yaratma, tepki verme becerimize dönmüş bulduk, öyle ki, kendimizi doğanın efendisi olarak tanımlamayı bırakıp kendi kendimizin sorumlusu olarak, bir özne olarak görmeye başladık. Birtakım tekniklerin,

kuralların, üretim, erk ve otorite biçimlerinin ortasında olduğu kadar, birtakım kimlik kesinlemelerinin ve savaş arayışlarının da ortasında birer birey olarak var olmak istiyoruz (Touraine, 2017, s. 132-133).

Touraine'e göre, ahlak anlayışımız evrenin yasalarına uyum ya da bir Tanrının sözüne katılım değildir artık, üstelik kendilerinde bu tür inançları taşıyanlarda bile bu geçerli değildir. Artık ahlakımız yaratmanın onuruna ve bu onurun içerebileceği cömertliğe dayanmamaktadır. Kendine dayanan tek değerlendirme ilkesi olarak öznenin, kendisi için var olma anlayışının kaygılı arayışı, ahlak anlayışı olarak karşımızdadır; bütün toplumsal, özellikle de ulusal ya da cumhuriyetçi ahlaklar uzun zaman boyunca güçsüzlüklerini ve ne denli zararlı olabileceklerini göstermiştir zaten. Kullanılan makinelerin ve tekniklerin doğasının bir toplumu tanımladığı dönemden çoktan çıktığımızı söylemektedir. Ayrıca çağdaş toplumlarda iletişimin tuttuğu yerin önemine karşın, başkalarıyla iletişimden çok, bireyin kendi kendisiyle olan ilişkileriyle yeni toplumsal yaşam türü kendini tanımlamaktadır (Touraine, 2017, s. 133).

Bu noktada, Özne (2017 ; 138-139), yalnızca ben diyen değil, aynı zamanda da ben deme hakkının bilincinde olan kişidir. Otoritarizm, cahillik ve yalnızlık, bireyin kendini bir özne olarak üretmesinin önündeki engellerdir ve kimilerini başkalarına göre daha sert bir biçimde durdurmaktadır bu unsurlar.

Bu bağlamda dinlerin hemen hemen hepsi, Touraine'e göre meditasyon biçiminde olsun, ibadet biçiminde olsun, 'benden' bu kopuşa alabildiğine büyük önem vermiştir; ama her zaman özneyi özgürleştirmek için değildir. Özne, bizi biz olmaktan alıkoyan, genel etkinlik üzerindeki etkilerinin ve herkesin yönelimleri üzerindeki kontrollerinin birer bileşeni durumuna indirgemeye

çalışan güçlerden, kurallardan ve erklerden kaçma istencinde ve herkesin birbiriyle etkileşiminde oluşmaktadır. Varoluşumuzun anlamından bizi yoksun bırakan şeylere karşı verilen bu savaşlar, bir erke karşı, bir düzene, şeyden duyduğu öfke ile özgürce var olma, kendini kurma- ki bu onun sürekli uğraşdır- umudu arasında gidip gelen bir başkaldırıdır (Touraine, 2017, s. 140).

Dolayısıyla, ekonomiyle ekin arasındaki kopukluğa getirilebilecek tek çözüm ve ekonomik değişimin efendilerine ya da toplulukçu diktatörlere karşı koyacak toplumsal hareketlerin tek olası kaynağı Özneye çağrıdır. Özne yalnızca bir kişisel özgürlük kesinlemesi değildir, aynı zamanda toplumsal bir harekettir (Touraine, 2002, s. 27- 28). Edimciler artık sınıflı toplum döneminde olduğu gibi, toplumsal konumlarıyla tanımlanmazlar; doğrudan doğruya, toplumsal hareketler olarak ele alınmalıdır (Touraine, 2010, s. 451).

Bütün tartışmaların ötesinde, kurumsal veya sivil siyasal alandaki konumlar mercek altına yatırıldığında bir başka gerçeklikle daha karşılaşılır. Güven vermeyen siyaset temsilcileri, tıkanmış demokratik yolların yanı sıra, devlet ve toplum arasındaki köprüyü sağlama işlevi için ortaya çıkan sivil hareketlerin de bireylere hitap etmediği bir zaman gelmektedir. Eski veya yeni olması fark etmeksizin bu hareketlerin de, örgütlenmelerinin yer yer kolektif ihtiyaçları karşılamada da yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır.

Micheal Albert bu durumu “Mümkün Ütopya” da son zamanlarda yapılan istatistiki verilere bir değerlendirmeye tutmaktadır ve görülen odur ki her geçen gün sosyal hareketlerden ayrılan insan sayısı katılanları geçmektedir.

“Kişisel olan siyasaldır” sözü ilk kez 1960’ların kadın hareketlerinde ortaya çıkmıştır (Albert, 2018, s. 224). Her bir örnekteki aktivizm, “kişisel olanın siyasal olduğunu” gözler önünde seriyordu. Yani kişisel yaşamlarımızdaki deneyimler, hisler ve olasılıklar yalnızca kişisel tercihlerimizden kaynaklanmıyor, daha kapsamlı bir toplumsal düzen tarafından baskın şekilde sınırlanıyor, şekillendiriliyor ve tanımlanıyordu. Sorunlarımız kişisel gibi gelse de aslında yapısal olarak sistemden kaynaklanıyordu. Bizden kaynaklanmıyor, bize dayatılıyordu (Albert, 2018, s. 226).

Zaman geçmekte, yeni bir kuşak bu cümleyi alıp, ters yüz ederek kişisel tercihlerimizin siyasal anlamları olduğunu söylemektedir. Aktivist bir projeyi desteklemek yönündeki kişisel tercihin kesinlikle siyasal anlamı vardır (Albert, 2018, s. 226). Bu eğilim çağdaş düşünce ve aktivizmin birçok alanında, örneğin “üçüncü dalga feminizm”, “kimlik siyaseti”, “gıda siyaseti”, “yaşam tarzı siyaseti” gibi alanlarda kısmen kendini göstermiştir (Albert, 2018, s. 227).

Ancak son tahlilde, kişisel yaşamlarımızı yalnızca adaletsiz toplumsal ilişkilere karşı kolektif eylem yoluyla değiştirebiliriz (Albert, 2018, s. 228). İnsanlar genellikle toplumun temel kurumlarını reddetme çizgisine tek bir adımda ulaşmazlar. Bunun için reformlar adına savaşılan hareketler aracılığıyla – savaş karşıtı hareketler, kadın hareketleri, işçi hareketleri, nükleer karşıtı hareketler, yurttaş hakları hareketleri vs.- kişinin toplumu ve kendini tanıdığı adımlar ya da aşamalar gerekmektedir. Bu hareketleri ve sınırlı hedeflerini anlayan kişi tüm sistemin temelden çürümüş olduğunu ve değiştirilmesi gerektiğini keşfeder. Kimse reformlar için savaşmasa – ve daha önce savaşmış olmasa- neredeyse hiç devrimci olmazdı (Albert, 2018, s. 231).

“Peki ama dünyayı daha iyi bir yere çevirmeye çalışan bir hareketten eski üyeler neden bu denli fazla ayrılır, neden ayrılan üye sayısı katılanları geçer? Sonuçta dünyayı daha iyi bir yere çevirmeye çalışan bir hareket adalet için savaşılmaya çalışan sevgi dolu ve adanmış insanlardan oluşur. Üyeler bir yandan kendi meşru bölgelerine erişme mekanizmaları geliştirmişken ve bunu birincil öncelikle yerine getirirken neden bir yandan çok sayıda üyeyi kaybederler” (Albert, 2018, s. 184)?

Albert’a göre (2018; 193), hareketler genelde geniş toplum içindeki ezilen grupların ihtiyaçlarına ve potansiyellerine odaklanır. Buraya kadar güzeldir ancak, öte yandan kendi üyelerinin ihtiyaçları ve potansiyellerine pek ilgi göstermezler. Üyeler hareketin bir parçası oldukları için yaşamlarının zenginleştiğini hissetmezler. Daha fazla ve daha derin arkadaşlıklar sürdürülmez. Müthiş bir saygınlık ve karşılıklı yardım hissi oluşmaz. Genelde mücadele için fazla zaman ayırırlar ama kendi mutluluklarına yeterli zamanı ayırmazlar.

Ona göre, birçok solcunun diğer insanların tercihlerine yönelik en ufak bir anlama çabası olmaksızın çalışan insanlardan farklı günlük tercihlere yöneldiği ve çalışan insanları sürekli küçümsediği olgusu bir tesadüf değildir. Duruma göre ek faktörler de vardır fakat bütün olarak bu yaklaşımların kayda değer olduğunu görmeyişimizin sebebi koordinatör elitizmimizin en az kapitalist, ırkçı veya cinsiyetçi elitizm kadar yaygın ve kaba olduğunu henüz anlamamış olmamızdır (Albert, 2018, s. 192).

Dolayısıyla bireyleri bu ortamlardan iten unsurların öne çıktığı sosyal hareketler yerine, vizyonu olan, esnek, sürdürülebilir, hem niteliğe hem de niceliğe önem

veren, kapsayıcı/ dışlayıcı olmayan, bir aradalığa önem veren hareketlere ihtiyaç vardır.

3. BÖLÜM

BULGULAR: ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Araştırmanın saha çalışması, kuramsal ve kavramsal çerçevesi ve temel aldığı sorular kapsamında oluşturulan temaların kategorize edilmesi ile bir araya gelmiştir. Bu temalar üç ana başlıkta toplanmış; ilk kategori katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesine yönelik olup, katılımcıların sosyal statülerine dair bir perspektif oluşturmayı hedeflemektedir.

İkinci başlıktaki sorular katılımcıların pratiklerle ilgili öznel deneyimleri ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarına dair bilgi edinmek amaçlıdır. Bu kategorideki soruların temalaştırılması; katılımcıların yönelimlerinin altındaki motivasyonları ile birlikte pratiklerin inanç, yaşam tarzı, tüketim ilişkileri ile bağlantıları ile kendi aralarındaki ilişkisellikleri ve kamusal alana yansımaları üzerinden yapılmıştır.

Üçüncü ve dördüncü kategorilerdeki sorular neo-spiritüalist yaşam tarzının kolektif sorunlar karşısında beraberinde getirdiği bireysel çözüm ve konum alışları ortaya koymak, bu pratiklerle ilgilinen öznelerin yeni toplumsal hareketler, bu hareketlerin merkeze aldığı sorunlarla ilişkiselliklerinin analizini çıkarmak amacıyla oluşturulmuştur.

Dördüncü kategori, katılımcıların Stk ve toplumsal hareketlere katılım düzeyleri, çevre ve ekoloji ile ilgili değiştirdikleri alışkanlıkları ile neo-spiritüalist örgütlenme

üzerinden incelenmiştir. Son başlıktaki sorular ise; katılımcıların kolektif sorunlarla ilişki düzeyleri ile kitle iletişim araçlarının kolektifle ilişkilenebilirliği üzerindeki etkileri çerçevesinde oluşturulmuştur. Özellikle bu kategorideki soruların kapsamı, yerel ve küresel ölçekteki sorunlara ve toplumsal değişime karşı duyarlılık ve beklentilerin bilgisine ulaşmak için oluşturulmuştur.

3.1. Katılımcıların Sosyo- Demografik Özellikleri

Araştırma çerçevesinde dördü yüz yüze, on tanesi online olarak ayarlanmış derinlemesine mülakatlarda toplamda on dört katılımcıya yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu sorular, dört ana başlık altında kategorize edilmiş olup ilk başlıktaki sorular, katılımcıların sosyal konumlarını belirlemek amacıyla yöneltilen demografik bilgilerine yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo- Demografik Özellikleri

Katılımcı	Şehir	Yaş	Meslek	Cinsiyet
K1	Aydın	22	Öğrenci	Erkek
K2	Ankara	24	Hemşire	Kadın
K3	Ankara	34	Araştırmacı Yazar	Erkek
K4	Eskişehir	30	Astrolog	Kadın

K5	Eskişehir	28	Çiftçi	Kadın
K6	İstanbul	34	Mühendis/ Yoga Eğitmeni	Kadın
K7	Ankara	39	Mühendis	Kadın
K8	Çanakkale	37	Öğretmen	Kadın
K9	Muğla	35	Avukat	Kadın
K10	İstanbul	37	Belgesel Direktörü	Kadın
K11	Ankara	30	Öğretmen	Kadın
K12	Eskişehir	26	Öğrenci	Kadın
K13	Eskişehir	39	Aile Dizimi Terapisti	Kadın
K14	Eskişehir	39	Yoga Eğitmeni/ İşletme Sahibi	Erkek

Tablo 1’de görülebileceği şekilde Ankara’dan dört ve Eskişehir’den beş, İstanbul’dan iki, Aydın, Çanakkale ve Muğla illerinden ise birer katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakatlara katılan görüşmecilerden 4’ünün yaş ortalaması 22 ile 28, 10’unun yaş ortalaması ise 30 ile 39 yaş aralığındadır. Katılımcıların 3’ü eğitimleri devam eden öğrencilerden oluşmakta, 1’i öğrenimine devam ederken hemşire olarak çalışmaktadır. Diğer katılımcıların profesyonel olarak meslekleri ise; öğretmen, avukat, yoga eğitmeni/ işletmeci, aile dizimi terapisti, astrolog, belgesel direktörü, çiftçi, mühendis ve yazarlık şeklindedir.

Devamında katılımcılara, eğitimleri, gelir düzeyleri ve medeni durumları ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Mülakatlara katılan görüşmecilerin 14'ü de en az lisans mezunu olup; 1 katılımcı yüksek lisans programını bitirmiş, diğer bir katılımcı ise alanında doktorasını tamamlamıştır. Lisans düzeyinde eğitimi olan katılımcılardan 3'ü halen öğrenimlere devam etmekte, diğer katılımcılardan 2'si ise yüksek lisans eğitimlerini yarıda bırakmışlardır.

Araştırma çerçevesinde 5'i erkek 14'ü kadın 19 kişi ile irtibata geçilmiş olup; bu kişilerden 3 erkek 11 kadın olmak üzere 14'ü ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Mülakatlara katılan görüşmecilerden 3 kişi düzenli bir gelirleri olmamaları, öğrenciliklerinin devamı nedeniyle çalışmıyor olmaları sebebiyle 3.000 Türk Lirası'nın altında bir gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir. Halihazırda çalışan ve düzenli bir gelire sahip olan katılımcılardan 4'ü 3.00 ile 5.000 tl arasında, 3'ü 5.000 ile 10.000 ve yine 3 kişi 10.000 ile 15.000 tl aralığında, 1 kişi ise 15.000 tl'nin üzerinde bir gelire sahiptir.

14 katılımcının 9'u bekâr, 5'i ise evlidir.

3.2. KATILIMCILARIN NEO- SPİRİTÜEL PRATİKLERLE İLGİLİ ÖZNEL DENEYİMLERİ

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılara söz konusu (yoga, meditasyon, mindfulness, astroloji, reiki, aile dizimi vb.) pratikleri deneyimleme süreçlerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Burada amaç bu pratiklere yönelmelerinin altında yatan bireysel/ toplumsal nedensel süreçleri ortaya koymak, bu pratiklerin modernleşmiş toplumlarda aldığı şekli ve öznel bir arayış/ duruş olarak her bir pratiğin birbirleri ile olan ilişkisine ulaşmaktır. Bu amaç doğrultusunda katılımcılara bu pratikler ile ilişkilene şekillerini açıklayan on bir farklı soru sorulmuştur. Öncelikli olarak bu pratiklerle birlikte katılımcıların kendilerini doğaüstü ile ilişkilerinde kendilerini nerede konumlandıkları sorularak, desekülerleşme kapsamında neo-spiritüel pratiklerin ilişkisi araştırılmak istenmiştir. Devamında katılımcılara pratiklere nasıl ve hangi motivasyonla başladıkları, yaşamlarında bu pratiklerin yeri ve hangi arayışa cevap olarak başvurulduğunu anlamak amacıyla öznel deneyimlerine yönelik sorular yöneltilmiştir.

Öncelikli olarak sekülerleşme, rasyonelleşme ve bilimsel bilginin hakimiyetinin pratiklerle ilişkisini konumlandırmak amacıyla kendilerini spiritüellikle nasıl ilişkilendirdikleri belirlenmiştir. Bireysel deneyimler ve bu deneyimlerin anlamlandırılması ölçeğinde burada, yönelimlerin altında yatan motivasyon, birbirinden farklı pratiklerin ilişkilendirilmesi, pratiklerin deneyimlenme süresi ile birlikte somut etkileri modern kent yaşamının karakteristiği olan yabancılaşma, depresyon gibi olguların beden/zihin ayrımı ile ilişkisi kapsamında değerlendirilmiştir. Aynı zamanda bu kategori içerisinde neo-spiritüalist yaşam tarzının tüketim aracı olarak etkisi de bireylerin gözünden anlaşılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın bu bölümünde pratiklerin öznel tarafından

anlamlandırılması(başlama nedeni, katkısı, birbirleri ve doğaüstü ile bağlantısı da dahil olmak üzere), yaşam tarzına dönüşen somut etkileri, pratiklerin ekonomisi, ve kamusal alana etkileri olmak üzere dört farklı tema üzerinden analiz edilmiştir.

3.2.1. Rasyonel Dünyanın Büyüsü ;Spiritüellik

Araştırmanın kuramsal çerçevesinde tartışmaya açılan, sekülerleşme tartışmalarının ortaya koyduğu gibi, bu pratiklerle ilişkilene inanç ve yeni bir dinimsi arayıştan ziyade, temelini Antik Yunan'dan alan, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de alt metinlerinde vurgulayan ve kurumsal dinler tarafından tamamlanan, modern insanın doğa ile ilişkisindeki hiyerarşik bakış açısına alternatif bir ilişkilene biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan ise batı tipi modernleşmenin zaferini ilan ettiği rasyonelleşmenin büyüü ve gizemini kaybettiği dünyaya anlamın geri getirilmesi, bölünmüş beden/ zihin ikiliğini ortadan kaldırarak, var oluşun bütün tarafları ile yüzleşme aracıdır.

Katılımcılara yaşamlarındaki pratiklerle ilişkili olarak kendilerini tanımlamaları için "inançlı, spiritüel, skeptik, ateist" seçenekleri verilerek, inanç temelinde kendilerini nasıl tanımladıkları sorulduğunda hiçbir katılımcı kendisini kurumsal dinlerle bağlantılı bir inanç şekliyle ilişkilendirmemiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu "spiritüellik" tanımının sınırlarını kendi inanç biçimleri ve yaşam algıları düzeyinde belirleyerek kendilerinin spiritüel olarak tanımlanabileceğini düşünmektedir. Bunun yanı sıra K3 ve K9 kendisini hem spiritüel hem skeptik olarak tanımlamış, K4 spiritüellik ile birlikte kendisini aslında deist olarak ifade etmiş, K7 farklı bir anlamda spiritüel ve aynı zamanda da ateist olarak nitelendirmiş K10 ise bu tanımlardan hiçbiri ile kendisini ilişkilendirmediğini

belirtmiştir. Ayrıca K12 (Öğrenci, 26) kendisini spiritüellik ve materyalizm arasında ortada bir yerde olarak tanımlamaktadır. Bu anlamdaki ifadeleri ise şu şekildedir:

“Ben daha çok materyalist bir insanım galiba. Biraz daha kendimi agnostik tanımlasam daha iyi olacak. Bilime inanıyorum tabii ki, ama yeterli gelmediği yerler oluyor. Dört büyük dine de inanmıyorum tabii ki. Bu noktada biraz spiritüel olabilirim, evet. Ama öyle çok da fazla değil galiba, ortada bir yerdeyim ben.”

Kendisini verili tanımlardan herhangi birine yakın bulmayan K10'un (Belgesel Direktörü, 37) açıklaması ise:

“Spiritüelim demek bana şey gibi geliyor: “ben hayvan severim ama sinek öldürebilirim” gibi geliyor. Hiçbirine yakın hissetmiyorum, yani ben şuna inanıyorum diyebileceğim bir şey yok ama şöyle bir şeye inanıyorum, topraktan geldik toprağa gideceğiz. Biyolojik olarak ben bir yıldız tozuyum diyebilirim ama solucan da yıldız tozu neticede. Bir meteorun dünyaya çarpmasıyla evrimleşmiş bir bakteri ve biz canlılar evrimleşiyoruz. Ne insanı özel bir varlık olarak görüyorum, neticede insan doğadan, topraktan ya da doğasından ne kadar uzaklaşırsa o kadar uzak tanımlar koymaya başlıyor ya da kendini o kadar yüceltmeye başlıyor..”

şekindedir.

Kendi spiritüellik tanımını ise Katılımcı 7(Mühendis/ Yoga Eğitmeni, 39) şu şekilde yapmaktadır:

“Spiritüel kelimesi bana çok itici geldi çok uzun bir süre. Ama şöyle kullanırsak bu kelimeyi; yaşamın kaynağına dair bende merak

uyandıran bir taraf var. Veya kayalıkların arasından filiz vermiş bir bitki gördüğümde hayran olurum; sırf cana, sırf canlı olma haline, hayatta olma haline. Bence o hal, o hayranlık hali olabilir spiritüellik dediğimiz şey. Bilmiyorum tabii, tek bir kelimeye indirgemek benim için zor ama o anlık yaşadığım hayranlık hali diye tanımlıyorsak evet. Bir bulutu gördüğüm zaman hayran olurum yani; bu nasıl bir güzellik ya da bir dağın silüetini gördüğüm zaman bu gördüğüm en güzel eser derim, doğanın eseri. Merak, gizem ve hayranlık benim için yogayla gelen bir şey ve ona spiritüellik dersin evet ama bir yaratıcı ya da evrendeki gizemli bir güç gibi tanımlamıyorum ben çok fazla. Varoluşa dair, hayata dair beni etkileyen şeyler var tabii ki. İnanç diyemem buna ama coşkun bir merak ve hayranlık hali var. Ateist de diyemeyeceğim ben kendime ama en yakın tanım o olabilir çünkü bir güç bir yönetim gibi bir şey olduğunu düşünmüyorum.”

Spiritüelliği yaygın kullanımının dışında, inanç veya ritüeller temelinde düşünmeyen diğer katılımcıların kendi spiritüellik tanımlarından bazıları ise aşağıdaki gibidir.

K6 (Mühendis/ Yoga Eğitmeni, 34): “İnanma konusu olarak, bir kere reikiciyim ben, henüz kanıtlanmamış bir şey bu. Evrensel enerji diye bir şey olduğuna inanıyorum. Uyguluyorum yani ben, deneyimleyerek görüyorum. Hayatımdaki, bakış açımdaki etkisini geçtim bir de ben reiki verirken elim ısınıyor mesela. Var yani böyle bir şey, elimi ateşe tutmuyorum, durduk yere olmuyor bu. Ben inanılmaz saçma buluyordum böyle şeyleri bu arada.. Bilinçaltı kodlarını değiştirmek üzerine araçlar var mesela theta healing gibi; bunlar aslında araçlar sonunda aslında hepsi aynı şeye çıkıyor. Alet çantasındaki İngiliz anahtarı gibi ve bunlar henüz bilimsel olarak kanıtlanmadı diye yok olduklarını düşünmüyorum. Sadece şu an kanıtlanmamış durumlar, yalnızca hepsi herkese yaramıyor. Psikolojide kuşaklar arası aktarım

diye bir şey var zaten ve üzerine çalışmalar da yapıyor. Tüm bunlar spiritüelse eğer evet spiritüelim ama turuncular içinde bir aşrama kapanmış ve yalnızca maneviyata yönelmiş bir insan gibi de değilim.

Diğer bir katılımcı ise (K9, Avukat, 35) şu sözlerle aktarmaktadır:

“Önceden spiritüel olarak tanımlıyordum ama artık tanımlamıyorum, öyle her şey artık bir oturdu gibi yani. Artık öyle bir tanımlamaya da gerek yok gibi. Skeptik durumum da her zaman olmuştur, bunlar belki de beynimin bir kendini kurtarma yöntemi mi gibi bir bakış açım hep olmuştur mesela. Her şey o kadar tesadüfi de gerçekleşiyor ve bizim anlamlandırma ihtiyacımızdan da kaynaklanıyor olabilir, öyle bir boyut ta var yani. Yine de ben her şeyin ahenk içinde olduğunu düşünüyorum son tahlilde ve insanlığın zihni de gelişim içerisinde, kolektif bilinç de bir ilerleyiş içerisinde. Mesela kuantum fiziği diye bir şey var anlayamıyoruz, yani beyin evrilmek zorunda ona, anlayabilecek şekilde ve belki de öyle bir yol, biraz bilinmezliğe doğru yani çok kapatmışız çünkü kendimizi. Bu bir evrimsel süreçte olabilir, çünkü bir şeyden çıkmak zorundayız artık yani çok kısıp kalmışız sonuçta bir yere. Başka bir şeyde olabilir ve onun da bir matematiği olabilir, yani çok iç içe benim bakış açım ama yine de spiritüel derim seçeneklerin arasında.”

Katılımcıların tamamının spiritüel pratikler ve spiritüellik ile ilgili tanımlamaları aslında yönelmiş oldukları pratiklerin getirdiği bir yaşam felsefesi olduğu görülmektedir. Araştırmanın kuramsal ve kavramsal bölümünde belirttiğimiz gibi, bu pratikler inanç bazında oluşumlardan çok, seküler modern “büyüsü bozulmuş, sihirsizleşmiş” rasyonel bir dünyanın yeniden büyülü hale getirilmesi, katı bilimsel vurgunun sınırlarının genişletilmesi, beden/ zihin ayrımının dışında kalan iyileşme pratiklerine aracı olması ve kurumsal dinlerin de desteklediği

türcülük anlayışının dışında bir perspektif sunması gibi özellikleri ile ön plana çıkmaktadır.

Burada deneyimlenen spiritüellik, anlam arayışının veya Taylor'ın (2019; 8-9) bahsettiği anlamda "tamlık" hissinin peşinden gitme dürtüsü olarak nitelendirilebilir. Taylor hayatımızın belirli anlarında, hepimizin gizemli bir sezgi ile daha tam ve anlamlı hissettiğimizden, böyle zamanlarda hayatın daha yaşanılabilir olduğundan dem vurmaktadır. Ancak bu sezgi, gizemli olduğu ve bir eksiklik hissini de beraberinde getirdiği için korkutucudur aynı zamanda. Belki de modern perspektifin "müphem" olanı tasviye etmesinden arda kalan boşluğu bu spiritüel / dünyaya sihrini geri veren bakış açısı doldurmaktadır.

3.2.2. Deneyimlenen Pratiklerin Birbiri İle İlişkisi

Araştırmanın alan çalışması yapılmadan önceki süreçte, spiritüel veya neo-spiritüel olarak talep gören pratiklerin çoğunlukla birbirleri ile ilişkili olduğu ve dolayısıyla bu alanda sayılan pek çok farklı çalışma ve pratiklerin kişilerin hayatlarının her bir alanını kapsayacak biçimde yayıldığına dair bir gözlemde bulunulmuştur. Bu bilgi çerçevesinde katılımcılara, araştırmanın merkeze aldığı pratiklerden hangisi veya hangilerini bir katılımcı/ eğitmen/ terapist / danışan veya danışman olarak deneyimlediklerini açıklamaları için bir soru sorulmuştur.

Tablo 2. Deneyimlenen Pratikler

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14
Yoga	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Meditasyon	X		X			X	X	X			X			X
Mindfulness			X				X		X			X	X	
Astroloji		X		X	X	X								
Numeroloji		X												
Şifacılık		X												
Aile Dizimi Terapisi						X	X	X	X	X			X	
Reiki						X				X				
Kukai				X										
Tarot				X										
Theta Healing						X								
Jaas						X								
Kuantum Terapisi						X								
Kozmik Enerji Terapisi									X					

Tablo 2’de görüldüğü şekilde 14 katılımcının 13’ü hayli popüler bir pratik olan yoga ile ilgilenmektedir, bunun yanı sıra 7 kişi meditasyon ile, 6 kişi aile dizimi ile, 5 kişi mindfulness ile, 4 kişi astroloji ile, 2 kişi reiki ile, 1 kişi tarot ile, 1 kişi şifacılık ve numeroloji ile, 1 kişi kozmik enerji terapisi, 1 kişi ise Theta Healing, Jaas ve Kuantum Terapisi ile ilişkilidir.

Neo-spiritüalist ya da en bilinen adıyla New Age pratiklerin sınırları oldukça geniş olduğundan tanımlaması hayli güç bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten bu pratiklerin içindeki kişiler de kendilerini “New Ager” adı altında tanımlamaktansa “bütüncül yaşam tarzı”nın bir adaptasyonu olarak veya okült ya da ezoterik pratiklere olan ilgi olarak bir adlandırmayı tercih etmektedirler (König, 2000, s.1).

Literatüre baktığımızda zaman zaman yeni dinimsi yapılar olarak, bazen de bir cemaat inancı ve ritüellerinden daha çok Batılılaşmış doğu felsefelerinin bir karışımı, bir yaşam felsefesi, içe dönüş yolu olarak tanımlandığını görmekteyiz. Ancak modern seküler haliyle, bu pratikler içerisinde yer alan bir kişi için birbiri ile hayli ilişkili olan diğer pratiklere dair de fikir edinmeye başlamaktadır. Bu durum kişinin hangi amaç ve şekilde bu deneyimlere yöneldiğine göre değişiklik gösterse de; ister psikolojik/ fizyolojik bir iyileşme ihtiyacına yönelik başvurulsun, isterse de bir merakla yola çıkılsın, New Age içinde pek çok diğer öğreti ve pratiğin de beraberinde geldiği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla burada sözünü ettiğimiz şekilde, doğu felsefelerinin modernleşmiş uygulamaları olarak, bu pratikler, bütüncül yaşam tarzı sınıflandırmasına daha yakındır.

Örnek olarak bazı katılımcıların (K7) dile getirdiği gibi yoga, meditasyon ve mindfulness birbirleri ile yakından ilişkilidirler. Yukarıdaki tablo 7’de de görüldüğü üzere katılımcılar bu alandaki pratiklerine ya öncelikle yoga ile ya da meditasyon teknikleri ile başlamışlar devamında bu alanlarla bağlantılı pek çok yöntem ve öğretinin içine dahil olmuşlardır.

3.2.3. Deneyimlenen Pratiklere Başlama Süreci

Katılımcıların neden bu pratiklere yöneldiklerini ortaya koymak adına, bu sürecin nasıl başladığına dair sorular yöneltilmiştir. En popüler hale gelmiş öğreti/ pratiklerden biri olan yogaya birden fazla katılımcının psikolojik ve fizyolojik sağlık sorunları nedeniyle yönelmelerinin önünü açmış gibi görünmektedir. Bunun yanı sıra; depresyon, bunalım, metropol yaşantısı ve çalışma koşulları ile memnuniyetsizliklerden dolayı bu pratiklere yönelim hayli yoğundur.

İşsizlik bunalımı ve kent yaşamının getirdiği sorunlar ile güvensizlik ortamının getirdiği stres ile ilgili bir süreç yaşadktan sonra yoganın daha çok spiritüel taraflarına ilgi duymaya başlayan K5(Çiftçi,28) bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Yogayı spor olarak yapıyordum zaten, spiritüel tarafından çok esneme, hareket olarak üniversite zamanlarımdan beri yapıyordum evde kendim. Ama spiritüel kısma kaymamın başlaması mezun olmama yakın bir zamanda oldu diyebilirim. Aslında anlatmaya başlarsam ben de kent çalışmalarına yönelmişim, Ankara’daydım o zaman, Ankara çok sıkıcı ve boğucu bir yer bana göre.. Ondan sonra mezun olunca, Ankara’da yalnız kalıp iş bulma kaygısını herkes gibi taşımaya başlayınca o zaman başladım. Sürekli mutsuzdum, depresyondaydım Ankara’dayken. Son

yıllarım öyle geçmişti, çevrem de aynı durumda olunca, bu benim kişisel durumumdan kaynaklanmıyor diye o zamanlar anlamaya başlamıştım zaten. Ankara’da o büyük olayların, patlamaların olduğu zamanlar hep oradaydım.”

Bir anlam arayışı içinde bu pratiklerle tanışan K8 (Öğretmen, 37) ise başlama sürecini:

*“Aslında benim sürecim şöyle başladı. 2016 yılında ben, masal anlatıcılığı eğitimi almak için İstanbul’a gittim, bu uzun süreli bir eğitimdi, iki yıl süren bir eğitimdi. Ve **yoga, meditasyon** ve birçok farklı alanla aslında ben hikaye anlatıcılığıyla tanıştım diyebilirim. Ondan önce dinlerle ilgili herhangi bir bilginim yoktu. Yani benim ilgi alanımın dışındaydı dinler ve oraya aslında antropoloji ve psikoloji üzerinden temas ettim ve aslında Carl Gustave Jung’la tanışmam üzerinden; o beni inanılmaz heyecanlandıran bir şeydi, sanki ben yıllarca aradığım şeyi bulmuşum gibi. Her şeyin altında bir neden ararsınız ya, özellikle edebiyatla, sanatla, sinemayla, kültür sanatla iç içe bir yaşam geçirmişseniz.. Ve Jung’la tanışmam benim için çok dönüm noktasydı ve beni ikna eden şey Jung’un teorisiydi; dinler ve inanışlara ilişkin. Ben öyle tanıştım ve çok farklı şeyleri de araştırdım o dönem, inanışları da araştırdım. Beni ikna eden şey, yoga ve meditasyon oldu. Ve bununla ilgili pratiklere başladım. 2017 yılında bitti benim eğitimim, ondan sonra iki yıl boyunca düzenli meditasyon ve yoga yaptım. O dönem biraz Şamanizm’e de merak sardım. Onunla da ilgili pratikler yaptım.”* sözleri ile ifade etmiştir.

Depresyon döneminde verili olan hiçbir tedavi yönteminin işe yaramaması sonucu bu alana yöneldiğini ifade eden K9 (Avukat, Kadın) bunu şu şekilde açıklamıştır:

*“İstanbul’da kent yaşamının içine dalmışken, böyle hiçbir şeyin içine dalıp düşünmeye de fırsat yok, sadece çalış çalış çalış bir haldeyken bir depresyona girdim. Ve çıkamadım bundan, normal bilindik yöntemler bana yetmedi aslında. Sonra ben fazlasıyla materyalist bir insandım bu arada, bazı şeylere çok gülüp geçen “he, he öyledir” gibi bir bakış açım vardı yani yargılıydım. Sonra bir arkadaşım dedi işte, **kozmik enerji terapisi** diye bir şey varmış bir dene istersen diye. Sonra ben oraya gittiğimde böyle bir akış bedenimde hissettim, artık onu öyle beynim mi yaptı onu, artık onu bilemiyorum. Onu tecrübe ettikten sonra “Allah Allah bu neydi acaba şimdi?” diye, o tarz şeyleri çok okumaya başladım. Bu insanlar ne yapıyor, ne okuyor, neye inanıyorlar gibi, aslında yine böyle çok meraktan girdim. Sonra bana çok güzel bir alan açtı hayatımda, çok güzel bir perspektiften bakmaya başladım. Böyle sembolik şeylere; mesela **astroloji de aile dizimi** de, dişil enerjiler, eril enerjiler işte bunların hepsinin bir şeyleri sembolize ettiğini yani mesela dinde de karşılığı var, psikoloji biliminde de bunların karşılığı var. Yani böyle her şey sembolize şeyler üzerine kurulu ve hepsi farklı bir bakış açısını sergiliyor. Bir şeyleri değiştirmek için çok güzel bir alan, mesela ben öyle hissettim, kendimi bir yerde sıkılıp kalmış gibi hissettim. Çok geniş bir alan sundu yani bana; hayatı anlamak için, kendimi anlamak için ve böyle onların içinden geçtim yani oralarda da çok sabit kalmadım. Çözdükçe bazı şeyleri o konuları da geride bıraktım gibi.*

***Mindfulness** ta zaten hiçbir şey olmaması gibi, boşluk hali gibi daha çok, en güzel o geliyor yani. Aslında bu bir ihtiyaç yani, bizim farkında olmadığımız bir ihtiyaç ve ihtiyaçlarımızı gösteriyor gibi geliyor, cevapları oralarda buluyoruz çünkü mevcut şeyler çok yetmiyor gibi, elimizdeki doneler. Yani bir psikoloğa gittiğinde yetmiyor çünkü orada yapılan şey sanki sen yoldan çıkmışsın ve seni yeniden yola sokmak gibi oluyor.*

Orada daha farklı bir bakış açısına geçip, daha geniş bir kavrayışa geçmek gerekiyor yani benim ihtiyacım öyleymiş. En son Mindfulness koçluğu ve

yaşam koçluğu eğitimi aldım ben de pandemide, onu yapıyorum biraz. Yani aslında her şey biraz bilinçaltı ile bağlantılı çok, beni o noktaya getirdi.”

K1 (Öğrenci, Erkek) ise **meditasyon** pratiklerine psikoterapistinin önerisi ile başladığını daha sonrasında kendisinde değişimler yarattığını gördükçe yoga ile ilgili pratiklere yöneldiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Katılımcı 11 (Öğretmen, 30) ise psikoterapistinin önerisi ile **yoga** yapmaya başlamıştır. Bu konudaki sürecini K11:

“Spiritüel öğretilere zaten hep bir ilgim vardı, ama doğru zaman değilmiş demek ki önceki zamanlarda, devam eden bir terapi sürecim vardı. Orada bedensel algılarımdan çok uzaktım ve terapistim yoga yapmamı önerdi, çünkü somatik deneyimlere cevaplarım yoktu; şu an bedeninde neler oluyor gibi sorulara cevap bulamıyordum, bedenimle çok kopuktum. Bunun için terapistim yoga yapmamı önerdi, böylelikle yogaya başladım. Öğrenince, kendim bireysel olarak yoga yapıyordum. Sonra derinleşmek adına eğitimlik eğitimini tamamladım. Terapi sürecimle başladı diyebiliriz yani..” şeklinde ifade etmiştir.

Daha sakin ama güçlü ve tek başına deneyimlenebilecek bir egzersiz arayışında olduğunu ve bu şekilde yoga ile tanıştığını ifade eden K6 (34), K7 (39)- [Mühendis/ Yoga Eğitmeni, Kadın] ve yogayı bir egzersiz olarak hayatına dahil eden K10 (37, Kadın) gibi K12’de (26, Kadın) benzer bir süreci şöyle açıklamıştır:

*“Herkes **yoga** ile beraber çok iyi hissettiğini, rahatladığını söylüyordu ve kendini anda hissettiğinden bahsediyordu. Ben de çok anksiyetesi olan bir insanım. Aslında biraz bunu rahatlatmak istiyordum, bir de daha yapabileceğimi düşünüyordum; daha böyle fitness gibi tekrara ve*

güçlenmeye değil de daha durup beni sakin olmaya teşvik eden bir şeydi. Bir de hocam da çok tatlıydı tabii, onun da etkisi var, tanıştığım iyi bir insandı; benim çok fazla param da yoktu öğrenci olduğum için, ama ödeme yapmasam da katılabiliyordum onun derslerine, sıkıntı yapmıyordu. Öyle başladı benim için diyebilirim.”

Yaşadığı sağlık sorunu nedeniyle, doktorunun önerisi ile önce yoga yapmaya başlayan sonrasında ise kariyerini bile bu yönde değiştiren K13 (*Aile Dizimi Terapisti, 39, Kadın*) ise şunları söylemiştir:

*“Ben iki sene önce bir meme kanseri geçirdim, şu anda çok şükür iyi gidiyor her şey ama o zaman kendi onkoloğum **yogayı** önerdi ve dolayısıyla ben bu çalışmalara yönelmiş oldum. Hatta bizim poliklinikte bir yoga odası vardı yani hem insanların fiziksel semptomlarını hem de duygusal semptomlarını da azaltıyor. Çünkü kanser hastası çok stres altında oluyor, çok baskı oluyor, çok öfkeli olabiliyor vesaire vesaire çok fazla duygu değişimleri oluyor. **Meditasyonla** sinir sistemini daha dengeli bir hale getiriyormuş, daha sonra **mindfulness** eğitimi alınca ben bunları öğrendim. Mindfulness'ta çünkü yoga ve meditasyonun nasıl işlediğini anlatıyor aslında sinir sistemi üzerinden. Onkoloğum bana önermişti, ben bunu gözlemlerim diyerek ki adam da otuz senelik onkolog, dolayısıyla istatistiki olarak gözlemini yapabilecek ve veri elde edebilecek deneyime sahip. Ben o şekilde yöneldim, bir de ben **kova burcuyum**, kova burçları biraz daha rasyonel olurmuş derler ya ben de öyle baktım iyi geliyor, ondan sonra neden iyi geldi diye araştırmaya başlayıp mindfulness'a yöneldim. Ondan sonra kafamda bir şeyler tam oturdu, oturduktan sonra da bu sefer paylaşma ihtiyacına giriyorsun; sana iyi gelen bir şeyi, kendi deneyimini insanlara sunma ihtiyacına giriyorsun aslında yoga ve mindfulness'la biraz da bu şekilde tanıştım yani biri birini getirdi..”*

Aile dizimi en önce ilgilendiğim sistem diyebilirim, biraz meraktan, biraz da İstanbul'da asosyal bir şekilde yaşarken, kurumsal hayattaki yoğun iş temposundan dolayı artık arkadaşlarımla görüşemez hale gelmiştim. Yaptığın iş, bir şekilde sisteme uymak durumunda kalıyorsun belki, maddi getirisi seni tatmin ediyor belki hatta o da tatmin etmiyor İstanbul'da yaşam koşullarından ötürü. Ruhsal bir boşluğum oluşmaya başladı, ruhum aç kaldı. İkincisi iş hayatından dolayı sosyal çevrem çok daraldı.

Sonra bir etkinlik reklamı çıktı karşıma, ilgimi de çekti, nasıl oluyor, olabilir mi böyle bir şey derken bizim hocanın birkaç çalışmasına katıldım, orada bir topluluğa ait olma duygusunu hissettim.. Böylece bu bana çok iyi hissettirmeye başladı, “aa evet işte yalnız değilim”, bak hani bir şeyler konuşabileceğim insanlar ve daha ruhu besleyen bir şeyler vardı. Hem güzel kabile de aynı zamanda grup terapisi çünkü bunlar beni çok çekti. İçine girince, tabi baştan bana ters gelen şeyleri de oldu, bir taraftan mantıksal bir yanım var çünkü. Eğitim her ne kadar psikolog da olsa biraz içerisinde spiritüellik de barındıran bir çalışma, baktığım zaman hiç bana göre şeyler değil. Bir taraftan merak ediyorum, bir taraftan olmaz, saçma dediğim noktalar da var. Ama yine de eğitimlere devam ediyorum çünkü ruhun ona ihtiyacı var, besleniyor oradan ve bir noktadan sonra sabırla devam ettikten sonra ilişkilerimde bazı dönüşümler olmaya başladı. Başta bu bana çok sarsıcı geldi ama sonra baktım daha güzel insanlar hayatıma girmeye başladı. Dedim bu iyi bir şey galiba, sonra işi bıraktım, çünkü şeyi fark ettim yani ben illa da onu yapmak zorunda değilmişim yani.”

K2 (Öğrenci/ Hemşire, 24, Kadın) yogaya başlama sürecini bireysel bir değişim ve anlam arayışı ile ifade ederken, K4 (Astrolog, 30, Kadın) geçirdiği bir bunalımdan sonra her şeyi sorguladığını ve internetteki forumlar aracılığıyla zaten her zaman ilgili olduğu astroloji alanına profesyonel anlamda yöneldiğini

söylemiştir. K2 gibi K6 da başlama sürecinde internet üzerinden edindiği bilgilerin yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Aldıkları eğitimin çalışma alanından ve çalışma koşullarından memnun olmayan K3 (*Yazar, 34, Erkek*) ve K14 (*Yoga Eğitmeni/ İşletme Sahibi, 39, Erkek*) ise bu anlamda bir arayışa girmiş ve devamında K3 **meditasyon ve mindfulness** üzerine araştırmaları sonucu açtığı blog ile, K14 ise doğu felsefesi üzerine okuduğu bir kitap üzerinden **yogayı** deneyimlemeye karar vermesi ile kariyer değişimine gittiklerini belirtmişlerdir.

Araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların bu pratiklere başlama süreçlerine dair açıklamalarına baktığımızda; fiziksel egzersiz olarak yönelen 4 katılımcı dışında diğer katılımcıların tamamı modern toplumsal süreçlerin beraberinde getirdiği baskı ve bunalımlar sonucu zihinsel/ fiziksel bir iyileşme aracı veya anlam arayışında karşılaştıkları cevap olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.4. Pratiklerin Deneyimlenme Süresi

Katılımcıların içinde buldukları öğretiyi, deneyim veya pratikleri ne kadar zamandır uyguladıklarına dair zamansal veriye ulaşmak istenilmiştir. Bu zaman ve deneyimle ilişkilendirilen verilerin dâhil edilmesinin amacı bahsi geçen pratiklerin bir yaşam felsefesi olarak bireylerin hayatlarına ne kadar sirayet ettiğinin muhakemesini yapabilmek içindir. Bunun yanı sıra yapılan pratiklerin veya elde edilen deneyimlerin kişilerin bu anlamda beklentilerini hangi ölçüde karşıladığına ve yaşamlarına sosyal etkilerinin neler olduğuna değinilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Pratikleri Deneyimleme Süresi

Katılımcı	Deneyim Süresi
K1	3 yıl
K2	6 yıl
K3	4-5 yıl
K4	4 yıl
K5	4-5 yıl
K6	4 yıl
K7	13 yıl
K8	6 yıl
K9	6 yıl
K10	17 yıl
K11	5 yıl
K12	4-5 yıl
K13	5 yıl
K14	7- 8 yıl

Tablo 3’de görüldüğü şekilde katılımcılar arasında en az deneyim süresi 3 yıl, en uzun deneyim ise 17 yıldır. Mülakatlarda görüşülen katılımcılar,

deneyimlerinden kazanımları ile ilgili olarak en çok bireysel dönüşümlerinden ve dolayısıyla ruh sağlığı açısından kazanımlardan bahsetmişler, sosyal etki olarak ise farklı çevrelerden ortak bakış açısına sahip insanlarla iletişim halinde olmanın kendilerini memnun ettiğini söylemişlerdir.

K1 (22,Erkek) meditasyonun kendisinde yarattığı değişiklikten bahsederken:

“Meditasyon yapmak, çevremdeki bazı şeylerin farkında olmamı sağlıyor. Daha sakin oluyorum. Daha mutluym ve daha huzurlu hissediyorum. Günlük ilişkilerimi etkiliyor, daha böyle sakin kalıyorum. Sakin ve dinleyici konumunda daha rahat oturuyorum. Daha fazla sosyalleşmemi sağladığını söyleyemesem de kendimi daha iyi tanımamı sağladığını söyleyebilirim. Sosyalleşmektense, kendimle kalmamı sağladı hatta kendimle daha barışığım.”

Benzer şekilde Katılımcı 10 (37,Kadın), eskisine göre insanlara daha kolay ‘hayır’ diyebildiğini, zaman geçirmek istemediği ortamlarda artık bulunmadığını söylemiştir. Aynı zamanda kent yaşamında en yaygın sosyalleşme biçimi olan bir kafe veya avm’ye gidip oturup kahve içmek yerine bir yürüyüş yapmayı, doğada zaman geçirmeyi daha çok tercih ettiğini belirtmiştir.

K2 (24,Kadın) ise yoganın sosyal etkisini : *“Çevrem tamamen değişti ve tam istediğim gibi oldu diyebilirim; hem entelektüel düzey olarak hem bilgi kaynağı noktasında, kimisi astrolog oldu kimisi yine şifa ile ilgili oldu. ..Daha çok paylaşmaya dönük bir etkisi oldu bende insanlara karşı.”* sözleriyle ifade etmiştir.

Katılımcı 3 (34, Erkek) ise, kendi bireysel süreci ve bunun hayatındaki sosyal etkilerini şu şekilde açıklamıştır:

“Yoga sayesinde bedensel olarak hem daha çok esnek, sağlıklı ve dengeli olurken aynı zamanda zihnimi de sakinleştirmek ve belirli bir kontrole getirebilmenin tatminsel doyumunu yüksek diyebilirim. Meditasyon da benzer şekilde hem araştırmalarımın konusu hem de uygulama pratiğimde olduğu için bu uygulamadan da memnunum diyebilirim. Meditasyon konusunda zorlandığım şey ise içsel çocukluk ve yaşam travmalarımın karşılaşmak ve bunları temizleme konusunda gerçekten sıkılmaktayım ama bu farkındalıkta olmak ta güzel diyebilirim. Sosyal ilişki konusunda ise tek başına meditasyon ve yoga yaptığımdan ötürü değil de kariyerimi tamamen değiştirmem ve bu alana geçmem yüzünden eski ilişkilerimin (farkındalığın düşük olduğu ya da eski yaşam şeklime uygun olan ilişkiler) çoğuyla ayrılık yaşadım ve kendimin ve sosyal ilişkilerdeki gereksiz paternlerimin farkına vardıkça sosyal ilişkilerim de baya bir değişim gösterdi (farkındalığın düşük olduğu alanların çoğundan kendimi çektim).”

K4 (30, Kadın), bireysel bakış açısının değişiminin sonucunda çevresindeki insanların da zamanla değiştiğini, aynı bakış açısında olmayan insanların yerine yeni insanların geldiğinin altının çizirken, hem K4 hem de K11 öncelikle kendilerine şefkatli yaklaşmaya başladıklarını daha sonrasında ise çevrelerine karşı daha anlayışlı olduklarını belirtmişlerdir.

K11(30, Kadın); *“Benim hayatım boyunca özlemimi duyduğum insanlarla beni kavuşturan bir şey oldu bu.”* şeklinde sosyal etkilerinden bahsederken K5 (28, Kadın), K12 (26, Kadın) ve K13 (39, Kadın) de aynı şekilde ortak duygu ve düşüncelerde buluşabileceği, aynı frekansta olduklarını hissettikleri insanlarla bir araya geldiklerini ifade etmişlerdir.

Yine hayatlarına dahil ettikleri pratikler sayesinde daha neşeli olduklarını belirten K7 (39, Kadın) ve K9(35, Kadın)'un ifadeleri sırasıyla şu şekildedir:

“Hayatımda fiziksel anlamda bir değişim oldu; kendimi çok daha güçlü hissediyorum ve daha keyifli daha neşeli olur oldum. Ve sonuçta bir ilgi edindim ve onda bir ilerleme kaydetmenin verdiği bir haz da oldu tabii ki. Eğitimler birbirini kovaladı, inanılmaz bir entelektüel birikim ve merak doyurucu bir etkinlik olduğu için yani her yönden hem fiziksel olarak hem ruhani olarak beni tatmin eden bir ilgi alanım olmuş oldu diyebilirim. Tabii ki yeni insanlarla tanıştım, yeni arkadaşlar edindim öyle de bir etkisi var.”

“Daha sosyal ve neşeli bir alanda olduğumu söyleyebilirim. Daha önceden daha kapalı ve düşünceli bir alandaydım işte: “ben ne yapacağım, şöyle mi yapacağım böyle mi yapacağım” şeklinde çok böyle bir stres alanında ve yine arkadaşlarla filan buluşuluyor eğleniliyordu ama neşe denen şey farklı bir şeymiş, eğlenmekten daha farklıymış; içten gelen bir neşe hali, gerçekten o anda ve iyi olmak, keyifli olma hali. Ben bunu gerçekten sağladığımı düşünüyorum.”

Katılımcıların pratiklerin kendi yaşamlarına katkılarından bahsederken, yoğunlukla karşımıza çıkan cevap yukarıda da görüldüğü gibi, psikolojik olarak kendi kendini iyileştirme, benliğine zarar verdiğini düşündüğü davranış ve kalıplardan özgürleşme üzerinedir.

3.2.5. Modern Kalıplardan – Beden/ Zihin Ayrımından Kurtulma

Katılımcıların hayatlarına dahil ettikleri pratiklerin yaşam biçimlerine veya bireysel dünyalarına en büyük katkısının ne olduğu yönündeki görüşleri alınmıştır. Farklı ifadelerle de olsa, 14 katılımcının tamamı bireysel olarak (zihinsel/ duygusal/ fiziksel) bir iyileşmeden bahsetmektedir. K2 (Yoga) kendini bulma ve anlam arayışına atfederken, K5 (Yoga) depresyon ve yalnızlıktan kurtulma aracı olarak tanımlamış:

“Bitmeyen depresyon sürecinden sonra, yalnız olmadığımı hissettim. Bu durum benden değil dönemden kaynaklanıyor bunun idrakına vardım. Bu şekilde “yaşıyorum” demeye başladım; “ben bir şekilde dünyaya geldim, yaşıyorum, bir taş kadar varım” demeye başladım. Bir taş da benim kadar değerli gibi bir bakış açısı var ya, onun gibi kendimi en basit halime getirdim. Yani öyle devam edebildim, ben yaşıyorum şu an hayattayım kısmına getirdim. Çünkü o kısma getirmesem çok hızlı bir dünya var, yetişemediğim için kendimi suçluyordum sürekli, işte o mezun olma dönemi şeyleri. Sonra ortak çevremde ortak bir durum var; mutsuzluk, depresyon gibi. Bugün bile yeni şeyi gördüm sosyal medyaya “Mutsuzum, bunun tek sebebi hükümet!” gibi bir durum var. Bunu fark ettim ve evet bana faydası oldu.”,

K7 (Yoga) ve K14 (Yoga) günlük yaşamlarındaki stresten arındırma özelliğinin altını çizmişlerdir. K11(Yoga/Meditasyon) ve K12(Yoga/ Mindfulness) kendi bedenleri ile bağlantı kurmalarına yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir.

K11'e göre:

“Öncelikle meditasyonun zihnimi eğittiğini fark ettim, yoganın da bedenimi özgürleştirdiğini fark ettim çünkü bu süreç benim için şöyleydi; tamamen zihninde yaşayan, günümüz modern çağda yaşayan birçok insanda olduğu gibi ben de zihninde yaşayan bir insandım. Spiritüel açıdan bahsedecek olursak ruh ve beden dediğimiz kısımdan çok uzaktım. Ama sonra deneyimlerim ve araştırmalarım sonucunda aynı fiziksel ve ruhsal deneyimin içinde olduğunu fark ettim. Ve böylelikle yoga benim hayatımda bedenimin açılmasına sebep oldu. Daha ince duyum ve deneyimlerimi fark etmeye başladım. Farklı duygusal reaksiyonlara girdiğim zaman bedenimdeki değişimleri fark etmeye başladım. Çok öfkeli olduğum zaman, bedenime dikkat etmeden köklenemediğimi, tamamen bedenimin üst bölgesinde çok büyük bir ateşin ve sıcaklığın olduğunu, bu tarz bakınca duyumları fark etmeye başladım, benim için böyle bir derinleşme oldu. Yani bedenime kavuştum diyebilirim yoga sayesinde, meditasyon kısmında da beynin nöroplastitesini öğrendikten sonra, zihnimde şöyle bir tabir kullanmak istiyorum; yeni nöral yolların açıldığını hissettim. Çünkü bu zamana kadar yaşadığım zihin kısmında bu zamana kadar yaşadığım aile, alışkanlıklar, eğitim, toplumsal kalıplarla davranışların onlarla örüntülü olduğunu fark ettim. Ama meditasyon ve yoga ikisi beraber bende yeni deneyimler oluşmasına, yeni deneyimlere açık olarak onları bedenselleştirmeme sebep oldu. Nasıl bir sonuca ulaştığımdan bahsetmek istersem, hayata bakış açım değişti, bedenime daha şefkatle bakmaya başladım, kendimi daha şefkatle kabul etmeye başladım ve birçok duygunun içinden geçtiğimi fark etmeye başladım, duygu olmadığımı fark etmeye başladım. Benim için böyle bir süreçti.”

K12 ise şu bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bir kere kendi bedenime daha farklı bir yerden bakmaya başladım. Bu şey demek değil, bedenim çok güzelleşti, çok düzgünleşti demek değil ama daha farkında olarak hareket etmeye başladım bir noktada, özellikle

mindfulnessla beraber de oldu bu. Ama yoga ile birbirlerini çok destekliyorlar zaten, biri diğerinden daha ayrı gibi değil benim için. Bana aslında bir metod öğretti gibi hissediyorum, bir harita veriyor. Kendimi daha iyi anlayabilmek için, bedenimle daha rahat bağlantı kurabilmek için. Çünkü aslında hayatımda sahip olduğum tek gerçek şey gerçekten de bedenim yani. Kontrol edebildiğim ve sahip olduğum en gerçek şey o. Onunla bağlantı kurmak demek aslında hayatla bağlantı kurmak demek benim için bunu sağladı aslında.”

3.2.6. Duygu Durum – Yaşam Koşulları

Mülakatlarda katılımcılara bu yönelimlerinin gerçekleştiği dönemdeki yaşam koşulları ve ruhsal durumları sorulduğunda ise 14 katılımcıdan 12'si farklı sebeplerle de olsa kötüye giden duygu durumlarından, psikolojik veya fizyolojik rahatsızlıklardan ve stres faktöründen bahsetmişlerdir.

Bu konuda K1 ve K2 kötü bir ruhsal durumda olmalarına rağmen psikoterapinin meditasyon ve yogayı deneyimleyene kadar yetersiz kaldığını belirtmişlerdir.

K5 ve K9 bu dönemi “*bitmeyen depresyon*” olarak tanımlarken, K6 o dönemdeki bireysel duygu durumunu “*stresli, depresif, amaçsız ve yalnız*” şeklinde ifade etmiştir.

K4 ise hayatının bu yönde evrilmesinden önceki süreci:

“Gerçekten o dönemler şey düşünüyordum; keşke bir şey olsa da, intihar etmeyi filan da çok saçma bulan bir insanım, çok bencilce bulan bir insanım ama keşke ömrüm bu kadar olsa da gitsem falan diye düşünüyordum. Hakikaten hiçbir amacım ve motivasyonum yoktu, o köklenememe duygusu çok yüksekti. Böyle gerçekten niye geldim ki ben bu dünyaya modundaydım yani. Tamamen hayata küskün bir haldeydim öyle söyleyeyim.” sözleri ile anlatmıştır.

Yalnızca K7 her zamanki gibi enerjik, coşkulu ve aktif olarak bir şeyler yapmak isteyen bir duygu durumundayken bunu yoga ile birleştirdiğini, K10 ise yoganın daha derinleşme ihtiyacından doğduğunu ve bu sayede kendini çalışma hayatından azat ederek özgür hissettirdiğini söylemiştir.

3.2.7. Pratiklerle Beraber Gelen Somut Değişimler

Bu bölümde katılımcıların deneyimledikleri pratikleri nasıl anlamlandırdıklarının bilgisine ulaşmak amacıyla, hayatlarındaki bu pratiklere bağlı olan değişimler sorulmuştur. Katılımcıların tamamı bu konuda zihinsel ve duygusal anlamda değişimler yaşadıklarını böylece davranış değişikliğine gittiklerini ve bunun da yaşamlarının farklı alanlarında değişikliklere neden olduğunu belirtmişlerdir. Kimisi tamamen yaşam tarzını değiştirmiş, kimisi kariyerini değiştirmiş bazıları da depresyondan çıkış yolu olarak görmüşlerdir. Bu anlamda K1 (Öğrenci), K5 (Çiftçi) ve K12 (Öğrenci) yoganın bakış açısı sayesinde depresyondan çıktıklarının ifade etmişlerdir.

K2 (*Hemşire*), tüketim alışkanlıklarında bir değişime gittiğini; artık ihtiyacından fazlasını tüketmediğini belirtmiş dolayısıyla yaşam şeklinde de büyük bir değişikliğe gittiğini söylemiştir. Aynı zamanda yoga ile kendi yapmakta olduğu mesleğinin ortak noktasını bulmuş olmanın mesleğini sevmesine katkı sağladığını belirtmiştir.

K6 (*Mühendis/ Yoga Eğitmeni*) ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“Evrim geçirdim diyebiliriz. Yani çok kendimi tanıyıyordum; neyi, nerede, neden yaptığım konusunda çok bir fikrim yokmuş. Otomatik pilota devam ediyordum eskiden. Onu deşmeye, kendimi deşmeye başladım. Neyi, neden yapıyorum, hangi durumda nasıl tepki veriyorum gibi.”

K7 (*Mühendis/ Yoga Eğitmeni*) zamana yayılan bir etkiden söz etmiştir:

“Tabii ki bakış açım da değişiklikler oldu, çok zamana yayılmış şeyler olduğu için bunu keskin bir şekilde söylemem çok zor. Ama yaşamın her anını bilinçli olarak deneyimlemeye dair bir birikim edinmiş oldum yani hayatın içine nüfuz eden inceden bir etki var. Bambaşka bir şeye dönüştüm demek, bu kadar geniş bir zaman aralığı için zor ama günümün her anına nüfuz ettiğini söyleyebilirim, çok daha bilinçli yaşama halinde. Ve yaşama dair olumlu veya olumsuz her şeye açık olma hali bana yoga ile birlikte geldi.”

K8 (*Öğretmen*), diğer katılımcılardan farklı olarak dünyevi olandan fazlasıyla koptuğunu ve buna bağlı olarak apolitikleştiğini ve bu durumdan aslında rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir.

K4 (*Astrolog*) hayata ve olaylara daha içsel bir yerden yaklaşarak daha az tepkisel yaklaştığını ve daha fazla kabule olduğunu söylerken, K11 (*Öğretmen*) de benzer bir şekilde yaptığı pratikler sonucunda kendi duygularını daha iyi tanıdığını, kendisini artık herhangi bir duygu ile bağdaştırmadığını böylece olaylara verdiği tepkileri kontrol ederek daha fazla anda kaldığını ifade etmiştir.

K3 (*Yazar*) ve K13 (*Aile D. Terapisti*) fiziksel olarak bir iyileşmeden söz etmişler, edindikleri farkındalık ile hem bireysel hayatlarındaki ilişkilerde bir dönüşüm yaşadıklarını hem de bu deneyimlere bağlı olarak kariyer değişikliğine gittiklerini söylemişlerdir.

K9 (*Avukat*) ve K14 (*Yoga Eğitmeni/İşletmeci*) ise yine bir meslek değişimini vurgulamışlar; K9 bu zamana kadar edindiği yargılardan kurtulup, özdeğer duygusu geliştirdiğini belirtirken K14'ün açıklaması şu şekilde olmuştur:

“Dediğim gibi bir açılma olunca (iş yaşamında yaşadığı farkındalıktan bahsediyor); gördüğüm şeyin hiç de iç açıcı olmadığını fark ettim. Şöyle zannediliyor, yoga yaptım, çok rahatladım, iyi geldi, açıldım, gülme, kahkaha falan öyle değil bence. Çünkü içerde ne varsa onu çıkarıyor, bizim hocanın da dediği gibi aslında yoga büyüteç gibi bir şey, ne varsa onu büyütüyor. İşte, kötü bir şeyler varsa onlar çıkacak açığa ve onunla yüzleşeceksin, aslında bu köklenme çalışmaları, güçlü olma, içsel olarak güçlü olma aslında seni ona hazırlıyor, çıkacak o kötü şeye, illa kötü olmak zorunda değil neyse çıkacak şey ama genelde kötü oluyor yani en aşağıdaki şeyler açığa çıkıyor ve patlıyor, onu karşılayacak güçte olman gerekiyor. Ya da sana destek olacak birisi lazım o da hoca oluyor genelde.

Dolayısıyla bu şeyleri, eksikleri ya da saçmalığını fark edince iş dünyasında en azından gideyim bir ara vereyim, kafa dinleyeyim istedim. Gördüğümü düşündüğüm şeyi bir yapayım istedim ama yapınca tabii olaylar farklı gelişti dolayısıyla dönüş de olmadı. Sonuçta hayat kendiliğinden alt üst olmuş oldu. Ben zaten insanlara da böyle diyorum “yogaya başlamaya emin misin, çünkü her şey değişebilir” diyorum; evliler boşanıyor, işi olanlar bırakıyor başka bir şey yapıyor çünkü içindeki gerçek olanı görüyor yani. Bir başka deyiş Shadow Yoga’da ruhu, ruh olmayan her şeyden arındırmak gibi, bu biraz daha eski bir deyiş, tam o klasik Hatha Yoga kafası, spiritüellik kısmı var gibi onun ama daha böyle dümdüz herkese uygun seküler bir versiyonu da var.”

3.2.8. Tüketim Aracı Olarak New Age

Katılımcılara new age kültürüyle ilişkili deneyimledikleri pratikleri öğrenmenin veya hayata tamamen dahil edilmesinin maliyetli bir etkinlik olup olmadığı ve bu anlamda tüketim aracına dönüşerek sektörde yerini alması ile ilgili sorular sorularak “tüketim” toplumu ve rasyonel – materyal dünyanın “büyülenmesi” aracılığıyla yeni bir tüketim şekline hizmet etmesi anlamında neo- spiritüalizmin giderek popülerleşmesi hakkında bu pratikleri nereye konumlandıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Mülakata katılan 14 katılımcının tamamı bu pratiklerin yaşama dahil edilmesi konusunda herkes için ulaşılabilir olduğunu, internet ve kitaplar da dahil olmak üzere çok fazla kaynak olduğunu belirtmiştir. Özellikle 6 katılımcı Youtube üzerinden ücretsiz erişime açık pek çok kaynak olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra K3,K5, K9 ve K11 bu durumun kişilerin tercihiyle bağlı olduğunu,

profesyonel anlamda bu öğreti ve pratiklerde uzmanlaşma sürecinin maliyetli olabileceğinin altını çizmişlerdir.

Kendi aldığı eğitim süreci ve verdiği danışmanlıklar üzerine ekonomik boyutunu K4 şu şekilde değerlendirmiştir:

“Bence insanın kendi için harcadığı paranın çok fazla olduğunu düşünmüyorum. Zaten bu yatırım insana kat kat geri dönüyor bu arada...

Ama burada meblağların yüksek olduğunu düşünmüyorum, eğer gerçekten kişiler çok maddiyat odaklı bir danışmanlık ve eğitim vermiyorsa ki zaten bunları bence ayırt edebiliyor bence insanlar artık.”

K12 kendi deneyiminden örnek vererek ekonomik anlamda ulaşılabilir pratiklerden şu şekilde bahsetmiştir:

“Bence bir yolunu bulup herkes hayatına dâhil edebilir; ben Zeynep Aksoy’un programına katıldım, iki yüz saatlik yoga eğitimine, eğitimi bitirmedim bu arada, ama nefes egzersizleri ve mindfulness ile ilgili olan kısmı çok hoşuma gitti. Çok fazla şey öğrendim ve hiçbir ücret ödemedim ona, çünkü durumum yoktu. Aynı şekilde yoga hocamla da konuşunca, ödeyemeyeceğimi söyleyince o da bana yardımcı olmuştu. Tutup da belki en lüks yerde yoga veya mindfulness yapamazsın ama isteyen insan için her zaman bir yolu var ve buna artık erişim de çok kolay gibi geliyor bana online olarak, bir kursa yazılmasan bile Youtube’tan bir video açıp bakabilirsin, yani o yüzden bence ulaşılabilir yani, çok pahalı olduğunu düşünmüyorum, etkisine kıyasla hele hele.”

14 katılımcının tamamı bu pratikleri hayatına dâhil etmek isteyen kişiler için ekonomik olarak ulaşılabilir olduğunu düşünmektedir. Ancak devamında oluşan

tüketim kültürüne bir araç olarak eklenmesi konusunda mikro ve makro düzeyde farklı değerlendirdikleri görülmüştür.

Görüşülen katılımcıların tamamı yoganın popülerleşmesi ve ardından gelen, “mistik” unsurlar barındıran sistem ve öğretilerin batılılaşma sürecinde geçirdiği dönüşümle beraber sektörel tüketim ağının farkında görünmektedir. Ancak bu konuya mikro ve makro ölçekte, fayda- zarar karşılaştırması yaparak yaklaşmaktadırlar. Örneğin K1 (Öğrenci,22),

“...burada önemli olan uzun vadede insana neyin iyi gelip gelmediği de olabilir.. Bundan fayda sağlayıp sağlamama durumu. Biraz da nereden baktığınızla ilgili, yani benim çevremde çok fazla bu tarz şeyleri mesleğe çeviren ya da bu durumdan para kazanan insanlar yok” şeklinde değerlendirirken,

K2 bu durumun son zamanlarda yeni oluşan, işin felsefesinden uzak sektörel bir yaklaşımın olduğunu belirtmiştir. K3 (Yazar, 34) ise bu sektörel durumu hem olumlu hem olumsuz yanlarını görmektedir:

“...kendini bu konuda geliştirmiş ve farkındalığını yükseltmiş bireylerin bu alanlara yönelmesi ve bu alanlarda ‘etik’ şekilde belirli hizmetleri ve uygulamaları başka insanlara öğretmeleri ve buradan yaşamlarını idame ettirmeleri gayet rasyonel bir durumdur. Keza ...tüketici dediğimiz insanların da farkındalıkla bu uygulamalara katılmaları ve neyi neden yaptıklarını bilerek bu uygulamalara katılmaları fiziksel/zihinsel/duygusal/ruhsal ve toplumsal olarak olumlu etkiler yapacaktır ve yapıyordur diyebilirim... popüler olan her şey, tüketim toplumunun içinde maalesef tüketim alışkanlığına da dönüşüyor. Bu işlerle alakalı farkındalığını, etiğini ve neyi neden yaptığını yüksek bir farkındalık seviyesiyle dengelememiş kişiler hem üretici hem de tüketici şekilde, her

alanda olduğu gibi bu alanda da kapitalist sistemin ürettiği yeni bir 'tüketim' şekli olarak bu uygulamalara katılıyorlar da diyebiliriz."

K4(Astrolog, 30), bu alandaki profesyonelleşme ve hizmet sektörü ile ilgili yeni oluşan ve denetimsiz bir sektör olduğunu ifade ederek, kolay yoldan para kazanma yolu gibi gören insanların zamanla bu alanlardan silineceğini düşünmektedir.

K5 (Çiftçi,28) ise, bu pratiklerin merkezinde yer alan bireyselleşme konusunda ve bu durumun giderek yaygınlaşmasına dikkat çekmektedir:

"Her şeyin olduğu gibi sektörel bir durum var tabii ki, inziva kampları gibi. Bu konuda ikilemde kalan bir yazı okumuştum, yogada her şey seninle alakalıya çeken bakış açısı, sanki her gün iyi hissetmek zorundaymışsın ve senin sorumluluğunmuş gibi bir zorlama veya günlük olaylar seni etkilemesin, ne kadar etkilemesin gibi bir durum. İnsana her şeyi kendi içinde kontrol edebileceğini söylüyorlar. Depresyonunun nedeni, kendi problemin gibi kişisel bir düzeye çekiyorlar. Böyle bir tehlikeli tarafı da var. Her şey o kadar da içimizde değil."

K6 (Mühendis/ Yoga Eğitmeni,34) ise özellikle yoga ile birlikte gelen popülerleşmenin tüketim aracı olarak geldiği noktaya vurgu yapmıştır:

"Yogaya bir ilaç muamelesi yapılıyor; yani ben bunu yaparsam bütün dertlerim çözülecek sanılıyor. Böyle bir şey yok, yoga bir araç sadece; insanın kendisini tanıması için çıktığı yolda başlangıç seviyesinde bir araç yani. Ben şu hareketi yapınca şuramda bir sıkışma oluyor benim, bunu nasıl rahat bırakabilirimden yavaş yavaş artık kendine bakmaya başladığın, kendine bakmaya teşvik eden bir şey sadece. Ama bunun yanı"

sıra akrobasiyle de karıştırılıyor bence. ... Sektör olmuş durumda, ses çanakları, taşlar, malalar ve pahalıya satılıyor bunlar o kadar gerek yok ki. Ben mesela yoga eğitmeniyim benim otuz beş farklı tayım yok ya da evimde buda heykeli yok, kişiye göre değişiyor dediğim gibi.”

K7 (Yoga Eğitmeni,39) ise bu tüketim sektörüne dönüşmenin çok normal olduğunu, üstelik Amerika örneğine bakıldığında bunun çok da yeni bir durum olmadığını belirtmiştir. Her yerde özellikle yoga eğitimini neredeyse karşılıksız veren veya çok yüksek meblağlar isteyen insanların olduğunu belirterek esas can sıkıcı olan kısmının, bu sektörün bir alan olarak denetimsiz kalması ve istismara açık olmasıdır.

K8 (Öğretmen, 37) ise bu alanda büyük paralar harcanmasından rahatsız olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı 9 (Avukat, 35) uzmanlaşma durumuna cinsiyet bazında bakarak bir anlamda popüler hale gelmesinden memnun olduğunu ifade etmiştir:

“Tüketim kültürüne dönüştü ama bence bunda bir sakınca yok çünkü herkes kendi arayışına bir cevap bulmaya çalışıyor ve güzel bir cevap bulunca da herkes bence onu paylaşmak istiyor ve onu yapmak istiyor. Mesela benim çevremde çok fazla yoga eğitmeni var ama yoga öğrenmek isteyen belki de o kadar yok yani. Herkes kendine cevap bulabildiği için özellikle de kadınlar, “ya ben bu alanda olmalıyım” dediğinde o alanda bir şey yapmak onların aklına geliyor genelde, bende de aynı şey oldu.

Biraz da herkes kendi içine dönerek ilerlerse, çünkü hala herkes dışardan almak istiyor her şeyi; oradan onu alayım, buradan da bunu alayım derdinde olunca bu da tabii sektörleşmeyi getiriyor. Mesela Mindfulness

aldım, başka alan arkadaşlarımla konuşuyorum, işte ben şefkatte şundan ders aldım diyor. Yani ne fark eder ki, şefkat yani hani mevzu. Bunu kendi içinde buldukça ve onu hayatına yedirdikçe o kendiliğinden değişecek diye düşünüyorum. Bunu kullanan da çok fazla insan da var sonuçta çünkü geçimimi ben oradan sağlayayım, oradan güzel bir para kazanayım gibi bir alan açıyor. Yani buralarda yaşayan çok insan var öyle, kadınlar da mesela yapıyor onu; bir inziva düzenliyor, bahçesine gidiyorsun, çadır kuruyorsun onun, oraya giden arkadaşlar anlatıyor, baya azarlıyormuş işte sen şöylesin böylesin diyerek. Herkes yani orada, o azarlanmaya ihtiyacı var yani demek ki insanların. Ne bileyim, o kadar dışarıdan almaya da gerek yok gibi. Yine de insanlara sirayet etmesi hoşum gidiyor benim, mesela annemin bile kulağına gidiyor bir şeyler. Yani en azından bir yayılım sağlıyordur belki.”

K13(Aile D. Terapisti, 39) de benzer bir yaklaşım sergileyerek:

“Bir taraftan iyi bir şey, bu sistemleri birçok insanın öğrenmeye başlaması, o kadar spiritüel gelmemesi insanlara, altında bu kadar farklı şeylerin yattığını görmeye başlamaları çok güzel bir şey. Epigenetikten sonra insanlar daha önceden saç rengini, göz rengini herhangi bir atasından alabileceğini ama duyguyu alamayacağını düşünüyordu. Sonra sonra teknolojinin gelmiş olduğu nokta sayesinde, birçok bilinmeyen mistik kabul edilen nokta artık bilimin açıklamaya başlaması, en azından bu konuda çalışmalar yapılabiliyor olması eskiye nazaran, biraz bunların da etkisi var insanların bu kadar ilgi duymasında. Aslında bir bakıma güzel bir şey, çünkü ben ilk kurumsal hayatı bırakıp da ben bu konuda gitmek istiyorum dediğimde ailem “ne yapıyorsun sen, o kadar okudun ettin, her şeyi sileceğim diyorsun, saçma değil mi, bir de ne ile uğraşıyorsun büyücülük mü yapıyorsun” diyorlardı. Ben o kadar gidip sinir sistemi filan okuyorum, eğitimler alıyorum, ama babam o kadar içselleştiremedi ki yaptığım şeyi soran olursa ne yaptığımı “cadılık, büyücülük yapıyor” diyordu. Annem ve babam bile ne yaptığımı anlamaya başladı, bu çok güzel bir şey. Bir

tarafından da maalesef her sektörde olduğu gibi bunun da bir tüketime döndüğünü söylemek lazım. ... Bir taraftan daha fazla insana ulaşması güzelken bir taraftan da yapılan işin kalitesini de düşürmeye başlıyor. Mesela yogada da böyle bu durum. İnsanlara hazır ve kolay bilgiyi veriyorsun ve iyi geldi deyip geçiyor insanlar.” şeklinde açıklamıştır.

K11(Öğretmen, 30) ve K12 bu pratiklerin daha çok duyulur olması ve bunun bir sektör haline gelmesinden memnuniyet duyduklarını belirtmişlerdir. Bu konuda K12 (Öğrenci, 26)şu sözleri sarf etmiştir:

“Sonuçta kapitalist sistemin içinde yer alan bir şey olmak zorunda bu da, sürdürülebilir olması için bu sistemin içinde bir noktada evet dönüşüyor. Ama bu demek değil ki, bu kötü bir şey, buna dönüşmesi, sonuçta bir kanser tedavisi için de bir para ödemek, bir şey yapmak gerekiyor ve bu kanser tedavisinin kötü bir şey olduğunu göstermez. Ama tabii ki daha farklı yollara daha alışkın olsak, işte armağan ekonomisi gibi başka şeyler gibi, o zaman farklı bir dünyanın içinde yaşıyoruz gerçekten ama ben bunu zaten içselleştirmiş insanların sadece parayı gözeterek işlerini yaptıklarını düşünmüyorum açıkçası.”

K10ve K14 ise özellikle yoganın aslında sektörde reklamı yapılan veya popülerleşmiş görüntüsü ile çok da ilgisinin olmadığını ifade etmişlerdir:

K10(Belgesel Direktörü,37)’a göre: “.. Bir şey ne kadar popülerleşirse o kadar kendi özünden uzaklaşıyormuş gibi hissediyorum. Bunun bir de iyi tarafı da var, birçok insan bu şekilde duyuyor belki de. ... Geçen kış böyle bir grupla tanıştım; çok ünlüler bu anlamda ve son moda taytlar, bluzlar matlar şeklinde promote ediyorlar yogayı ve inanılmaz hippiler. Zoom üzerinden daha fazla insana ulaştıklarını söylüyorlardı. İçimden dedim size öyle geliyor, popüler olduğunuz için, bazen Instagram’da da karşıma çıkıyor bu tarz şeyler şok oluyorum, bu insanlar ne yapıyor diye

düşünüyorum. Yoga değil o bence, başka bir şey, eğlenceli bir şey paylaşan bir topluluk. Şu an, yeni modern annelik de öyle, üçüncü nesil kahvecilik de öyle.. Yani bir popülerlik var ama işte ne kadar bu özünü yansıtıyor tartışmalı.”dır.

K14(Yoga Eğitmeni/ İşletmeci, 39) ise şu şekilde değerlendirmektedir bu durumu:

“Kendi başına bir şeyler yapabilirsin aslında ama işte hep o reklamsal mevzudan ötürü yok şu taytı almazsan sanki o pozu yapamazsın ya da yoga çorabı diye bir şey çıktı mesela. Öyle bir şey yok aslında, eskiden yapılan benim bildiğim bunun ilk temel hali, çıkış yerindeki şeye bakınca oradaki hali, zaten ortam sıcak, bellerine bağladıkları don gibi bir şeyle çıplak ayak baya mat bile yok yerde veya hasır gibi bir şeyin üstünde yapılıyor. Yani hani bir şey gerekmiyor aslında sadece nefes alıp vermek, o anda olmak gerekiyor. Ama işte bu Batı’ya gelişiyile ve sektörleşmesiyle biraz daha şu lazım bu lazım, bir stüdyoya gitmek lazıma döndü bu. Aslında o da bir yandan iyi oldu gibi, çünkü bir sürü dersi bir sürü hocayı görüp belki de kendine iyi geleni seçip onunla gerçekten bir bağ kurup ilerlemek iyi olabilir. Bunu bir tüketim şeyi olarak görmeyip, bundan alacağın faydayı doğru insandan alırsan daha iyi olabilir diye düşünüyorum.”

Sonuç olarak, K8 hariç bütün katılımcılar tüketim aracına dönüşen new age pratiklerin hem olumlu hem de olumsuz taraflarını görmekte ve bu alanın da sektörde yer almasının kaçınılmaz olduğunu düşünmektedirler. Bu sektörleşmenin daha yaygınlaşma ve daha çok insana ulaşması anlamında iyi olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca görüşülen 14 katılımcıdan 10’u ilgilendikleri pratikleri profesyonel anlamda yapmakta olup, bu kişilerden 5’inin temel geçim kaynağının bu sektör içindeki uzmanlaşmaya dayanmaktadır.

3.2.9. Kamusal İnsanın Ruhunu ve Yeni Meslekler

New Age başlı başına bir sektör haline geldiği ve giderek de talep edilen bir hizmetler zincirine sahip olduğu için son dönemlerde sıklıkla rastladığımız bir olgudur beyaz yakalının monoton, görece anlamsız ofis işini terk ederek, sedanter yaşam tarzından uzaklaşmak istemesi ve yoga eğitmenliği veya bu anlamda bir öğretinin koçluğunu yaparak hayatını idame ettirmesi olgusu. Dolayısıyla katılımcıların edindikleri yaşam tarzı ve felsefesinin profesyonel hayatlarına etkisini ölçebilmek adına iş koşulları ve kariyer değişiklikleri gündeme getirilmiştir.

Yapılan ve tamamen içselleştirilen neo-spiritüalist pratiklerin meslek hayatlarına olan etkisini değerlendiren katılımcılardan K1, K6 ve K12 herhangi bir değişim olmadığını belirtmiştir. Sağlık alanında çalışan K2, hâlihazırda yapmakta olduğu mesleğinin kabulleri arasında yer alan bilgilere bakış açısının değiştiğini belirtmiştir. K3, K4, K5, K7, K9 ve K14 içinde buldukları pratiklerin getirdiği bakış açısı ile kariyer alanlarını tamamen değiştirdiklerini ifade etmişlerdir. K13 ise hem çalışmaktan memnun olmadığı işini hem de yaşadığı şehri değiştirdiğini söylemiştir.

K4 (*Astrolog*) 'ün ifadelerine göre kariyer değişim süreci aşağıdaki gibi gelişmiştir :

“Aslında özel sektörde ve çok zorlu çalışma şartları altında çalışıyordum. Böyle işte üzerimde otorite figürlerinin çok baskı kurduğu, kendim olamadığım, kendimi asla ait hissetmediğim ve hatta çok negatif aurası olan bir yerde çalışıyordum. O yerde bir yandan da astroloji ile ilgilenmek çok zor oluyordu. Çünkü insanlara katkı sağlaman, temiz bir zihinle o masaya oturman gerekiyor ama bir yandan da negatif bir ortamdan çıkıp o ortam geliyorsun o eğitim kısmına. Ama o kadar çok seviyorum ki astrolojiyi 7/24 çalışsam of demem yani. Bütün gün konuşmama rağmen bir de eve gelip uzun uzun konuşmak bana terapi gibi, dinlenme gibi geliyordu. Hafta sonu dışarıya çıkmaya, eğlenmeye değil buna ayırıyordum. Daha sonra fark ettim ki benim yolum burası, ben bu şekilde mutluyum ve bir şekilde emek de verdikçe sana kat kat geri dönüşü de oluyor. Oraya gerçekten ait hissediyordum dolayısıyla işimden istifa ederek en büyük kararı verip astrolojiye tamamen yöneldim.”

K7 (Yoga Eğitmeni) ise önceki çalışma alanından ayrılma nedenini:

“..Akademisyenlik yaparken; yaptığım işi anlamsız bulma hali geldi doktora yaparken, asistanken gelmişti yani. Benim bütün hayatım birtakım minerallerin ne yöne gittiği ile mi ilgili olacak, geri dönüp baksam bu mu olacak deyip çoktan sorgulamaya başladığım bir şeydi. Yogadan bağımsız olarak başka bir işe geçtim, o da görece daha anlamlı bir iş, benim yaptığım akademisyenliğe kıyasla, çünkü laboratuvar da deney yapıyordum. İşim değişti, daha anlamlı bir iş olduğunu düşünüyorum ama emekli olmayı dört gözle bekliyorum tabii ki. Bunun kişiye bağlı olduğunu düşünüyorum, aynı şeye bakarken anlamlı veya anlamsız bulmak benim elimde diye düşünüyorum.” ifadeleri ile açıklamıştır.

K11(Öğretmen) ise hayatının her alanındaki ilişkilerin dönüşmesi gibi iş hayatında da ilişki ve iletişim şeklinin değiştiğini, öfke ile yaklaşan insanlara karşı daha rahat bir şekilde sınır çizmeye başladığını belirtmiştir.

3.2.10. Postmodern Toplum ve Neo-spiritüalizm

Neo- spiritüel pratiklere yönelen ve hayatlarını pek çok açıdan bu pratiklere göre şekillendiren bireylerin bu pratikleri fikirsel ve zihinsel olarak nasıl anlamlandırdıklarını görebilmek amacıyla bu faaliyetlerin hayatlarına sağladığı en büyük ve en önemli katkı sorulmuştur.

K1 (Erkek, 22): “Sevmeyi öğrenmek..”

K2 (Kadın,24): “Tekamül ve tevekkül..”

K3, K4, K5, K7, K9, K13 ve K14 bireysel olarak ve içinde buldukları durumlar ile ilgili farkındalık geliştirmekten bahsetmiştir.

K3' e (Erkek,34) göre:

*“..Kendimi daha iyi anlamaya, kendimi şifalandırmaya, bedenimi ve zihnimi dengelemeye, travmatik deneyimlerden gelen enerji blokaajlarını temizlemeye başladım ve makro ölçüde içinde yaşadığımız dünyayı ve evreni daha iyi anlamaya çalışmaya gayret gösterdim. Astroloji'nin bu alanda insana kattıklarını göz ardı edemeyiz. Konumuz meditasyon, yoga temelli gidiyor ama bunların hepsinin birbiriyle bağlantılı olduğunu da göz ardı etmemek lazım.”*dır.

K5 ve K6 ise farkındalık kazanımının yanında kendilerine “umut” verdiğinin altını çizmişlerdir. Bu durumu K5 (Kadın, 28) :

“En büyük katkısı; kendimi daha çok tanıyorum aslında tabii yaşın da katkısı var. Ama yaşa çok fazla takılmıyorum, bana en büyük katkısı kendimi aşırı yıpratmıyorum. Çünkü sürekli ağlıyorsun, işin içinden çıkamıyorsun o süreçte, sürekli depresyon, o halimden çıktım artık. Hayat kendi akışında gidiyor, bazı şeyler yavaş oluyor, bazı şeyler istediğim gibi olmuyor ama olmuyorsa da şu an yapacak bir şey yok. Elimden geleni yapıyor muyum, yapıyorum, gelecek için planlarım ve umudum var. Bana en büyük katkısı bu oldu. Küçük bir şeyden giderek büyüyor ve umut edecek şeylerin sayısı artıyor, bu noktada işte çevrendeki destek çok önemli.” sözleri ile ifade ederken,

K6 (Kadın,34) ise bu durumu ; *“Ben çok umutsuzdum her şeyden; biz niye varız ki, insanlar niye var ki den bu süreçten sonra bireysel anlamda çabalar şu anda anlamsız görünse bile çoğalarak, etkileşimle bir değişime doğru gideceğine dair umutlanma noktasına geldim. Daha kötüsü olacağını, gerçekten haklı çıkacağım ve bizim burada olmamızın bir anlamı yok diye düşünürken tam tersi, insanoğlu ile ilgili umudum var ama biz görür müyüz, hayır.”* şeklinde açıklamıştır.

K9 (Kadın,35) ve K11 (Kadın,30) özşefkat geliştirmelerinde yardımcı olduğunu belirtirken, K10 (Kadın, 37) ve K12 (Kadın, 26) yogayı sırasıyla modern yaşamın stresinden kurtulma ve huzur bulma ile psikolojik bunalım halinden kurtulma için bir araç olarak gördüklerini söylemişlerdir.

K8 (Kadın,37) ise, otokontrol ve bağlantı hissi olarak bu durumu özetlemiştir: *“Daha çok dünya merkezli bir insanken; başka bir tarafımı gördüm ve*

kendimi dinlemek, kendimi disipline etmek beni özgürleştiren bambaşka bir alan açtı bana. Ondan önce sanki kendi kontrolüm benim elimde değil gibiydi, yani hayat beni nereye savurursa oraya gidiyorum gibi. Farkındalık sahibi olmak gibi..”

Sonuç olarak, neo-spiritüalist pratikleri kendi yaşamlarına dahil eden katılımcıların, daha önce araştırmanın kuramsal çerçevesinde açıklanan eski paradigmaya ait yapıların bir araya gelerek bireyler üzerinde yarattığı stres, yabancılaşma ve anlamsızlık halinden uzaklaşmaları için bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, katılımcıların da belirttiği gibi, bu pratikler bireysel/ içsel bir iyileşme vadediyor olsa da, diğer taraftan bütünlüklü bir bakış açısı olarak yaygınlaşarak toplumsal bir değişime ve ilerlemeye dair bir “umudu” içinde barındırmaktadır.

3.3. TOPLUMSAL SORUNLARA BİREYSEL ÇÖZÜMLER

Alan araştırmasının üçüncü bölümünde neo-spiritüalizm ile bağlantısı olan bireylere; toplumsal sorunlar ve toplumsal hareketlerle ilgilerinin derecesini ortaya koymak adına çeşitli sorular sorulmuş, bu anlamda kendi deneyim ve fikirlerini paylaşmaları beklenmiştir. Buradaki amaç, neo-spiritüalizmle birlikte gelen değişim ihtiyacının altında yatan problemler ile yeni toplumsal hareketlerin dikkat çektiği konuların temelde farklı olmamasıdır. Dahası, neo-spiritüalistlerin kendi topluluklarını oluşturma süreci ve yaşam / dayanışma biçimleri de yeni toplumsal hareketler ile kesişebilmekte, her iki oluşum da geleceğe dönük toplumsal bir farkındalık ve değişim beklentisini çekirdeğinde taşımaktadır.

Ancak yeni toplumsal hareketler, sözün gerçek anlamıyla bir “hareket” olarak ortaya çıkarken, new age veya neo-spiritüalistler sistem karşısında bireysel bir duruş; uzun vadede daha çok pasif bir direnişi simgelemektedir. Rasyonel insanın katı tanımlarına, geleneksel tıbbın tedavi yöntemlerine, metropol yaşantısının dayattığı doğadan kopuk; tüketim, beslenme, yaşam şekline, kurumsal inanç ve yönetim sistemlerine karşı; içinde yer almama savaşımı veren pasif bir direniş olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu perspektiften yeni toplumsal hareketler ile neo-spiritüalizmin kesiştiği ve ayrıştığı noktaları ortaya koymak önemli hale gelmektedir.

Buradan hareketle bu başlık altında katılımcıların yeni toplumsal hareketlerle ilişkili olarak, çeşitli sivil toplum kuruluşları, yürütülen aktivizm konuları ve yeni toplumsal hareketlerin odaklandığı konuların içerisinde yer alan kadın ve Lgbtiq+ hakları, ekolojik hareketler ve doğal alanların korunması, hayvan hakları ile ilgili oluşumlarla bağlantılarının düzeyi ortaya çıkarılmıştır. Toplumsal

hareketler ve aktivizm faaliyetlerinin yanı sıra ekolojik ve sürdürülebilir yaşam ile ilgili bireysel tüketim alışkanlıkları kolektif sorunlar karşısında özne/ yerel çözüm arayışları kapsamında değerlendirilmiştir. Son olarak da neo-spiritüalistlerin kendi örgütlenme şekillerinin yapısı farklı başlıklar altında çözümlenmiştir.

Katılımcıların çoğunun çeşitli STK'lar ile ilişkilene süreçlerinden geçtiği ve şekilleri farklılaşsa bile 14 katılımcıdan 8 katılımcının bu anlamda bir deneyime sahip olduğu görülmüştür. New Age kültürü içerisindeki bireysel yönelimlerin toplumsal sorunlardan çok da uzak bir yere konumlanmamasına rağmen neden yeni toplumsal hareketler içerisinde de tam olarak yer bulamadığını anlamlandırmak açısından; katılımcıların ilişki kurdukları hareket ve toplum örgütlerine aktif katılımlarının devam edip etmemesi de önemli bir noktadır. Araştırma bulgularına göre görüşme yapılan 14 katılımcının STK'lar ile ilişkisi aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 4. Katılımcıların Çeşitli Sivil Toplum Örgütleri İle İlişkileri

Katılımcı	STK	Üyeliğin Devamlılığı
K1	–	–
K2	SİYAMDER, Greenpeace, LÖSEV	SİYAMDER – Aktif değil. Greenpeace ,LÖSEV – Halen devam etmekte
K3	–	–

K4	Tema	Aktif üyelik
K5	TEGEV	Aktif Değil
K6*	Greenpeace Tema World Human Relief	Aktif Değil Aktif Üyelik Üyelik Sürecinde
K7*	Değişkenlik gösteren çeşitli örgütler	Devamlı bir üyelik yok, Kesintili zamanlarda katılım
K8	Halkevi	Aktif Üyelik
K9	–	–
K10	Perma Kültür Vakfı	Aktif Üyelik
K11	–	–
K12*	Değişkenlik gösteren çeşitli örgütler	Devamlı bir üyelik yok, Kesintili zamanlarda katılım
K13	–	–
K14*	Temiz Gıdaya Erişim Topluluğu	–

Tablo 4'te görüldüğü gibi 14 katılımcı içerisinde K1, K3, K9, K11 ve K13'ün herhangi bir STK ile ilişkisi hiçbir zaman diliminde yoktur. K2 ve K6 çeşitli

STK'ların üyeliğine sahiptir ancak bu üyeliklerden bazılarını bırakmışlardır. K5 ise bir sivil toplum kuruluşunun üyeliğini deneyimlemiş ve sonrasında ayrılmıştır. Bu durumu ise şu şekilde açıklamıştır:

“TEGEV’de gönüllü oldum bir dönem ama ona öyle bir dayanışma anlamında bağlılık duymadım.”

Katılımcı 6 ise Greenpeace üyeliğini terk etmekle beraber, halen Tema Vakfı'na üye olduğunu bunun yanı sıra ‘World Human Relief’ isimli kuruluşun üyeliğine hak kazanabilmek için bir eğitim sürecinde olduğunu belirtmiştir.

K7 ve K12 benzer bir şekilde, herhangi bir sivil toplum kuruluşuna gidip üyelik oluşturmadıklarını ama zaman zaman çeşitli örgütlerin düzenlediği aktivitelerle katıldıklarını, bu durumun da hangi kuruluşun nasıl bir etkinlik düzenlediğine bağlı olarak değiştiğini vurgulamışlardır.

K14 ise, kendi oluşturdukları temiz gıdaya erişim odaklı oluşumdan söz etmiştir:

“İnsanların temiz gıdaya erişmeye çalıştığı bir topluluk var onun içindeyim ama sayılır mı bilmiyorum. İnsanlar belirli yerlerden alışveriş yapıyorlar, belirli bir yerde toplanıyor ya da dağıtım noktası olarak kullanılıyor bizim dükkân.”

Ayrıca katılımcılara herhangi bir toplumsal harekete katılıp katılmadıkları ve bu hareketlerle bağlantılı olarak aktivizmini yürüttükleri bir faaliyetin olup olmadığı sorulmuştur. Bu anlamda katılımcıların büyük oranda, bilinen yaygın kolektif

hareketlere fazla ilgi duymadıkları ortaya çıkmaktadır. Bir kısmı bireysel ve örgütlenme gerektirmeyen faaliyetlerden söz ederken, bir kısmı ise toplumsal hareket kavramının şiddete atıfta bulunduğundan ötürü ilgisini çekmediğini belirtmiştir. Katılımcıların arasında kısa dönemli çeşitli toplumsal hareketlere katılanlar da bulunmaktadır.

Tablo 5. İlişki Kurulan Toplumsal Hareketler ve Aktivizm

Katılımcı	Toplumsal Hareket	Aktivizm Alanı
K1	Yok	Kitap Bloğu
K2	Yok	Yok
K3	Gezi Hareketi New Age Hareketleri	Blog / İnternet Sitesi
K4	Tema'nın ağaçlandırma projesi	Yok
K5	Yok	Yok
K6	Yok	Yok
K7	Gezi Hareketi	Yok
K8	Çevre Hareketleri	Yok
K9	Yok	Yok
K10	Gezi Hareketi	Yok
K11	Yok	Yok

K12	Eğitim- Sen Anadolu Cem Erasmus+	Yok
K13	Yok	Yok
K14	Yok	Yok

Tablo 5'te de belirtildiği gibi, 14 katılımcıdan yalnızca 6'sı katıldıkları kolektif hareketleri nitelikli olarak ifade edebilmişlerdir ancak ileriki sorularda çeşitli toplumsal hareketler kendilerine sorulduğunda, herhangi bir toplumsal harekete katılmadığını veya aktivizmini yürüttüğü bir alanın olmadığını söyleyen katılımcılardan bazıları spesifik olarak tanımlanan bazı hareket veya oluşumların içinde yer aldıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra; katılımcılar daha yoğunluklu olarak, klasik anlamda bir örgütlenme veya toplanma koşulları gerektirmeyen tarzlarda bireysel girişimleri aktivizm faaliyeti olarak tanımlamışlardır.

Bu bağlamda K1 ve K3 bilinçlendirme amaçlı yürüttükleri blog/ internet sitesi faaliyetlerini örnek göstermişlerdir. K1, okumayı teşvik etmek için bir kitap bloğu, K3 ise ezoterik bilgilerin yer aldığı araştırma yazılarından oluşan bir internet sitesini yürütmektedir. Ayrıca K3, *“New Age hareketinin, kendimce daha farkındalığı yüksek bir seviyedeki hareketinin de içinde olduğumu düşünüyorum. Klasik anlamda algıladığımız toplumsal hareketler de ise hayvan hakları, doğa ve çevreyle alakalı şeylerle de ilgiliyim ama çatır çatır birçok şeye iştirak ediyorum diyemem.”* demiştir.

Yine K3, K7 ve K10 Gezi Hareketi'ne katıldıklarını ifade ederken, K4 Tema Vakfı'nın ağaç dikme projesinde yer aldığını belirtmiştir.

K8 ise toplumsal hareketler ile ilişkisini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben siyasi olarak zaten belirli bir ideoloji ile büyüdüğüm için, bunların tarihini bilerek büyüdüm. O yüzden Türkiye’de olan her şeyi çok küçük yaşlardan itibaren biliyordum. Ve aktif olarak hepsine katıldım yani. Özellikle Artvin Cerahtepe Savunması’nda oradaydım. Orada yaşıyordum o dönemde ve ona aktif olarak katıldım. Bir dönem uzaklaştığım bir dönem oldu, Kazdağları mücadelesinin olduğu bir dönemdi. Ama aktif olarak katılmasam bile her zaman bilgim var bunlardan.”

K12 ise:

“Aslında lisedeyken devrimci liselilerle bir şeyler yapıyorduk, üniversitede de Eğitim-Sen’le konser verdim. Ereğli’de sinema geceleri düzenledim, Eğitim-Sen’de, beğendiğim Captain Fantastic gibi filmleri oynattığım sinema geceleri düzenledim. Film konuşup, tartışmalı bir şeyler düzenleme niyetindeydim, iki- üç kere yaptım ama sonrasında çekmedi insanları. Anadolu Cem’e katıldım, onunla birlikte etkinliklere katıldım, mümkün olduğunca buluşmalarını destekledim. Bir yerinden desteklemeye çalıştım ama öyle aktif içinde bulunduğum bir şey çok olmadı. Erasmus+ projelerine katılmıştım; ekolojik yaşamla ilgili, ırkçılıkla alakalı projelerdi.” sözleri ile açıklamıştır.

K9 ve K14, toplumsal hareketleri, benzer bir şekilde şiddet kültürü ile bağlantılı olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir.

K9;

“Evet, hepsinden (bütün toplumsal hareketlerden söz etmektedir) haberim var, çevremde çok fazla insan var öyle aktif, özellikle ablam mesela kadın hareketleri içerisinde yer alır. Benim şöyle bir bakış açım var mesela kadın hareketlerinde çok mücadele tavrı var ve aslında onun çok eril bir şey olduğunu düşünüyorum, çok eril bir faaliyet aslında ve çok eril/dişil muhabbetine kafa yormaya başladığımdan beri, onun ne kadar sert, dişil enerjiden uzak bir şey olduğunu gözlemliyorum. Yani bence tam bir şiddet miknatısı bir hareket yani, sürekli buna vurgu yapıp durmak da çok aşağılık kompleksi içeriyor gibi geliyor. Yani ben zaten varım ve bu böyle; bu haklar zaten var, bunu çıkıp ortalarda illa var da var, var da var diye söylemek buna direnç göstermek gibi geliyor. ..Çok sert geliyor o tip hareketler, yani ben bir de İstanbul Üniversitesi’nde okudum, orada her gün direniliyordu yani. Artık diren diren diren! Direne direne kazanacağız şeyi vardı. Öyle yok ya, öyle olmuyor yani, onu gördüğüm için, direne diren kazanılmıyor yani bence. O yüzden ait hissedemiyorum yani. Kadınlarla ilgili daha neşeli, keyifli, güzel ortamlar olursa, varım yani. Bizim avukatlar da hep böyle olduğu için mesela, hep direnerek şöyle oluyor böyle oluyor, yani olmuyor işte direnerek böyle yerlerde yatarak, sürünerek olmuyor. Farklı bir şey denenmesi gerekli gibi düşünüyorum.”

Benzer bir şekilde K11 ise şu şekilde ifade etmiştir aktivizm ile ilgili ilişkisini:

“Aktivizme biraz karşı bir insanım galiba o yüzden hiçbirisi diyorum. Bir yerde dünyanın iyiliği için olsa da aktivizm hareketleri insanların kavgacı yanıyla besleniyor gibi geliyor. Elde edilmek istenen evet bir yarar var ama o insanın içindeki başka bir yerden geliyor gibi. Aktivizm hareketleri aydınlık- karanlık tarafımızı çalıştırıyor gibi geliyor. O yüzden aktivist bir insan olmak bana hep çok uzak geliyor.”

K13 benzer bir şekilde aktif olarak katılmadığını ifade ederken:

“Evet, haberim var tabii ki ama öyle çok aktif olarak bir yere katılmışlığım yok, bir yere üyeliğim de yok. Ama mesela desteklediğim var, o da şöyle bir yerden fazla bir param oluyor hemen bir yüz lira Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği’ne yatırırım, işte Ahbap’a yaparım, kedi köpeklere veririm. Çok fazla bir şey değil belki bir yüz lira elli lira ama dağıtırım öyle ne kadar destekleyebiliyorsam. Ben biraz yapı olarak bir yere imza ile bağlı olmayı çok fazla sevmiyorum galiba. Bir de çalıştığım alanda da şeyi görüyorum, ideolojilerin o döneme mahsus olduğunu, onların da zamanla değiştiğini dönüştüğünü. O an bir mağduriyet görüyorsam orada desteklerim ama bir ideolojiyi sıkı sıkıya savunmak çok benlik bir şey değil. Her şeyin değişebileceğini düşünüyorum.”

Yine, K14:

“Çok böyle grupsal bir şeyim yok, siyasi de olsun sosyal olsun, aşırı bir grup hareketinde katılma durumum yok pek. Çok görünür bir hareket bir eylem falan, protesto çağırış çağırış ya da taşlama öyle bir şey pek yapmıyorum galiba. Ama ufak çaplı belki bir yürüyüş bir eylem olabilir.” sözleriyle ifade etmiştir.

3.3.1. Yeni Toplumsal Hareketler

Yeni toplumsal hareketler ile bağlantılı olarak 14 katılımcıya hayvan hakları, doğal ve yeşil alanların korunması, kadın ve lgbtiq+ hakları ile ilgili toplumsal veya bireysel olarak bir faaliyette bulunup bulunmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların tamamının özellikle sokak hayvanları ile ilgili bireysel çözümlere yönelmiş oldukları görülmekte olup, hayvan barınaklarına bağış yapma, sokak hayvanlarına mama- su gibi bakım yardımlarında bulunmak veya sahiplendirme çalışmaları gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır.

K5: *“..Şehirde kapının önüne yaz-kış mama, su artan yemekleri kapının önüne çıkarıyordum. Köyde de baktığım hayvanlar oluyor zaten. Belediyenin terk ettiği köpekler oluyor, il sınırına bırakıp gidiyorlar bazen. Şu an öyle bırakılıp gidilen iki köpeğimiz var. Köyde zaten sürekli bakıyorum ben. Çobanların bakmadığı köpekler var, onlarla sürekli ilgileniyordum.”*

K7 ; *“Çok çok nadir, bildiğim bir hayvan veya bildiğim bir kişiyse eğer. Bireysel olarak çoğunlukla, öyle çok büyük bir eylem başlatma gibi şeylere bulaşmıyorum çünkü sonsuza doğru giden bir şey olduğunu gördüm o yüzden çok da girmiyorum o alana. Yoksa bizim evde bir kedimiz var, sitedeki kedilere artan yemeklerimizi veriyoruz vesaire ama çok minimal ve lokal bir şey, mümkün olduğunca öyle tutmaya çalışıyorum yani.”*

K12 ise bireysel olarak hayvan hakları ile ilgili faaliyetlerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ben bunu yaptım diyebileceğim bir şey yok ama özellikle kendi memleketimde çok besliyordum, kapımın önündeki sokak hayvanlarını zaten besliyordum. Bir yerde karnı aç bir canlı görünce zaten aklım onda kalıyor benim. Et yemeyi bıraktım, bir Kurban Bayramı’nda karar vermiştim bırakmaya eti. Evde kedi besliyorum zaten o da bir sokak kedisi. Genel olarak kurtarabildiğim hayvanlara evimde bakıp sahiplendirmeye çalışıyorum, genelde bu şeklide, çok büyük şeyler yapmıyorum açıkçası.”

Katılımcı 14 ise çevresinde ve işletmesi ile birlikte bu anlamdaki farkındalığını açıklamıştır:

“Sokak hayvanları için bireysel anlamda yardım, destek bir şeyler oluyor bizim yaptığımız hem kafedeki bir şeylerden ötürü, işte tasarım pazarı

vardı, onun geliri sokak hayvanlarına gitmişti falan. Hem de biz mama alıyoruz, onu kapının önüne koyuyoruz, etrafa da veriyoruz biraz isteyenlere, ya onun dışında böyle büyük çaplı bir şey olmadı galiba. Belirli şeylere katılmak gibi de oluyor... Vegan pikniği vardı mesela insanları daha çok anlamaya çalışmak, daha çok yaygınlaşsın, bir sürü mekân biraz biraz koymaya başladı ama menüler gelişsin, hep evde yap getir oluyor onlar için, belki birkaç çeşit bir şeyin olması da hoş olur, bunu daha çok insan bilsin diye toplanmalar oldu. Bir ara film izlemeler vardı, hem gıda ile hem de sürdürülebilirlikle ilgili; sağlıklı gıdaya ilişkin, hayvansal ürün tüketmemek adına süt ürünlerinin zararlarıyla alakalı belgeseller izledik kafede, onlarda da ufak tefek bilinçlenme olmuştur diye düşünüyorum gelenlerde, üzerine konuşalım falan bu tarz şeyler daha çok..”

3.3.2. Çevre Sorunları

Doğal alanların korunması ile ilgili ise 14 katılımcıdan 8'i bu anlamda kolektif bir oluşuma veya harekete hiç katılmadığını beyan etmiştir. K3 ve K12 yaşadığı şehirdeki yerel girişimlere katıldıklarını ifade ederken, K4 ağaçlandırma projesinde yer aldığını, K5 Gençler Kırsal'a projesinin bir döneminde gönüllü olarak çalıştığını, K8 Artvin Cerahtepe Savunması'nda, o bölgede yaşamasından ötürü bulunduğunu, K10 Gezi Hareketi'nde yer aldığını belirtmiştir.

Bu bağlamdaki hareketler ile ilgili ise K1; *“Herhangi bir topluluğa katılmadım. Öyle etkinliklerin bizim ülkemizde çok fazla işe yaradığını ya da çok fazla*

seslerini duyurabildiklerini düşünmüyorum. Tabii destek olmak isterim bu tarz oluşumlara” şeklinde konuşmuş, K5 ise katıldığı projenin topluluk olabilmenin zorlukları nedeniyle bir arada kalamadığını ve daha sonra bu anlamda herhangi bir oluşuma katılmadığını ifade etmiştir.

3.3.3. Kadın Hareketi- LGBTIQ+ Hareketi

Yeni toplumsal hareketler içerisinde tanımlanan kadın hareketi ve Lgbtiq+ hareketi ile ilgili olarak ise ; 14 katılımcıdan iki tanesi hem kadın hareketine hem de Lgbtiq+ hareketine aktif bir şekilde destek verdiğini, iki katılımcı ise yalnızca kadın hareketinin içinde yer aldıklarını belirtmişlerdir. Ancak katılımcıların tamamı bu hareketlerin odağına aldığı konu ve sorunlardan ve bu hareketlerin varlığından haberdardılar.

K2 bu anlamda yürüttüğü faaliyetleri : *“Mor Çatı ile birlikte, yaptıkları çalıştaylarda devam ediyordum. Ama çok fazla zamanım olmuyor bir de yoğun çalışıyorum. Sadece yine online olursa dahil oluyorum ya da işte bir yazı yazmak, çeviri yapmak gerekirse o şekilde dahil oluyorum. Zamanında Kırmızı Şemsiye’ye bir eğitim verelim; orada işte kadın sağlığına ve hemşireliğe dönük bilgileri nasıl verebiliriz diye bir eğitim verelim demiştim. O da geçen seneydi en son.”* sözleri ile aktarmıştır.

K4 ise; *“Taciz ve şiddet mağdurlarına, kadınlar gününde, geçtiğimiz iki sene boyunca astrologların yaptığı bir etkinlik olmuştu. Bu insanların hikâyelerini dinleyip, onların haritalarına bakarak onlara ücretsiz*

danışmanlıklar verdik. Şiddet mağdurlarına ücretsiz seans verme gibi bir durumum olmuştu.” ifadesinde bulunmuştur.

Önceden bu hareketlerin içerisinde aktif olarak yer alan K12, bakış açısını şu şekilde ifade etmiştir:

“Evet, katılmışlığım da var. Benim genel felsefem şey galiba, ben kendi değişimimle insanlarla bunu paylaşarak değişimin olacağına inanıyorum. Benim olayım böyle eylemlerle, kendini göstererek aktivizmle değil de daha çok kendi gelişimimi insanlarla paylaşıp belki insanların bu değişimden ilham almalarına vesile olarak o şekilde değişime inanıyorum. Yani benim karakterime pek uymuyor galiba, bir şey için sokaklara çıkıp bağırarak, bence ona da ihtiyaç var ama ben destek olmanın o tarafında değilim. Daha farklı şekillerde destek olmayı seviyorum. Mesela Hasan Hüseyin Korkmazgil’e bir anma gecesi yapmıştık; ben de Grup Yorum’un iki tane şarkısını söylemiştim. Ama kadın hareketlerinin eylemine de katılmışlığım var. Bu tarz hareketler de biraz tohum ve toprak ilişkisi gibi; tohumu atarsın ve filizlenip filizlenmeyeceğini bilemezsin ya, ama tohum atmasan kesin bir şey filizlenmeyecek, bu durum da biraz öyle. Etkisi olabilir de olmayabilir de insanlar üzerinde. Biraz da kimin gördüğüne bağlı, kimin elverişli olduğuna bağlı o tohumu büyütme..”

Katılımcıların toplumsal sorunlardan izole olmadığı ancak yeni toplumsal hareketler gibi aktivizm gruplarının içerisinde devamlı olarak yer almayı tercih etmediği görülmektedir. Katılımcıların bakış açısına göre bu hareketlerin dikkat çektikleri sorunlar önemlidir ancak gündeme getirilme şekli yine eski paradigmaya ait ataerkil bir yapı ve söylem alanı içermektedir, dolayısıyla katılımcılar bu tip örgütlenmeleri ya fazlasıyla şiddet içerikli bulmakta ya da nihayete ulaşamayan, faydasız çabalar olarak görmektedirler.

3.3.4. Ekolojik Kaygılar - Tutum ve Alışkanlıklar

Küresel anlamda her yerde daha görünür hale gelen olan ekolojik krizin yönetimine yönelik gelişen bireysel bir bilinçle birlikte değiştirilen tutumları ortaya koymak amacıyla sorulan sorulara karşılık olarak 14 katılımcının her biri en az bir davranış değişikliğinden bahsetmiştir. Bu çerçevede katılımcıların değişen seviyelerde tüketim alışkanlıklarını değiştirmiş olmaları göze çarpmaktadır. Bu değişiklikler; plastik kullanımını ortadan kaldırmak, kimyasal barındıran temizlik ürünleri ve kozmetik ürünlerini eve almamak, lokal yerlerden içeriği temiz gıda ürünlerini satın almak, paketli ürün satın almamak, ihtiyaçtan fazlasını tüketmemek, kendi besinini, temizlik ürünlerini üretmek, atıklardan kompost yapmak, ulaşımda bisikleti tercih etmek, sürekli cam şişe veya matara taşımak ve vejetaryen beslenme şeklini benimsemek gibi tutumları içermektedir.

Ancak bireysel tutumların katkısının genel sorunlara etkisinin ölçülebilir olmaması, karbon ayak izi ve ekolojik denge ile içinde yaşanılan modern toplum sistemlerinin ilişkisinin karmaşık olması ve ekolojiye duyarlı/ organik tüketime yönelik daha maliyetli bir tüketim alanının açılmış olması bu anlamda farkındalık ve aksiyon alma ilişkisini de muğlakta bırakmaktadır.

Bu çerçevede K5 bireysel farkındalıktan gelişen bir toplumsal durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Kendi yiyeceğini yetiştirmek çok güzel bir duygu, bunu ekonomik anlamda nasıl geliştirebilirimi düşünüyorum günlük hayattan da kopmadan aynı zamanda. Yiyeceğimi yetiştirmek benim için çok önemli; ne yediğim neler yaptığım.. Köyde zaten kendi yiyeceğimizi ürettiyorduk; yerel beslenmek gibi konularda farkındalığım iyice arttı okuyup araştırdıkça. Ve yapmak istediğim de o aslında, Eskişehir’deki her çiftçinin bir grubu olsa Eskişehir’deki herkesi doyurabilir. O kadar aracı ve maliyet olmaz; gerçek yiyecekler yemek isteyenlerle bu işi yapmak isteyenleri buluşturmak kısacası. Burada yazın gelen aileler oluyor mesela onlar kaldıkları süreçte sebze meyvelerini benden almaya başladılar. Çünkü insanlar nasıl yetiştirildiğini bildikleri ürünleri tüketmek istiyor, böyle bir ihtiyaç var bu anlamda. Ben de buradan yola çıkarak, bu işi biraz daha büyütmek istiyorum açıkçası. Şu anda ailecek yaptığımız için biraz zor oluyor, çünkü fiziksel anlamda yorucu bir iş. Ama önümüzdeki yaz arkadaşlarım da gelecek yardıma. Benim gibi insanlar bulup bunu düzenli bir işe çevirebilirim artık.”

Bu anlamdaki çelişkiyi bireysel tatmin olarak tanımlayan K7 ise;

“Uzun zamana yayılmış şeyler var, örnek olarak; buraya yakın bir köyden haftalık sipariş şeklinde alışveriş yapıyorum. Bir zaman bir kooperatiften alıyordum, hani bahçede ne çıkarsa gibi. Mümkün olduğunca lokal, minimum market alışverişi kendi adıma, eşim cips, kola gibi paketli gıdaları tüketiyor o anlamda benim bir müdahalem olamaz, bizim market alışverişimiz bir taraftan öyle yürüyor. Temizlik malzemesi olarak minimum çevresel atık oluşturan şeylerden seçmek; mümkün olduğunca karbonat, sirke vs. kullanmak... Kozmetik yok denecek kadar az ve onları da yine çevreye duyarlı, çoğunlukla lokal üreticiden temin etmek ama bir taraftan da cayır cayır bir elektrik tüketimi var . Bu biraz böyle sağlık için daha çok gezegeni kurtarmak için falan değil. İçimden gelmeyen yerleri çok desteklemek istemem, büyük otellere çok fazla gitmem, gidemem gibi. Ama bir taraftan da kısa süreli bir seyahat için de uçağa biner giderim de

gibi. Belki ömrüm boyunca hiç uçağa binmesem de bütün alışverişlerimi marketten yapsam daha faydalı olacak ama kendime göre ya sağlık için ya da kendini tatmin etmek için yapılan şeylermiş gibi de bir yandan.”

Ekoloji ve yaşadığımız dönemle ilgili farkındalık geliştirme sürecini K10:

“ Evet, ben bir inşaat firmasında çalışıyordum daha önce, permakültür alanında Kudüs’te çalışan bir arkadaşım vardı, yine başka bir arkadaşım Hayata Destek Derneği’ni kurmuştu, onların yaptıklarını kendi suni yaptığım şeylerle karşılaştırınca zaten bir sorgulamaya başlamıştım. Zaten yaptığım şeyden hazzetmiyordum, sürekli bir şeyler aldirmaya çalışıyordum, devamlı giyimime dikkat etmek, yeni kıyafetler giymek zorundaydım. Bir akım var ve sen ona kapılıp gidiyorsun ve o akım dünyaya, insanlara ve doğaya zarar veriyor. Zaten o dönemde işimden istifa ettim ve hiçbir şey satın almamaya karar verdim. Herhalde bir buçuk sene falan hiçbir şey almadım. O dönem kendi yediğim şeylerin artıklarını bahçede kendim kompost filan yapmaya çalışıyordum yalan yanlış. Çeşmeden su alıp, haşlayıp onu içmeye çalışıyordum, dışardan plastikte herhangi bir şey almayayım diye. O zaman süzme peynirimi yapmaya başlamıştım. Fark etmeden ekolojiyi destekleyecek şeyler yapmaya başlamışım o dönemde çok da bilmeden ve bir inziva hayata çekildim. Ama bu biraz fazla yani, benim de biraz dünyadan kopmama sebep oldu. Bir şeye çok uzak kalınca daha sonra onun öbür ucunu yaşıyorsun, daha sonra dengeyi buldum. Daha sonra eşimle permakültür prensiplerini öğrenmeye başladık. Bu vakfi kurduk, şu anda fiili olarak katılamasak da pandemiden ötürü katılamadık. İnsanları bilinçlendirme amacı var; çok fazla ben katılmasam da, fikren katılıyorum elbette ama dünyanın kendi döngüsüne de ben çok saygı göstermek istiyorum. Burada da yine; insan her şeyi mahvediyor ama hala daha insanlar üremeye devam ediyor ya da iklim krizinden bahsedenler son model arabayla dolaşıyor. Organik olsun diye bir şeyler sipariş veriyor ama arkasında bıraktığı karbon ayak izinden haberi yok. Çelişkiler çok fazla; insanlar vegan ya da vejetaryen besleniyor ama kullandığı krem ya da masa veya yaptırdığı evin çevresine; kuşa,

*karıncaya zararını düşünemiyor. Sanırım insan her şeyi kontrol edemiyor, edemez. Belki bireysel olarak tüketimi biraz durdurursak en azından benim kendi düşüncem; bir şeye gerçekten ihtiyacım yoksa almadığımda bence çok şey değişiyor. Herkes bunu yapsa en azından bir harekete katılamıyor olsa bile bir eylemsizlik durumunda bile çok fazla katkısı oluyor dünyaya.”*sözleriyle ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde K12:

“Vejetaryenim altı yıldır, onun dışında plastik tüketmemeye çalışıyorum elimden geldiğince, sürekli mataramla dolaşıyorum. Yani azaltmak için elimden geleni yapıyorum ama tabii ki mükemmel değilim ve sıfır atık yaşamıyorum. Demin mesela bayılacak gibiydim, plastik bardaktan kahve içtim. Elimden geleni yapmaya çalışıyorum. Aldığım ürünlere dikkat etmeye çalışıyorum. Bir noktada para sıkıntısı da giriyor devreye, ekolojik olan daha pahalı.”

Yine K14 küresel ekolojik kriz ile ilgili bireysel olarak değiştirdiği alışkanlıkları özetlerken:

“Plastik atığı azaltmak gibi şeyler yapıyoruz bir de bisiklete binmek de az su tüketmek de faydalı diyorlar ama en fazla hayvansal ürünü tüketmemenin işe yaradığını söylüyorlar. Çünkü bu sera gazı salınımı olsun, baya ısınmaya katkısı olan şeyler, endüstriyel çiftlikler, dolayısıyla Rusya’daki o işten beri et, tavuk yemiyorum. Memnunum da bundan, en azından haftada bir iki öğün bile değiştirmenin iyi olacağını söylüyorlar, ben altı yedi yıldır et tüketmiyorum.” ifadelerini kullanmıştır.

3.3.5. Ekolojiye Duyarlı / Sağlıklı Yaşam

Hem new age felsefelerin doğa ile ahenk içinde yaşama, beden ve zihin sağlığı gibi öğretileri ile yakından ilişkili olduğu için, hem de modern toplumsal yaşamın getirdiği korumacı sağlık sisteminin ön plana çıkardığı sağlıklı yaşam tarzı trendlerinin söylemlerinde yer aldığı için öne çıkan ortak alanlardan birisi de beslenme konusudur. Ayrıca son yıllarda, endüstriyel üretimin ve bu ürünlere yoğun talebin ekolojik yıkıma götürdüğü bilgisi de gerek kitle iletişim araçlarıyla gerekse belli başlı tartışmalar aracılığıyla yayılan bir bilgidir. Bu doğrultuda katılımcıların yaşam tarzları ile ilgili beslenme şekillerine dair bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

14 katılımcıdan 5'i vejetaryen olduğunu ifade etmiş, 3'ü beslenme düzenini sebze ağırlıklı olarak tarif etmiş, 2'si vejetaryen beslenme şeklini daha önceden deneyimlediklerini belirtmiştir. Bu çerçevede katılımcıların tamamının hem ekolojik kaygılarla ilişkili olarak hem de sağlıklı beslenme konusu ile bağlantılı olarak farklı perspektifler geliştirdiği gözlemlenmiştir.

K1 kronik rahatsızlığından ötürü vejetaryen veya vegan tarzı bir beslenmeden ziyade dengeli beslenmeye çalıştığını ancak ekolojik denge için insanlığın et tüketiminin azalması gerekliliğinin bilincinde olduğunu ifade etmiştir.

Yine benzer bir şekilde K13, hayatı boyunca vejetaryen hatta vegan gibi beslendiğini ancak geçirdiği hastalıktan ötürü doktorunun önerisi ile tedavisi sürecinde et ve et suyu tüketmek durumunda kaldığını belirtmiştir. Bu konu ile ilgili görüşlerini ise şu şekilde anlatmıştır:

“Her insan için her beslenme şeklinin uygun olmadığını düşünüyorum açıkçası, çok köşeli olmaktan yanayım bu anlamda çünkü bir başkasını vücudu proteini bakliyattan alabiliyor ve benim vücudum onu dönüştüremiyor olabilir. Bazılarına göre duyarsız görünüyor olabilirim ama ben içsel anlamda kendimi duyarsız hissetmiyorum. Veganların ya da vejetaryenlerin bu konudaki bakış açısı da benim hoşuma gitmiyor açıkçası. Benim onkoloğum otuz senedir bu mesleğin içinde ve bana diyor ki B12 alman için et tüketmen lazım sonra vegan birisi Facebook’tan okuduğu bilgi ile gelip bana diyor ki sen bu B12’yi bitkisel besinlerden de alabilirsin ve bu konuda benimle iddiaya girebiliyor. Bu anlamda esnek olunmaması ve saygı duyulmaması beni rahatsız ediyor. Bunu hayatın her alanına uygulayabilirsin. Bir şeyin agresif bir şekilde savunulmasından hoşlanmıyorum.”

K9 ise şimdiye kadar pek çok beslenme şeklini meraktan denediğini ancak şu anda daha esnek bir beslenme düzenini benimsediğini ifade etmiştir:

“..Mesela yogilerin o satrik beslenmesi var, onların hepsini tecrübe ettim. Orada anlatılan şeyi yaşamaya çalıştım yani, ya ben böyle beslenirsem ölürüm kesinlikle diye düşündüğüm şeylerde acayip yüksek enerjilerde oldum falan. Gerçekten bir deneyimleyip bir sonucunu aldım ama en son şuraya geliyorum herhalde yargılamamak; onu yememek, şunu yapmamak, işte işlenmiş gıda yememeliyiz, şeker yememeliyiz yani artık böyle canım ne istiyorsa yiyorum, şu an et de yiyorum yani.”

K11 glüten ve süt ürünlerinin kendi bedenine iyi gelmediği için dikkat ettiğini ve alkali beslenme şeklini bir süre uyguladığını söylerken, K7 ise işlenmiş gıda ve kızartma gibi besinlerden uzak durduğunu, arada aralıklı oruç tuttuğunu, saf yağ, turşu gibi probiyotikleri tüketmeye özen gösterdiğini belirtmiştir.

Katılımcıların beslenme ve yaşam tarzlarında gösterdikleri hassasiyetlerin ekolojiye duyarlılıkla karışık olarak bireysel iyileşme ihtiyacı ile sağlıklı yaşam amacını daha fazla ön plana çıkarmaktadır.

3.3.6 Tüketim Alışkanlıkları

Katılımcıların beslenme ve giyim gibi ihtiyaçlarını karşılama şekillerine göre tüketim alışkanlıklarına daha yakından bakabilmek amacıyla kendilerine sunulan üç farklı kategori içerisinde kendi tüketim alışkanlıklarına en yakın olanını seçmeleri istenmiştir.

Tablo 6. Tüketim Alışkanlıklarının Sınıflandırılması

Katılımcı	Tüketim Alışkanlığı		
	Market Avm	Pazar Yerel İşletmeci	Kendi ürettiğim ürünler
K1	X	X	
K2		X	
K3	X	X	
K4		X	
K5		X	X
K6		X	

K7		X	
K8		X	
K9		X	
K10	X	X	
K11		X	
K12	X	X	
K13		X	
K14		X	

Tablo 6’da da görüldüğü gibi, 14 katılımcının tamamı ekolojik pazarlardan ve yerelde küçük işletmecinin sahibi olduğu yerlerden alışveriş yaptıklarını ifade etmişlerdir, bunun yanı sıra 4 kişi pazar ve küçük işletme dışında market ve AVM’lerden de alışveriş yaptıklarını belirtmişlerdir. Yalnızca 1 katılımcı pazar ve yerel mağazalar dışında kendi ürünlerini üreterek ihtiyacını karşıladığını söylemiştir.

Bu süreçlerle birlikte tüketim alışkanlıklarında herhangi bir değişim olup olmadığı sorulan katılımcıların cevapları ise daha az ve bilinçli tüketim kavramları etrafında olmuştur. Katılımcılardan yalnızca 2’si önceden beri aynı şekilde az tüketmeye ve sağlıklı beslenmeye alışkın olduklarını söylemiş, 1’i önceden alışveriş yapmayı sevmediği için satın almazken şimdi daha bilinçli olarak tüketim şeklini değiştirdiğini belirtmiştir. Bir katılımcı ise ihtiyaçtan fazlasını tüketmemek ve yerel, organik beslenme konusunun, yaptığı pratiklerden bağımsız bir şekilde zamana yayılarak geliştiğini ifade etmiştir.

Bu bağlamda K3 tüketim şeklini ; *“Fast food kısmı neredeyse yüzde 90-95 derecede bitti diyebilirim. Keza alkol ve daha zararlı ürünleri tüketme konusunda da inanılmaz büyük derecede kendimi değiştirdim. Doğal beslenmeye ve daha ekolojik takılmaya daha özen göstermeye de başladım. Şehirde yaşıyor olduğum için bazı şeylerden maalesef kaçamadığımı da görüyorum. Bu değişimlerin nedenleri ise, fiziksel/zihinsel/duygusal ve ruhsal olarak dengeye gelmek ve toplumsal/etiksel/varoluşsal olarak daha farkındalık kazanmış olmamdan ötürü.”* şeklinde tanımlarken,

K9: *“Tüketim alışkanlıklarım zaten minimalist diyebiliriz; öyle çok depolama gibi bir alışkanlığım yok. Daha çok semt pazarından alıyorum her şeyi, onun dışında şarküteri ürünü alacaksam eğer ekstra onun için gidiyorum başka yerlere ama markete gitmiyorum denilebilir. Pazarda ne olursa onu alıyorum ki zaten her şey de oluyor. Eskiden, İstanbul'dayken daha çok marketten alışveriş yapıyordum tabii orada çok fazla seçenek olduğu için aslında o da biraz şehirle alakalı herhalde. Şimdi bu süreçle de alakalı olabilir, daha minimal, besinlerin, ürünlerin daha gerçek haline yakın tüketiyorum.”* sözleri ile ifade etmiştir.

Tüketimle ve beslenme ile ilişkisini çocukluğundan beri gelişen bir süreç olarak değerlendiren K5 ise şu şekilde açıklamıştır:

“Ben zaten çocukluğumdan beri vejeteryendim hani beş yaşından beri. Kendim yemek yapmaya başlayınca daha da arttı buna ilgim. Yani çocukluğumdan beri sağlıklı beslenmeye önem veren biriyim. Kıyafet falan çok fazla dikemiyorum ama ikinci ele yöneliyorum. Kendi kuzenlerim arkadaşlarım arasında dönüştürüyoruz. Çok alışveriş yapan bir insan değilim.”

K12 bilinçli tüketim konusuna vurgu yaparak aldığı ürünlerin içeriklerine baktığını, üretim sürecinde hayvanlar üzerinde deneyler yapmayan markaları tercih ettiğini ifade etmiştir.

14 katılımcıdan 12'sinin tüketim alışkanlıklarının değişiminde odak noktası olarak vurguladığı gibi K13 de bu süreci :

“Kimyasal olan şeyleri hayatımdan çıkardım, her şeyi doğal kullanıyorum, şampuan gibi şeyler kullanmıyorum. Yoga ve meditasyona başladığım dönemde bu şekilde bir değişim oldu ama tabii hastalığımın da etkisi var bunda. Poşet, plastik hiç kullanmıyorum. Aslında bu farkındalık hep vardı bende, bazen dönem dönem arttı, hastalık sürecinde olduğu gibi. Beslenmeme çok dikkat ediyordum. Mesela ıspanak, kereviz alınca artık kökünden ayrı yaprağından ayrı yemek yapıyorum, atmıyorum kesinlikle. Biraz bu alanlar, farkındalığı arttırıyor yani daha fazla birlik bilinci kazandırıyor herhalde. Sadece kendin için değil de hepimiz aynı şeyiz, aynı bütünüün parçalarıyız gibi.” cümleleri ile özetlemiştir.

Katılımcıların tüketim konusundaki bakış açılarını verdikleri cevapların kesişim noktalarına bakarak yorumlamak gerekirse eğer; new age pratiklerin yaşam ve ekolojiye dair temelinde yatan felsefe aslında küresel ekolojik krizlerin ortak problemlerinden ve toplumsal yaşamdan çok da uzak, ayrıştırıcı gözükmemektedir. Bu anlayış ile birlikte bir farkındalık yaşayan bireyler bu süreçte bireysel sorumluluklarını almakta yaşamlarının birden fazla alanını bu anlayışa göre düzenlemektedir. Dolayısıyla bu bireysel dönüşümler aslında yeni toplumsal hareketler içerisinde yer alan çevreci, ekolojist, türcü perspektifi ve rasyonel araçsallaştırmayı da kapsayan ataerki karşıtı hareketlerin uzağına düşmemektedir. Bu noktada bireylerin kişisel yaşam tercihleri, küresel dünya üzerinde tek tek birikerek belki de uzun vadede sistemsel sonuçlar/ değişimler

doğurabilecek politik duruşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki sorun, bir üretim veya tüketim şeklinin yoğunluk kazanarak uzun vadede piyasadaki arz/talep dengesini dönüştürmesinin son derece politik sonuçlar doğurabilecek olmasına rağmen ölçülebilir bir değişken olmamasıdır.

Tüm bu tartışmaların yanı sıra, katılımcıların yapısal sorunlara kayıtsız kalmayarak bireysel ve lokal konum alışları bir anlam ifade etse bile çağımızın modern bireyselleşme anlayışının, toplumsal hatta yapısal kökenli bütün sorumlulukları kişilerin omzuna yüklemesi ve tüm diğer faktörlerin görünmez hale gelmesi anlamında da sorgulanmaya değer bir tartışma alanını davet etmektedir.

Katılımcılara yine tüketim alışkanlıkları çerçevesinde, ekolojik; çevreye duyarlı sürdürülebilir üretim yapan markaları ve bu anlamda sosyalleştikleri mekanları ayırt etme konusundaki fikirleri sorulduğunda 14 katılımcının 11'i satın aldıkları paketli ürünlerin içeriğine (palm yağı, çeşitli kimyasallar vb.) ve hayvanlar üzerinde deney yapılarak üretilip üretilmediğine dikkat ettiklerini söylemişlerdir. İki katılımcı zaten paketli bir ürün almadıklarını, pazardan veya kendi ürettikleri besin ve hijyen malzemelerini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra bir katılımcı gittiği mekanların da servis içeriğini sorguladığını, iki katılımcı ise artık kapalı mekanlarda sosyalleşmek amacıyla zaman geçirmediğini belirtmiştir. Bir katılımcı ise; ürün içerikleri ve mekanlar konusunda eğer metropolde bir yaşantı varsa tamamen izole olmadan bu gibi ayrımların gözetilmesinin çok da kolay olmadığını bu yüzden artık çok da dikkat etmediğini açıklamıştır.

3.3.7 'Spiritüel Community'ler

New age hem içeriği hem de kapsamı üzerinde konsensüs sağlanmış bir akım, hareket veya tanımlamaya sahip değildir. Bu anlamda yapılan pratikler bir yaşam felsefesi, zihinsel ve bedensel farkındalık ve iyileşme hali ile birlikte yaşam koşullarını değiştirme/ şekillendirme (çalışma koşulları, ikamet edilen şehir, sosyalleşme şekilleri gibi) alanlarını da kapsamaktadır.

Günümüzde yaygınlaşan versiyonu; dini bir inanç veya kurumsal dinlerin bağlamında ruhani bir ritüelden çok, beden ile zihin ayrımını ortadan kaldıran, bedene, duygulara ve an'a geri dönmeyi ve bu çerçevede gerçekleştirilen bir iyilik halini daha çok yansıtmaktadır. Ancak yine de popülerleşen şekli ile, bu ilgi alanına sahip insanları bir araya toplayan aktivite (inziva, çember, kamp...) ve festivaller (yoga, new age..) düzenlenmektedir. Bireylerin bu toplanmaları neden talep ettiği, bu tarz bir araya gelmelerden kazanımları ve deneyimleri ile ilgili içeriden bir bakış açısı edinmek amacıyla, araştırma örneklemindeki katılımcılara kendi toplanma deneyimleri sorulmuştur.

Görüşme gerçekleştirilen 14 katılımcıdan 5'i bu tarz bir toplanma deneyiminin olmadığını, bu katılımcılardan 2'si, kendi başlarına pratiklerini gerçekleştirmeyi yeterli bulduklarından ötürü ileride de böyle bir aktiviteye katılmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir. Hiç deneyimlememiş olan diğer 3 katılımcıdan K3; *"farkındalığının yüksek olduğu ve kendisini geliştirmek adına faydalı olabilecek ve aynı ilgilere sahip olan insanlarla bir arada olmak için"* katılabileceğini belirtmiş, K5 ise güvenilir bulunduğu kimselerin düzenlediği böyle bir etkinliğe katılmak isteyebileceğini, bunun *"biraradalık hissetmek"* için güzel

olabileceğini ifade etmiştir. K12 ise, bu tarz etkinliklerin genelde maliyetli olduğunu, öğrenci bütçesi ile ulaşılabilir bulmadığını söyleyerek, yine de sadece bu pratiklere odaklanılan bir atmosferin nasıl olacağını merak ettiğini, bu yüzden katılmak isteyebileceğini belirtmiştir.

Diğer 9 katılımcının, 2'si eğitmen olarak kendileri böyle aktiviteler düzenlemektedirler. Deneyim sahibi katılımcılardan 3'ü ve kendisinin daha dar bir anlamda etkinlik düzenlediğini belirten katılımcılardan 1'i bu tarz toplanmalar ile ilgili tereddütlerini, bir araya gelen insanların rahatsız edebilecek tavırları, daha ticari kaygılara dönük etkinliklerin popülerleşmesi ve pratiklerin özünden uzaklaşan bir aktivite haline gelmesi olarak ifade etmişlerdir.

Astroloji, aile dizimi kampı, dişil enerji çalışması için inziva- çember ve yoga eğitmenlik eğitimi için zorunlu tutulan inzivalara katılan katılımcılar kısaca bu toplanmaların olumlu özelliklerinden bahsederken; farkındalık geliştirme, zihinsel yoğunluktan uzaklaşma, ortak dili paylaşan insanlarla bir arada olabilme, yargısız bir ortamda duygu ve düşüncelerini paylaşabilme, çeşitli sistemlerle kendi üzerinde çalışabilme, birlik duygusu hissetme ve zihinsel/ fiziksel iyileşme unsurlarından bahsetmişlerdir.

Örnek olarak, aldığı eğitimin sonucunda bir kampta mezuniyet sertifikasını alan K4 bu deneyimini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Akademi olarak bütün öğrenciler toplanıyor. Kumsalda yıldız gözlemliyoruz, etkinlikler yapıyoruz işte astroloji konuşuyoruz bol bol. Aynı zamanda da seminerler oluyor, hocaların sunumlar yaptığı, mantralar söylüyoruz hep birlikte; çok güçlü çok güzel bir ortam oluyor. Yedi günün sonunda da hep birlikte kep atıyoruz, hepimiz sertifikalarımızı alıyoruz. Coviden dolayı çok olmadı bu iki senedir ama çok güzel oluyor, çok keyifli

geçiyor. Böyle bir çalışma yapıyoruz her sene. Çok çok keyifli bir alan, hayatımın ilk kampı özellikle çünkü seninle aynı bakış açısına sahip aynı dili konuşabilen insanlarla birarada olmak, astroloji gerçekten yeni bir dil gibi bu arada, seninle aynı dili konuşan insanlarla konuşmaya çok hasret kalıyorsun bu anlamda. Bir araya gelince biz hiç uyumuyorduk neredeyse 7/24 konuşuyorduk. Çok keyifliydi, onun dışında birbirine katkı sağlamak çok güzel bir şey. Bana çok iyi gelmişti, hiç bitmesin istemiştım gerçekten de. Kötü ve mutsuz eden hiçbir şey gerçekten olmadı, hiçbir problem yaşamadım.”

İnzivaları faydalı bulduğunu belirten K6 ise kendisine katkısını:

“Benim için en iyi tarafı, çember muhabbeti diyeceğim. Belki duymuşsundur, yeni moda. Ama popüler olması kötü olduğu anlamına gelmiyor, ben çok faydalı buluyorum çemberleri. İnzivalarda oluyor bu genelde ama sadece çember odaklı toplanmalar da oluyor. Yani insanların bir araya gelmesi ve her şeyi anlatabilecekleri, paylaşmak istedikleri kadarını güvenle anlatabilecekleri ve yargılanmayacakları ortamlar oluyor inzivalar. Dolayısıyla, psikolojik olarak rahatlatıcı; içindekileri dökmek her zaman rahatlatıcıdır. Veya sen dökmezsın orada başka birisi bir şey anlatır, sen kendini yaşadığın problemde yalnız hissediyorsundur ama bir bakarsın “aa o da aynı şeyi yaşıyormuş” dersin ve kendini yalnız hissetmediğin için orada sana bir güç gelir. En temelde bu var, yani bütün sosyal ilişkilerin iyileştirici unsuru, o açıdan inzivalar kıymetli. Daha yoğunluklu kadınlar oluyor bu etkinliklerde, çünkü bence hem kültürel olarak güçsüz görünme korkusu var. Hem de kadınlar bir sıkıntı olduğunda bunu daha kolay sahiplenip, bunu çözmek için her yolu deniyor. Ben mesela psikoloğa gitmeye böyle başladım, bir sıkıntı var ve bu benden kaynaklanıyor, benim bunu çözmem lazım diye.” şeklinde ifade etmiştir.

Yaşadığı bir rahatsızlık ile ilgili teşhis konulduktan sonra invizayı deneyimlemek isteyen K9 şu şekilde anlatmıştır:

“Zaten hep kadınlar ilgileniyor bilmiyorum. Kadınlara açık olan bir inzivaya katıldım. Katılma nedenim de, bedende, ruhta ve zihinde denge içerisinde olma üzerine var olan bir anlayış çerçevesinde bedensel bir farkındalıkla alakalı çalışmalar içerisindeydim. Ve bedendeki aslında çok görünür olan şeyler, ruhumuzla ya da zihnimizle alakalı bir şeye işaret ediyor konusu benim için çok net bir bilgi.

.. miyom vardı rahmimde ve yirmi beş yaşımdan beri olan bir şey bu kist. Kötü huylu olmuyor genelde, işte rahmin kas parçası oluyor, onun büyümesi gibi. Çok kısa bir zamanda çok büyüdü gibi bir sonuç oldu ve gittiğim doktorlar da işte çok kötü bir yerde, ameliyatı çok riskli gibi bir şeylerle karşılaştım ardi ardına. Artık “ayy şöyle mi, böyle mi” den ziyade “neden böyle” gibi daha farklı bir bakış açısına geçtiğim için, tam da o dönem karşıma kutsal rahmin sırlarıyla alakalı bir bilgi geldi. Sonra benim bir arkadaşım da dedi benim bir kist problemim var vesaire, hadi dedim birlikte gidelim bu inzivaya.

İşte üç gün sürdü. Orada hem böyle enerjiyi ateşleyen hem de bilinci de biraz yavaşlatan, biraz böyle nefesle, hareketlerle biraz böyle şey haline geçiyorsunuz; zihinden biraz daha uzakta, zikir filan da oluyor ya farklı bir ruh haline geçiyorsunuz zaten inzivalarda. Ve bir konuda bir alan açılıyor ve o konuda sohbet ediliyor, öyle bir yere gittim. Çok güzel oldu benim için, hiçbir pişmanlığım, mutsuzluğum olmadı, çok iyi bir katkısı oldu.

Orada da işte; kız çocukluğu halimiz, rahmimiz, dişiliği sembolize ediyorsa eğer dişiliğimizi nerelerde baltaladık, kendimizi, kendi gücümüzü, kendi isteklerimizi gibi konularda yüzleşmeler... Orada başka kadınlar da oluyor tabii, herkes bir şeyler anlatıyor, onların anlattıkları da kişiye ayna oluyor tabii. Üzücü şeylerle karşılaştık tabii, Türkiye’de kadınlar ve dişil enerji zaten fena hallerde. Aslında bence o yüzden daha çok kadınlar ilgileniyor,

çünkü tamir etmeye çalışıyoruz. Çünkü sistem çok eril bir sistem, aslında bize çok da uygun değil yani ve sürekli ona adapte yaşamaya çalış çalış çalış, bir yerde artık patlak veriyor yani. Ya bir hastalık çıkıyor, ya bir sinir, stres vesaire.. Aslında dişil enerji; hiç öyle bir enerji değil yani daha neşeli, sakin, durağan bir enerji.

Ben de kendimi mecbur hissettiğim şeylerden çıkardım, ailemin yanına taşındım, yok kira döngüsü yok vergi döngüsü bilmem ne... Dedim şöyle bir kendimi alayım, kendimi tamir edeyim, kendimi tanımak, dinlemek, işte tefekkür edip böyle biraz tanımak gibi. İşte bu saydığım şeyleri yapmak zorunda hissetmemek, onları itmek, biraz daha içe dönmek, biraz daha keyifli geçirmeye çalışmak zamanı gibi bir şeye de vesile oldu yani orada yapılan çalışmalar. Şu anda hala rüyalarım girer yani orada yapılan çalışmalar, öyle büyük yüzleşmeler, içsel dönüşümler yaşadım. Sonra bir daha gitmedim ama.”

Aile dizimi eğitmenlik eğitimi alan K13 ise buradaki toplanma sürecini:

“Aile dizimi uzun kamp çalışmaları eğitimlerde oluyor. Mesela her seminer sonrası uzun kamplar oluyordu, aile dizimi biraz travma çalışmalarının da yapıldığı sert bir sistem olduğu için aslına bakarsan o kamplarda kendi çalışmalarımızı yapıyoruz onların üzerine de meditasyon çalışmaları yapıyoruz. Tekrar sinir sisteminin dengeye gelmesi ve rahatlama için. Uzun süren, birer saatlik meditasyon çalışmalarımız oluyor. Diğer kamp sistemlerini bilmiyorum ama benim hocam birçok sistemi bir arada uyguluyor; birbirini destekleyecek olan çalışmaları kombinleyip onların uygulamasını yapıyor; bunun içinde terapi de var, aile dizimi, nefes çalışmaları, meditasyon var. Kampların uzunlukları senin seviyene göre ve aldığın eğitime göre de değişiyor aslında.” şeklinde özetlemiştir.

Çeşitli inziva ve etkinliklere katılmakla birlikte, bir yoga festivaline, organizasyon sahibi tanıdıklarının bir daveti üzerine hem yardımcı olmak hem de buradaki boş zamanlarını eğitimlere katılarak değerlendirmek amacıyla katılan K14 ise bu tarz kalabalık etkinlikleri anlamsız bulduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Güzel gibiydi de orada da sanki aşırı parasal bir döngü de var gibiydi aslında biraz. Her şey güzelmiş gibi ama o da yoganın içinde bir illüzyon olmaya başladı ben onu görmeye başladım. İnzivalar desen öyle, inziva aslında içe dönme, çekilme derken şimdi bir sosyallik var, yoga tatili diye bir şey var mesela. Bizim hoca da derdi, yoga tatili ne ya, yoga ile tatil bir araya gelemez pek aslına bakınca.

... şey gibi bilmiyorsun kimseyi, bir yere bir ilan verip yayıyorsun ve birileri katılıyor sen de herkese uygun temel seviye bir şeyler yapıyorsun, onları yoga ile tanıştıyorsun. Aslında iyi de bir yanı var tanıştırma adına ama show gibi de biraz, parasal yanı daha ağır basıyor gibi. Ama tanıdığım insanların yaptığı güzel geçen, yeni insanlar tanımak anlamında faydalı olan tarafları da var. Ama bildiğim anlamda klasik Hatha Yoga ile pek alakası yok gibi.”

Katılımcıların bir kısmı özellikle popülaritesi dolayısıyla yoga merkezinde yapılan geniş çaplı toplantıları daha çok mali kaygılarla düzenlenen, sosyalleşmek adına katkısı olmayan oluşumlar olarak değerlendirmişlerdir. Ancak çember, inziva gibi amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilen toplanmalara ihtiyaç duyulmasının nedenlerini kısaca özetlemek gerekirse; aynı ilgi alanlarına sahip insanlarla tanışmak, topluluk hissi, kent yaşamının ve küresel dünyanın dayattığı hızlı zaman algısını yavaşlatma, beden ve duygular ile bağlantı kurma, zihni yavaşlatma, yargısız olarak duygu ve deneyimlerini paylaşma, fiziksel ve ruhsal olarak iyileşmedir. Bu çerçevede katılımcıların bu tarz aktivitelere daha çok kadınların yöneldiğini belirtmesi, eril / dişil dolayısıyla zihin/ beden karşıtlığı üzerine kurulu modern toplumsal süreçlerin eksik bıraktığı dişil/ beden/ duygu dünyasına işaret etmektedir.

3.4 YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER VE NEO-SPİRİTÜALİZM

Araştırmanın odağına aldığı konu itibari ile neo-spiritüalizmle ilgili bir pratiğe veya bakış açısına sahip bireylerin, toplumsal/ yapısal süreç içerisinde problem olarak gördüğü noktalar ile yeni toplumsal hareketlerin merkezine aldığı konuların kesişim yeri büyük bir önem teşkil etmektedir.

Dolayısıyla araştırma boyunca neo-spiriüalist pratikler yalnızca doğaüstü (spiritüel alan) ile ilişkilendirilmemiş, hakim paradigma ve modern toplumsal süreçlerin etkileri ile birlikte bir değerlendirmeye açılmıştır. Ancak yine de bu pratiklerin tam olarak hangi başlık altında toplanması gerektiği konusu öznelere ve gruplara göre değişkenlik göstermektedir.

New age veya yeni bir toplumsal hareket olarak tanımlansın veya tanımlanmasın, bu pratiklere yönelimin ardında yatan toplumsal/ sistemsel süreçlerin tamamının peşine düşüldüğü bu noktada bu pratikleri yaşamlarına dâhil eden bireylerin, yeni toplumsal hareketler ile ilişkileri de sorgulanarak araştırmaya dahil edilmiştir. Bu bağlamda katılımcılardan herhangi bir harekete dâhil olup olmamalarından bağımsız olarak, fikirsel zeminde yakınlık duydukları hareketleri seçenekler arasından seçmeleri istenmiştir. Ayrıca bu hareketlerin günümüzde yürüttükleri faaliyetlerin kendilerine ne ifade ettiğini de tanımlamaları istenmiştir.

Benzer şekilde bu kategoride üç farklı soru ile katılımcıların Gezi Direnişi de dahil olmak üzere Türkiye'nin farklı bölgelerinde gerçekleşen doğal alanların korunması ile ilgili hareketlerle ilişkileri ve bu tarz örgütlenmelerle ilgili iletişim ağlarının işlevi analize dahil edilmiştir. Dolayısıyla burada neo-spiritüalizm ile ilişkili olarak yeni toplumsal hareketler, kitle iletişim araçları ve yerel/küresel problemlerin değerlendirilmesi olmak üzere üç ayrı tema bulunmaktadır.

Tablo 7. Toplumsal Hareketler

Katılımcı	Toplumsal Hareketler					
	İşçi Hareketi	Feminist Hareket	Lgbtiq+	Çevreci Hareket	Diğer (Antimilitarizm...)	Hiçbiri
K1		X		X		
K2	X	X	X	X	X	
K3				X	X	
K4		X				
K5		X				
K6		X				
K7					X	
K8	X	X	X	X	X	
K9			X			

K10	X	X	X	X	X	
K11						X
K12	X	X	X	X	X	
K13			X			
K14	X	X	X	X	X	

Tablo 7’de de görüldüğü gibi yalnızca K11 hiçbir toplumsal harekete ve aktivizmin herhangi bir türüne kendisini yakın görmemektedir. Bunun yanı sıra K1 hem çevre hareketleri hem de feminist hareketi seçerken, K4 kadın hareketlerine kendisini yakın gördüğünü, K5 ve K6 ise özellikle ekofeminizme yakın olduklarını belirtmiştir.

K6 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Ekofeminizm ama sınıflandırmayı sevmiyorum. Onu alınca o kimlik sana zarar veriyor da sanki bir yerden sonra. O kimliği taşımak uğruna zararını görmezden geliyorsun gibi oluyor. Elimden geleni yapmak benim hayat görüşüm, bir etiket altında olmama gerek yok bunun için yarın bir gün ben yine et de yiyebilirim, başka bir şey de olabilir. Ama şu an dünyanın bulunduğu durumdan dolayı insanların bazı şeyleri yapmaları gerektiğini düşünüyorum ve bunları sıklıkla yapan akımlar var evet. Onlara yakınım bu yüzden, mesela Fridays for Future’un etkinliklerine katılmak istiyorum ama günde on saat çalıştığım için bir türlü denk getiremiyorum. Mesela iklim krizi ile ilgili aktif bir şeyler yapmak çok isterim. Giysi, yiyecek gibi şeylerin daha lokalleştirilmesi veya daha zehirsiz ve atıksız yapılmasıyla ilgili şeylere katılmak çok isterim.”*

Yalnızca K9 ve K13 birbirine benzer gerekçelerle Lgbtiq+ hareketini destekleyebileceklerini belirtmişlerdir. Sırasıyla K9:

“Orada en azından bir eğlence var, keyif alıp dans etmeye gidiyorlar gibi, enerjisi yüksek bir alan var. Onların etkinliklerine katılabilirim. Burada da ona benzer süslü kadınlar bisiklet turu oldu mesela, bir engelden dolayı gidemedim ama o tarz etkinliklere giderim. Kendimi paralamak istemem yani benim kıstasım o.”

K13: “Nedeni ise şu şekilde, biraz diğer hareketlerde haklı olsa dahi kullandıkları dil biraz sert geliyor. Bende de şöyle bir durum var mesela ikimiz aynı fikirdeyiz bir konuda ama sen bunu çok sert bir şekilde dile getirdiğin zaman ben sana bile muhalif olabilirim o anda. Ben yapı olarak esnek bir insan olduğum için, çalıştığım alanda biraz böyle olduğu için, evet, tabii ki benim de fikirlerim var ama bunların bu şekilde ifade edilmesinden çok rahatsızım. Bir şeyi çok sert bir şekilde savunan insanların da psikolojik olarak dinamikleri de bunu yapmaya ittiği için... Normalde insanlarla ve anneyle bağ kuramayan insanlar bunun dışında kalan şeylerle sıkı bir bağ kurma ihtiyacında olabiliyor bazen, bu hayvanlar olabilir, siyasi bir düşünce olabilir, bir futbol takımının fanatizmi olabilir. Lgbti hareketinde bir ideoloji söz konusu değilmiş gibi geliyor bana, bu bir görülme ve var olma ihtiyacı o yüzden ne yapsalar haklılar gibi geliyor, o kadar üçüncü plana itilmek.. Kendimi fikir olarak daha yakın hissediyorum.”

K2 söz konusu edilen hareketlerin hepsinin bağlantılı olduğunu dolayısıyla hepsine fikirsel anlamda yakın olduğunu ancak özellikle “feminazi”den hoşlanmadığını dile getirirken, K8 ve K14 de hepsine yakın düşüncede olduklarını ama günümüzdeki koşullarda işlevsiz kaldıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

K8: *“Bence hepsinin hayatta yeri var ve hepsini destekliyorum ben. Çağın dayattıkları karşısında, o hareketlerin belki de çok uzun zamandır en çaresiz oldukları zamandayız. Mesela iş cinayetleri... Ben bundan on beş yıl önce falan çok aktifim siyasi olarak. Bugün bir milletvekilini dinledim, onun kaç katı, sadece bir ayda iki yüz küsur işçinin öldüğünden bahsediyordu mesela. Sadece bir ay.. Kadın cinayetleri... Uygulanan baskıya karşı çok az tepki verilebilen bir dönemde yaşadığımızı düşünüyorum. Bundan çok daha az hak ihlallerinin olduğu dönemde çok daha güçlüydü bu hareketler. Bundan on, on beş yıl önce...”*

K14 ise:

“Aslında hepsi gibi ama daha çok antimilitarizm, çünkü; her ülke hayali bir düşman yaratıyor sonra onun için antreman yapıyor, şunu öldüreceğiz falan bir kin, en güçlü biziz, askerlik.. Çok yalan dolan, illüzyon gibi geliyor, çok anlamsız ve yine çok kaynak tüketen bir şey. O kaynak başka şeylere aktarılabilir; sağlık, eğitim bir sürü alanda çile çekiliyor, yemek bile yokken inanılmaz şeyler oraya harcanıyor.

Çevreci harekette de olmayan, yanlış giden pek çok şey oluyor ama küresel ısınma bir gerçeklik ve bunu için bir şeyler de yapılması gerekiyor. Yine birtakım baskılarla yalan oluyor gibi. Yani hepsi bir çaba uğraş ama sonuç yok ortada, daha da iyiye gitmiyormuş gibi de duruyor.

Kimi zaman iyi bir haber hani, “aa şunlar yasaklandı” falan, çok iyi, sonra bir on tane daha yenisi geliyor gibi. GDO ile ilgili keza, tohumlar yasaklandı, pestisit ya da bunda şu ilaç kullanılmayacak bakanlıktan geçirdik diye bir şey çıkıyor mesela, ben bunu gerçekten üreten bir çiftçi ile konuştum, kullanıyor bu arada bunları, çünkü gerekli diyor ve tohumdan kaynaklanıyor, GDO’lu olmasa da yetiştirilmiş hibrit tohum, çok kötü diye biliniyor, değil ama o da birtakım sorunlarla karşılaşılıyor. Atalık tohum gereksiz diyor mesela bu üretici de, bilimsellikten uzak, bu işte hibrit

yapılmış, her şeyin en iyi yönlerini almış baya, çaprazlayıp çok güzel bir şey elde etmişler, niye bunu kullanmayalım? Böcek ilacı, pestisit yasaklandı diye bağıra çağıra seviniyorlar ama onun yasaklanmasının sebebi; başka bir marka çıktı, onunla anlaştılar, bakanlık zaten yeni izin verdi, rantı sağladı. Dolayısıyla o çaba boşuna yani, yerine daha fazlası geliyor.

Tabii ki çabalamak, bir şeyler yapmak önemli yani, bireysel anlamda da ama her yerden bir kıskaç var gibi, o da üzücü yani. Keza kadın cinayetlerinde de öyle, kadın cinayetleri durdurulsun diyorsun, her dakika yen bir haber geliyor, çünkü; tepede, kafada bir şeylerin değişmesi lazım. Herkes her şeyi yapabiliyor yani hiçbir şey de olmuyor. Bir de bunlar değişmeden.. Ama nasıl değişecek ki, biz yapacağız ki değişecek, o da bir kısır döngü ama ben buna inanamıyorum artık galiba, öyle diyeyim. Olur belki de, nasıl olacağını bilmiyorum, bir şeyler anlatınca da birileri çok da inandırıcı gelmiyor.”

14 katılımcıdan 5'i sözü edilen bütün toplumsal hareketlere, 2'si feminist hareketlere, 2'si çevreci hareketlere, 2'si ekofeminizme, 2'si Lgbtiq+ hareketine, 2'si ise antimilitarizme yakın hissettiklerini söylemişlerdir. Bir katılımcı ise hiçbirine yakın hissetmediğini ifade etmiştir. Ancak bütün toplumsal hareketlerin odağına aldığı sorunlar ile ilişki kurabilseler de katılımcıların öncelikli olarak bu hareketler aracılığıyla somut bir sonuç elde edilebileceğine dair herhangi bir inançları yoktur. Bunun yanı sıra bazı katılımcıların bu tarz toplumsal hareketlerin ve aktivizmin barındırdığı şiddet içeriğinden (hem söylemsel hem de aktivizm şekli olarak) rahatsız olduklarını, bu tarz yaklaşımların da yine hâkim ataerkil sisteme ait bir yöntem olduğunu düşündüklerini ve yeni yolların denenmesi gerekliliğini ifade etmişlerdir.

Türkiye yakın tarihinde geniş düzeyde katılım görmesi ve yeni toplumsal hareketlerin örüntüsüne sahip olması nedeniyle katılımcılara Gezi Direnişi ile ilgili düşünceleri ayrıca sorularak öznel deneyimlerini anlatmaları istenmiştir.

Görüşülen katılımcılardan 6'sı Gezi Direnişine aktif olarak katıldığını dile getirmiş, 1 katılımcı ise ülke sınırları içinde olmadığı için yaşadığı şehrin başkentindeki bir destek mesajına katıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların tamamının bu toplumsal hareket ile ilgili düşünce ve duyguları; o dönem için kendilerine umut verdiği, bir arada ve güçlü hissettirdiği ve kalabalıklar halinde bir hak savunusunun nihayet bir değişim yaratabileceği yönünde bir algı oluşturduğu yönünde olmuştur. Ancak kimisi devamında çabuk patlayıp, hızlı sönen bir hareket olarak değerlendirirken, katılımcıların büyük bir çoğunluk ise sonradan şiddet yüklü bir atmosfere dönüştüğü, haksızlıklar ve ölümlere sebebiyet verdiği için kötü biten bir hareket olduğunu ifade etmişlerdir.

Direniş'e fiilen katılmadıklarını belirten 7 katılımcı ise olayları gerek sosyal medyadan gerekse de çevrelerinden yakinen takip etmiş ve bu süreci gözlemlediklerini belirtmişlerdir.

Gezi Parkı Eylemleri ile ilgili katılımcılar:

K2: “ Çok gurur duyduğum bir eylemdi ama ülkenin bahtsız, kadersizliğinden midir nedir sonucunun hep aynı olması beni üzdü yani. Yani aslında şöyle, bizim kültürümüzde yaşayan insanlar olarak birden parlıyoruz, çabuk söniyoruz. Başlangıç kaynağının evet yalnızca bir park değil mesele olup da yıllar sonra sadece kaldırım boyayabiliyor duruma gelmemiz de üzücü... Ama Gezi Parkı'nı gördüğüm için kendimi şanslı hissediyorum.”

K3: “Gezi parkı eylemlerini toplumsal bir patlama olarak görüyorum. İnsanlar sistemden, hükümetten, baskıcı rejimden ve yaşadığı sistemin ona dayattığı olgulardan o kadar bunalmışlardı ki, ufacık gibi görünen bir kıvılcım, insanların içindeki tüm bu duyguların dışa vurulmasına neden oldu... İnsanların ve toplumların birleştiklerinde neler yapabileceğini görmeleri adına güzel bir hareketti. İnanılmaz mutlu hissetmişim gezi olaylarında. Tabi ki hayatını kaybeden insanlara ve yaşanan onca zulme mutlu olmamıştım..”

K4: “Sonrasında korku ile sindirme politikası daha yüksek bir biçimde ilerlediği için, ölümler gerçekleştiği için özellikle çok fazla kanlı olduğu için maalesef insanlarda şey algısı oldu, eğer direnirsek, ölebiliriz. İnsanlar bunu fark ettikten sonra devlete olan güven ve inancını kaybettiler bence. Ülkeye olan aidiyet hissi birazcık daha azaldı diye düşünüyorum ve geleceğe umudun biraz azaldığını hissediyorum. O anlamda korunmadığını, savunulmadığını hissetti pek çok kişi, çok masum insanlar da öldürüldü. O anlamda bir köklenememe, bir ait olmama duygusu da geliştirdi.”

K8: “...Amacına ulaşamadığı için şu an bunları yaşıyoruz aslında. Bu kadar büyük hak gasplarının olmasının nedeni tam da bu.”

K11: “Gezi Parkı eylemleri; o kesimde gerçekten aktivizmi hakıyla gerçekleştiren bir grup vardı fakat her olayın içindeki aydınlık- karanlık yan olduğu gibi Gezi de öyle bir şeye dönüştü. Ve çok büyük öfke ve saldırganlık hareketi patladı. Ve bence Gezi, Gezi ruhundan çıkarak toplumun korkuyla terbiye edildiği, çok ilkel bir yere dönüştürüldü. Hep o ilkel korkularımız canlandı tekrar. İnsanlar ve doğa zarar gördü. Oysaki sadece doğayı korumaya yönelik bir hareketken daha fazla canlının canının yanmasına sebep oldu.”

K13: “Zamanında katıldım, o dönemde bizim yaşımızda olan her insanı olduğu gibi beni de çok etkiledi ve içinde yer almak istedim. O zamanki şartlar gereğince destek oldum, portakalımı yedim, bir ay falan nefes alamamıştım sonrasında bir de faranjitim vardı o dönemde. İşin boyutu, çevre olarak başlayıp farklı olaylara dönmeye başladı, siyasi olarak eleştirel olmasını kastetmiyorum, o da zaten ortaya konulması gereken bir tepkiydi. Laçkalıkla suçlanan üniversite öğrencileri, nerede o eski 68 ruhu denilerek suçlanan nesil olduğumuz için, yanlış olarak değerlendirdiğimiz bir şeyin karşısında durmak.. O birlik ruhunun gücünü tekrar hissettik. Daha sonra bizi rahatsız eden şeyler de olmaya başladı. Gördüğümüz şeyler hoşumuza gitmemeye başladı, gelen insanlardan çok çok provokatif insanların gelmeye başladığını gördükçe biraz kendimi geri çektim. Ortaya çıkışı ve gelişimi, paylaşımları çok güzel olan bir hareketti sonradan sert ve provokatif bir harekete dönüştü.”

K12 ise: “Ben o zaman aktif olarak içinde yer almamıştım ama mutlu olmuştum insanların Türkiye’de de bir araya gelebileceğini gördüğüm için. Bir noktada umut olmuştu en saf hali galiba; bir şeylerin değişebileceğine dair, şu an o kadar mutsuzum ki ülke hakkında Gezi Parkı’nu düşünüp umutlanamıyorum bile.” ifadelerini kullanmışlardır.

Katılımcıların çevreci hareketlerle ilişkilerini ortaya koyabilmek adına farklı bölge ve ekolojilerde gerçekleştirilen yapılaşma karşısında tabiatın ve bölge ekosisteminin korunmasına yönelik hareketler (Kuzey Ormanları Savunması, Kaz dağları, İkizdere, Hasankeyf, Salda Gölü vb.) ile ilgili yaklaşımları sorulduğunda ise; 14 katılımcıdan 4’ü bu anlamda faaliyet yürüten oluşumlara katıldıklarını ifade etmiştir. Bu faaliyetlerden 2’si Kaz Dağları, Marmaris, Artvin Cerahtepe gibi yerlerin korunmasına yönelik hareketlerken 1’i orman yangınları

için yardım organize etme diğeri ise kentin; hava ve su kirliliği gibi yerel sorunlarına yönelik panellere katılım gösterme şeklindedir. Bunun yanı sıra K3 ve K9 yaşadıkları bölgede yerel ekolojiye zarar verecek bir girişim olursa bu tarz doğal alan savunusu hareketlerine destek olabileceklerini belirtirken, K14 Kaz Dağları için toplanan insanların gördüğü muamele ve sonrasında yetkili mercilerden gelen açıklamaların şekli ve bu anlamdaki umursamazlığı nedeniyle bu tarz eylemlerin de işe yaramadığını düşüncesine ve dolayısıyla umutsuzluğa yol açtığını ifade etmiştir.

Öte yandan 14 katılımcının tümü yukarıda bahsi geçen; doğal alanların tahribatını önlemeye yönelik oluşum ve faaliyetlerin tamamından sosyal medya aracılığıyla haberdar olduklarını, 12 katılımcı ise bu faaliyetlerle ilgili gelişmeleri yine sosyal medya aracılığıyla devamlı takip ettiklerini söylemişlerdir.

3.4.1. Kitle İletişimi ve Neo-spiritüalizm

Yeni toplumsal hareketler, örgütlenme ve haberleşme biçimi ile de tartışma alanı içerisinde dikkat çekmekte, bu anlamda sosyal medya ve iletişim kültüründe yaşanan değişimlerin etkisi önemli hale gelmektedir. Dolayısıyla, iletişim çağının toplumsal örgütlenme üzerinde bir etkisi olarak sosyal medya; neo-spiritüel pratiklerin yaygınlaşmasında ve ortak ilgileri olan kişileri bir araya getirmesi anlamında da ele alınmıştır.

Katılımcılara sosyal medya üzerinden katıldıkları oluşumlar ve bir iletişim aracı olarak etkileri üzerine düşünceleri sorulmuştur. 14 katılımcıdan 6'sı sosyal medya üzerinden örgütlenen eylem ve aktivitelere katıldığını belirtmiştir. Öte

yandan katılımcılar sosyal medyanın toplumsal örgütlenme üzerindeki etkilerini değerlendirirken tamamı hem olumlu hem olumsuz özelliklerini vurgulamışlardır. 14 katılımcının 7'si güncel, *anlık haber alma kaynağı* olarak, hızlı bir şekilde *örgütlenme ve belirli durumlar karşısında birlik olma* gibi olumlu etkileri olduğunu belirtirken, diğer taraftan da sosyal medya üzerinden bilgi kirliliğinin ve *manipülasyon* ile insanları *kışkırtma* durumlarının da yüksek oranda olduğunu ifade etmişlerdir. K1 ve K3, sosyal medyanın insanlar üzerinde bağımlılık oluşturması, K8 insanlar üzerinde sanal bir harekete geçme ve reaksiyon gösterme üzerinden bir tatmin duygusu oluşturması ve K10 ise sistemsel sorunlara anlık çözümler sunuyormuş gibi görünmesi anlamında sosyal medyanın olumsuz etkilerini değerlendirmişlerdir. K6 ise, aynı fikirden insanların yoğun olarak bir araya gelmesi sonucu fikirler bazında bir kamplaşma ve yarışa neden olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

Bu bağlamda K10 :

“Çok güçlü gibi gözüküyor ama uygulamada ne kadar gerçeği yansıtıyor emin değilim. Bisikletli kadınlar var mesela, bir arkadaşım yapıyor o etkinliği yani zaten o kadınlar birbirlerini tanıyorlar, etkinliği de duyuruyorlar sosyal medyadan ama.. Bana bunu bir gazeteci söylemişti; insanların hafızası o kadar güçlü değil demişti. Paylaşmayı bitirdiğiniz zaman o duygular o kadar yüksek bir şekilde kalmıyor sizde. Sonra insanlar kendi günlük hayatlarına geri dönüyorlar, o yüzden bence muhakkak bir etkisi oluyor ama bir avukat olup da bir konuda etki yaratmakla aynı şey mi emin değilim. Negatif bir şeyi yok ama nötr gibi de. Bazı şeyler bireyselden öte sistemsel gibi de geliyor, mesela yeni duyduğumuz bir haber Ataşehir'deki kızın boğazını samuray kılıcıyla kesen adam; belki zamanında birileri onun ailesinin ona çocukken kötü baktığını bildirseydi ve bir kurum, sosyal hizmetler, gelip o çocuğu ailenin elinden alsaydı, atıyorum yani mesela, aynı şeyi yapar mıydı? Ama bu çok kökten

çözülmesi gereken bir meseleymiş gibi geliyor bana. İnternette kızmam benim hiçbir işe yaramıyor çünkü aynı fikirde olan insanlar birbirini takip ediyor zaten.” şeklinde ifade ederken, bir başka perspektiften K13 ise:

“Kesinlikle bir taraftan katkısı oluyor bir taraftan da fazlası zehir oluyor ya o kısmını da unutmuyorum diyeyim. Sürekli sosyal medyada kalırsam ve o haberlere maruz kalırsam sinir sistemimi de kötü etkiliyor. Sürekli ana sayfamda ölen hayvanlar, öldürülen kadınlar görmek benim psikolojimi etkiliyor, sinir sistemimi kötü etkiliyor. Sinir sistemim bozulduktan sonra benim kime ne faydam olabilir, ben kendimi eve kapatıp depresyona giriyorum vesaire. O yüzden ayrıma gidilmesi gerektiğini düşünüyorum.” demiştir.

Sonuç olarak sosyal medyanın katılımcıların yaşamlarına etkisinin; haber alma kaynağının çeşitlenmesi, daha kolay örgütlenme ve bir araya gelme yönünde olduğu gözlemlenmiştir. Ancak katılımcıların üzerinde kitle iletişim araçlarının, özellikle de sosyal medyanın etkisini takip ederek, bunu gözetmek adına belirli içeriklerden uzak durma veya bu içerikleri göz ardı etme eğilimlerine de yol açtığı görülmektedir. Toplumsal sorunlar ile ilgili ise; sorunların yapısal kaynağına inmeden yapay gündem ve çözümler sunmasına rağmen acil örgütlenme gerektiren durumlarda hızla aksiyon alınmasına yaradığına dair görüşler bulunmaktadır.

Sosyal medya ve online iletişim modellerin yaygınlaşmasının bir başka etkisi ise kişisel gelişim düsturu ile birlikte gelişen online eğitim/ sertifika/ danışmanlık sistemlerinin hizmet alanına eklenmesidir. Bu anlamda neospiritüel pratiklerin de içinde yer aldığı kişisel gelişim, farkındalık temelinde gerçekleştirilen online eğitim, atölye ve danışmanlık hizmetleri göze çarpmaktadır. Pek çok farklı ve

girift alanın kesişim noktası olan neo-spiritüalist pratiklerin temelinde yatan yaşam felsefesi, bu tarz girişimler ile birlikte daha çok tek çatı altında toplanmakta, mesela, astroloji eğitimi alan bir kimsenin bir sonraki adımı theta healing seansı veya eğitimi almak ya da yoga eğitimi alan bir kimsenin devamında doğal temizlik malzeme yapımı olabilmektedir. Bu örnekler bir birleri arasında çoğaltılabilir gözükmekte ve her birinin yaşam felsefesi ve pratiklerinin temelde birbirleri ile ilişkili olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu çerçevede katılımcıların pratikleri ile ilişkili faaliyetlerinin devamına yönelik aldıkları veya verdikleri eğitim ve atölyeler sorulmuştur.

K1 herhangi bir eğitime katılmadığını ancak kişisel gelişim temelinde “minimalizm” e ilgi duyduğunu ve bu alanda çeşitli kitaplar okuduğunu söylemiştir.

K2, “Şifacının Yolu” isimli bir eğitim alırken kendisinin de haftanın dört günü düzenli olarak yoga dersi verdiğini ifade etmiştir.

K3: “1.5 yıl içerisinde Eft (Emotional Freedom Technique/ Duygusal İyileşme Tekniği) eğitimi, Yaşam Koçluğu Eğitimi, Nlp (Neuro Linguistic Programming/Zihin Dili Programlama) eğitimi, Kuantum Uzmanlık Eğitimi’ne katıldım. Duygu Şifresi uygulamasını ise kendi başıma öğrendim ve uygulamaktayım. Bunlara katılma amacım, ilk olarak kendimi geliştirmek ve fiziksel, zihinsel, duygusal ve ruhsal olarak kendimi dengeye getirmek ve yapıyor olduğum çalışmalarda bana fayda sağlasın ve bu sağladığım faydaları hizmete döneceğim zaman elimin altında bilgi, birikim ve sertifika bulunmasını istediğim içindir.”

K4, kendi çalışmaları ile birlikte kullanabilmek için aile dizimi atölyesine katılacağını ifade ederken, K5 kendi temizlik malzemelerini; krem, sabun gibi ürünleri yapmak için katıldığı atölyelerden bahsetmiştir.

K6 ise son dönemde katıldığı etkinlik ve eğitimleri şu şekilde özetlemiştir:

“O kadar çok katıldım ki inan hatırlamıyorum. Geçen yıldan beri özellikle, pandemi döneminde baya katıldım. Yani son zamanlarda meditasyon etkinliklerine daha çok katılıyorum. Kompost yapımı atölyesine katıldım. Geçen yıl kendi deterjanımı kendim yapmaya başladım, deodorant falan yaptım bu anlamda işe yarıyor. Meditasyon da zaten artık su içmek gibi bir şey olmalı insanlık için faydasını söylememe bile gerek yok yani.”

K7 Amerika üzerinden online olarak aldığı girişimcilik ve liderlik eğitimini örnek göstermiş, K9 ve K14 mindfulness eğitimi aldıklarını, K11 terapistlik eğitimi, K12 yoga eğitimi, K13 ise kendi düzenlediği atölyeler dışında sinir sistemi üzerinden çalışan aile dizimi eğitimleri ile sanat terapisi eğitimi aldığını ifade etmiştir. K8, çocuklar için yoga eğitimi almak istediğini ancak gerçekleştiremediğini belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların hem neo-spiritüalist pratiklerle ilişkili pek çok eğitim ve danışmanlık seanslarına, hem kişisel gelişim temelindeki eğitimlere, hem de bireysel yaşamlarındaki sürdürülebilir, ekolojiye duyarlı olmayan faaliyetleri dönüştürmek amacıyla pratik bilgileri öğrenebilecekleri eğitimlere katıldıkları gözlemlenmiştir.

3.4.2. Yerel ve Küresel Sorunlar Karşısında Neo-spiritüalizm

Araştırmanın bu bölümünde neo-spiritüalist veya new age pratiklerle ilgilenen kişilerin güncel toplumsal / küresel sorunlar ile ilişki düzeylerini belirlemek amacıyla; yerel ve küresel düzeyde gördükleri en büyük güncel sorunun ne olduğu sorulmuştur. Devamında ise bireysel yönelim ve bireyselleştirici pratikler olarak görülen bu duruşlarının ortak/ toplumsal bir eylekle ilişkiselliğini gözlemlemek amacıyla kendi pratiklerinden yola çıkarak bir sonraki nesle bırakmak istedikleri bir anlayış veya kültürel birikimin olup olmadığı yönünde sorular sorulmuştur. Bu soruların analize dahil edilmesindeki amaç, doğaüstü ile ilişkilendirilerek dünyevi her meseleden uzaklaşan bir profilde değerlendirilen neo-spiritüalistlerin toplumsal/ küresel sorunlarla ilgililerinin düzeyini ve aynı zamanda da toplumsal değişme ile gelecek beklentisi hususundaki konumlarını belirleyebilmektir.

Türkiye'nin güncel en büyük problemi sorulduğunda 14 katılımcıdan 6'sı ekonomi olarak cevap vermiştir.

K1; *“Siyasal İslam, ayrımcılık..”*

K2 ; *“İlk olarak ekonomi ve politika ile siyasetin birbirinden ayrılmayışı. O ikisinden kaynaklı problemler bence. Politika yapmayı siyasetle birleştirirsem bunun halkta da yansıması fanatizme dönüşüyor futbol takımı tutar gibi bir partileştirme vb. O yüzden bence yetersiz entelektüel seviye ile birlikte bu üç nedenin olduğunu düşünüyorum.”*

K3 ; “Ekonomi..”

K4 ; “Aslında bence Türkiye'nin en büyük problemi birazcık tabii ben bunu astrolojik olarak da söyleyeceğim ama çok fazla kurban bilincine girmesi, çok fazla mağduru oynamak, eyleme geçmek, sorumluluk almak, çalışmak ya da çalıştığına değer vermek, sınırlarını korumak, zamanına değer vermek yerine, tamamen her şeyin dışında, teslimiyette olmak, kurban bilincinde olmak, bir kurtarıcı beklemek. Her zaman Atatürk gibi birinin gelmesini beklemek ve sorumluluğu üzerinden atmaya çalışmak, kolay yoldan bir şeyleri elde etmeye çalışmak, elde edemediğinde dünyayı suçlamak. Tek bir cümle ile söyleyecek olursam kurban psikolojisi derdim. Bu alana girince hayırlısı buymuş gibi oluyor ve kimse hiçbir şey yapmıyor. Dolayısıyla da herkes birbirini suçlamaya ve yargılamaya başlıyor. Yargılama da tabii ki ayrıştırmayı doğuruyor. Böylece insanlar birbirlerinden daha kopuk ve sorumsuz bir biçimde yaşamaya devam ediyorlar.”

K5; “Ekonomi. Yani en büyük diye bir şey yok, hepsi büyük problem, nereden tutsak elimizde kalır.”

K6; “Çok yok mu? Hangisini söylesem? En çok hangisini önemsiyorum acaba? Göçmenlik durumu diyebilirim. Suriyeli'lerin durumunu iyi yönetemedik.”

K7; “Sevgi ile yetişmemiş insanların karar alma noktalarına gelmiş olmaları.”

K8; “Kadın sorunu, yani çok böyle köküne indiğimde gördüğüm o oluyor. Aslında bu bakış açısı değişse, aslında diyoruz ya ekonomi esas problemimiz eğitim falan.. Sanki orası değişse bunların hepsi otomatik olarak değişecek gibi yani. Kadının toplumdaki eşitsiz konumu; çok uzun süredir baskılanmış ve o baskıyla yetişen kuşakların getirdiği çok büyük bir birikim ve sorun var yani. Bu sorunlar bundan kaynaklanıyor.”

K9; “Şuursuzluk. Gerçekten şuursuz hareketler içerisinde bence herkes. Çok da devletsel konuların içinde de yer aldığım için, işin özünden ziyade herkes çok şekilsel boyutunda kalmış durumda. En çok dikkatimi çeken şey bu. Bir de para mevzusu; herkes para para para, param olsun diye dolaşılıyor. Bazen müvekkile bile soruyorum ne yapacaksın bu kadar parayı diye yani verecek bir cevabı yok. Ne için bu kadar strese sokuyorsun kendini, yani bu paraya bu kadar ihtiyaç mı var gerçekten, diye sorduğumda cevap gelmiyor. Herkes böyle bir şuursuzca, şekil olsun diye..”

K10; “Eğitim derim ama bu mühendislik eğitimi değil; bize işinde çok iyi, işini çok seven çöpçü de elektrikçi de lazım, bize her şey lazım... Bize baktığımızda filmlerde filan; herkes yüksek topuklular, gece kıyafeti gibi kıyafetler her gün, herkes aynı anda öğle yemeğine çıkıyor, balık yemeye gidiyor oradan başka bir araba bunu alıyor, şimdi Türkiye'nin gerçeğini yansıtmıyor bu. İnsanlar da şehirlerdeki hayatı öyle zannediyorlardı, bu aslında on yıl önce falan böyleydi. Her meslek onurlandırılmalı aslında eğitim olarak yani çobanlık, bahçecilik gibi şeylerin bile bir eğitimi olmalı belki de... Sen etini, bulgurunu, nohudunu ithal ediyorsun. Bazen bir bakıyorum, hububat ya menşei Kanada diyor. Üniversiteler geliştirilmeli, daha çok akademisyen olmalı eğitimi değil yani.”

K13; “İnsana verilen değerin az olması olabilir. Yani bunun pek çok semptomu oluyor, bunu ekonomik anlamda hissediyoruz, zaman ve enerji anlamında hissediyoruz. İnsana verilen değer o kadar azaldı ki insana ayrılan enerji ve zaman da azaldı. Artık ruh taşıyan varlıklar olarak değil de bir meta olarak görülmeye başladı insan ve bunun etkisini her alanda görüyoruz. İnsan öldürmek kolaylaştı, kadın cinayetlerinde görüyoruz mesela. İnsanların parasını çalmak kolaylaştı, zamanını ve enerjisini çalmak kolaylaştı. Dolayısıyla insana olan değer azalması beni çok rahatsız ediyor. Canlıya olan değer azalması aslında... Eskiden insanlara hayvanlara adil davranılırdı, adab-ı muaşeret kurallarımız vardı. Ağaçlara iyi davranılırdı, doğaya bunların hepsi bizim kültürümüzde olan şeyler, Şamanizm’e kadar giden bizim toplumsal kodlarımızda vardı. Orman olan yere girilmezdi, onlar koruma altındaydı, insanlar belli bir saat çalıştırılırdı ama canlıya olan değer o kadar azaldı ki özümüzden uzak düştük, hiçbir şeye değer vermiyoruz. Para dışında hiçbir şeye değer vermez hale geldik. Senin enerjin zamanın kalmadığı için paradan başka bir şey göremez hale geldik, getirildik. Bu da bizim insani yönümüzü köreltti ve her şeye hassasiyetimizi azalttı. Diğer tarafta da hassasiyeti olan insanlar da aşırı duyarlı olmaya başladı, orta sınıfın yok olması gibi hassasiyet konusunda da ortası erimeye başladı.”

K11, K12 ve K14 ise öncelikli olarak ekonomi konusunda değinmişlerdir. K14:

“Birkaç tane desem?.. Ekonomi yönetimi çok kötü ve insanlar gerçekten zor yaşıyorlar yani, çok sıkıntılı diye düşünüyorum; pahalılık çok yüksek, alım gücü düştü. Ekonomik olarak baya sıkıntı çekiyoruz diye düşünüyorum çünkü temel ihtiyaçlardan, hani ilk başta karnın doyacak falan ya onlar bile sağlanamadığında ne düşünebiliriz ki biz; felsefe, eğitim, sağlık filan onlar hep sonradan geliyor bence. Önce fiziksel beslen, sonra ruhu beslersin diye düşünüyorum. Yani en güncel sorun baya yönetsel çarpıklıklar, saçmalıklar, kurallar ve her şeyin delik deşik olması,

kanunların uygulanmasındaki sıkıntılar, yönetim yani ve parasal olarak sıkıntılar olduğunu düşünüyorum.”

Katılımcılara çağımızın çözüm gerektiren en acil sorunu sorulduğunda ise ; kapitalist ekonomik sistem ve çevre ilişkisi dolayısıyla iklim krizi, kaynak yönetimi ve gelir adaletsizliği en çok söylenen cevaplar olmuşlardır. Bunun yanı sıra K6;

“Hepsi birbirine bağlı, nasıl seçeyim bilemiyorum. Şimdi iklim krizi diyeceğim ama bunun için bir adım atılabilmesi için komple sistemin bir durması lazım yani. Dolayısıyla o sistemin durması için gerekli kafa yapıları oluşması için insanların bir durup kendine bakması lazım. Bu da dolayısıyla, sevgi, şefkat ve farkındalıkla alakalı, yani ben iklim krizinden meditasyona bağlayabilirim konuyu. O yüzden hangisini söyleyeceğimi bilmiyorum. İnsanın kendini bilmesi, hırslarını, ne yapabileceğini bilmesi lazım. Oraya doğru gidiyor, temelde gerçekten kendini bilmeye, o da farkındalığa, meditasyona falan götürüyor beni.”

K7; *“Biraz önceki cevapla aynı, çok bireysel olduğunu düşünüyorum sorunun. Sevgi ile büyümüş insanların; doğayı, çevreyi, kendi sevdiklerini ve kendilerini incitmeye kıyamayacaklarını düşünüyorum çünkü.”*

K9; *“Bu kadar insanlık bir hikâye yaratmış, bir şey yapmışız ama neden bu kadar kendi aleyhimize diye düşünüyorum. Bu noktada da işte kafam biraz komplo teorilerine gidiyor, çünkü belirli bir azınlık bunu yapan ve kitleleri güdüyorlar gibi. Yani o yüzden yine farkındalık sahibi olup, o illüzyon halden, stres bağımlılığından kurtulmak bence. Çağın hastalığı bu ve herkeste bu şey var yani stres bağımlılığı, bir şey o anda seni stres etmiyorsa sanki bir şeyler ters gidiyormuş gibi yani. Herkeste böyle bir ruh*

hali var hani hiçbir şey yolunda olamazmış gibi, onu yapmalıyım bunu yapmalıyım, daha da çalışmalıyım, başarılı olmalıyım, o kadar illüzyon problemler ki aslında. Realite başka, kafalarda yaşanan şey başka yani bu şey.. çok ayrılmış durumda bence; o zihinler uçuyor, onları bir bedene döndürmek lazım bir de işte metaverse falan gittikçe koparacaklar o zihinleri bedenlerden. En büyük problem bu bence.”

K11 ise ; “Şefkatle kabul etme sorununun çözülmesi olabilir, çünkü insanlar kendilerini kabul etmiyor, kendini kabul etmeyince diğer insanları da kabul etmiyor. Kişiler arası ilişkilerin önce kişinin kendisiyle olan ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden de hepimiz aslında görülmek, duyulmak ve sevilmek istiyoruz. Ama koşulsuz ve şefkatle bunu deneyimleyemiyoruz. Çağımızın biraz şefkatle insanlığı kabul etmesi, duyguları kabul etmesi gerekiyor. Bireysel farkındalık ve kabul denilebilir.”

K10 nicelikten çok nitelik unsurlara önem verilen bir eğitim sisteminin eksikliğinden bahsederken yine K13 ise benzer şekilde farklı bir eğitim anlayışının gerekliliğini vurgulamıştır;

“Eğitim sistemini değiştirsek; sol beynin aktif olduğu sistemi değiştirsek, o ezbere dayalı hiçbir şey katmayan sistemden daha deneyimsel, daha sağ beyin odaklı, insan duyarlı bir eğitim verilse, daha böyle kendisini ve insan ilişkilerini keşfetmeye dair bir eğitim olsa para kazanma odaklı olmayan, deneyimsel olan bir eğitim verilse; bence insanlar kendilerini ve doğayı tanıma şansları olunca içsel anlamda dönüştürmeye zaten başlayacaklardır diye düşünüyorum.”

Yeni toplumsal hareketlerin ve neo-spiritüalist pratiklerin temelinde kesiştikleri bir başka nokta ise var olan sistemin işleyişin arasında yaşanan mağduriyetin son bulmasına yönelik çabadır. Yeni toplumsal hareketler bunu bir arada örgütlü

bir şekilde yaparken, neo-spiritüalist pratikler tek tek bireylere; zihinlerine ve duygu dünyalarına çözüm yolu sunmakta ve bu bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan topluluklar olarak göze çarpmaktadır. Her iki alanın da hâlihazırda olan sistemden topyekûn olmasa bile farklı bir sistem tahayyülü, değişim istenci vardır. Bu bağlamda bu pratiklere yönelen bireylerin problem edindikleri küresel toplumsal konularla ilişkili olarak çevrelerinde yaratmak istedikleri değişimler, geleceğe dair beklenti ve gelecek kuşaklara bırakmak istedikleri öğreti veya alışkanlıklar analize dahil edilmiştir. Katılımcılara bu pratiklerle ilişkili olarak gelecekte, olmasını istedikleri değişime dair fikirleri sorulmuştur.

K1 verili tüm bilgileri sorgulayan, özgür düşünen bir gelecek kuşaktan bahsederken K2 toplumsal olarak kadın ve çocuklardan başlayan bir değişime vurgu yapmıştır.

“..Hayatta kalabilmek için bir şey seçmek, maddi bir şeyin seçimi olması buna zorunlu tutuluyoruz ya yıllardan beri eğitim anlamında, bu bir önyargı gibi geliyor. Yaşamak istediğimiz hayatın önünde bir engel gibi, hepimizin fabrikasyon gibi birörnek ürünler olarak çıkmamıza sebep oluyor. Bunun için ben kendi mesleğimle ya da dışında nasıl bir insan olmak istiyorum arayışında katkısı olacak bir eğitim merkezi gibi veya bir karavan veya prefabrik bir evde, herkesin gelebileceği bir yerde olmayı isterim, aşram gibi bir yerde olmayı isterim o anlamda. Belki Türkiye’de yapılır, belli olmaz. ..Gönüllülük esasıyla birlikte herkesin bir arada toplanıp kaynaşabileceği ve birbirlerini besleyebileceği bir yer veya birden fazla da olabilir öyle bir hayalim var ama tam olarak netleştirebildiğim bir şey değil yani. ..Şöyle bir şey düşünüyorum, bu ülkeyi düzeltmek için ya çocuklardan başlayacağız zaten ya da kadınlardan aslında ya/ya da diye ayırmıyorum ikisi birlikte...”

K3 ise ruhsal olarak da olgunlaşmış farkındalıklı bir toplumdan bahsetmektedir;

“...farkındalık dolu bir toplumun yeniden inşa ediliyor olduğunu bildiğimden ötürü, gelecek kuşakların kendi hayallerinin peşinden koşmaları gerektiğini ve bilimin yanı sıra ruhsallığı ve içselliği de çok iyi öğrenmeleri gerektiğini söylemek isterim. Kendini bilen, dünyayı ve evreni bilir; dünyayı ve evreni bilen, kendini bilir kültürünü benimsedikleri sürece hem kendileriyle, hem dünyayla, hem ekolojiyle, hem de evrenle çok uyumlu yaşamlar yaşayacaklarından ve buna uygun toplumlar oluşturacaklarından hiçbir şüphem olmadığını onlara aktarmak isterim. Bunu bildikleri sürece, ne yapmaları gerektiğini çok iyi bileceklerdir.”

K5 doğadan kopma ve yabancılaşmaya dikkat çekerek şu şekilde ifade etmiştir:

“Etrafımda çok çocuk var ve onlara doğa sevgisini daha konuşamazken aşıladım. Ağaç tanımadır şeydir daha bir merakla bakıyorlar. Doğa sevgisi gibi romantik bir bakış açısı değil, özünden kopmamaları, insan olduklarını unutmamaları. Sanki sen doğanın içindeyken seni alıp oraya koymuşlar gibi bir kent yaşamı var, yani yabancılaşan insan var. Onlara özlerini hatırlatmak, bırakmak istediğim şey işte bu. Zaten bir çocuğu da bir köy büyütür derler ya hani...”

Kısaca özetlemek gerekirse katılımcıların bu pratikler ile ilişkili olarak gelecek beklentilerinin aslında kendi içinden çıktıkları sistemin değerleri ve sonradan keşfettikleri bir bakış açısı ile yaşam pratiği üzerine olduğu görülmektedir. 14 katılımcıdan 5'i kendilerinden sonraki nesillerin açık fikirli olmalarından bahsederken, 6'sı “farkındalıklı”, dengeli, duygu dünyalarının da arka plana atılmadığı bir yaşam biçiminden dem vurmushlardır. İki katılımcı doğa ile uyumlu ve çeşitliliğe saygılı bir yaşam şekline bahsetmiştir. Bu anlamda bir katılımcı ise çalıştığı aile dizimi sisteminin önceliği olarak çocukları örnek göstermiş, zaten yapılan çalışmaların gelecek nesillerin “şifası” için yapıldığını ifade etmiştir.

SONUÇ

Bu araştırma, güncel toplumsal iki olgunun gözlemlenmesi ve devamında bu olguların sosyolojik bir perspektifle mercek altına alınması amacıyla ortaya çıkmıştır. Gözlemlenen süreçlerden birisi; küresel anlamda kent insanının içine düştüğü derin bunalım ve yalnızlık, diğeri ise Türkiye genelinde yaygınlaşan Neo-spiritüalist pratiklerin girift ilişkiler ağı ile birlikte ortaya çıkışıdır.

Uluslararası bir çerçevede değerlendirildiğinde her iki olgunun da ortaya çıkışı yeni olmamakla beraber, bir yaşam tarzı olarak pratiklerin giderek her kesimden insanı kapsayacak biçimde ülkemizde yaygınlaşması ve bu pratiklerin yalnızca sekülerleşme ile tüketim tartışmalarının içinde değil, tüm yapısal süreçlerle birlikte anlaşılmaya çalışılması yeni bir durumdur. Dolayısıyla araştırmanın amacı, bahsi geçen tüm toplumsal/ yapısal süreçlerin merceğinde bahsi geçen pratiklere yönelimin altındaki motivasyonu anlaşılır bir hale getirmek ve yeni toplumsal hareketler ile kesiştiği yerleri güncel ve bütünlüklü bir toplum analizine dâhil edebilmektir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, modern toplumsal süreçler Touraine'nin "paradigma" kavramı ekseninde eski paradigma, küreselleşme sonrası postmodern toplumsal süreçler ise yeni paradigma kavramı altında değerlendirilerek Yeni Toplumsal Hareketler ve Neo-spiritüalist yaklaşımlar bu başlık altında tartışmaya açılmıştır.

Araştırmanın neo-spiritüel olarak değerlendirme kapsamına aldığı pratikler; yoga, meditasyon, mindfulness, enerji terapileri, astroloji ve aile dizimi terapisi. Bu kapsamın gözetilmesinin altında üç ayrı neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki hâlihazırda verili sistemsel bilgi ve yöntemlerin dışında kalan alanı; yani müphem olanı simgeleyen öğretisi ve anlayışları barındırmaları, bir diğeri bilimsel bilginin iktidarının sınırlarını aşıyor olmaları, bir başka ortak özellikleri ise “ilkel” kabul edilen Uzakdoğu kültürü veya Doğu topluluklarının felsefelerinin bir versiyonu olmaları ve her bir alanın birbiri ile girift bir ilişkilenebilirliğe yol açıyor olmasıdır. Pratiklerin bu etkileri de göz önünde bulundurulduğunda, eleştirel perspektiften bir analiz ve yorum ortaya koyabilmek amacıyla, pratiklere yönelen bireylerin anlam dünyalarına içeriden bir bakış geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu sayede, araştırmanın kuramsal arka planında detaylı bir şekilde açıklanan yapısal süreçlerin bireysel düzeydeki bütün etkilerinin ve bu etkiler doğrultusundaki arayış ve konum alışların toplumsal anlamlarının bir çıkarımına varılmıştır.

Araştırmanın bulgular bölümünde gösterdiği şekilde neo-spiritüel yaşam tarzına sahip bireylerin sosyo- demografik özellikleri çoğunluk olarak genç- orta yaşlı, kentli, eğitilmiş kadınlardan oluştuğunu göstermektedir. Katılımcıların gelir düzeyleri ve mesleki statüleri göz önünde bulundurulduğunda sınıfsal bir analiz anlamsız görünmekle beraber, “habitus” (Heelas & Woodhead, 2015), eksenindeki bir değerlendirme ile orta ve orta-üst sınıfa mensup bireylerin yoğunlukta olduğu çıkarılabilir.

Pratikler ister new age olarak isterse de neo-spiritüalist olarak tanımlansın, bireylerin yaşamlarının pek çok alanına sirayet etmesi dolayısıyla yalnızca yeni bir inanç yapısı ya da yeni bir tüketim nesnesi olarak algılanmamaktadır. Klasik anlamı ile spiritüel öğretiler, materyalizmden tamamen kopuk ruhsal bir yönelimi

çağrıştırırsa da, burada ortaya çıkan yeni spiriteüllik tanımlarının birden farklı toplumsal anlamı bulunmaktadır. Bunlardan ilki; daha önce belirttiğimiz gibi kurumsal dinlerin öğretilerinde bizzat dışlanan kimliklere ve bunun da ötesinde kökenlerini Batı felsefesinden alan ikili tanımların negatif anlamla yüklü taraflarına alan tanımıdır. Böylece kendine, bedenine, doğaya yabancılaşan bireylerin/ kadınların (Mashaël, 2020), anlamlı bir bütünlüğe ulaşmasında aracı bir rol oynamaktadır.

İkincisi, bu yeni spiritüelliğin bir diğer toplumsal anlamı ise yine biraz önce bahsettiğimiz zıtlıklardan beslenen iki kutuplu dünya kavrayışında; bilimsel bilgi ile dogmatik bilgi arasında bir üçüncü yol olarak yeni anlayış, bu anlayışa bağlı olarak da fiziksel ve psikolojik iyileşme yöntemlerine izin veriyor olmasıdır. Burada Taylor'un da (2019: 519), bahsettiği biçimde; ruhsal bütünlük arayışı çoğunlukla sağlık arayışıyla ilişkilidir ve ruhsal ile fiziksel sağlığın arasında bağ kurulmuş olur. Tam da bu noktada bilimsel bilginin katı sınırları ortadan kalkmaktadır artık ve pratiklere yönelen katılımcıların da ifade ettiği gibi verili bilgi ve yöntemlerin yetersiz görülmesiyle alternatif yöntemler deneyimlere eklenir. Ancak yine de bütün bu öğreti ve yöntemlerin nedensel bir açıklamasının varlığı ve er ya da geç ortaya çıkacağı beklentisi yüksektir.

Neo-spiritüel yaşam tarzının bireylere açtığı bir başka alanda ise; eski paradigmanın yapısal süreçlerinde özel alana hapsolan duygu, duyum ve deneyimlerin yeniden gündeme gelmesi karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, rasyonel insanın her aşamasında önemsizleşerek değersizleştirilen beden tekrar zihin ile bütünleşmekte (Ertürk, 2021), dışil olanla bağdaştırılıp aşağılanan duygular ise bir anlam ifade etmektedir. Böylelikle, büyü bozulan, tıpkı bir "demir kafes"e benzeyen toplumsal yaşama büyü geri verilmektedir.

Touraine'nin de ifade ettiği gibi, özne artık yalnızca rasyonel hesaplar yapmaz aynı zamanda da hissetmektedir.

İçsel bir dönüşüm, bireysel bir arayış ve iyileşmenin devamında bu yaşam tarzının veya yönelimlerin dışsal etkisi pek çok anlamda gözlemlenebilmektedir. Klasik anlamdaki uzmanlaşmaya, uzman bakış açısına güvenin yaralanması, kişinin kendine ve yaşadığı dünyaya yabancılaşması beraberinde mesleklere bakış açısının değişmesine ve küresel kapitalizmin ürettiği homojen mekanların yarattığı baskı unsuru (Bayrak, 2021) dolayısıyla kişilerin yaşadıkları metropoller, kurumsal eğitim alarak sahip oldukları mesleklerini, kapitalist tüketim ve beslenme alışkanlıklarını terk etmelerine sebep olmaktadır.

Bahsi geçen değişimlerin makro perspektiften bir değerlendirilmesi yapıldığında küresel toplumsal etkenler karşımıza çıkmaktadır. Modern demokrasilerin giderek zayıfladığı, küresel kapitalizmin hız kazandığı (Malkoç, 2013) ve eski paradigmanın ; insan hakları, toplumsal ilerleme ve toplumların refahı gibi ideallerinin maskesinin düştüğü ve ekolojik felaketlerin gündeme geldiği risk toplumu ile yüz yüze gelinmiştir. Bu noktada, "ilerleme" fikri çoğunluğun ve yeryüzünün zararına da olsa sermayenin ilerlemesi olarak, gelişmişlik - azgelişmişlik anlayışı ise tarihsel kapitalist dünya sistemleri içinde sermayenin birikimine uzaklık çerçevesinde feda edilebilir olan coğrafyalar olarak değişmiştir. Bu durumun küresel iletişim ağları aracılığıyla gözler önüne serilmesinin karşılığı bireylerin eski paradigmanın anlatılarını sorgulamasına, yabancılaşmasına ve dolayısıyla da bir kimlik krizi yaşamasına neden olmuştur.

Küresel kapitalizmin kısıkcı ve artık temsiliyeti olmayan bir demokrasinin mikro ölçekte etkilerinin karşılığı; hedef kitleye ve tüketicie indirgenmiş bireylerin

toplumdışılaşması- bir başka deyişle; bireyselleşmesi ve siyasidışılaşmasıdır. Gösteriye dönen kurumsal siyasetin artık tüketici olmak istemeyen, eski veya yeni olarak tanımlanması fark etmeksizin eski yapıların politik hak çağrısının imkânsızlığına mahkûm edilen toplumsalın, öznel bir konum alışı olarak karşımıza çıkmaktadır Neo-spiritüel yaşam tarzı.

Küresel enformasyon çağının ve gelişen teknolojilerin etkisi ise, bütün bu yaşam tarzına sirayet eden pratik ve öğretilerin hem spiritüel hem de seküler özelliklerinin harmanlandığı akımların yaygınlaşması olmakla beraber aynı zamanda bu anlamda kendi topluluklarını oluşturma (biraradalık hissi; aynı dili konuşan kişilerle duygu ve deneyim paylaşımı vb.), kendi yeni meslek oluşumlarını ortaya çıkarma (yoga- mindfulness eğitmeni, reiki master, yaşam koçu, astrolog, aile dizimi terapisti vb.) ve pratik ihtiyaçların aynı grup içinde giderilmesi (sürdürülebilir üretim ve kişisel sağlığa duyarlı besin- tüketim zinciri oluşturmak...) gibi örgütlenmelere de olanak sağlamaktadır. Ancak politik ifadenin dile getirilmesi konusunda negatif etkisi de bulunmakta; bireylerin haber alma ve politik gündemin atmosferine dahil olma ihtiyacını sanal olarak karşılarken fiziki hayatta hiçbir karşılığı olmayan bir tepkinin tatmin duygusunu yaşatmaktadır.

Yeni toplumsal hareketler ile Neo-spiritüalist algının kesiştiği noktalara baktığımızda ise, öncelikli olarak dikkat çeken olgu; bu pratiklere yönelen bireylerin toplumsal konu ve sorunlara ne yerel düzeyde ne de küresel düzeyde duyarsız olmamasıdır. Hatta katılımcılar tam zamanlı bir akitivizmin içinde yer almak istemeseler bile kesintili zaman ve alanlarda çeşitli STK'lar ve toplumsal hareketler ile ilişkilenebilirler. Bu bağlamda, yeni toplumsal hareketlerin gündeme getirdiği; sağlık, ekoloji, kadın hakları, antimilitarizm, hayvan hakları, dezavantajlı gruplar gibi konularla bireylerin benimsediği öğreti ve yaşam

tarzının verili sistemsel yapıyı dışlayarak (Dede, 2015), kendini konumlandığı hassasiyetlerin odak noktası aynıdır.

Touraine'nin şemalaştırdığı biçimde yeni toplumsal hareketler ve neo-spiritüalist konumlanışların içsel ve dışsal hareket biçimleri de benzerlikler göstermektedir. Bu bağlamda tanımlanan yeni toplumsal hareketlerin; çoklu üyeliğe, farklı alanlarda kısa zamanlı aktivizme, eşitlikçi işbölümüne ve duygusal dayanışmaya dayanan içsel hareket biçimi birden fazla toplumsal hassasiyeti barındıran, hem birbiri ile geçişli olarak hem de çeşitli toplumsal hareketler ile lokal ve kısa zamanlı olarak bağlantı kuran, eşitlikçi, şiddet ve hiyerarşi karşıtı bir anlayışı benimseyen ve topluluk içinde duygusal dayanışmaya önem veren neo-spiritüalistlerin hareket biçimi ile paralel görünmektedir.

Yeni toplumsal hareketlerin dışsal hareket biçimleri ile neo-spiritüalizme baktığımızda ise esas olarak tartışmalı bir noktada bulmaktayız kendimizi. Bunun nedeni, yeni toplumsal hareketlerin politika yapma biçimi "aktivizm" barındırırken, neo-spiritüalist yaşam tarzının politika yapma biçimi, aslında sistemin hâkim paradigmasına içinde yer almayarak, parçalanmış ve ataerkilliği pekiştiren yöntemlere başvuran siyasi temsiliyetler karşısında uzun vadede ve birikerek sonuç verecek bir pasif direniştir (Malkoç, 2013). Ancak ikisinin de yine ortak noktası; üyelerinin, eski paradigmaya ait, siyasal (sol-sağ) ve sosyo-ekonomik (işçi sınıfı vb.) kodlarla tanımlanamaz oluşlarıdır.

Burada pasif direnişi biraz açmamız gerekirse eğer; Touraine'nin sözünü ettiği anlamda araçsallık ve kimlik evrenini yöneten erklere karşı bir savaşım veren öznedir karşımıza çıkan. Yapısal tarihsel süreçlerin anlatılarında yer alan tek tip, aktörsüz ve aktörün/ tüketicinin iradesinden arınmış bir dünyanın gerçekliği bu

anlamda sorgulanabilir hale gelmektedir. Dolayısıyla, neo-spiritüalist yaşam tarzı, toplumsal ve materyal dünyanın gerçekliğinden kaçarak içsellığe/ ruhani olana topyekun bir yönelmeden ziyade yapısal sorunların yarattığı her anlamdaki yabancılaşmaya bütüncül bir çözüm arayışı ve toplumsal/ küresel sorunlar karşısında pasif bir direnişle lokal çözümlere yönelme olarak da okunabilmektedir.

Kişisel tercihlerin de siyasal bir anlamı olması göz önünde tutulursa bu bağlamda Foucaultcu anlamda bir iktidar ilişkileri çözümlemesi yapmak mümkün hale gelmektedir. Hiyerarşik iktidar ilişkilerinin alaşağı edilmesine uğraşan çift kutuplu bir ilişkidense; toplumun içinde yerleşik ve değişken iktidar ilişkilerinin tamamını ve öznenin direnme hakkı ile aldığı konumu ön plana çıkarmaktadır. Neo- spiritüalist pratiklerle birlikte yaşam şekillerini değiştiren öznelerin toplumsallığı anlamlandırma biçimlerinden bakılırsa eğer; tek bir odak noktası olmadığı için karşılığını bulmayacak olan isyan ve taleplerini şiddet kültürü içinde dile getirmektense, görmek istedikleri değişimin kendisi olmaya çalışmakta ve uzun vadede toplumsal değişime inanmaktadırlar.

Araştırmanın odaklandığı neo-spiritüalist pratiklere yönelimin altında yatan nedenlere yakından bakıldığında, ön plana çıkan fiziksel ve psikolojik iyileşme ihtiyacı ile hâkim paradigmanın beden/ zihin ayrımına dayalı tedavi yöntemleri ile alternatif tıbbın çözümlerine yönelimin doğrultusunda bir araştırma alanının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, toplumsal hareketler ile ilgili çalışma alanında, aktivizmin toplumun büyük bir kesimine hitap etmemesi, eski paradigmanın yöntemlerini benimsemesi ve yalnızca şiddet kültürü ile bağdaştırılmasının etkisi ile beraber destek kaybetmesinin ve bu anlamda üretilebilecek yeni örgütlenme ve aktivizm yollarının tartışılmaya ihtiyacı vardır.

Araştırma ekseninde açılan yeni bir tartışma alanı ise çağdaş toplumsal süreçlerin içerisinde bireyselci kültürün ve ontolojik güvenlik erozyonu ile birlikte gelen güvensizlik atmosferinin (Gürsoy, 2019) beraberinde getirdiği “her şeyde uzmanlaşan- uzmanlaşmak zorunda kalan” (kendi psikoterapisti, doktoru, beslenme uzmanı, çiftçisi, terzisi, marangozu, STK’sı, yardım kuruluşu, eğitmeni, işvereni... olmak zorunda kalan) öznelerin sırtına yüklediği sorumluluğun sonuçlarıdır.

Son olarak araştırmanın yola çıkarken sorduğu sorular ile elde edilen bulguların bir değerlendirilmesi yapıldığında ise; çalışma kapsamında eski paradigma olarak değerlendirilen modern toplumsal süreçlerin ki bunlar araştırmanın kuramsal çerçevesinde açıklandığı haliyle; rasyonel araçsallık, kapitalist ekonomi – “ilerleme” düşüncesine dayalı endüstriyelleşme, kentleşme ve küreselleşme süreçleri, modern demokrasiler ile kurumsal siyasetin karşısında yer alan kamusal temsilîyetler olarak özetlenebilir; bireylerin günümüzde yaşadığı “demir kafes” in baskısından kurtulmasında etkin çözümler üretilmediği görülmektedir.

Küreselleşmenin toplumsal sonuçları ile birlikte; kapitalist çalışma koşulları, bürokratikleşme ve ulus - devlet ideolojilerinin hakim söylemlerinin yarattığı toplumsallık, bireyleri kendine ve doğaya yabancılaştırarak, kimlik ve değer krizinin ortaya çıkmasına dolayısıyla eski paradigmanın kurumlarına; uzmanlaşma ve işbölümüne, ekonomik ilerlemeye duyulan güven azalmıştır. Bunun sonucunda modern kent insanının içine düştüğü arayış sonucunda yeni toplumsallıklar; yani uzmanlaşma, meslek alanları ile çalışma koşulları, örgütlenme ve çözüm üretme biçimleri ortaya çıkmaktadır.

Eski paradigmaya ait yerleşik kültürün ve kurumsal inanç sistemlerinin dışarıda bıraktığı kimlik ve değerler yeni arayış ve yollarla bireylerin yaşamlarına neospiritüalist felsefeler ile birlikte dahil olmaya başlamaktadır. Böylece hakim paradigmanın iki kutuplu düşünce biçiminin daralttığı toplumsal hayata bütüncül bir kavrayış ile alternatifler üretilmiş olmaktadır.

Toplumsal örgütlenmenin kamusal temsiliyetlerine tarihsel bir perspektiften bakıldığında klasik toplumsal hareketler, küreselleşme sonrası toplumsal yapının karmaşık doğasına karşılık yetersiz görünmekle beraber özellikle 60' Hareketi'nin etkisi ile daha çoğul kimliklerin ve çeşitli sorunların gündeme geldiği yeni sosyal hareketler de günümüz toplumsalının temsiliyetini sağlayamamakta ve bu hareketlere katılım giderek azalmaktadır. Bunun nedeni ise her ne kadar çağımızın problemlerine yönelik bir karşılığı olsa da bu hareketlerin örgütlenme, aktivizm biçimleri ile kullandığı dil eski paradigmanın politika yapma biçimlerini andırmakta, şiddet ile ilişkilendirilmekte ve çözüm sunmayan oluşumlar olarak değerlendirilmektedir.

Kitle kültürünün ve küreselleşmenin etkilerinin halen devam ettiği postmodern toplumsal yapı göz önünde bulundurulduğunda, yeni toplumsal hareketlerin odağına aldığı sorunlar karşısında bireyler duyarsız olmamakla beraber makro ölçekte bir anlayıştan ziyade daha yerel ölçekli ve bireysel çözümlere yönelmektedirler.

Sonuç olarak; yeni toplumsal hareketlerin kültür ve kimlik alanında verdiği savaşımlarında neo-spiritüalist yaşam tarzının dışladığı yapısal unsurlar birbirleriyle örtüşmekte, hassasiyetler ve örgütlenme biçimleri gibi pek çok anlamda benzer örüntülere sahip görünmektedirler. Ancak yeni toplumsal

hareketler eski paradigmanın bir devamı niteliği taşıyan “aktivizm” şekli temelinde yer alırken, neo-spiritüalist yaşam tarzı değişime inancı olan, “ilerleme” anlayışına ekolojik / ruhsal bütüncül bakış açısının eklemlendiği, yerel/ bireysel dönüşümlere odaklı pasif bir direniş hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T.W. – Horkheimer, M. (2000), *Aydınlanmanın Diyalektiği*, İstanbul: Kabalcı Yayınları
- Albert, M., (2018), *Mümkün Ütopya*, İstanbul: Kolektif Kitap
- Baudrillard, J. (1991), *Sessiz Yiğınları Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman Z., (2001), *Bireyselleşmiş Toplum*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları (2015- 3. Baskı)
- Bauman, Z., (2014), *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z., (2020 – 4.Baskı), *Modernlik Ve Müphemlik*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bayrak, M., (2021), *Kentsel Heterotopya ve Müşterekler Siyaseti: Müşterekleştirme Pratikleri Üzerine Nitel Bir Çalışma*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Berktaş, F., (2021), *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın / Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, İstanbul: Metis Yayınları
- Bilgin, S., (2018), *Ütopya, Kriz ve Umut Mekanları: Geç Kapitalizmde Gelecek Tahayyüllerine Yönelik Mekansal Açılımlar*, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir

Bourdieu, P. , (2015), *Karşı Ateşler, Neoliberal İstilaya Karşı Direnişe Hizmet Edecek Sözler*, İstanbul : Sel Yayınları

Cantzen, R., (2021), *Daha Az Devlet Daha Çok Toplum*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Castells, M., (2013), *İsyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları

Clastres, P., (2019), *Devlete Karşı Toplum*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Çayır, K., (1999), *Yeni Sosyal Hareketler / Teorik Açılımlar*, İstanbul: Kaknüs Yayınları

Çetinkaya, Y.D., (2008), *Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul : İletişim Yayınları, (2015- 3.Baskı)

Çoban, B., (2009), *Küreselleşme, Direniş, Ütopya/ Yeni Toplumsal Hareketler, Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet*, İstanbul: Kalkedon Yayınları

Dede, A., (2015), *Yeni Dünya'nın Dinamiği: Yeni Toplumsal Hareketler*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Konya

Eliade, M., (2017), *Arayış/ Tarih ve Dinde Anlam*, Ankara: Doğubatı Yayınları

Eliade, M. , (2017), *Yoga /Ölümsüzlük ve Özgürlük* , Alfa Yayınları : İstanbul

Ercan B., (2018), *Yoga/ Buda'dan Hatha Yoga'ya*, İstanbul : Paloma Yayınevi

Ertit, V., (2019), *Sekülerleşme Teorisi*, Ankara: Liberte Yayınları

Ertürk, S., (2021), *Neo- liberal Yönetimselliği Yeniden Düşünmek: Söylemsel Bir Kendilik Pratiği Olarak Yoga*, Ankara Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Foucault, M., (2007), *İktidarın Gözü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Foucault, M., (2014), *Özne ve İktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Foucault, M., (2015), *Toplumun Savunmak Gerekir*, İstanbul: YKY Yayınları

Giddens, A., (1994), *Modernliğin Sonuçları*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Gieselberger, H. (2017), *Büyük Gerileme : Zamanın Ruh Hali Üzerine Uluslararası Bir Tartışma*, İstanbul: Metis Yayınları

Gürsoy, S. Ş., (2019), *Tüketim Toplumu ve Ontolojik Güvenlik Erozyonu Dahilinde Yükselen Akım Yoga*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara

Habermas, J. (1994), *"Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje, Postmodernizm"*, İstanbul: Kıyı Yayınları

Han, B. C., (2019), *Psikopolitika, Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri*, İstanbul : Metis Yayınları

Hanh, T.N., (2019), *Buda'nın Öğretileri / Acıyı Huzur, Neşe ve Özgürlüğe Dönüştürmek*, İstanbul: Sola Unitas Yayınları

Hellinger, B., (2014), *Sevgiyle Yükselmek / Bir Oluş Felsefesi*, İstanbul: Kaknüs Yayınları

İlhan, B., (2021), *Yetişkinlerin Buluş Çağı*, İstanbul: Barış İlhan Yayınevi

İlhan, B., (2021), *Astroloji Dersleri*, İstanbul: Barış İlhan Yayınevi

König, T., (2000), *The New Age Movement, Genesis of A High Volume, Low Impact Identity*, Almanya: European University Institute

Malkoç, E. S., (2013), *Yeni Toplumsal Hareket Olgusu ve Türkiye’de 1980 Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Kocaeli/ Sakarya

Mashaël, F. (2020), *An Exploratory Study Of Women’s Involvement In New Age Spirituality In Turkey*, Ibn Haldun University, Alliance of Civilization Institute, Department of Civilization Studies, Master Thesis, İstanbul

Rakipoğlu, N., (2011), *Seküler Dünya Atlası/ Geleneksel Ekol Açısından Modernizm Eleştirisi*, İstanbul: Kurtuba Kitap

Ritzer, G., (2019), *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Yeniden Büyülemek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Sennett, R., (2013), *Kamusal İnsanın Çöküşü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Shaneman J., Angel J. A. , (2004), *Budist Astroloji/ Budist Bakış Açısıyla Astroloji Yorumu*, İstanbul: Alfa Yayınları

Simmel, G., (2015), *Bireysellik ve Kültür*, İstanbul: Metis Yayınları

Taylor, C., (2007), *Seküler Çağ*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (2019/III. Basım)

Touraine, A., (2017), *Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,

Touraine, A., (2002), *Eşitlik ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Touraine, A., (2010) , *Modernliğin Eleştirisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Wallerstein, I., (2013), *Sosyal Bilimleri Düşünmemek – 19. Yüzyıl Paradigmalarının Sınırları*, bgst Yayınları: İstanbul

Yıldız, B. A. C., (2021), *Yeni Toplumsal Hareketler ve İktidar İlişkileri Bağlamında Beden Olumlama Hareketi*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Yeni Medya Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Yücel, D., (2007), *Reiki'nin Oluşumu, Gelişimi ve Türkiye'deki Yansımaları*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir

İNTERNET KAYNAKLARI

Aktepe İ, Tolan Ö., (2020), *Bilinçli Farkındalık: Güncel Bir Gözden Geçirme/ Mindfulness: A Current Review*, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* 2020; 12(4):534-561 doi: 10.18863/pgy.692250, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1046771>

Carroll ,W. K., Ratner, R. S., (1995), *Old Unions and New Social Movements*, *Labour / Le Travail*, Vol. 35 (Spring, 1995), pp. 195-221, Canadian Committee on Labour History and Athabasca University Press

<https://www.jstor.org/stable/25143916>

Duman, N., (2020), *Bert Hellinger ve Aile Dizimi Terapisi*, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology* Vol.2 Issue.2, https://www.academia.edu/43850692/Bert_Hellinger_ve_Aile_Dizimi_Terapisi_Bert_Hellinger_and_Family_Constellation_Therapy

Heelas P., Woodhead L., (2005), *Re-Thinking "New Age" As a Popular Religious "Habitus": A Reviewessay On "The Spiritual Revolution"*, *Method & Theory in the Study of Religion*, Vol. 18, No. 3 (2006), pp. 294-314, Brill

<https://www.jstor.org/stable/23551772>

EK 3: KATILIMCI GÖRÜŞME FORMU**1 . Katılımcıları sosyo- ekonomik durumunu belirlemeye yönelik sorular:**

1.1.Eğitim durumunuz:

1.2.Yaşınız:

1.3.Cinsiyet:

1.4.Mesleğiniz:

1.5.Medeni durumunuz:

1.6.Gelir Durumu:

1.7. Yaşadığınız yer (İl/ İlçe):

2. Katılımcıların spiritüel pratiklere yönelimi ile ilgili sorular:

2.1. Kendinizi aşağıdakilerden hangisi ile tanımlamayı tercih edersiniz,

- İnançlı
- Spiritüel
- Skeptik
- Ateist

2.2. Yoga, meditasyon, mindfulness, astroloji eğitimi, aile dizimi pratiklerinden herhangi birisini veya birkaç tanesini deneyimlediniz mi?

2.3. Bu eğitimi almaya ve pratiği deneyimlemeye nasıl başladınız? (İlk nasıl dikkatinizi çekti?)

2.4.Ne kadar zamandır uyguluyorsunuz? Bu uygulamadan memnun musunuz, size ne tür doyum sağlıyor? Sosyal ilişkilerinizi nasıl etkiledi?

2.5.Bu pratiğe yönlendiren en önemli faktör/faktörler sizin için nedir? Neden bu pratikleri yapmak istiyorsunuz? Biraz açarak anlatır mısınız?

2.6.Başladığınız dönemdeki duygusal durumunuzu/ ruh halinizi ve yaşam koşullarınızı nasıl tanımlarsınız?

2.7.Uygulamaya başladığınızdan beri hayatınızda/ bakış açınızda değişme oldu mu veya neler değişti?

2.8.Ekonomik bakımdan pahalı bir etkinlik mi? Herkes yapabilir mi?

2.9.Bu uygulamanın kapitalizmin/ sistemin ürettiği yeni bir “tüketim” şekli olduğunu düşünüyor musunuz? Neler söylemek istersiniz?

2.10. Bu pratikler tam anlamıyla yaşamınıza girdikten sonra ekonomik olarak geçiminizi sağlamak amacıyla yaptığımız etkinliklerde / çalışma koşullarınızda bir değişiklik oldu mu?

2.11. Size göre, bu deneyimlerin(yoganın/meditasyonun/astrolojinin/aile diziminin) hayatınıza en büyük katkısı nedir?

3.Kolektif sorunlara karşı bireysel çözüm arayışlarının ilişkilendirildiği sorular:

3.1.Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?

3.2.Aktif olarak katılmış olduğunuz bir toplumsal hareket var mı?

3.3.Yürütmüş olduğunuz veya halen aktif olarak içinde yer aldığınız bir aktivizm faaliyeti var mı?

3.4.Sokak hayvanları için yürütülen herhangi bir faaliyete katıldınız mı? Bu konuda devam ettirdiğiniz bireysel bir faaliyet var mı?

3.5.Doğal alanların korunması veya yeşil alanların arttırılmasına yönelik herhangi bir aktiviteye katıldınız mı?

3.6.Kadın hareketlerinden haberiniz var mı? Aktif olarak katıldınız mı?

3.7.Lgbtiq+ hareketinden haberiniz var mı? Aktif olarak katıldınız mı?

3.8.Ekoloji - çevre problemleri ile ilgili ne düşünüyorsunuz, bu anlamda bireysel olarak hayatınızda değiştirdiğiniz bir alışkanlığınız var mı? (Günlük yaşantıda alınan önlemler vb.)

3.9.Vegan- vejetaryen beslenme ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Uyguladığınız özel bir beslenme şekli var mı? Var ise uygulamaya başlamanızın nedeni nedir?

3.10.Tüketim alışkanlıklarınızı nasıl tanımlarsınız?

- Market/ Avm mağazaları
- Ekolojik pazarlar/ yerelde- küçük esnafın sahibi olduğu mağazalar
- Çoğunluğunu kendi ürettiğim (yetiştirdiğim / diktiğim) ürünler

3.11.Eskisine göre bu süreçte tüketim alışkanlıklarınız değişti mi / neden?

3.12.Ekolojik tüketim; sürdürülebilir, ekolojiye ve hayvan haklarına duyarlı üretim yapan marka ve ürünlerin tüketimi konusunda ne düşünüyorsunuz?

3.13.Yaşam şeklinizde (eskisine göre) ekolojik tüketim alışkanlıkları ile ilişkili olarak ne gibi değişiklikler oldu? Bu konuda satın aldığınız markalara, tercih ettiğiniz mekanlara dikkat ediyor ve ayırım yapıyor musunuz?

3.14.Bu pratiklerle ilgili olan çevreyi bir araya getiren herhangi bir festival veya toplanma aktivitesine katıldınız mı?

3.15. Eğer katıldıysanız bu toplanmaya katılma kararına sizi iten en önemli etken neydi? Bu deneyim, katılmadan önceki hangi beklentilerinizi karşıladı? Hangi yönlerden eksik buldunuz?

Eğet katılmadıysanız böyle bir etkinliğe katılmak ister miydiniz? Neden?

4. Yeni toplumsal hareketler ile ilgili sorular:

4.1. Aşağıda sıralanan hareketlerden hangisine kendinizi daha yakın hissediyorsunuz?

- İşçi Hareketi
- Feminist Hareket
- Lgbti Hareketi
- Çevreci Hareket
- Diğer (Antimilitarizm vd.)
- Hiçbirisi

4.2.Gezi Parkı eylemleri hakkında neler düşünüyörsünüz? Bu eylemlere herhangi bir şekilde katıldınız mı?

4.3. Kuzey Ormanları Savunması, Kaz dağları, İkizdere, Hasankeyf, Salda Gölü gibi ekolojinin korunması çerçevesindeki eylemler hakkında ne düşünüyörsünüz? Bu hareketlere veya benzeri herhangi bir çevre dostu harekete katıldınız mı?

4.4.Bu aktivizm konularındaki bilgiyi ilk nereden haber aldınız?

4.5.Sosyal medya ile ilgili görüşleriniz nelerdir? Sosyal medya üzerinden örgütü bir eyleme katıldınız mı? Sosyal medyanın bu konuda etkili olduğunu söyleyebilir misiniz?

4.6.Son zamanlarda kişisel gelişim amaçlı veya alışkanlıklarınızı değiştirmeye yönelik bir atölye veya eğitime katıldınız mı/ düzenlediniz mi? Eğer yanıt evetse katılma / düzenleme amacınızı nasıl açıklarsınız?

4.7.Türkiye'nin en büyük güncel problemi sizce nedir?

4.8.Size göre çağımızın bir an önce çözüm gerektiren sorunu nedir?

4.9.Yaşam pratiklerinizle alakalı olarak sizden sonra gelecek kuşaklara, varsa eğer çocuklarınıza aktarmak istediğiniz bir kültür veya alışkanlık var mı?

